

הוכן מתוכנת תורת אמת, מותר להפיץ בכפוף לתנאי רשיון - [CC BY-NC-SA 2.5](#) אסור
בשימוש מסחרי
וספרי ויקיטקסט תחת רשיון [GNU Free Doc. License](#)
בס"ד - כל הזכויות שמורות (c) ל הרב יעקב שולביץ שליט"א

חברותא - מועד קטן

בלי הערות

הרב יעקב שולביץ שליט"א

• [פרק ראשון - משקין בית השלחין](#) • [פרק שני - מי שהפך](#) • [פרק שלישי - ואלו מגלחין](#)

פרק ראשון - משקין בית השלחין

ב. ב. ג. ד. ה. ו. ז. ח. ט. י. יא.

פרק שני - מי שהפך

יא. יב. יג. יד.

פרק שלישי - ואלו מגלחין

יד. יט. כ. כא. כב. כג. כד. כה. כו. כז. כח. כט.

פרק ראשון - משקין בית השלחין

דף ב - א

מתניתין:

א. בחול המועד **משקין בית השלחין**, שהיא שדה הנמצאת במקום מוגבה, כגון שדות שבהרים, ואין מספיקה לה השקאה של הגשמים כיון שחלק ממי הגשמים זורם ממנה כלפי מטה, ואינו נקלט בה, ולפיכך היא טעונה השקאה קבועה על ידי אדם.

ומותר לטרוח ולהשקותה אפילו **בחול המועד** [שנאסרה בו מלאכה] (1).

והתירו חכמים להשקותה, כיון שאם לא ישקו אותה בחול המועד יגרם הפסד גדול.

וכמו כן **בשנה השביעית**, שאסור לעבוד בה את האדמה, התירו חכמים להשקות את שדה בית השלחין, כדי שהיא לא תיפסד.

וזה שאמרנו משקין בית השלחין בחול המועד, הוא:

בין להשקותה **ממי מעיין שיצא בתחילה**, שרק עתה החל לנבוע ועדיין לא חקק לעצמו דרך בקרקע.

בין מהמים של **מעיין שלא יצא בתחילה**, אלא שכבר זמן רב החזיק דרך לעצמו.

והיינו, שיכול אדם לפתוח את אמת המים במקום שמגיעין אליה מי המעיין, בין מעין חדש ובין מעין ישן, כדי שמשם יימשכו המים לשדה.

אבל, אין משקין את בית השלחין בחול המועד **לא ממי הגשמים**, לפי שיש טירחה יתירה בהשקאה מהם.

[ואף אם הם נמשכים באמצעות אמת המים, שאין טירחה בהשקאה שכזאת, שהיא דומה להשקאה ממי מעיינות שאין בהם טירחה יתירה, בכל זאת גזרו חכמים שלא להשקות מהם, כי יש לחוש שעל ידי ההשקאה ימעטו המים, ויבואו להשקותם מימי גשמים המכונסים בבבורות, ויש טירחה בהשקאה כזאת ויבואר לקמן בגמ'].

וכן **לא ישקה** במועד **ממי הקילון**, שהם מים הנשאבים מבור עמוק שמכונסים בו מים, טורח גדול הוא לדלות ממנו, ולכן אסור הדבר בחול המועד (2).

ב. **ואין עושין** בחול המועד **עוגיות לגפנים**, חפירות עגולות סביב עיקרי הגפנים, העשויות לקבל מים, כיון שיש בעשייתם הראשונה טרחה יתירה.

ג. **רבי אלעזר בן עזריה אומר: אין עושין את האמה בתחילה במועד**, לפי שעשיית אמת מים חדשה היא טרחה יתירה.

וכן אין עושים אמת מים בתחילה **בשביעית**.

ונחלקו בגמרא בטעם האיסור בשביעית [דף ד ב].

וחכמים אומרים: אף עושין את האמה בתחילה, בשביעית.

וכמו כן **מתקנין את** אמות המים **המקולקלות**, שנסתמו ואינן עמוקות [כראוי להשקאה], **במועד**.

ד. **ומתקנין את קלקולי המים**, כגון שנפלו אבנים לבורות השתיה, **שברשות הרבים, וחוטטין אותם**, שמעלים את האבנים והצרורות ואת העפר התיחוח שבבורות המים, אך לא יטרח ויחפור.

ה. **ומתקנין את הדרכים**, מפנים מהם קוצים, **ואת הרחובות**, מקום שיושבין בו בני העיר, **ואת מקוואות המים**.

כלומר, אם נפלו אבנים ועפר לתוכם, מעלים אותם כדי לתקנם ולהכשירם.

ו. **ועושין כל צרכי הרבים** כמבואר בגמרא [דף ה א].

ז. **ומציינין את הקברות**, שמסמנים אותם בסיד שלא יתקרבו אליהם אוכלי תרומה. ואין בסיד טרחה יתירה.

ח. **ויוצאין** שלוחי בי"ד **אף על הכלאים**, לבדוק את השדות אם לא גדלים בהם כלאים, ולעוקרם.

גמרא:

שנינו במשנה: משקים את בית השלחים במועד ובשביעית, בין ממעיין שיצא בתחילה ובין ממעיין ישן.

והוינן בה: **השתא, יש לומר** [היינו, הרי אומר התנא במשנה], שמשקים אפילו **ממעין שיצא בתחילה**, למרות שיש לחוש **דאתי** שתבוא הקרקע שמסביב למעיין **לאינפולי**, שתתמוטט הקרקע הסמוכה למעיין היות ועדיין לא נחקקה ולא נקבעה דרכו של המעיין, ואפילו הכי תנן **משקין** ממנו, ולא חיישינן שיבואו לידי טירחה יתירה אם תיפול הקרקע ויצטרכו לתקנו.

אם כן, **ממעין שלא יצא בתחילה**, וכבר דרכו קבועה והקרקע סביבו יציבה - **דלא אתי לאינפולי מיבעיא?!**

וכי צריך הוא התנא להשמיענו שמותר להשקות גם ממנו בחול המועד? והרי בכלל משקין ממעין שיצא בתחילה הוא!

ומתרצינן: **אמרי** בבית המדרש לתרץ: **איצטריד**, הוצרך התנא להשמיענו את דין שני המעיינות.

כי **אי תנא** רק את דינו של **מעין שיצא בתחילה**, שהקרקע מסביבו עלולה ליפול, הוה **אמינא** כי רק **הכא**, במעין היוצא בתחילה, הוא דאמרינן כי דוקא את שדה **בית השלחין, אין**, משקים אותו, היות ויש הפסד בדבר. אך שדה **בית הבעל**, שהוא בעמק, ואינו נפסד בלא השקאה קבועה, **לא** התירו להשקותו בחול המועד ממעין היוצא בתחילה, **משום דאתי לאינפולי**, היות וחששו שמא תיפול הקרקע מסביב ויבואו לטירחה יתירה.

אבל מעין שלא יצא בתחילה, דלא חיישינן דאתי לאינפולי, אימא אפילו את שדה בית הבעל נמי התירו להשקות בחול המועד.

לכן **קא משמע לן** התנא, כי **לא שנא מעין שיצא בתחילה, ולא שנא מעין שלא יצא בתחילה** - רק את שדה **בית השלחין, אין**, אכן משקים. אבל את שדה **בית הבעל, לא** משקים כלל.

ומבאר הגמרא את משמעות "בית השלחין":

ומאי ומנין משמע דהאי "בית השלחין" - לישנא דצחותא צמאון היא?

דכתיב בפרשת עמלק [בסוף פרשת כי תבוא]: **"ואתה עיף, ויגע"**. ו"עיף" היינו צמא. ושם **מתרגמינן** את "עיף ויגע" - **ואת משלהי, ולאי**.

והיינו, "שלחין" בלשון התרגום הוא "שלהי" [האות ה' מתחלפת באות ח'], שמשמעותו לשון צמאון.

וממשיכה הגמרא לבאר את משמעות "בית הבעל":

ומאי ומנין משמע דהאי "בית הבעל" - לישנא דמיתבנותא היא? מקום מיושב ושבע ואינו דואג למים, ודי לו בגשמים היורדים במקומו, ואין לו צורך בהשקאה.

דכתיב בנבואת הגאולה של ישעיהו: **"כי יבעל בחור בתולה - יבעלך בניך"**.

ומתרגמינן "ארי כמה דמיתותב עולם עם בתולתא - יתייתבון בגוויך בנייך".

והיינו, כמו שיתמלא חפצו של כל איש מאנשי העולם ותתיישב דעתו בנשואיו עם בתולה, ובבעילתה, כך יתיישבו בניך בקרבך.

וזהו הדימוי של "בית הבעל", שהיא מיושבת באמצעות מי הגשמים, בלי צורך בהשקאה.

והוינן ביה: **מאן תנא**, מי הוא התנא ששנה את משנתנו, הסובר: (3)

א. **זרק במקום פסידא, אין**, רק אז מותר לטרוח בחול המועד, וכגון השקאת בית השלחין המוזכרת במשנתנו, אבל טירחה בהשקאה לשם **הרווחה לא** הותרה. וכמו ששינינו במשנתנו, שבית הבעל, שאינו נפסד, אסור להשקותו במועד על אף שמשביח יותר אם ישקנו (4).

ב. וכמו כן סובר התנא הזה כי **אפילו במקום פסידא** שהותרה בו מלאכה - **מיטרח נמי לא טרחינן**, וכגון השקאה ממי הגשמים אסורה, מפני טירחה יתירה שבהשקאתם (5).

אמר רב הונא תנא דמתניתין - רבי אליעזר בן יעקב הוא, השונה את המשנה לקמן.

דתנן במשנה לקמן [ו ב]: **רבי אליעזר בן יעקב אומר, מושכין את המים בחול המועד בבית הבעל רק מאילן** שיש תחתיו מים **לאילן** אחר, על ידי שעושין תעלה קטנה ביניהם (6).

ובלבד שלא ישקה את השדה [של בית הבעל שמסביב לאילנות] **כולה**, היות והשקאת שדה זו הרווחה בעלמא היא, וסבר רבי אליעזר בן יעקב שאסור לעשותה במועד. ואם כן, הוא התנא של משנתנו, הסובר שאין להשקות עבור הרווחה בעלמא.

ומקשה הגמרא לרב הונא: מנין לך שרבי אליעזר בן יעקב השונה את המשנה לקמן הוא התנא ששנה גם את משנתנו?

אימור דשמעת ליה לקמן במשנה **לרבי אליעזר בן יעקב** רק לענין הרווחה, **דלא** הותרה מלאכה עבור הרווחה.

אך זה ששינינו במשנתנו שאסור **טירחא** אף **במקום פסידא** - **מי שמעת ליה** לרבי אליעזר בן יעקב שסובר כך?!

אלא, אמר רב פפא: הא מתניתין מני - רבי יהודה היא.

דתניא בברייתא בתוספתא: מעיין היוצא בתחילה, משקין ממנו אפילו שדה בית הבעל, דברי רבי מאיר.

רבי יהודה אומר: אין משקין אלא שדה בית השלחין שחרבה, ולקמן יתבאר מהו.

רבי אלעזר בן עזריה אומר: לא כך ולא כך! וגם דבריו יתבארו לקמן.

יתר על כן החמיר ואמר רבי יהודה: אפילו בבית השלחין לא יפנה אדם, לא יטה אליה את אמת המים וישקה לגינתו ולחורבתו בחולו של מועד, היות שדבר זה הוא טירחה יתירה.

וממשיך רב פפא:

והוינן בה, בביאור הברייתא: מאי, מהי "שדה בית השלחין שחרבה", המוזכרת בברייתא?

אילימא חרבה השדה ממש, שלא גדל בה זרע, והיא שדה בור - תיקשי: הרי אין לה תקנה בהשקאה, ולמה לי דמשקי לה!?

ועל כך אמר אביי: מדובר בשדה שחרבה ממעיין זה, שהושקתה ממנו תמיד, ויצא לה מעיין אחר, ואם לא ישקנה ממנו יהיה לו הפסד גדול (7).

ואפילו הכי, לא התיר רבי יהודה להשקותה בחול המועד אלא רק ממי המעיין החדש שיצא לה, היות ואין בו טרחה יתירה, אך לא הותר להטות לשדהו את מהלך המעיין.

הרי שלא התיר רבי יהודה טירחה אף במקום הפסד כבית השלחין שהושקה עד כה, ונפסד.

ואיסור הרווחה נמי שמעינן מכאן, מכך שנקט בהיתר להשקות ממי המעיין רק בית השלחין, ולא בית הבעל.

ולכן אפשר להעמיד את משנתנו כרבי יהודה.

ומכח זה אומר רב פפא, שמשנתנו, האוסרת טירחה אף במקום הפסד, ואוסרת אף הרווחה בלא טירחה יתירה - רבי יהודה היא.

ועתה מבארת הגמרא את האמור באותה הברייתא:

רבי אלעזר בן עזריה אומר: לא כך ולא כך!

דהיינו, **לא שנא אם חרב מעיינה של בית השלחין, ולא שנא אם לא חרב מעיינה**
- **מעייין שיצא בתחילה לא** משקים ממנו, אלא רק ממעין ישן.

וכיון שרבי אלעזר בן עזריה אסר להשקות בית השלחין ממעין חדש אפילו אם חרב מעיינו, לא מצינו להעמיד את משנתנו לפיו.

ועתה מקשה הגמרא לרב פפא: **וממאי**, מנין לך שאסר רבי יהודה אפילו בהרווחה!

דילמא, יתכן לומר, **כי עד כאן לא קאמר רבי יהודה** במחלוקתו עם רבי מאיר, כי רק **בית השלחין, אין**, מותר להשקות, ואילו **בית הבעל לא** משקים - **אלא** דוקא **במעייין שיצא בתחילה**. שהרי בכך עוסקת הברייתא, בבית השלחין שחרב מעיינו וכעת הוא בא להשקות ממעייין חדש.

דף ב - ב

ולהכי חלק רבי יהודה על רבי מאיר, ואסר בבית הבעל, כי **דילמא אתי לאינפולי**, ויש לחשוש לטירחה יתירה העלולה להגרם על ידי השקאה ממעייין חדש.

אבל במקום שאין חשש שתארע בו טירחה, כמו **מעייין שלא יצא בתחילה, דלא** חיישינן בו **דאתי לאינפולי**, יתכן ומתיר רבי יהודה להשקות ממנו **אפילו בית הבעל נמי!**

ואם כן, תיקשי: מנין שסבר רבי יהודה כמשנתנו, הסוברת שאסור להשקות בית הבעל אפילו מממעין שלא יצא תחילה, היות שהרווחה היא.

ומתרצינן: **אם כן**, אם תאמר שאף רבי יהודה מתיר להשקות בית הבעל ממעייין שלא יצא מתחילה, תקשי לן: **מתניתין - אמאן תרמייה!!** לפי מי תעמידנה??

הרי רבי אליעזר בן יעקב לא מצינו שאסר טירחה במקום הפסד. ורבי מאיר מתיר אף להרווחה. ורבי אלעזר בן עזריה אוסר ממעייין שיצא בתחילה אפילו בבית השלחין.

אלא, בהכרח, שסבירא ליה **לרבי יהודה**, כי **לא שנא מעייין שיצא בתחילה, לא שנא מעייין שלא יצא בתחילה - בית השלחין אין**, אכן משקים אותו, אבל את **בית הבעל לא** משקים בכל ענין, וכמשנתנו.

והא דקתני בברייתא שבתוספתא "מעין שיצא בתחילה", אין הכונה ללמדנו להתיר לר' יהודה מעין שלא יצא מתחילה בבית הבעל. אלא רק **להודיעך את כחו דרבי מאיר**, החולק ומתיר בכל גווני, **דאפילו מעין היוצא בתחילה - משקין ממנו אפילו שדה הבעל!** על אף שהיא השקאה להרווחה, ועל אף שיש לחשוש דאתי לאינפולי ויבוא לידי טירחה! (8)

איתמר: המנכש בשבת, תולש עשבים רעים בשדה מבין העשבים הטובים, ועל ידי כך העשבים הטובים הנשארים צומחים וגדלים יותר טוב (9).

ועל הניכוש אין לחייבו משום מלאכת קצירה, כי מלאכת "קוצר" מהותה היא מלאכה לצורך קבלת הדבר הנקצר, והיא שונה באופן מהותי מעבודת הניכוש! כי תכלית מלאכת הניכוש היא לתועלת העשבים הטובים הנשארים, ולא לצורך העשבים הרעים הנקצרים, שהרי המנכש אינו חפץ ליטול את העשבים הרעים שעקר מן השדה.

וכמו כן **המשקה מים לזרעים בשבת - משום מאי**, משום איזה איסור מלאכה, **מתרינן ביה**, מתרים אותו העדים שלא לעשות, ואם יעשה יתחייב עליו? (10)

רבה אמר: מתרין אותו **משום** מלאכת **חורש**.

רב יוסף אמר: מתרין אותו **משום** מלאכת **זורע**.

אמר רבה: **כוותיה דידי מסתברא**. כמוני מסתבר, שחיובו הוא משום מלאכת חורש, ומשום מלאכת חורש צריך להתרותו!

והראיה: **מה**, כמו **שדרכו של חורש** הוא **לרפויי ארעא**, לרככה כדי שתיטיב לזריעה - **האי נמי**, בעקירת העשבים הרעים, וכמו כן בהשקיית השדה, הוא **מרפי ארעא**.

וכיון שמעשה המלאכה של ניכוש או של השקאה דומה בעשייתו לחרישה, מתחשבים במעשיו עתה, בשעת עשיית המלאכה.

אמר רב יוסף: **כוותיה דידי מסתברא**, שחיובו הוא משום זורע, וצריך להתרותו משום מלאכת זורע!

והראיה: **מה דרכו של זורע לצמוחי פירא - הכא נמי**, עיקר רצונו בניכוש הוא משום שעל ידי מעשיו (11) **מצמח פירא** (12). ולא הולכים אחר הדמיון בריכוך הקרקע, אלא אחר התוצאה של הצמיחה (13).

אמר ליה אבוי לרבה: בין לדידך קשיא, ובין לרב יוסף קשיא.

לדידך קשיא: וכי רק **משום חורש, אין,** אכן מחייבים אותו, ואילו **משום זורע,**
לא מחייבים אותו?

ומדוע לא יתחייב משום שתי המלאכות!! והרי אפשר להתחייב על פעולה אחת שיש בה שתי מלאכות שני חיובים. ובניכוש או בהשקאה הוא עושה את שתי המלאכות, ולמה לא נחייבו משום שתייהן.

וגם **לרב יוסף קשיא:** וכי רק **משום זורע, אין,** הוא חייב, ואילו **משום חורש** הוא **לא** חייב!?

וכי תימא, ואם תרצה לתרץ בין לרבה ובין לרב יוסף, ולומר, **שכל היכא דאיכא** בפעולה אחת **תרתיה,** שתי עשיות של שתי מלאכות שונות, **לא מחייב עליהן אלא חדא.**

אין זה נכון. כי:

והרי אמר רב כהנא: הזומר עצים מן האילן בשבת, **וצריך לעצים** שקצר בעת זמירת האילן (14), הרי הוא **חייב שתיים - אחת משום נוטע,** לפי שעל ידי הזימור גדל העץ יותר. **ואחת משום קוצר,** שהרי צריך הוא לעצים שזמר (15).

הרי ששייך להתחייב שתיים על שתי מלאכות הנעשות בפעולה אחת, ומדוע חייבוהו רבה ורב יוסף רק אחת.

ומסקינן: (16) **קשיא!**

איתיביה רב יוסף לרבה, שאמר חייב משום חורש:

הרי שנינו בברייתא בתוספתא: **המנכש** בשדה הזרועה בכלאים את העשבים הרעים מתוך הטובים, ועוזר בכך להצמחת גידולי הכלאים, **והמחפה** לזרעי **כלאים,** שמכסה באדמה את הזרעים שהם כלאים [כגון חרצן של ענבים וגרגירי תבואה] כדי שיקלטו היטב בקרקע - הרי זה **לוקה** משום "שדך לא תזרע כלאים".

רבי עקיבא אומר, אף המקיים כלאים זרועים בכרמו, ואינו עוקרם, הרי זה לוקה.

ומקשה רב יוסף לרבה:

בשלמא לדידי, דאמינא מנכש בשבת חייב **משום זורע, היינו,** מובן מה ששנינו שהמנכש בשדה זרועה בכלאים לוקה על כך, כיון **דאסירא זריעה בכלאים,** דכתיב "שדך לא תזרע כלאים", והמנכש בשדה שצומח בה כלאים הוא כזורע אותם משום שהניכוש עוזר לצמיחתם של הכלאים (17).

אלא לדידך, דאמרת מנכש בשבת חייב משום חורש - למה הוא לוקה במנכש שדה כלאים? וכי חרישה בשדה שיש בה **כלאים** - **מי אסירא?! (18)**

אמר ליה, תירץ רבה לרב יוסף: המנכש בכלאים לוקה לא משום הניכוש, לפי שהניכוש אינו אלא חרישה, ואין איסור לחרוש בשדה כלאים, אלא הוא חייב - **משום מקיים** כלאים בכרמו, ועל כך הוא לוקה גם בלי מעשה כל דהו!

ומקשינן: **והא מדקתני בסיפא של הברייתא** ההיא **"רבי עקיבא אומר אף המקיים כלאים בכרם לוקה"**, **מכלל** זאת אתה למד **דתנא קמא**, האומר מנכש לוקה - **לאו משום מקיים** כלאים הוא לוקה, אלא רק משום הניכוש בשדה שיש בה כלאים! ומוכח שהמנכש חייב משום זורע.

ומתרצינן: הכי קאמר רבה: **כולה** כל הברייתא ההיא - **רבי עקיבא היא**, ובלשון **"מאי טעם" קאמר** התנא את דבריו. וכך אמר:

מאי טעם המנכש והמחפה בכלאים לוקה, למרות שאין הניכוש נחשב למעשה זריעה?

- **משום מקיים** כלאים! (19) לפי **שרבי עקיבא אומר: אף המקיים** כלאים לוקה (20).

ומבארת הגמרא: **מאי טעמא דרבי עקיבא?**

דתניא: "שדך לא תזרע כלאים".

אין לי שלוקה **אלא** מי שזרע כלאים בידיו.

המקיים כלאים, בלא שיעשה מעשה בידים - **מונין** שגם הוא לוקה?

תלמוד לומר "כלאים - שדך לא!".

והיינו, על אף שהכתוב אומר **"לא תזרע כלאים"**, גורעים את תיבת **"תזרע"**, ודורשין **"לא כלאים"**!

דהיינו, שלא יהיה לך כלאים בכל אופן, ואם קיימים אצלך כלאים עליך לבטלן. ולפיכך המקיימן אצלו ואינו מבטלן עובר בלאו, ולוקה על כך [ועיין פירוש רש"י במסכת מכות כא ב].

תנו, במתניתין: **משקין בית השלחין במועד וב שביעית**.

ומקשינן: **בשלמא במועד** מותר, היות ואיסור המלאכה בו **משום טירחא הוא**. (21)
ובמקום פסידא שרו רבנן למטרח קצת.

אלא שביעית תקשי, **בין למאן דאמר** [רב יוסף לעיל], שהמשקה לזרעים חייב **משום זורע, ובין למאן דאמר** [רבה לעיל] שהמשקה חייב **משום חורש - זריעה**
והרישה בשביעית, מי שרי?!? (22)

הא כתיב בשביעית "שדך לא תזרע", וגם לענין חרישה נאמר [לגבי שבת] "בחריש ובקציר תשבות", ולמדנו ממנו [בלימוד של "אם אינו ענין לשבת, תנהו ענין לשביעית"], לשביעית.

ואפילו מאן דאמר לקמן שאינו לוקה על החרישה בשביעית, בכל זאת מודה הוא שחרישה בשביעית אסורה מן התורה!

ומתרצינן: **אמר אביי**: הא דתנן מותר להשקות, מדובר **בשביעית בזמן הזה**, שאיסורה הוא רק מדרבנן. ובמקום פסידא התיירו רבנן.

ורבי היא, הסובר ששביעית נוהגת בזמן הזה רק מדרבנן.

דתניא: רבי אומר: הא דכתיב בשמיטת כספים "וזה דבר השמיטה שמוט כל בעל משה ידו". למה כתוב בפסוק פעמיים לשון שמיטה?

בשתי שמטות הכתוב מדבר: אחת שמיטת קרקע, ואחת שמיטת כספים. והקישן הכתוב לשתי השמיטות, ללמדך, כי:

בזמן שאתה משמט קרקע, מאז כניסתן של ישראל לארץ עד שגלו - אתה משמט כספים.

ואילו **בזמן שאי אתה משמט קרקע**, כגון לפני שנכנסו לארץ, בהיותם במדבר, וכן לאחר שגלו מהארץ - **אי אתה משמט כספים!** (23)

והיינו, שבזמן הזה סובר רבי ש"אי אתה משמט קרקע" מן התורה, וכל האיסור הוא רק מדרבנן, והם הקילו במקום פסידא.

רבא אמר: אפילו תימא כי זה ששינינו במשנתנו שמשקין בשביעית הוא אליבא **דרבנן**, החולקים על רבי וסוברים שאף בזמן הזה שביעית היא דאורייתא, נמי ניחא.

כי רק **אבות** מלאכות של עבודה בקרקע, האמורות במפורש בתורה, **אסר רחמנא** בשביעית [והם: זריעה, זמירה, קצירה וביצירה, האמורות בלשון לאו בתורה].

אך את **התולדות** של המלאכות - **לא אסר רחמנא**.

והשקאה היא רק תולדה, ואינה אב מלאכה האמור בתורה, ולכן אין איסורה אלא מדרבנן, והם הקילו במקום הפסד.

ולחכי משקין בשביעית, היות ורבנן אמנם גזרו על תולדות בשביעית, אך התירו במקום פסידא.

והראיה שלא אסרה תורה תולדות בשביעית, היא מהא **דכתיב "ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ. שדך לא תזרע, וכרמך לא תזמור**. את ספיה קצירך לא תקצור, ואת ענבי נזרך לא תבצור".

ומדייקת הגמרא מלשון הפסוק, שכפל את אותן המלאכות בשדה ובאילן:

מכדי, הרי מלאכת **זמירה בכלל** מלאכת **זריעה** היא, ותולדה היא לה, שמהות מלאכת זמירה היא להגביר את הצמיחה של האילן, בדומה לזריעה שמהותה הצמחה בשדה.

וכמו כן מלאכת **בצירה בכלל** מלאכת **קצירה** היא, ותולדה היא לה, היות ומהות שתיהן שוה, לחתוך את הפרי ממקום גידולו.

ואם כן, **למאי הלכתא**, לאיזה ענין, **כתבינהו רחמנא** לזמירה ולבצירה? הא ידעינן אסור זמירה מאיסור זריעה, ואסור בצירה מאסור קצירה! (24) ובהכרח, שנכתבו מלאכות זמירה ובצירה כדי **למימרא**, כי רק **דאהני** של שתי **תולדות** אלו [זמירה שהיא תולדת זריעה, ובצירה שהיא תולדת קצירה], **מיחייב** בשביעית (25). אך **אתולדות אחרנייתא** (26) - **לא מחייב!** (27)

ומקשינן וכי **לא** חייבים על שאר תולדות בשביעית?

והתניא: כתיב **"שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור"**.

ומדייק התנא: **אין לי אלא זירוע, וזימור**, חיתוך ענפים יבשים מהגפן, שעליהם חייב בשביעית.

מנין לניכוש, עקירת עשבים רעים מבין טובים, **ולעידור**, לחפור תחת הגפנים כדי לרפות את הקרקע, **ולכיסוח** לחתוך למעלה מהקרקע את העשבים הרעים מבין הטובים, מנין שגם מלאכות אלו אסורות בשביעית?

תלמוד לומר "שדך לא, כרמך לא". והיינו, מכך שלא כתב הכתוב איפכא "לא תזרע שדך, לא תזמור כרמך", אלא כתב "שדך לא תזרע", משמע "שדך - לא".

והרישנין: **לא תעשה כל מלאכה שבשדך!** ולימוד זה אוסר ניכוש וכדומה.

וכן מהא דכתיב "כרמך לא תזמור" ולא כתיב "לא תזמור כרמך", משמע "כרמך - לא".
והרישנין: **לא תעשה כל מלאכה שבכרמך!** ובא הכתוב ללמד על מלאכת עידור וכדומה.

הרי שיש עוד תולדות שנאסרו בתורה, חוץ מאותן שתי תולדות של זמירה ובצירה!

ועוד תניא שם: **מנין שאין מכרסמין** - לשון זימור באילנות (28) -

ואין מזרדין - חיתוך ענפים מיותרים מאילן (29) -

ואין מפסגין - סמיכת אילן שהוא רענן יותר מדאי (30) -

באילן בשביעית?

תלמוד לומר "שדך לא, כרמך לא"! ודרשינן כדלעיל: **לא תעשה כל מלאכה שבשדך, ולא תעשה כל מלאכה שבכרמך.**

וכן ילפינן בברייתא שם: **מנין שאין מזבלין** - הנחת זבל בעיקרי האילן,

ואין מפרקין - אבנים מעל עיקרי האילן,

ואין מאבקיין - כיסוי שרשים גלויים, באבק,

ואין מעשנין - עישון לניקוי מתולעים,

וכל זה אסור במלאכת האילן? **תלמוד לומר "שדך לא, כרמך לא"**.

והרישנין: **כל מלאכה שבשדך לא. וכל מלאכה שבכרמך לא.**

ומסיימת הברייתא: **יכול לא יקשקש עידור בזיתים תחת הזיתים, ולא יעדר תחת הגפנים, ולא ימלא נקעים מים, ולא יעשה עוגיות לגפנים?**

תלמוד לומר "שדך לא תזרע".

זריעה בכלל הכתוב "ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ" **היתה**. **ולמה יצתה** זריעה להכתב כמלאכה בפני עצמה?

להקיש אליה, ולומר לך: מה זריעה מיוחדת, שהיא עבודה שבשדה
ושבכרם, שהיא שייכת בשניהם - אף כל עבודה בשביעית אסורה מן התורה כשהיא
עבודה שבשדה ושבכרם.

יצאו מכלל זה קשקוש ועידור ומילוי מים בנקעים ועשיית עוגיות לגפנים, שאינם אלא או בכרם או בשדה, ולכן לא נאסרו בשביעית (31).

ומוכח מהברייתא, שהרבה תולדות נאסרו בתורה ולא רק בצירה וזמירה, וקשיא לרבא האומר שרק הן אסורות בשביעית מן התורה.

ומתרצינן: לעולם כל הני תולדות **מדרבנן** בלבד הן אסורות.

וקרא אשר דרשינן ממנו "שדך לא, כרמך לא" לאסור את שאר התולדות - **אסמכתא בעלמא** הוא. ומדאורייתא רק בצירה וזמירה אסורות,

ומקשינן: **וקשקוש בשביעית - מי שרי?**

והא כתיב "והשביעית תשמטנה, ונטשתה". ודרשינן: **"תשמטנה"** - **מלקשקש**. **"ונטשתה"** - **מלסקל**, שאין להוציא אבנים מהכרם.

הרי שקשקוש אסור.

ומתרצינן: **אמר רב עוקבא בר חמא: תרי קשקושי הוו.**

חד, אברויי אילני, לחזק ולשבח את האילן.

וחד, סתומי פילי - סתימת בקעים שבאילן.

וזה שדרשנו מהפסוק **תשמטנה מלקשקש היינו אברויי אילן**, שהוא רק להרווחה, ולכן **אסור**.

אך קשקוש דתנן מותר, היינו **סתומי פילי**, ובלעדיו יש פסידא לאילן, ולהכי **שרי** (32) **. איתמר, החורש בשביעית, נחלקו בדינו רבי יוחנן ורבי אליעזר.**

חד אמר לוקה (33), וחד אמר אינו לוקה (34).

והוינן בטעמייהו: לימא בדברי רבי אבין אמר רבי אילעא - קמיפלגי!

כתיב "ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ. שדך לא תזרע, וכרמך לא תזמור".

ויש לנו כלל **דאמר רבי אבין אמר רבי אילעא: כל מקום שנאמר כלל בעשה, ופרט בלא תעשה**, כגון בהאי קרא, שפתח ב"שבת שבתון תהיה לארץ" - שכלל הכל בעשה דשבתון. ואחר כך פרט "שדך לא תזרע, וכרמך לא תזמור" בלא תעשה.

ואפילו אם כתוב כלל נוסף בלשון עשה, אחר שפרט בלא תעשה, וכגון בהאי קרא, שמסיים "שנת שבתון תהיה לארץ" - **אין דנין אותו ב"כלל ופרט וכלל"!**

והטעם, שאמנם בלימוד "כלל ופרט וכלל" קיימא לן שאין אתה דן אלא כעין הפרט, ומרבים כל דבר הדומה לפרט. והיינו רק כאשר הכלל ופרט וכלל כתובים בשוה, בעשה או בלא תעשה. אך כהאי גוונא, שאין הפרט כתוב כמו הכלל, דיינינן ליה כ"כלל ופרט" בלבד, ואז, אין בכלל אלא מה שבפרט! והיינו, רק זורע וזומר בכלל, ולא חורש וכדומה.

והכי פליגי בה רבי יוחנן ורבי אלעזר:

מאן דאמר לוקה - לית ליה אתה הא דאמר **רבי אבין אמר רבי אילעא**. אלא הוא דורש גם כאן את הלימוד כלל ופרט וכלל, ומרבה בכלל "שבת שבתון" גם חרישה הדומה לזריעה וזמירה, ולוקה עליה כמו בלא תזרע.

ומאן דאמר אינו לוקה - אית ליה סובר כמו דאמר **רבי אבין אמר רבי אילעא**, ואינו מרבה דבר בכלל ופרט, ואין לוקין אלא על זריעה וזמירה, ולא על חרישה דלא כתיבא.

ודחינן: **לא** בהכי פליגי.

אלא, **דכולי עלמא לית ליה דרבי אבין אמר רבי אילעא**, וסברת **מאן דאמר לוקה, שפיר** מובנת, שהוא לומד חרישה בכלל ופרט וכלל מזריעה.

ואילו **מאן דאמר אינו לוקה** על חרישה, **אמר לך: מכדי זמירה בכלל זריעה** היא, שעל ידי הזמירה צומח האילן יותר טוב, **ובצירה בכלל קצירה**, שזו בגפן וזו בתבואה. ואם כן, **למאי הילכתא כתבינהו רחמנא** לשתייהן?

על כרחך, **למימר, דרק אהני תולדות**, בצירה וזמירה, **הוא דמחייב** בשביעית. אבל **אתולדה אחרינא**, כחרישה, **לא מחייב**, ולכן אמר שאינו לוקה על חרישה וכדומה.

ומקשינן: **וכי לא** כתיבי שאר תולדות בלאו?

והתניא בברייתא דלעיל [ושם התבארה] "שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור, אין לי אלא זירוע וזימור, מנין לעידור וקשקוש וכיסוח?

תלמוד לומר "שדך לא, כרמך לא". ודרשינן: כל מלאכה שבשדך לא, תעשה, כל מלאכה שבכרמך לא תעשה.

ומנין שאין מכרסמין ואין מזרדין ואין מפסגין באילן? תלמוד לומר "שדך לא, כרמך לא". ודרשינן: לא תעשה כל מלאכה שבשדך, ולא תעשה כל מלאכה שבכרמך.

ומנין שאין מזבלין ואין מפרקין ואין מעשנין באילן?

תלמוד לומר "שדך לא כרמך לא" - כל מלאכה שבשדך לא, וכל מלאכה שבכרמך לא.

יכול לא יקשקש תחת הזיתים, ולא יעדר תחת הגפנים ולא ימלא נקעים מים, ולא יעשה עוגיות לגפנים?

תלמוד לומר "שדך לא תזרע". זריעה בכלל "שנת שבתון תהיה לארץ" היתה. ולמה יצתה זריעה להכתב בפני עצמה? - להקיש אליה, ולומר לך: מה זריעה מיוחדת בכך שהיא עבודה שבשדה ושבכרם - אף כל שהיא עבודה שבשדה ושבכרם אסורה.

ומוכח מברייתא זו שהרבה תולדות נכללו בלאו ד"שדך לא, כרמך לא", ולא רק זמירה ובצירה, ולמה לא ילקה אף על החרישה?!

ומשנינן: כל הני תולדות שבברייתא נאסרו רק מדרבנן. והא דיליף להו מקרא - אסמכתא בעלמא הוא, ולוקה בתולדות רק על בצירה וזמירה.

דף ג - ב

כי אתא רב דימי מארץ ישראל לבבל, אמר:

שמעתי בארץ ישראל את דברי השואל:

יכול ילקה העובד את האדמה בשנה השביעית אפילו על ה"תוספת".

ונסיב לה, והוא חזר והביא **תלמודא**, לימוד מן הכתוב, **לפטורא**, שאין חייבים מלקות על ה"תוספת".

והוסיף רב דימי: **ולא ידענא**, איני יודע **מאי "תלמודא"** מהו הלימוד לפטור, **ומאי "תוספת"**, ובאיזה תוספת הוא דן בכלל.

ומביאה הגמרא שני ביאורים שונים, מה היתה השאלה במלקות על "תוספת", ומהו הלימוד מן הכתוב לפטור:

רבי אלעזר אמר: האי "תוספת" היינו **חרישה** בשביעית. וקרי לה "תוספת" כיון שאינה מפורשת להדיא בתורה, אלא ילפינן לה מכלל ופרט וכלל (35).

והכי קאמר, כך אמר השואל בארץ ישראל:

יכול ילקה על החרישה בשביעית, היות **דאתיא חרישה** מלימוד של "**כלל ופרט וכלל**".

ונסיב, וחזר והביא **ליה תלמודא**, את הלימוד דלעיל [בעמוד הקודם], **לפטורא**. שרק על בצירה וזמירה חייב, וחרישה לא.

וכך הוא הלימוד דלעיל: **דאם כן**, שלוקה על כל התולדות - **כל הני פרטי** של זריעה וזמירה, וקצירה ובצירה אסור, **למה לי** לכתוב ולפרוט?

אלא, מכאן אתה למד שבא הכתוב למעט שאר תולדות, לפטרן.

ואילו **רבי יוחנן אמר**: האי "תוספת" - הם **ימים שהוסיפו חכמים** לאיסור **לפני ראש השנה** של שביעית.

והכי קאמר השואל בארץ ישראל: **יכול ילקה על** עבודה ב"תוספת" שביעית" בימים שלפני **ראש השנה**, היות **דאתיא** שהיא נלמדת מ"**בחריש ובקציר תשבות**" (36)

ונסיב לה תלמודא לפטורא, כדבעינן **למימר לקמן**. שביטלו את התוספת, היות ולומדים בגזירה שוה משבת, שאין צריך להוסיף לפנייה.

והוינן בה: **מאי "ימים שלפני ראש השנה"**?

ומבארין: **כדתנן** בתחילת מסכת שביעית: **עד מתי חורשין בשדה אילן בערב שביעית?**

בית שמאי אומרים: כל זמן שהחרישה יפה לפרי של שישית. שהחרישה מועילה לפירות שגדלו בששית, וזמן זה הוא קרוב לחג השבועות. אבל אחר כך אסור לחרוש משום שהוא מכין את הקרקע לקראת הגידול בשנה השביעית, והוא כמתקן פירות שביעית (37).

ובית הלל אומרים: חורשין עד העצרת, עד חג השבועות, והם מקילים מעט מבית שמאי (38).

וקרובים דברי אלו להיות כדברי אלו, שלא החמירו בית שמאי על בית הלל אלא בתקופה קצרה שלפני חג השבועות.

ועד מתי חורשין שדה הלבן, שדה תבואה, **ערב שביעית?**

משתכלה הליחה. עד שתכלה לחלוחית הקרקע מהגשמים של השנה הששית. כי רק בזמן הגשמים מועילה החרישה לזריעה של אותה שנה [הששית].

והיינו, **כל זמן שבני אדם חורשין כדי ליטע מקשאות ומדלעות,** שצריכים לקישואים ודלועים רטיבות יתירה כדי שיבשילו לפני שביעית. ואף שהוא אינו עתיד לזרעם, הרואה אומר שהוא חורש כדי ליטע קישואין, ואינו נראה כמתקן שדהו לשביעית.

אבל אחר כך אסור, משום שהוא נראה כחורש לצורך שביעית.

רבי שמעון חולק, ואומר: אם כן, שתלוי הדבר בזמן שחורשין בני אדם ליטע במקשאות - **נתנה תורה שיעור לזמן שמותר לחרוש לכל אחד ואחד בידו.** כי לא הכל חורשים למקשאות באותה שעה, ונמצא שלאחד מותר לחרוש בשעה שלחבירו אסור כבר לחרוש.

ואין התורה נותנת דבריה לשיעור לכל אחד ואחד.

אלא, זמן קבוע יש אף **בשדה הלבן,** והוא **עד הפסח.** וכיון שרוצה לזרעה אחר החרישה, וצריך לחלוחית רבה, לא יחרוש אחר הפסח, שלרוב חסר אז בלחלוחית, ויחשבו הרואים שאין חרישתו לזריעה כעת אלא לצורך השביעית.

ובשדה האילן הנטוע מכבר, חורש **עד העצרת.** שאין שדה האילן צריכה קרקע לחה, ומטרת החרישה היא לקלוט מים בעומק, וצורך שנה ששית היא.

נמצינו למדים כי ה"ימים שלפני ראש השנה" הם: החל מפסח בשדה תבואה, והחל מעצרת בשדה אילן.

ואמר רבי שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא: רבן גמליאל ובית דינו נמנו על שני פרקים הללו, של פסח בשדה תבואה ושל עצרת בשדה האילן, ובטלום, והתירו לחרוש עד ראש השנה.

והמחלוקת בשדה הלבן היא כמחלוקת בית שמאי ובית הלל בשדה אילן. תנא קמא אמר משתכלה הליחה הוא כבית שמאי, שתלוי בזמן היפה לפרי, ורבי שמעון כבית הלל, שקבע זמן קצוב לעונה זו.

אמר ליה רבי זירא לרבי אבהו, ואמרי לה ריש לקיש לרבי יוחנן: רבן גמליאל ובית דינו - היכי מצו מבטלי תקנתא [שלא לחרוש מפסח ומעצרת] דבית שמאי ובית הלל?!

והא תנן: אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו, אלא אם כן היה גדול ממנו בחכמה ובמנין.

אשתומם, שתק רבי אבהו, וחשב כחדא שעה מה יענה על שאלת רבי זירא.

ואחר כך **אמר ליה: אימור, כך התנו שמאי והלל ביניהם בשעת התקנה: כל הרוצה לבטל את התקנה של תוספת לפני שביעית - יבא ויבטל!** (39)

ומקשינן: וכי תוספת שביעית, תקנה **דידהו היא**, והם התנו שיכולין לבטלה?!

הלא אסור מלאכה בקרקע בתוספת שביעית, **הלכה למשה מסיני היא**, ואי אפשר להתנות שיוכלו לבטלה?!

דהרי **אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן משום רבי נחוניא איש בקעת בית חורתן**: על שלש הלכות נשאלו בבית המדרש מנין המקור שלהם מן התורה. והשיבו שהלכה למשה מסיני הן. ואלו הן.

"עשר נטיעות", יש היתר מיוחד לחרוש שדה אילן, שיש בו עשר נטיעות של אילנות צעירים, עד ראש השנה [אך סתם שדה אילן אסור לחרוש בו עד ראש השנה, מחמת הדין של תוספת שביעית].

ההיתר המיוחד הזה נובע מהצורך שלהם לטיפול שוטף, ומבלעדי זאת הם יתייבשו וימותו.

אך לא כל שדה של אילנות צעירים מותר בחרישה, אלא רק אם יש בו עשר נטיעות בשטח של בית סאה [שהיא חמישים על חמישים אמה], ובתוכה מפוזרות באורך ורוחב באופן שוה עשר נטיעות צעירות.

"ערבה" מצוות הקפת המזבח בערבה [חוץ מערבה שבלולב, שהיא מפורשת בתורה].

"ניסוך המים", שמנסכין עם תמיד של שחר בימות חג הסוכות גם נסוך המים.

ושלשתן אינן הלכות המפורשות בתורה אלא **הלכה למשה מסיני הן**.

ועתה מניחה הגמרא, שההלכה למשה מסיני אסרה את הזקינות והתירה את הנטיעות.

ואם כן, מוכח שאין תוספת שביעית חידוש שתקנוהו חכמים, אלא הוא הלכה למשה מסיני, ומכוחה נאסרה עבודה קודם שביעית. ותיקשי, איך ביטל רבן גמליאל ובית דינו איסור זה.

ומתרצינן: **אמר רבי יצחק, כי גמירי הלכתא למשה מסיני שיש להוסיף על השביעית ואין חורשין שדה אילן רגיל עד ראש השנה, היינו רק שאין חורשים שלוש יום לפני ראש השנה**. אבל עד אז מותר מן התורה לחרוש.

ואתו הני, הלל ושמאי, ותקון לאסור חרישה החל מפסח בשדה הלבן והחל מעצרת בשדה האילן.

ואתנו, והתנו רק בתקנה דידהו, שכל הרוצה לבטל את התקופה שהוסיפו בתקנה יבוא ויבטל.

וכשבטלה רבן גמליאל, עדיין נשאר איסור חרישה שלוש יום קודם ראש השנה מהלכה למשה מסיני.

ומקשינן: **וכי הני שלוש יום לפני ראש השנה מהלכתא למשה מסיני נינהו הם נלמדים?**

והלא **קראי נינהו!**

דתניא: [שמות לד] **"בחריש ובקציר תשבות"**.

הפסוק הזה מתחיל בענין שבת: **"ששת ימים תעבוד וביום השביעי תשבות"**. אך את סופו, **"בחריש ובקציר תשבות"**, מעמידה הגמרא שהוא מדבר בשביעית.

כי אם אינו ענין לשבת, היות ובשבת אסורות כל המלאכות ולא רק קציר וחריש, תנהו ענין לשביעית.

רבי עקיבא אומר: אין צריך פסוק זה כדי לומר ללמד את האיסור בחריש וקציר של השנה השביעית.

שהרי כבר נאמר לגבי שביעית [ויקרא כה] **"שדך לא תזרע, וכרמך לא תזמור"** (40). **אלא** קרא "בחריש ובקציר תשבות" בא לאסור את **החריש של ערב שביעית**.

דף ד - א

שנכנס לשביעית דהיינו שלא יחרוש בערב שביעית חריש שיועיל לשנה השביעית.

וכן **קציר של שביעית שיצא למוצאי שביעית**, תבואה שהביאה שליש בשביעית, חל עליה דיני שביעית, אף שנקצרת בשמינית.

רבי ישמעאל אומר : לעולם כל הפסוק בענין שבת מדבר.

וב"חריש ובקציר תשבות" בא ללמדנו : **מה חריש** לעולם הוא חריש של **רשות**. שלא מצינו מצוה לחרוש. **אף קציר** האסור בשבת, הוא רק קציר של **רשות**.

יצא קציר העומר, שהוא מצוה, שאפילו מצא קציר, מצוה לקצור, ולמדנו מכאן, שמצות קצירת העומר דוחה שבת [מה שאין כן חרישה, וכן זריעה, שאם מצא זרוע, כשר לעומר].

חזינן שרבי עקיבא, שלמד פסוק זה לשביעית, לומד תוספת שביעית מהאי קרא. ועל כרחך שאין הלכה למשה מסיני על תוספת.

ומתרצינן : **אלא, אמר רב נחמן בר יצחק: כי גמירי הלכתא** למשה מסיני - **למישרי** להתיר חרישה עבור נטיעה צעירה הנקראת **"ילדה"**. היינו להתיר חרישה לעשר נטיעות צעירות בשדה אילן של בית סאה.

ואילו **קראי**, שלמדנו מהם תוספת שלושים יום, באו **למיסור** לאסור חרישה בשדה אילן רגילה, הנקראית **"זקינה"**.

ומפני איסור תוספת בזקנה, שהוא מן התורה, הוצרכנו להלכה למשה מסיני להתיר חרישה בתוספת שביעית ל"עשר נטיעות".

ועדיין מקשינן : **וכיון דשמענו הלכתא למשרי ילדה**, להתיר חרישה בתוספת שביעית לעשר נטיעות, האם **לאו ממילא** שמעינן מינה שחרישה לצורך **זקינה אסורה** בתוספת! ואם כן - למה לי קרא לתוספת!!

ומתרצינן : **אלא, הלכתא, אתא לרבי ישמעאל**.

שלפיו לא נפקא מקראי תוספת שביעית, היות וצריך את "בחריש ובקציר" להתיר קציר העומר בשבת, ובעינן הלכה למשה לאסור תוספת שביעית (41).

והא דבעינן למילף תוספת שביעית מקראי, היינו דוקא **לרבי עקיבא**, הלומד מסיפא דקרא לתוספת שביעית. ורבי עקיבא לא שמיע ליה הלכה למשה מסיני בזה (42).

ועוד מתרצינן על הקושיא כיצד היה יכול רבן גמליאל ובית דינו לבטל את תוספת שביעית:

ורבי יוחנן אמר: רבן גמליאל ובית דינו מדאורייתא מצאו סמך לבטיל להו, ואף שמהלכה למשה מסיני להתיר חרישה לצורך נטיעות בתוספת שביעית, משמע, לכאורה, איסור ב"זקינות".

מאי טעמא, מנין מצאו סמך לכך בתורה?

גמר למדו זאת בגזירה שוה "**שבת שבת**", שבת הארץ **משבת בראשית**.

מה להלן, בשבת בראשית, רק **היא** עצמה **אסורה** במלאכה, אך **לפניה ולאחריה מותרין** במלאכה (43), **אף כאן**, בשבת הארץ, רק **היא**, השנה השביעית עצמה **אסורה** במלאכה, אך **לפניה ולאחריה מותרין**.

ומכאן למדו מן התורה שאין איסור מלאכת קרקע בתוספת שביעית, ואפילו לא שלושים יום לפני ראש השנה.

מתקיף לה רב אשי: למאן דאמר דמהלכתא אסור שלשים יום לפני ר"ה - וכי יתכן שאתיא גזירה שוה עקרא הילכתא?!?

וכן למאן דאמר דמקרא ילפינן לתוספת - וכי יתכן שאתיא גזירה שוה (ו) עקרא קרא?!?

והרי אין אדם דן גזירה שוה מעצמו, ולא יכולה להיות גזירה שוה במסורת שתתנגד למקרא או להלכה למשה מסיני! (44)

אלא אמר רב אשי תירוץ נוסף על הקושיא כיצד בטלו את התוספת:

רבן גמליאל ובית דינו סברי לה כרבי ישמעאל, דאמר: הלכתא למשה מסיני גמירי לה לתוספת, ואינה נלמדת מהפסוק "בחריש ובקציר תשבות".

ואולם, **כי גמירי הלכתא לאסור**, הוא רק **בזמן שבית המקדש קיים, דומיא דניסוך המים**, שנוהג רק בזמן שהמקדש קיים, דילפינן להו מהדדי (45).

אבל בזמן שאין בית המקדש קיים, לא נאמרה הלכה לאסור את התוספת. ולכן יכול היה רבן גמליאל ובית דינו לבטלה (46).

שנינו במתניתין: **אבל לא משקין ממי הגשמים, ולא ממי הקילון**, שצריך לדלות אותם מהבור בדלי.

והוינן בה: **בשלמא מי הקילון** אסור להשקות מהם, היות שאיכא טרחא יתירה לדלות אותם מבור עמוק.

אלא מי גשמים המכונסין בצד השדה, שצריך רק לפתוח להם פתח לאמה, ודרכה המים משקים את השדה מאליהם - **מאי טירחא איכא?** ולמה אסורין?!

ומביאה הגמרא שני תירוצים:

א. אמר רבי אילעא אמר רבי יוחנן: גזירה מי גשמים אטו מי הקילון.

והיינו, גם במקום שאין לחוש שמא יפסקו מי הגשמים, ומצד ההשקאה ממי הגשמים עצמם אין לגזור [ואין טירחה בהשקאה ממי גשמים], בכל זאת אסרו להשקות מהם שמא ישקה גם ממי הקילון, שיש בהשקאה מהם טירחה. ויש ביניהם דמיון, בכך שהם מכונסין בצד השדה. ושניהם ממי הגשמים.

ב. רב אשי אמר: חיישינן כי **מי גשמים גופייהו - לידי מי קילון אתו**. שמא ישקו מהם עד שיחסרו מי הגשמים, ולא יוכלו להשקות מהם באמה בלא טירחה, ויבואו לדלות מהם על ידי טירחה. אבל אין מקום לגזור על כל השקאה במי גשמים מחמת החשש שיבואו לטעות ולהשקות במי קילון הנמצאים בבור.

ומבאר הגמרא: **וקמיפלגי בהא דאמר רבי זירא.**

דאמר רבי זירא אמר רבה בר ירמיה אמר שמואל: נהרות המושכין מים מן האגמים - מותר להשקות מהן בחולו של מועד.

מר, רב אשי, שאינו גוזר במי גשמים מחמת שמא יבואו להשתמש במי קילון מהבור, **אית ליה דרבי זירא**, שלא גזר על אגמים אטו מי קילון.

ומר רבי אילעא בשם רבי יוחנן, שגזר מי גשמים אטו מי קילון, ואף כשאין חשש שיחסרו אסור - **לית ליה דרבי זירא**, שהרי רבי יוחנן אסר בכל גווני, ורבי זירא מתיר.

גופא, אמר רבי זירא, אמר רבה בר ירמיה אמר שמואל, נהרות המושכין מים מן האגמים מותר להשקות מהן בחולו של מועד.

איתיביה רבי ירמיה לרבי זירא מהא דמתניתין "אבל לא ממי גשמים ולא ממי הקילון" דמשמע דחיישינן דיפסקו.

אמר ליה רבי זירא: ירמיה ברי, בני! הני אגמים בבבל שבהם התרתי להשקות. כמיא דלא פסקי דמי ואין לחוש לטרחא. והא דתנן במתניתין לא ישקה ממי גשמים, היינו בפסקי, ואתו לידי מי קילון. וכרב אשי (47).

תנו רבנן, הפסיקות, ברכות שאינן בנויות, והבריכות הבנויות, אפילו שנתמלאו מים מהגשמים מערב יום טוב, אסור להשקות מהן בחולו של מועד.

ואם היתה אמת המים עוברת ביניהן, בין הבריכות, מותר להשקות מהן, אף שיכולין להחסר, כי אין למיחש לטירחא, שהרי יוכל להשקות מאמת המים (48).

אמר רב פפא: והוא, הא דשריא אמת המים את ההשקאה מהבריכות, היינו רק כשרובה של אותה שדה שותה מאותה אמת המים בפעם אחת.

אך אם אין אמת המים מספיקה כדי להשקות רוב השדה בבת אחת. חיישינן שמא יפסקו הבריכות ואסור להשקות מהן, דיבא לטרוח ולדלות.

רב אשי חולק, ואמר: אף על פי שאין רובה של שדה שותה בבת אחת מאמת המים, מותר להשקות מהבריכות כשאמה עוברת ביניהם. כיון דכל הזמן קא משכא מתמלאת ומעבירה מים ואתיא לכל השדה, איננו חוששינן שמא יטרח להביא מאמת מים אחרת, דמימר אמר בעל השדה, אי לא שתיא לחד יומא - תשתי לתרי ותלתא יומי.

תנו רבנן: אם היו שני בית השלחין, האחד גבוה, ולידו אחר נמוך. ובגובה היה נובע מעיין וממנו הושקה, ובצד הנמוך עשו בריכה שהיא נוטפת מים, שנוטפין אליה טיפות ממי השקאת שדה בית השלחין העליון - זו, מותר להשקות ממנה שדה בית השלחין אחרת - הנמוך. שהיא בצדו.

ומקשינן: והא הבריכה עבידא דפסקא מימיה, ויש לחוש שיטרח להביא ממקום אחר!!

ומתרצינן: אמר רבי ירמיה: ועדיין היא מטפטפת שנוטף משדה השלחין העליון, ובודאי לא פסקא (49).

אמר אביי, והיתר זה הוא רק כשלא פסק מעיין ראשון העליון. אך אם פסק המעיין, אף שעדיין מטפטף מהשדה העליונה בעת ההשקאה, אסור להשקות מהבריכה התחתונה, שמא תפסק ויטרח וידלה ממקום אחר.

תניא, רבי שמעון בן מנסיא אומר: שתי ערוגות בשדה אחת, זו למעלה מזו, לא ידלה מן התחתונה וישקה את העליונה, היות דטרחא היא.

יותר על כן אמר רבי אלעזר בן שמעון: אפילו ערוגה אחת חציה נמוך וחציה גבוה, לא ידלה ממקום נמוך וישקה למקום גבוה, דגם זו טרחה (50).

תנו רבנן: מדלין מים ומשקין לירקות כדי שיהיו רכים וטובים לאוכלן בחול המועד. ואם רק בשביל לייפותן, שיגדלו לאחר המועד, ואין כוונתו לאכלן במועד, אסור, דהרווחה היא, וטרחא אסור בה (51).

רבינא ורבה תוספאה הוּו קא אזלי באורחא. חזו לההוא גברא דהוּו דלי דוּולא - דולה דליי מים לירקות בחולא דמועדא. וחכמים לא התירו אלא לבית השלחין.

אמר ליה רבה תוספאה לרבינא, ליתי מר לישמתיה, ראוי לנדותו משום שעובר איסור.

אמר ליה רבינא: והתניא: מדלין לירקות כדי לאוכלן, ואולי רצונו לאכלן במועד ומותר להשקות לצורך זה.

אמר ליה רבה תוספאה: מי סברת, מאי "מדלין" - מדלין מיא.

לא כד הוא!

דף ד - ב

אלא, מאי **מדלין**? - שלופי! לשון דילול הוא, שנוטל [שולף] ירק מבין ירקות צפופין.

אם נוטל כדי לאכול, מותר.

אך אם רצונו לייפות את הירקות הנשארים כדי שיגדלו היטב על ידי הדלדול, אסור.

ואם כן, אין להתיר להשקות ירקות מהא דתנן "מדלין לירקות", כי שם הכוונה היא לדלדול.

ומצינו לשון "מידל" שהוא דילול, לגבי פאה ועוללות:

כדתנן במסכת פאה [פרק ו]: **המידל בגפנים**, שתולש מגפן הטעונה אשכולות יותר מהראוי כדי לדלל אותה - **כשם שהוא מידל מדלל בשלו** לטובת גידול הגפן, **כך מותר הוא גם להיות מידל בפאה של עניים, דברי רבי יהודה (52).**

רבי מאיר אומר: רק בגפן **שלו רשאי** לדלל, **ואינו רשאי** לדלל **בשל עניים.**

ומוכח שלשון "מידל" משמעותו דילול גידול צפוף, כמו שסבר רבה תוספאה.

אמר ליה רבינא: הא אמרו להדיא ש"מדלין לירקות" בענין השקאה.

והא תניא: מדלין מים לירקות כדי לאכלן. הרי ש"מדלין" משמעותו לצורך השקאה במים!

אמר ליה, רבה תוספאה: **אי תניא - תניא,** ואין לנדות את המשקה ירקות בחול המועד, כי דילמא לצורך המועד השקה אותה.

שנינו במתניתין: **ואין עושין עוגיות לגפנים.**

ומבארין: **מאי עוגיות?**

אמר רב יהודה: בנכי. בורות עגולים שעושים תחת עצי הגפן והזית, כדי לקבל בהם מי גשמים.

תניא נמי הכי: אלו הן עוגיות? - בדידין גומות שעושין בעיקרי זיתים ושבעיקרי גפנים.

ומקשינן: **איני! והא רב יהודה שרא לבני בר ציתאי** שם מקום **למעבד** לעשות במועד **בנכי לכרמיהון.** ואם עוגיות הן בנכי, איך התיר להם? והא תנן אסור לעשותן.

ומתרצינן: **לא קשיא.**

הא דאסור, בחדתי. כי לעשות עוגיות חדשות הוי טירחא יתירה, ואסור.

הא דשרי רב יהודה בעתיקי. שנסתמו העוגיות שהיו כבר לגפנים, ומותר לחזור ולחפרן בחול המועד, שאין במלאכה זו טירחא יתירה (53).

שנינו במתניתין: **רבי אלעזר בן עזריה אומר: אין עושין את האמה בתחילה**, בין במועד ובין בשביעית.

ומקשינן: **בשלמא במועד** אסור לעשותה, **משום דקא טרח**, ואסרו טירחה בחול המועד (54).

אלא בשביעית - מאי טעמא אסור לחפור האמה, הא לאו עבודת קרקע היא, וסתם טירחא לא אסורה בשביעית.

ומתרגינן: בטעם האיסור **פליגו בה רבי זירא ורבי אבא בר ממל**.

חד אמר, מפני שנראה כעודר קרקע בשביעית, כי חפירה דומה לעידור.

וחד אמר, מפני שכשחופר את האמה הרי הוא מניח את העפר שמוציא על שפתה, ובכך הוא **מכשיר את אגפיה**, צידי האמה, **לזריעה**, באדמה רכה שהוא מוציא ומניח מצידי האמה, והוי עבודת קרקע בשביעית (55).

מאי בינייהו?

איכא בינייהו באופן דקא אתו מיא בתריה. שמיד אחר שחופר עתידה החפירה להתמלאות במים, הבאים מיד עם החפירה.

מאן דאמר שהאיסור הוא **מפני שמכשיר אגפיה לזריעה**, איכא גם כאן טעמא לאסור מפני שמכשיר אגפיה לזריעה, כי בשעה שהוא חופר ובאים המים הוא משליך על אגפיה אדמה הרכה, ולכן אסור לו לעשות כן בשביעית.

ואילו **למאן דאמר** שהאיסור הוא **מפני שנראה כעודר**, ליכא לחשש זה, כי כאן בשעה שהוא עודר מתמלא מים, ומוכח שחופר לצורך תיקון האמה ולא לעידור השדה, כי מי שעודר שדה אין היא מתמלאת תיכף מים. ולכן מותר לו לחפור בתוך האמה, שאינו נראה כעודר.

ומקשינן: **ולמאן דאמר מפני שנראה כעודר - ליחוש נמי מפני שמכשיר אגפיה לזריעה**, ומשום הכי יאסור אף אם "קא אתו מיא בתריה".

אלא, בהא לכולי עלמא אסור.

ובאופן אחר **איכא בינייהו**, והוא: כשחופר בתוך האמה, **דקא שקיל מיניה**, ולוקח ממנה את העפר, **ושדי לבראי**, ומשליכו רחוק מאגפיה, שאינו מכשירם לזריעה.

למאן דאמר שהאיסור לחפור באמה הוא **מפני שמכשיר אגפיה לזריעה, ליכא** הכא לטעמא שמכשיר אגפיה, ומותר.

ואילו **למאן דאמר מפני שנראה כעודר, איכא** למיחש שיראה כעודר, ואסור (56).

ומקשינן שוב: **ולמאן דאמר שמכשיר אגפיה לזריעה - ליחוש נמי מפני שנראה כעודר**, ויאסר אף בזורק העפר רחוק מאגפיה.

ומתריצין: כיון שזורק העפר, אינו נראה כעודר. **כי עודר נמי** [דהיינו, העודר עצמו] **כי קא שקיל**, כשהוא לוקח את העפר במעדר, אין הוא זורקו למרחוק, אלא - **בדוכתיה מנח ליה!** אינו מוציאו מחפירתו. כי תכלית העידור היא רק לרכך הקרקע.

ולכן, בחופר בקרקע שבאמת המים, כיון שזרקו לעפר למרחק, אינו נראה כלל כעודר, ומותר (57).

אמימר מתני לה להא דאמר רבי אלעזר בן עזריה "אין עושין את האמה בשביעית" - **מפני שנראה כעודר.**

ולפיכך **קשיא ליה דברי רבי אלעזר בן עזריה** במתניתין, **אדרבי אלעזר בן עזריה** בשביעית.

והכי קשיא ליה: **ומי אמר רבי אלעזר בן עזריה "כל שנראה כעודר, אסור"!!**

ורמינהי מהא דתנן במסכת שביעית: **עושה אדם את זבלו אוצר**, שמכניס את כל זבלו למקום אחד בשדהו, ולא חיישינן שנראה כמזבל שדהו.

רבי מאיר אוסר, עד שיחפור ויעמיק שלשה טפחים, ומכניס הזבל במקום שהעמיק, שאז ניכר שלא לשם זיבול השדה הכניסו, **או עד שיגביה תל בגובה שלשה טפחים**, להיכר שאינו מזבל שדהו, ויניח שם את הזבל.

אבל אם **היה לו דבר מועט**, קצת זבל, באותה השדה קודם שביעית - אין צריך לעשות היכר. אלא, **מוסיף עליו והולך**, בשביעית.

רבי אלעזר בו עזריה אוסר להניח בשדהו זבל אפילו אם היה לו בה מעט זבל קודם שביעית, **עד שיעמיק שלשה, או עד שיגביה שלשה, או עד שיתן על הסלע** שאינו ראוי לזריעה, ואין נראה כמזבל בהנחה עליה.

וקשה לשיטתו, היכי שרי לחפור שלשה לצורך הכנסת הזבל, הא נראה כעודר.

ומתרצינן : **רבי זירא ורבי אבא בר ממל** תירצו שניהם את הסתירה, כל אחד בדרכו.

חד אמר, כגון שכבר העמיק קודם השביעית, ואין צריך להעמיק בשביעית עצמה להיכרא.

וחד אמר אף אם מעמיק בשביעית לא נראה כעודר, שהרי **זבלו מוכיח עליו**, שחופר כדי להניחו, ולכן התיר שם רבי אלעזר בן עזריה (58).

שנינו במתניתין : **ומתקנין את המקולקלת במועד**.

והוינן בה : **מאי מקולקלת?** עד כמה תהא מקולקלת ויוכל לתקנה?

אמר רבי אבא: שאם היתה סתומה, ונשארה האמה **עמוקה רק טפח**, מתוך ששה טפחים שבתחילה, חוזר ומעמידה על ששה טפחים (59), **שמותר לו לחפור חמשה טפחים. כי סתם אמה היא כשמה, "אמה" של ו' טפחים.**

פשיטא, אם היתה עמוקה ג' טפחים ונסתמה, ועומדת על **חצי טפח** ורוצה לחפרה שני טפחים ומחצה, ולהעמידה על **שלשה טפחים - אסור**.

כי כיון דלא עבר מיא בג' טפחים - מעשהו **לא כלום הוא**, והוי טירחא שאינה צריכה, ואסורה במועד (60).

היתה עמוקה שנים עשר טפחים, ונסתמה ועומדת על **טפחיים**, ורוצה לחזור ולחפרה י' טפחים ולהעמידה על **שנים עשר טפחים**, אסור.

כיון **דקא טרח טירחא יתירה**, לא הותר לו אלא לחפור ששה טפחים הנצרכים לאמת מים.

אלא מספקא לן בהיתר עמוקה שבעה טפחים ונסתמה ועומדת על **טפחיים**, ורוצה להעמיקה ולהעמידה על **שבעה טפחים - מהו?** האם זה דומה לעומדת על טפח שיכול להעמיקה עד ששה, כי **הכא חמשה קא מעמיק, וכן הכא**, במעמיק מטפחים לשבעה, **חמשה קא מעמיק**, ומותר, שאינה טרחא יתירה.

או דילמא במעמיק לשבעה טפחים, **כיון דאיכא טפח יתירא**, שהרי הוא לא צריך לאמה אלא ששה טפחים, ודי לו בחפירת ארבעה טפחים. וכיון **שאיכא טרחא יתירה טפי** מזה שמעמיק מטפח לששה טפחים, שזה אשר מעמיק לשבעה צריך לשחות יותר בחפירתו, ויאסר.

ומסקינן לאיבעיא: **תיקו!** (61)

אביי שרא לבני בר המדך לשחופי נהרא, לעקור ענפי אילנות הגדלים בנהר, בחול המועד.

רבי ירמיה שרא להו לבני סכותא למיכרא נהרא טמימא, לפתוח מקור מעיין שנסתם.

רב אשי שרא להו לבני מתא מחסיא לאקדוחי, לפנות שרטון מתוך נהר בורניץ.

וטעמיה: **אמר, כיון דשתי מיניה רביס - לצרכי רביס דמי. ותנן במתניתין עושין כל צרכי רביס** (62).

דף ה - א

שנינו במשנתנו: ומתקנין את קלקולי המים שברשות הרבים וחוטטין אותן.

ודייקין: **חטיטה, אין. אבל חפירה, לא.** משום דטירחה היא.

אמר רבי יעקב אמר רבי יוחנן: לא שנו שחפירה אסורה אלא במקום שאין רביס צריכין להם לבורות המים.

אבל אם היו הרביס צריכין להם, אפילו חפירה של בורות מותר לצרכי רביס בחול המועד.

ומקשינן לרבי יוחנן: **וכי כאשר רביס צריכין להם - מי שרי לחופרן?**

והתניא: חוטטין בורות שיחין ומערות שנפלו לתוכן אבנים וצרורות ומפנים אותם. ואפילו אם הבורות של יחיד.

ואין צריך לומר שחוטטים בורות של רביס.

ואין חופרין בורות שיחין ומערות של רביס. ואין צריך לומר של יחיד שאסור.

ומדייקת הגמרא: **מאי לאו**, הא דתנן מותר לחטוט ואסור לחפור בשל רבים, היינו אפילו **כשרבים צריכין להם**.

וקשיא לרבי יוחנן, שאמר אם רבים צריכין להם מותר אפילו לחפור.

ומתצינן: **לא**. לא אסרה הברייתא אלא **בשאין רבים צריכין להם**, שאז אסור לחפור אף בורות של רבים.

ותמהינן: אי מיירי כל הברייתא כשאין צריכין להם, אם כן, **דכוותיה** גם **גבי יחיד**, מיירי **כשאין יחיד צריך להם**.

והלא כשאינו צריך להם - **חטיטה מי שרי?!?**

והתניא, בורות שיחין ומערות של יחיד: כונסין מים לתוכן, אבל לא חוטטין אותן ולא שפין מחליקים וסותמים בכך את סדקיהן.

ושל רבים: חוטטין אותן, ושפין מחליקים וסותמים את סדקיהן בסיד, שלא יצאו המים.

ומדתנא הכא חילוק בין בורות של רבים, שחוטטין, לשל יחיד, שאין חוטטין, דלא כברייתא לעיל, על כרחך שלעיל איירי כשהיחיד צריך לבורות המים; ולהכי שרי. ואילו הכא מיירי דאינו צריך ולכן אסור.

כי אי אמרת שאף לעיל מיירי כשאינו צריך לבור ובכל אופן חוטטין, למה בהאי ברייתא תניא אסור.

ושוב הדרא קושיא: **ואלא מאי**, הא דתנן דחוטטין בור של יחיד, מדובר **בשיחיד צריך להם, ודכוותיה**, ובדומה הוא האי דתניא **גבי רבים** אין חופרין, כשהרבים צריכין להם.

ותקשי: **בשרבים צריכין להם - חפירה מי אסיר?!?**

והתניא: בורות שיחין ומערות של יחיד - כונסין מים לתוכן וחוטטין אותם. אבל לא שפין את סדקיהן (63), ולא חוטטין לתוכן (64), ולא סדין אותן בסיד.

ואילו **של רבים - חופרין אותן וסדין אותן בסיד.**

חזינן שחופרין בורות לרבים, כשרבים צריכין להם.

ומסקינן לקושיא: **אלא קשיא הך קמייתא**, דתניא בה דחוטטין בשל יחיד ורבים.
ואין חופרין בשל יחיד ושל רבים.

ותקשי, ממה נפשך: במאי קא מיירי? אי אין צריכין להם, אם כן יאסר ליחיד אף לחטוט.
ואי צריכין להם, יהא מותר לרבים אף לחפור.

ומתרגינן: **תריץ הכי** את לישנא דברייתא קמייתא:

חוטטין בורות של יחיד כשיחיד צריך להם.

ואין צריך לומר של רבים כשרבים צריכין להם, דאפילו חפירה מותר (65).

ושוב לא תקשי לרבי יוחנן, דאמר לא שנו דחפירה אסור אלא כשאין
צריכין להם, וכדלעיל.

ואין חופרין בורות שיחין ומערות אפילו של רבים, כשאין רבים צריכין
להם.

ואין צריך לומר של יחיד, דכי אין יחיד צריך להם - אפילו חטיטה נמי
אסור (66).

והיינו דמצינו בברייתות לעיל שאין חופרין בורות של רבים ואין חוטטין
בורות של יחיד. דמיירי באין צריכין להם. אמר רב אשי, מתניתין נמי
דייקא שאפילו חפירה מותרת אם רבים צריכים לבור. דקתני: עושין כל צרכי
רבים! ולשון "כל" משמע **לאתויי** דבר נוסף.

מאי לאו - **לאתויי חפירה**, כשרבים צריכים לה.

ודחינן לדיוקא ממתניתין: **לא**. האי "כל" בא לענין אחר.

לאתויי הא דתניא:

יוצאין שלוחי בית דין **לקוץ** לפנות קוצים **את הדרכים**, **ולתקן את הרחובות**
ואת האסטרטאות, שווקים ודרכי הרבים גדולות ומפולשות. **ולמוד את**
המקוואות.

וכל מקווה שאין בו ארבעים סאה מים - מרגילין לתוכו, קובעים שתהא אמת
המים זורמת למקוה, כדי שלא יחסר בו **ארבעים סאה**.

ומנין שאם לא יצאו שלוחי בי"ד ועשו כל אלו - שכל דמים שנשפכו שם בדרכים ובעיר, מקוצים ונזקי הדרכים, מעלה עליהם הכתוב כאילו הם שפכו, שפכו אותם?

תלמוד לומר "והיה עליך דמים".

ופורכת הגמרא את הדחיה:

וכי "כל" דמתניתין אתי לאתויי את הדינים שבהאי ברייתא?

והא בהדיא קתני לה, להני דינים: ומתקנין את הדרכים ואת הרחובות ואת המקוואות ועושין כל צרכי רבים.

ועל כרחך "כל" - לאתויי מאי? לאו, לאתויי חפירה שמותרת, במקום שהיא לצרכי רבים!

ומסקינן: אכן **שמע מינה** שלצרכי רבים מותר אף לחפור.

שנינו במתניתין: **מציינין את הקברות.**

אמר רבי שמעון בן פזי, רמז לציון קברות מן התורה, מנין?

תלמוד לומר, בנבואת יחזקאל, שלעתיד לבא יעשו ישראל ציונים על מקום פגרי הגוים המושלכים.

ואמר הכתוב **"וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון"**.

ואין זה ציווי, כי אין הגויים מטמאין באהל, ולכן אין חייבין לציין את קברותיהם, אך זכר למושג "ציון" לקבר נזכר בהאי קרא (67).

אמר ליה רבינא לרב אשי: הא, הדין של ציון הקברים, מקמי דליתי יחזקאל, לפני שבא יחזקאל ואמרו - מאן אמר?

ואי מדאורייתא הוא, הוי ליה להקב"ה לאשמועינן, שידעו גם כל הדורות שלפני יחזקאל.

ומתריצין: **ולטעמיך, הרי מצינו כדומה, בהא דאמר רב חסדא: דבר זה, שערל אשר מתו אחיו מחמת מילה אסור בעבודה, מתורת משה רבינו לא למדנו אם מותר או אסור. ורק מדברי יחזקאל בן בוזי למדנו, שאמר "כל בן נכר, ערל לב וערל בשר - לא יבא אל מקדשי לשרתני".** וילפינן מיניה כי מי שעבד עבודה זרה, ונתנכרו

מעשיו לאביו שבשמים ונעשה ערל לב, וכן מי שמתו אחיו מחמת מילה והוא ערל בשר - אסור בעבודה במקדש.

ואף על דבר זה עליך לתמוה: **מקמי דליתי יחזקאל - מאן אמר זאת!**?! ולמה לא השמענו הקב"ה הלכה זאת לפני שהגיע יחזקאל?

אלא, על כרחך הביאור בדינים אלו **דגמרא גמירי לה**, שנלמדו דינים אלו בקבלה, הלכה למשה מסיני, שעברה איש מפי איש.

ואחר כך **אתא יחזקאל**, ובנבואתו **אסמכה** להלכה למשה מסיני **אקרא** (68). **הכא נמי**, בציון קברים, **גמרא גמירי לה. ואתא יחזקאל, ואסמכה אקרא.**

רבי אבהו אמר: מהכא ילפינן לציון קברים מן התורה:

כתיב במצורע **"וטמא טמא יקרא"**.

ומפרשינן: **טומאה קוראה לו, ואומרת לו: פרוש!** דהיינו, שיעשה סימנים שהוא טמא, כדי שירגישו בו אנשים, ויפרשו ממנו (69).

וכן אמר רבי עוזיאל בר בריה דרבי עוזיאל רבה [הגדול]: **טומאה קוראה לו, ואומרת לו, פרוש.**

ואם כן הכי נמי בטומאת מת, צריך לתת סימן ולעשות לה ציון, כדי שירגישו בטומאה ויפרשו.

ומקשינן: **וכי הא קרא דמצורע להכי הוא דאתא?** וכי הוא בא לחייבו לסמן לציבור לפרוש ממנו?

והלא **ההוא קרא מיבעי ליה לכדתניא: "וטמא טמא יקרא"** - מלמד שצריך להודיע צערו לרבים, ורבים מבקשים עליו רחמים! ומנין ידעינן שצריך לתת סימן לטומאת מצורע, שמכאן נלמד לציון קברים?

ומתרצינן: אי אתא האי קרא רק ללמד שיודיע המצורע את צערו ברבים, **אם כן ליכתוב "וטמא יקרא"**.

מאי "וטמא טמא" דכתיב פעמיים?

שמעת מינה תרתי, שיתן סימן לטומאתו, ושיודיע את צערו ברבים.

אביי אמר, מהכא ילפינן לציון קברים: "ולפני עור לא תתן מכשול". ומכאן יש ללמוד שחייבים להבליט את מקום הטומאה, כדי שלא יכשלו בה נושאי תרומה וטהרות (70).

רב פפא אמר, מהכא ילפינן: "ואמר סלו סלו פנו דרך". דהיינו יש להתקין דרך פנויה ללכת בה אוכלי תרומה, כי דרושה להם דרך פנויה מטומאה.

רב חיננא אמר: מסיפא דהאי קרא ילפינן, דכתיב "הרימו מכשול מדרך עמי".

רבי יהושע בריה דרב אידי אמר: ילפינן מ"והודעת להם את הדרך ילכו בה".

מר זוטרא אמר: מ"והזרתם את בני ישראל מטומאתם". כי תרגום "והזרתם", הוא - ותפרישון. ועל ידי הסימן פורשין מהטומאה.

רב אשי אמר: מ"ושמרתם את משמרתי". ודרשינן: **עשו משמרת למשמרתי**.

דהיינו, עשו משמרת לאוכלי תרומה, דכתיב בה "משמרת תרומתי", ותשמרום שלא יבאו לידי טומאה.

רבינא אמר: "ושם דרך - אראנו בישע אלוהים". וביאורו שיש לשים סימן באיזה דרך ילכו.

ועל הפסוק הזה **אמר רבי יהושע בן לוי: כל השם אורחותיו** בעולם הזה, והוא המחשב הפסד מצוה כנגד שכרה, ושכר עבירה נגד הפסדה ["ושם" הוא מלשון שומא] - **זוכה ורואה בישועתו של הקדוש ברוך הוא**, כי בודאי צדיק גמור הוא, ואין חטא בא על ידו [ריטב"א].

שנאמר "ושם דרך". אל תיקרי "ושם" [בשין שמאלית], **אלא "ושם"** [בשין ימנית] **דרך - אראנו בישע אלוהים"**. והיינו, שרואה ישועה שעושה ה' לישראל.

או כפשוטו, היות וישועתן של ישראל היא ישועתו של הקב"ה [ריטב"א].

רבי ינאי הוה ליה ההוא תלמידא דכל יומא הוה מקשי ליה קושיות.

אך **בשבתא דריגלא**, כשבא ציבור גדול לדרשה, **לא הוה מקשי ליה**. כי חשש שמא לא ידע רבי ינאי לענות, ויתבייש בציבור (71).

קרי רבי ינאי עליה, על אותו תלמיד **"ושם דרך - אראנו בישע אלוהים"**. כיון שהיה אותו תלמיד מחשב באיזה שעה ראוי להקשות ובאיזו לא.

[וריתב"א פירש, על שחישב כי גדול ההפסד להלבין פני חברו מהשכר שיהא לו בלימוד זה, וכל שכן שיכול לשאול אחר כך].

תנו רבנן: אין מציינין מקום קבר (72), לא על כזית מן המת, ולא על עצם כשעורה, ולא על דבר שאינו מטמא (73) באהל.

אבל, מציינין על השדרה ועל הגלגלת, או על רוב בנין של עצמות שלד המת, כגון עצמות גדולות, אף שאינן רוב מנין עצמותיו.

ואו **על רוב מנין עצמות המת**, אף שאינם רוב בנין השלד.

ואין מציינין על הוודאות, הוא מקום הברור וידוע לכל שיש בו טומאה. כי אין מטלטלין בו טהרות, ולכן אין צריך לציינו (74).

אבל מציינין על הספיקות.

ואלו הן ספיקות שצריך לציין אותם: כגון סככות, ופרעות, ובית הפרס.

ולהלן יתבארו מאי נינהו.

ואין מעמידין את הציון במקום הטומאה עצמה אלא לידה, כדי **שלא להפסיד את הטהרות**. שאם יציין רק את מקום הטומאה ממש, לא ירגיש בהלוכו עד שיגיע לציון, ויטמאו הטהרות. ולכן יעשה הציון סביב סמוך לטומאה, וכשיגיע אליו יבחין וימנע מלהתקרב לטומאה.

אבל, ואין מרחיקין ציון ממקום הטומאה יותר מכל שהוא, כדי **שלא להפסיד את ארץ ישראל**. שלא יהיה חלק מארץ ישראל בחזקת טומאה שלא לצורך, שהרי ממקום הציון פורשים מחשש טומאה.

ומקשינן: **וכי כזית מן המת אינו מטמא באהל**, ולכן אין מציינין על כזית?

והא תנן: אלו שמטמאין באהל: כזית מן המת!?

ומתריצין: **אמר רב פפא: הכא, דאין מציינין - בכזית מצומצם עסקינן.**

לעולם כזית מטמא באהל. אך כזית מצומצם הקבור בקרקע, כיון **דסוף סוף מיחסר חסר בקבר**, ושוב לא יטמא, לכן אמרינן:

מוטב ישרפו עליו עתה **תרומה וקדשים** שיטמאו מהכזית היות ולא נזהרו ממנו לפי שלא היה מקומו מצויין, אך תהא אפשרות הטומאה ממנו רק **לפי שעה**, כל זמן שיש בו כזית מצומצם, עד שיחסר בקבר מכזית, ושוב לא יטמא.

ואל ישרפו עליו תרומה וקדשים לעולם.

שאם יציינו את מקומו ישרפו עליו בעתיד לעולם שלא לצורך, שהרי הוא כבר חסר מכזית.

ואף שמפני הציון פורשין ולא נטמאים, חיישינן שיעבור עליו בלילה ולא יראנו. ובבקר, כשיבחין שעבר שם, ישרוף את התרומה ללא צורך, שכבר חסר מכזית. ואם לא יציינו לא ישרוף בעתיד.

ומבארנין סיפא דברייתא: **ואלו הן הספיקות: סככות ופרעות.**

סככות הוא **אילן המיסך על הארץ**, ונמצאת טומאה של מת תחת חלק אחד מנוף האילן, ויש רווח בין חלקי האילן. אך כיון שלא ידוע איזהו מקום הטומאה מציין את כולו, שיפרשו מספק (75).

פרעות, אלו הן **אבנים פרעות היוצאות מן הגדר**, אחת לכאן ואחת לכאן, ואינו יודע תחת איזה אבן נמצא הקבר, ולכן מציין את כולם מספק.

בית הפרס - כדתנן: החורש את הקבר הרי הוא עושה בית הפרס, שבחרישתו לכל צד מתפשט מקום הקבר, והטומאה היא בכל מקום שחיישינן שמא הוליכה המחרשה עצם כשעורה מהקבר.

וכמה הוא עושה?

מלא מענה, מלוא תלם אחד של המחרישה, עד למרחק של **מאה אמה** מהקבר, דחיישינן שהמחרישה הוליכה עצם כשעורה עד מאה אמה, ולכל צד חיישינן מאה אמה מהקבר, אף אם חרש יותר [אך בחרש פחות, חיישינן רק כמלא מענה שבמקום החרישה].

ומקשינן: **ובית הפרס - מי מטמא באהל**, דבעינן לציינו?

והאמר רב יהודה אמר שמואל: מנפח אדם בית הפרס, והולך לשחוט את פסחו. כי אם יש שם עצם כשעורה, יתפזר על ידי הניפוח ולא יטמאנו בהיסט. ולא חושש שמא עדיין קבור בו מת, ויטמא בהליכתו עליו מדין טומאת אהל.

וכן משמע מד**רב יהודה בר אמי משמיה דעולא, דאמר: בית הפרס שנידש** בהליכת בהמות או אדם, ואף שלא נחרש, **טהור**.

ומתרוויהו חזינן דחיישינן רק למגע או היסט של עצם כשעורה, ולא לטומאת אהל. ואם כן קשה: למה צריכין לציינו לבית הפרס?!

ומתרצינן: **אמר רב פפא: לא קשיא.**

כאן, ששנינו כי צריך לציין בית הפרס - **בשדה שאבד בה קבר** ולא נחרשה השדה. והספק של בית הפרס הזה הוא אכן בטומאת אהל, היות ולא ידעינן היכן הוא הקבר.

כאן ששנינו בהולך לשחוט פסחו שמנפח והולך, וכן זה ששנינו שדה שנידש טהור, מדובר **בשדה שנחרש בה קבר**, ששם לא חיישינן לטומאת אהל, היות והחרישה פירקה את הקבר, ולכן אין צריך לציינו (76).

ותמהינן: וכי **שדה שנחרש בו קבר** - "בית הפרס" קרי ליה?!

ומתרצינן: **אין! והכי תנן: שלשה מיני בית הפרס הן: שדה שנאבד בו קבר, ושדה שנחרש בה קבר, ושדה בוכין.**

ומבארין: **מאי "שדה בוכין"?** רב יהושע בר אבא משמיה דעולא אמר: **שדה שמפטירין בה מתים**. שנפרדים בה אנשים שהביאו מתים ממקום רחוק לקבורה במקום אחר, וסמוך לעיר מקבלין אותן אנשי המקום, ורוחצין אותן וקוברין אותם. והמביאים נפטרים והולכין.

וטעמא מאי חוששין במקום זה משום טומאה.

אמר אבימי: משום יאוש בעלים נגעו בה. חיישינן שמא כיון שבאו ממקום רחוק נתדלדל אבר מן המת ונפל במקום שהעבירום ליד אנשי העיר, וסמכו המביאים על המקבלים, ולהיפך, והניחוהו שם.

ולכך מספקא לן על טהרת המקום, ומציינינן אותו מפני אוכלי תרומה (77).

ומקשינן על רב פפא, שאמר רק שדה שנאבד בו קבר צריך לציינו, ולא בנחרש בו קבר:

וכי **שדה שנחרש בה קבר לא בעי ציון? והא תניא** בתוספתא, שמציינינן גם בית הפרס שנחרש.

דתניא: **מצא שדה מצויינת, ואין ידוע מה טיבה**, אם הוא שדה שנחרש בה קבר ויכול לנפח ולעבור, או שנאבד בה קבר ולא יועיל הניפוח היות שמטמא באהל, וכדלעיל - נתנו חכמים לאותה השדה סימן, לידע את דינה:

אם יש בה אילנות, בידוע שנחרש בה קבר, היות שלקיום האילנות צריכין לחרוש בשדה. ויכול לעבור בה, אם מנפח והולך (78).

ואם אין בה אילנות, בידוע שאבד בה קבר.

ולא נחרשה, ומטמא באהל, ולא מועיל בה ניפוח (79).

רבי יהודה אומר: לעולם לא הויא שדה בחזקת שנחרש בה קבר עד שיהא שם זקן או תלמיד חכם שידוע שנחרש בה קבר.

לפי שאין הכל בקי אין בדבר (80).

חזינן מיהא, שגם בנחרש בה קבר מציינין. ותקשי לרב פפא, דאמר נחרש אין צריך לצינו, דאינו מטמא באהל. ומתריצין: אמר רב פפא: לעולם בית הפרס שנחרש לא בעי ציון.

וכי תניא ההיא ברייתא בתוספתא "שדה מצויינת" שאין יודע מה טיבה - אין הספק אם רק נחרש או רק נאבד בה קבר. אלא ודאי מדובר בשדה שאבד בה קבר, דמשום הכי ציינוה.

וכל הספק הוא שמא אחר שציינוה היא גם נחרשה, והציון הוא מפני שנאבד בה קודם לכן, ועל כן נתנו בה את הסימן, אם יש בה אילנות, בידוע שאחר שציינוה נחרש בה קבר (81), ואם אין בה אילנות, בידוע שאבד בה קבר ולא נחרשה אחר כך, ולכן אסורה בלא ניפוח.

ומקשינן: **וליחוש** אף בשדה שיש בה אילנות. כי שמא חרשו לצורך האילנות רק בין האילנות עצמן, ודילמא היו אילנות מגוואי, בפנים השדה, ורק שם היה מקום החרישה, ואילו הקבר היה מבראי, מבחוץ למקום האילנות, ולא נחרש מקום הקבר כלל!

והיינו, יתכן שנאבד הקבר בשטח השדה שסביב האילנות מבחוץ, ולא נחרש כלל, ולכן אסור לעבור בה על ידי ניפוח, ומה הראיה ממה שיש בה אילנות שנחרש הקבר בכולה.

ומתריצין: **כדאמר עולא**, במסכת נדרים מב א לענין שביעית: **בעומדין על הגבולין.**

הכא נמי מדובר בעומדין האילנות על הגבולין.

וכל השדה המצויינת כבית הפרס נמצאת ביניהם. ולכך אמרינן שנחרש בה קבר, לצורך האילנות.

דף ו - א

ועדיין מקשינן: וניחוש איפכא, **דלמא** היתה **הטומאה מגוואי**, במרכז השדה, **ואילנות מבראי**, מסביב לשדה, ולא נחרש מקום הטומאה, רק סמוך לאילנות.

ומשינן: **במסובכין**. שאין האילנות עומדים סביב הגבולין בלבד, אלא נטועים ללא סדר בכל השדה, וצריכים לחרוש כולה לצרכן. ולכן כולה מותרת בניפוח, לפי שהאילנות מוכיחים שהקבר שנאבד בה, נחרש.

ואיבעית אימא כיון שציינו את כל השדה, **הא אמרן לעיל אין מרחיקין ציון ממקום טומאה כדי שלא להפסיד את ארץ ישראל**, הרי בהכרח, שהטומאה נמצאת בכל השדה.

והיינו דחשיבא כנחרש בה קבר, כיון שהם סמוכין לטומאה, ודאי נחרש המקום לצרכם והתפשט מקום הקבר (82).

תניא בתוספתא דלעיל: **רבי יהודה אומר עד שיהא שם זקן או תלמיד, לפי שאין הכל בקיאים בדבר**.

אמר אביי: שמע מינה מדאמר אין הכל בקיאים, וצריכין תלמיד חכם כדי להעיד על הקבר שהיה, **כי צורבא מרבנן דאיכא במתא**, תלמיד חכם הנמצא בעיר - **כל מילי כל הנעשה והמתחולל במתא - עליה רמיא**, מוטלת עליו האחריות לדעת ולפעול.

אמר רב יהודה: מצא אבן אחת מצויינת בסיד - רק המקום **תחתיה טמא**, שהיות והאבן גבוהה מהקרקע אפשר להעמיד ציון במקום טומאה, לפי שהאדם המתקרב אל האבן, רואה את הציון לפני שמגיע אליה.

והא דאמרינן עושין ציון סמוך לטומאה כדי שלא יטמאו הטהרות אם לא יבחין, היינו כשמציין על הקרקע עצמה (83).

ואם מצא **שתים** אבנים מצויינות, **אם יש סיד על הקרקע ביניהן**, גם המקום **ביניהן טמא**, שהכל ציון הוא.

ואם אין סיד ביניהן, רק המקום תחתיהן טמא, **וביניהן טהור**.

ואף על גב דליכא חורש, שלא חרש ביניהן מעולם, טהור המקום שביניהן אם אין שם סיד.

ומקשינן: **והתניא בתוספתא: מצא אבן אחת מצויינת, תחתיה טמא.**

מצא **שתים, אם יש חורש ביניהן, ביניהן טהור** (84). **ואם לאו**, שלא נחרש **ביניהן, טמא**, ואפילו אם אין ביניהן סיד, כיון שציינ משני צדדים לא חש לציין גם באמצע.

חזינן כי רק משום שיש חורש ביניהן אמרינן ביניהן טהור, ודלא כרב יהודה!

ומתריצין: **אמר רב פפא: הכא**, בתוספתא, דתניא אף אם אין ביניהן סיד, ביניהן טמא, **מיירי כשהסיד שפוך על ראשיהן של האבנים, ומרודה ומתחלק הסיד לכאן ולכאן.**

ולכן, רק **אי איכא חורש ביניהן, ביניהן טהור**, היות **דאימור: מחמת חורש הוא דאיקלף**, שנקלף הסיד מחמת החרישה שנעשתה ביניהן, והוא הסיד שנפל ביניהן, ואין הוא מהווה ציון לטומאה (85).

אך **ואם לא**, שלא חרש ביניהן - **סיד דביני ביני הוא!** שנעשה הסיד ביניהן מחמת ציון של טומאה, ולכן ביניהן **טמא.**

ורב יהודה איירי בכגון שלא היה ביניהן כלל סיד, ולכן הוא טהור.

אמר רב אסי: אם מצא רק מצר אחד מצוין - הוא טמא וכל השדה כולה טהורה, דאין מרחיקין ציון ממקום הטומאה (86).

וכן אם מצא **שנים** מיצרים מצויינים - **הם טמאים וכל השדה כולה טהורה.**

וכן **שלשה** מצרים מצויינים **הם טמאים וכל השדה כולה טהורה.**

אבל אם מצא שדה שכל **ארבעה** מצריה מצויינים, **הן טהורים**, דהציון נעשה סמוך לטומאה ולא עליה, ואילו **כל השדה כולה טמאה.** דלכן צויינו כל מצריה סביב (87).

והטעם שכל השדה טמאה, ואין אומרים שהמצינים הרחיקו מן הטומאה ונמצא שקצוות השדה טהורים.

דאמר מר: אין מרחיקין ציון ממקום הטומאה שלא להפסיד את ארץ ישראל. שנינו במתניתין: **ויוצאין אף על הכלאים.**

ומקשינן: וכי אכלאים - בחולו של מועד נפקינן?

ורמינהו, מהא דתנן במסכת שקלים שקבעו זמן אחר לצאת עליהן.

באחד באדר -

משמיעין על השקלים. בית דין מכריזין שיביאו שקלים לבית המקדש לקרבנות ציבור. **ועל הכלאים** דהיינו שמכריזין בית דין לעקרו, כיון שאז גדלין הזרעין קצת וניכר היכן יש כלאים.

בחמשה עשר בו, באדר -

קורין את המגילה בכרכים המוקפין מימות יהושע בן נון (88).

ויוצאין לקוץ את הדרכים, ולתקן הרחובות, כיון שכלתה עונת הגשמים ומתחילין להתכונן לבואם של עולי הרגל.

ולמוד המקוואות, שלא יחסר בהם השיעור ולנקותם מטיט החורף.

ועושין כל צרכי רבים.

ומציינין את הקברות. ויוצאין על הכלאים. הרי שעוקרין אותם כבר בט"ו באדר, ועל מה יוצאין שוב בחול המועד?

[וקושית הגמרא היא על כלאים שכבר נעקרו, דשאר צרכי רבים ותיקוני הדרכים ומקוואות, יכולין להתקלקל שוב בינתיים. ולכן שבים ועוסקים בהם בחול המועד - רש"י].

ומתריצין: **רבי אלעזר ורבי יוסי בר חנינא,** נחלקו בתירוץ הקושיה:

חד אמר, כאן דיוצאין בט"ו אדר, הוא **בבכיר,** הגדל מוקדם, **וכאן** ביוצאין בחול המועד, **באפיל** הגדל באיחור.

וחד אמר, כאן דיוצאין בט"ו אדר, **בזרעים,** תבואה הקודמת לגידול הירקות, **וכאן** דיוצאין בחול המועד, **בירקות** הגדלין בתקופת הפסח (89).

אמר רב אסי אמר רבי יוחנן: הא דשנינו יוצאין רק באדר ובניסן, **לא שנו אלא שאין ניצן ניכר** קודם לכן.

אבל ניצן ניכר, יוצאין עליהן, אף לפני התקופות באדר וניסן (90).

ומבארת הגמרא: **מאי שנא דדוקא בחולו של מועד דנפקינן**, והרי כבר בתחילת ניסן ניכר ניצנן.

אמר רבי יעקב אמר רבי יוחנן, משום שכר פעולה, שצריכין בית דין לשכור פועלים. ועדיף לשכרם בחול המועד כיון דמוזלי גבן, שאין בו עבודה, ומחוסר ביקוש נשכרים הפועלים בזול (91).

אמר רב זביד ואיתימא רב משרשיא: שמע מינה, מדבעינן לשכור לבית דין פועלים בזול, דכי יהבינן להו שכר על עקירת כלאים - מתרומת הלשכה יהבינן להו, ולכן צריך לחסוך בממון הקדש (92).

דאי סלקא דעתך מדידהו יהבינן להו, שכל מי שנמצא אצלו כלאים צריך לשלם את שכר הפועלים שעוקרים אותו - **מאי נפקא לן מינייהו!?** ואין לנו לחוש על ממון החוטאים, אלא ייצאו השלוחין בימי החול, והבעלים של הכלאים - **כל כמה דבעו הפועלים, יאלצו ליתן להו!**

והא דבעינן לעקור כלאים - **עד כמה** שיעורו לאסור בתערובתו את השדה?

דף ו - ב

אמר רב שמואל בר יצחק: כאותה ששנינו במסכת כלאים: כל סאה שיש בה רובע הקב זרע ממין אחר - ימעט! (93) היינו יעקרנו, היות שרובע קב עושה סאה שלימה כלאים.

ומקשינן: **והתניא: התקינו שיהו השלוחין מפקירין** אם נמצא כלאים, את כל השדה כולה, כקנס על שלא עקר את הכלאים אחר שהכריזו עליהם בר"ח אדר לעוקרם (94).

והיכי תנן שמספיק למעט את הכלאיים כדי להתיר.

ומתרצינן: **לא קשיא**.

כאן, שרק צריך למעט ודיו בכך - **קודם תקנה** שתקנו להפקיר.

וכאן דתנן יפקירו הכל - **לאחר תקנה**.

ומביאה הגמרא ראייה שאחר התקנה מפקירין ולא עוקרין :

דתניא במסכת שקלים, לגבי יציאת השלוחין בחול המועד על הכלאים :

בראשונה, לפני התקנה, היו השלוחין **עוקרין ומשליכין** את הכלאים **לפני בהמתן** של בעל השדה.

והיו בעלי בתים שמחין שתי שמחות :

אחת, על שמנכשין להם שלוחי בי"ד את **שדותיהם**, כי כשעוקרין את הכלאים זה מועיל לשדה כמו ניכוש, והדילול מועיל למה שנותר בשדה (95).

ואחת, על **שמשליכין** השלוחין את הכלאים **לפני בהמתם**, ואינם צריכים לטרוח ולהאכילה.

כיון שראו חכמים ששמחים בכך, ואינם עוקרים את הכלאים בעצמם כדין, **התקינו שיהו עוקרין ומשליכין על הדרכים**, ובכך היו מפסידים את הכלאים ואין בהמתם אוכלת מהם.

ועדיין היו הבעלים שמחים שמחה גדולה, שלכל הפחות מנכשין שדותיהן.

לכן, **התקינו חכמים שיהיו מפקירין** השלוחין את **כל השדה כולה** (96) .

מתניתין:

רבי אליעזר בן יעקב אומר : בחול המועד **מושכין את המים מאילן לאילן**, היות ולגבי האילנות הוי השדה כבית השלחין, שאם לא ישקנה יבא לידי הפסד מרובה (97).

ובלבד שלא ישקה את כל השדה, שהיא בית הבעל (98).

שאין הפסד אם לא ישקנה.

זרעים שלא שתו לפני המועד - לא ישקם במועד, כי כל זמן שלא הורגלו להשקיה אינם נפסדים אם לא משקה אותם בתדירות (99).

וחכמים חולקים על רבי אליעזר בן יעקב, ומתירים בזה ובזה, בין להשקות שדה הבעל, ובין להשקות במועד זרעים שלא שתו לפני המועד, דסברי התירו מלאכה במועד אף להרווחה (100).

אך ההלכה היא כרבי אליעזר בן יעקב, דאסר.

גמרא:

אמר רב יהודה: אם היתה שדה מטוננת, סוג שדה הבעל, שהיא לחה תמיד, ועתה היא יבשה, מודה בה רבי אליעזר בן יעקב שמותר להשקותה, אף שהיא שדה בית הבעל, כיון שהיתה לחה, ואם לא ישקנה יבא להפסד מרובה מותר (101).

תניא נמי הכי: כשאמרו אסור להשקותן במועד, לא אמרו אלא בזרעים שלא שתו מלפני המועד, שאינם נזוקים אם לא ישקה במועד.

אבל זרעים ששתו לפני המועד, מותר להשקותן במועד.

ואם היתה שדה מטוננת מותר, וכדרב יהודה (102).

ואין משקין שדה גריד במועד, כיון שהיא יבשה תמיד, ואין צריך להשקותה, הוי טרחא במועד.

וחכמים מתירין בזה ובזה, בין בזרעים שלא שתו לפני המועד, ובין בשדה גריד (103).

אמר רבינא: שמע מינה מכך שהתירו חכמים אף במקום דליכא פסידא, כי **האי תרביצא**, גינת ירקות העשויה לריח ולמראה בחצר ביתו - **שרי לתרבוצי**, לזלף עליה מים, היינו השקיה קלה, ומותרת בגינה **בחולא דמועדא** כשם שמותר להשקות השקאה גמורה לדעת חכמים.

ומבאר רבינא את ראייתו מהברייתא:

שדה גריד, שהתירו חכמים להשקותה, **מאי טעמא**, הא אין בה פסידא! על כרחך **דאפלא משוי לה חרפא**. שעל ידי ההשקאה ממחר הפרי להבשיל. **הכא נמי** בתרביצא, מותר כי **אפלא משוי לה חרפא** (104).

ואף דהוי רק הרווחה, סברי חכמים שמותר.

תנו רבנן, מרביצין שדה לבן היא בית הבעל **בשביעית, אבל לא במועד.**

ומקשינן: **והא תניא, מרביצין שדה לבן בין במועד ובין בשביעית!?**

ומתרצינן: **אמר רב הונא: לא קשיא.**

הא דתנו רבנן אבל לא במועד, היינו כרבי אליעזר בן יעקב,

והא ששנינו בברייתא מתירין להרביצה בין במועד ובין בשביעית, אליבא דרבנן היא, שמתירין להשקות במועד אף להרווחה (105).

תניא אידך: מרביצין שדה לבן ערב שביעית כדי שיצאו ירקות בשביעית (106). אבל בשביעית אסור להרביצה כדי שיצאו ירקות בשביעית.

ולא עוד, אלא שמרביצין שדה לבן אפילו בשביעית, כדי שיצאו ירקות למוצאי שביעית (107).

מתניתין:

א. **צדין את ה"אישות", "תנשמת", והיא חפרפרת המזיקה בחפירתה את השדות. ואת העכברים שמזיקים את השדה ואת התבואה משדה האילן ומשדה הלבן.**

וצד אותן **כדרכו**, שאינו צריך לשנות בצידה.

והיתר הצידה הוא בין **במועד (108)**, ובין **בשביעית**. אף שצידה אחרת אסורה במועד מפני מלאכה, ואסור לצוד תנשמת ועכברים מן השדה בשביעית מפני שמלאכת הצידה הזאת נחשבת למלאכת תיקון השדה (109).

וחכמים חולקים ואומרים: רק משדה האילן צד כדרכו, היות וההפסד בו גדול יותר, וחששו להפסד מרובה (110).

ואילו **משדה הלבן** שאין הפסד גדול במניעת הצידה, יכול לצוד ממנו רק **שלא כדרכו** (111).

ובגמרא מבוארת דרך הצידה והשינוי בה.

ב. **ומקרין את הפרצה במועד**. שאם נפל כותל הגינה יכול לסדר במקומו אבנים כמו קיר, אך ללא טיט וטיח.

ובשביעית, שאין בה איסור מלאכה, ואין הקיר מועיל לגינה אלא הוא נועד רק לשמירה - **בונה קיר שלם סביב הגינה כדרכו**.

גמרא:

ומבארין: **מאי "אישות"?**

אמר רב יהודה: בריה שאין לה עינים.

אמר רבא בר ישמעאל, ואיתימא רב יימר בר שלמיא: מאי קרא דאישות היא בריה שאין לה עינים?

דכתיב, **"כמו שבלול תמס יהלך"**. כשבלול היוצא מנרתיקו, והוא נמס, שבהליכתו נופל ממנו ריר עד שהוא נמס ומת - דומה לו **"נפל אשת בל חזו שמש"**. היא האישות, שבעוורונה היא נופלת פתאום לארץ, ומתה.

תנו רבנן: צדין את האישות ואת העכברים משדה הלבן ומשדה האילן, כדרכו. ומחריבין את חורי הנמלים, לפי שחפירתן מזיקה את השדה.

כיצד מחריבין את חוריהן, והרי הן בעומק הקרקע, וימשיכו לחפור!?

רבן שמעון בן גמליאל אומר: מביא עפר מחור זה, עם קבוצת נמלים אחת, **ונותן לתוך חור זה,** אחר, שבשדהו.

והן חונקין זה את זה!

לפי שהן מכירות בריח העפר שאינו שלהם, וכיון שמקפידות לא להתערב, חונקות זו את זו [מאירי] (112).

אמר רב יימר בר שלמיא משמיה דאביי: זה שאמרו אין מכירין ריח העפר, אינו בכל ענין, כי אם:

והוא, דקאי בתרי עברי דנהרא! שנמצאים הנמלים האחרות מעברו השני של נהר המפסיק ביניהם, ומפני הפסק המים אין מכירות בעפר של חור הנמלים שמהעבר השני, לפי שלא יכלו להגיע אליו.

והוא דליכא גשרא ודוקא שאין גשר על הנהר שיכולות לעבור עליו.

והוא דליכא אפילו גשר הנקרא "גמלא" שהוא גשר צר מאוד העשוי מנסר אחד.

והוא דליכא אפילו "מצרא", שהוא גשרון צר מגמלא, שאי אפשר לעבור עליו אלא בעזרת חבל הקשור משני צדדי הנהר, ומסתיעין בו להליכה.

אך אם יש אחד ממעברות אלו, מכירות נמלים שבעבר זה בריח עפר שבחורי הנמלים שבעבר הנהר השני.

דף ז - א

ומבארין: **עד כמה?** מהו המרחק ביניהם, שמחמת המרחק מועיל הנהר בלא גשר לגרום לנמלים שבשני צדדיו שלא יכירו בריח עפר שבחורי העבר השני?

עד פרסה. מרחק שהוא לפחות פרסה.

אבל בפחות, אף שיש הפסק נהר ביניהן בכל זאת הן מכירות את ריח העפר שבחורי עברו השני (113).

שנינו במשנה: **רבי יהודה אומר: משדה האילן צד כדרכו, ומשדה הלבן צד שלא כדרכו.**

תנו רבנן: כיצד צד כדרכו?

חופר גומא, ושם בה אוכל כדי שיתקבצו הרבה אישות או עכברים, **ותולה בה מצודה,** מלכודת, שבה נתפסים המזיקים.

כיצד צד שלא כדרכו?

נועץ שפוד במקום שמבחין שהם מצויים בו, וממעך אותם בדחיקת האדמה במקומם.

וכן **מכה בקרדס, ומרדד האדמה מתחתיה,** והם כלים בלא צידה במלכדת. [ובר"ן פירש כן, וכתב שמתים כי אין להם כח להלך בעפר תיחוח] (114).

תניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר: כשאמרו חכמים שצדין משדה לבן רק שלא כדרכו - לא אמרו שאסור לצוד כדרכו, אלא רק בשדה לבן הסמוכה לעיר, שאין גורמים נזק אלא לשדה זו.

אבל בשדה לבן הסמוכה לשדה האילן - מותר לצוד אפילו כדרכו, היות דחיישין שמא יצאו המזיקים משדה הלבן ויחריבו את האילנות שבשדה האילן, ולהפסד מרובה התירו לצוד כדרכו (115).

שנינו במתניתין: **ומקרין את הפרצה במועד.**

ומבארין: **כיצד מקרין?**

רב יוסף אמר מותר לקרות רק **בהוצא** ענפי דקל, **ובדפנא,** ענפי עץ דפנה, ועושה הגדר מעץ הדפנה וקולעו בענפי דקל.

במתניתא תנא שמותר גם באופן **דצר** אבנים **בצרור** ומניחן אחת על חבירתה. **ואינו טח בטיט**, דאסור במלאכה במועד אלא כדי צורך שמירת גינתו מהפסד.

אמר רב חסדא: הא דתנן מקרין אבל אינו בונה כדרכו - **לא שנו**, **אלא בכותל הגינה**, שאינו חושש אלא שיכנסו בה, והנזק בה מועט, ולכן לא הותר לבנות בה קיר מעולה.

אבל כותל החצר שנפל, **בונה** תחתיו במועד קיר מעולה **כדרכו**. כי בחצר הוא חושש מפני כניסת גנבים שיגנבו ממונו, ובמקום הפסד מרובה התירו (116).

לימא מסייע ליה לרב חסדא שכותל חצר שנפל בונה כדרכו מברייתא בתוספתא:

דתניא: **כותל נטוי**, **הגוחה** הנוטה **לרשות הרבים** - **סותר** אותו **ובונה** כותל חדש במקומו במועד, **כדרכו מפני הסכנה**.

וסלקא דעתין שבונה כדרכו משום שהוא כותל חצר.

ודחינן: **התם**, בכותל הגוחה, ההיתר לבנותו, הוא **כדקתני טעמא**, שחייב לסותרו **מפני הסכנה**, ולכן הותר לבנותו, שלא ימנע מלסותרו כדין.

אך אין ראיה מכאן שגם כותל שנפל יכול לבנותו כדרכו (117).

ואיכא דאמרי, תא שמע, משם ראיה שאסור לבנות כותל חצר שנפל כדרכו.

והכי דייקי: דוקא **כותל הגוחה לרשות הרבים סותר** **ובונה כדרכו מפני הסכנה**. ומשמע, **מפני הסכנה - אין!**

אבל **שלא מפני הסכנה - לא** הותר לבנותו כדרכו (118).

לימא תהוי תיובתיה מתוספתא דכותל הגוחה, להא **דרב חסדא**, דאמר כותל חצר אפילו בלא סכנה, בונה כדרכו.

ודחינן: **אמר לך רב חסדא: התם**, בכותל הגוחה, גם **סותר** וגם **בונה**. ולכן הוצרך לטעמא מפני הסכנה.

אבל **הכא**, בבונה כותל חצר במועד, **בונה ולא סותר**. ואסור לסותרו במועד כדי לבנות. ורק אם נפל הותר לבנותו כדרכו מחשש הפסד גדול.

ומקשינן: **התם נמי**, בכותל הגוחה, **ליסתור ולא ליבני!** שהרי רק משום סכנה סותרו, ואין הבנין נצרך להציל מסכנה (119).

ומתריצין: **אם כן** לא יתירו לבנות תיכף מחדש - **מימנע ולא סותר**, והוי סכנה. ולכן גם הבנין הוא נעשה בעקיפין לצורך סילוק הסכנה.

אמר רב אשי: מתניתין משנתנו נמי דיקא כרב חסדא, שיש חילוק במועד בין כותל גינה לכותל חצר.

דקתני בה בסיפא: ובשביעית בונה כדרכו.

ויש לדון: בכותל **דהיכא** מיירי?

אילימא בכותל דחצר, וכי **צריכא למימר** שמותר לבנותו בשביעית? הא אין בו כל תועלת לעבודת קרקע או לפירות, ומה עניינו לאיסור שביעית!

אלא, לאו, בכותל **דגינה**, שבה גדלים פירות וירקות, וחידוש המשנה הוא **דאף על גב דמיחזי כמאן דעביד נטירותא לפירי**, ויאסר, דצריך להפקירן, קא משמע לן מתניתין דשרי לקרות אותה מפני הפסד השדה (120).

שמע מינה כרב חסדא, שכותל גינה שעוסקת בו המשנה רק מקרין אותו, וכותל חצר שנפל בונה כדרכו במועד.

מתניתין:

רבי מאיר אומר: רואין הכהנים את הנגעים במועד. ואומרים לנגוע את דינו אך רק אם דינו **להקל**, שרואה הכהן שהוא טהור, אז יאמר לו טהור אתה (121).

אבל לא להחמיר, שאם רואה הכהן שהוא טמא, לא יטמאנו על ידי שיאמר לו "טמא אתה", לפי שמצטער הנגוע בכך, ורחמנא אמר "ושמחת בחגך".

וחכמים חולקים ואומרים: אין רואים נגע במועד **לא להקל ולא להחמיר**.

וטעמם מבואר בגמרא.

גמרא:

תניא, רבי מאיר אומר: רואין את הנגעים להקל, אבל לא להחמיר.

רבי יוסי אומר: לא להקל ולא להחמיר.

והטעם: **שאם אתה נזקק לו להקל, נזקק לו אף להחמיר**. כי היות שרואהו הכהן, אומר הוא לו מה דינו בין טמא ובין טהור, לפי שאין הכהן רשאי לשתוק ולא לטמא את מי שראה את נגעו כנגע טמא (122).

אמר רבי: נראין לי דברי רבי מאיר במצורע מוסגר, שרואין.

ונראין דברי רבי יוסי במצורע מוחלט, שלא יראנו.

כי אם יאמר לו שהוא טהור, הוא אוסרו מעתה בתשמיש, שהיה מותר בו בימי חלוטו, ומצטער בזה [ובגמרא יבואר].

אך אם יאמר לו שהוא טמא לא יצערנו, לפי שהוא נשאר במצבו הקודם.

ובזה סובר רבי מאיר שיכול לומר לו בין טמא ובין טהור, היות וסבר רבי מאיר שעדיף לו למצורע את חברת העולם יותר מאשר אשתו.

אמר רבא: (123) התנאים שבמשנתו לא דברו בטהור שחושש לנגע חדש, ובא לכהן, כי בו כולי עלמא לא פליגי דלא חזו ליה. כי אף אם יטהרנו לא ישמחנו, כי לא יוציאנו מטומאה לטהרה, כאשר עוד לא חלה עליו כל טומאה לפני שקבע הכהן שהוא נגוע (124).

ומאידך, מצורע שכבר מוסגר **בהסגר ראשון, דכולי עלמא לא פליגי דחזי ליה** (125).

שהרי אם יטהרנו ישמח כשיוצא מהסגרו. ואף אם יטמאנו, לא מטמאנו יותר ממצבו כעת, שהרי מעתה הוא רק יהיה מוסגר בהסגר שני, ועדין לא יהיה מוחלט.

דף ז - ב

כי פליגי במצורע המוסגר **בהסגר שני**, שאם יטמאנו יצטער, שהרי נהיה מוחלט, והיא טומאה חמורה ממוסגר.

מר רבי מאיר, שאמר רואין להקל ולא להחמיר, סבר, בכהן תליא מילתא, ואינו טמא עד שיקבע הכהן שהנגע פשה ומטמא.

וכיון שהדבר תלוי ברצון הכהן, יכול לראותו.

ואי טהור מצאו, **אמר ליה "טהור"**, וישמחנו במועד בטהרתו.

ואי טמא מצאו, **שתיק** הכהן, ולא יאמר לו שהוא טמא, ולא יצטער.

ואילו **מר**, רבי יוסי, שאמר אין רואין אף להקל, **סבר**, **"לטהרו או לטמאו" כתיב**, וילפינן מינה שחייב הכהן הרואה לומר אם טמא או טהור, ויאלץ לצערו אם הוא טמא, ולכך לא יראנו עד אחר המועד (126).

אמר מר: אמר רבי: נראין דברי רבי יוסי במוחלט, ודברי רבי מאיר במוסגר.

ומקשינן: **והתניא איפכא**, אמר רבי: נראין דברי רבי מאיר במוחלט ודברי רבי יוסי במוסגר.

ומתרצינן: מחלוקת **תנאי היא** שנחלקו **אליבא דרבי**.

המוחלט מותר להתייחד עם אשתו בימי חלוטו, אלא שרחוק הוא מחבירו, לפי שהוא משולח מחוץ לשלש מחנות.

אך כשנטהר מחלוטו, ומונה שבעה ימים לטהרה, בימים אלו נאסר על אשתו, דכתיב **"וישב מחוץ לאהלו שבעת ימים"**. אהלו זו אשתו. אבל מותר לבוא במחנה ישראל, ופליגי תנאי בשיטת רבי, מה עדיף לו לאדם.

מר, דאמר נראין דברי רבי מאיר, שרואין במוחלט, **סבר**, **צוותא דעלמא עדיף ליה**.

ולכן רואהו בימי חלוטו. כי גם אם יטמאנו הוא לא יצטער לפי שאינו מחמיר עליו יותר ממצבו כעת.

ומאידך, אם יטהרנו, ישמחנו. ועל אף שנאסר עתה באשתו, עדיף לו חברת העולם, שחוזר למחנה.

וכן נראין לו דברי רבי יוסי שלא רואהו כלל, במוסגר, כי בו חיישינן שיטמאנו ויאסרנו בחברת אנשים, כשישולח מחוץ למחנות, ויצטער במועד.

ומר, דאמר נראין דברי רבי מאיר שרואין רק להקל, במוסגר, **סבר צוותא דאשתו עדיף ליה מצוותא דעלמא** (127).

ולכן, אין נראין דבריו במוחלט, כי אם יטהרנו לא ישמחנו, שהרי נאסר באשתו.

אך במוסגר, אם יטהרנו, ישמחנו גם בצוותא דעלמא. ואף אם יטמאנו לא יפסיד צוותא דאשתו, ולית ליה צערא.

ואם כן, רואה הוא בין להקל ובין להחמיר.

וכן נראין לו דברי רבי יוסי שאין רואין כלל, במוחלט. כי אף אם יטהרנו, יאסר באשתו, ומצטער בזה כיון שצוותא דאשתו עדיפא ליה.

ודנה הגמרא עתה בהא דאמרינן מוחלט אית ליה צוותא דאשתו:

למימרא, האם יש להוכיח ולומר מכאן **דמוחלט** בימי חלוטו **מותר בתשמיש המיטה?**

ומסקינן: **אין**, אכן! **והראיה**, מדתניא: כתיב "וישב המצורע מחוץ לאהלו שבעת ימים" - מלמד הכתוב **שיהא** המצורע **אסור בתשמיש המיטה** (128).

כי אין "אהלו" אלא אשתו. שנאמר בפסוק אחר שלשת ימי הגבלה של מעמד הר סיני "לך אמור להם: שובו לאהליכם".

ולא הוגבלו שלשת ימים מלשבת באהל, אלא כדכתיב "אל תגשו אל אשה". [שמות יט].

ומכאן למדנו שמצורע צריך לשבת חוץ לאהלו, היינו להיות מופרש מאשתו.

ופליגי תנאי אימתי נאסר המצורע המוחלט בתשמיש המיטה:

רבי יהודה אומר: הכתוב בספר יחזקאל "שבעת ימים יספרו לו", למרות שהוא אמור בטהרת טמא מת, כיון שנקט בו לשון "ספירה", שהוא הלשון האמור בטהרת מצורע - בא הכתוב הזה ללמד על מי שנצטרע, שרק בשבעת "ימי ספירו", שסופר לאחר שנתרפא ובא להטהר, הוא אסור בתשמיש המיטה, **ולא בימי חלוטו** (129).

רבי יוסי ברבי יהודה חולק (130), **ואומר**: הפסוק הזה אמנם מדבר בז' **ימי ספירו**, אך לומדים ממנו **קל וחומר** לאסור מצורע בתשמיש גם **לימי חלוטו**.

[והא דאמרינן שאית למוחלט צוותא דאשתו, היינו אליבא דרבי יהודה, שלפיו מצורע מותר בתשמיש בימי חלוטו].

וממשיכה הברייתא ואומרת:

ואמר רבי חייא: כך דנתי לפני רבי:

הרי למדתנו רבינו שיש להביא ראיה מהמקרא שמצורע מותר בתשמיש בימי חלוטו.

שהרי **יותם** בנו של עוזיהו, **לא היה נולד לו לעוזיהו, אלא** משום שהתעברה אשתו ממנו **בימי חלוטו**.

שהרי עוזיהו, מלך יהודה, נצטרע כ"ה שנים לפני מותו. ואחר מותו מלך יותם בנו, ובן כ"ה שנה היה יותם במלכו.

ונמצא שעיבורו של יותם היה בימי חלוטו של אביו עוזיהו.

אמר לו רבי לרבי חייא: אכן, **אף אני כך אמרתי**, דקרא "וישב חוץ לאהל" קאי רק על ימי ספירו, ובימי חלוטו אכן הוא מותר באשתו.

ומבארין: **במאי**, במה **קמיפלגי** התנאים בברייתא?

רבי יוסי ברבי יהודה סבר, **גלי רחמנא** שמצורע אסור בתשמיש **בימי ספירו**, **וכל שכן** שהוא אסור **בימי חלוטו**. כיון שאז הוא עיקר צרעתו, ואילו ימי ספירו הם כבר שלב לטהרתו.

ומר רבי סבר, רק **במאי דגלי** קרא, דהיינו, שאסור באשתו בימי ספירו, **גלי. ומאי דלא גלי**, לגבי ימי חלוטו - **לא גלי!** ולכן מותר בהם בתשמיש (131).

ומדייקת עתה הגמרא מהפלוגתא של רבי מאיר ורבי יוסי לעיל, שאחד אמר אין כהן רשאי לשתוק, ולכן לא יראנו, ואחד אמר שאם יראנו טמא יכול לשתוק:

האם **למימרא**, **דבאמירת הכהן תליא מילתא**, ואין הנגע מטמא עד שיראנו הכהן ויאמר שהוא טמא.

ומסקינן: **אין**, אכן!

והראיה, מדתניא על הפסוק "**וביום הראות בו הנגע**".

יש יום שאתה הכהן רואה בו נגעים, ויש יום שאי אתה רואה בו (132). **מכאן אמרו חכמים:**

חתן שנולד בו נגע חדש, וצריך להראות אל הכהן, **נותנין לו ז' ימי המשתה**, שלא רואהו בהם הכהן שמא יטמאנו. ונותנין לו שבעת ימים אלו, **הן לו**, לנגע שבגופו, **והן לביתו**, לנגעי בתים שבביתו, **והן לכסותו**, לנגעי בגדים שבבגדו.

וכמו **כן ברגל: נותנין לו**, לכל המצטרע ברגל, **שבעת ימי הרגל**, כדי שלא יצטער במועד, **דברי רבי יהודה**.

רבי אומר: אינו צריך למילף שיש ימים שאין רואין בהם לחתן וברגל, אלא ידעינן להו מנגעי בתים:

הרי הוא הכתוב אומר "וצוה הכהן ופנו את הבית". הרי שכתוב להדיא שממתין הכהן מלטמא עד שיפנו את הכלים. וילפינן לנגעי גופו דומיא דנגעי בתים.

ואם ממתניין לו לדבר הרשות (133), כמו בנגעי בתים, לפינוי (134) הכלים, כל שכן שממתניין לו לדבר מצוה (135), בשעת שמחת חתן, ושמחת הרגל (136).

ומבארין **מאי בינייהו?**

אמר אבבי אין נפקא מינה בינייהו, אלא רק **"משמעות דורשין" איכא בינייהו**, שכל אחד יליף מקרא אחר (137).

ואילו **רבא אמר**, זה שפליגי מהיכן אפשר ללמוד יש בכך גם נפקא מינה, כי **דבר הרשות איכא בינייהו**.

רבי יהודה שלומד מ"יש יום שאי אתה רואה נגעים", היינו רק לדבר מצוה, ובנגעי הגוף לא ימתינו לו לדבר הרשות.

אך רבי שלומד מנגעי בתים, גם בנגעי הגוף ימתינו לו אפילו לדבר הרשות.

ומבאר עתה הגמרא למה לא יליף כל אחד מקרא דחבריה.

רבי יהודה סבר, מהתם, מכך שממתין לדבר הרשות בנגעי בתים, לא גמרינן. כי שאני התם **דחידוש הוא.**

דף ח - א

דהא עצים בפשוטי כלי עץ, וכמו כן **אבנים בעלמא, לא מטמאו.** ואילו **הכא**, בנגעי בתים, **מטמאו (138).**

וכיון שחידוש הוא, נתחדש בו גם שממתין ואפילו לדבר הרשות. אך מאידך, אין לך בו אלא חידוש, ולא ילפינן מינה כלל לנגעי גופו, דאדם מטמא בשאר טומאות.

ורבי אומר, איצטריך קרא "ביום הראות בו", למילף שממתניין לו בנגעי גופו.

ואף שמנגעי בתים ידעינן שממתינין לו לדבר מצוה ולדבר הרשות. האי קרא לא מיותר.

דאי כתב רחמנא רק "וביום הראות בו", הוה אמינא לדבר מצוה, אין. אך לדבר הרשות לא ממתינין לו.

לכן **כתב רחמנא** בנגעי בתים **"וצוה הכהן** ופנו את הבית". דהוא דבר הרשות וממתינין לו.

ועדיין **אי כתב רחמנא "וצוה הכהן"**, הוה אמינא הני נגעי בתים. **אין, דלאו טומאה דגופיה** היא, ולכן הקילה תורה להמתין לדבר הרשות.

אבל טומאה דגופיה - אימא מיחזא חזיא ליה, ואין ממתין לו כלל (139), **וצריכא** קרא ד"ביום הראות בו", למילף להמתין לצורך דבר מצוה.

וכיון דאשכחן שממתין אף בנגעי הגוף, לענין דבר מצוה, אפשר ללמוד מנגעי בתים דממתין אף לדבר הרשות בנגעי הגוף (140). **אמר מר: יש יום שאתה רואה בו, ויש יום שאי אתה רואה בו.**

והוינן בה: **מאי משמע?** היכן נרמז דרש זה בפסוק?

אמר אביי: אם כן, דסתמא לגופיה הוא, לכתוב רחמנא "ביום".

מאי האי שהוסיף וכתב "וביום"?

שמע מינה, ללמד: יש יום שאתה רואה בו, ויש יום שאי אתה רואה בו.

רבא אמר: דרשינן מכל תיבת "וביום", דכולה קרא יתירא הוא.

דאם כן לכתוב רחמנא "ובהראות", שתיכף כשרואה ילך לכהן.

מאי קמשמע לן תיבת "וביום"?

שמע מינה, למילף: יש יום שאתה רואה בו, ויש יום שאי אתה רואה בו.

והוינן בה: **ואביי, שדייק מאות ו' יתירא, מאי עביד בתיבת "ביום"?**

ומשנינן: **ההוא "ביום" מיבעי ליה** למילף ממנה, כי רק **ביום** רואין נגעים **ולא בלילה.**

ועוד הוינן בה: **ורבא**, דיליף מכל תיבת "וביום" לימים שאי אתה רואה, הא דקיימא לן רואין נגעים רק **ביום ולא בלילה** - **מנא ליה?** (141)

ומתרצינן: **נפקא ליה מ"לכל מראה עיני הכהן"**. רק ביום יכול לראות.

ואביי, למה לא למד מההוא קרא?

ההוא קרא ד"מראה עיני" - **מיבעי ליה למעוטי** כהן שהוא **סומא באחת מעיניו**, שאינו ראוי לראות נגעים.

ומקשינן: **ורבא נמי**, היכי יליף מינה לראיה ביום ולא בלילה, הא **מיבעי ליה להכי**, לכהן שהוא סומא באחת מעיניו?

ומתרצינן: **אין הכי נמי**, דיליף מ"עיני הכהן" לפסול סומא לראית נגעים.

ואם יחזור ויקשה לך: **ואלא** זה שרואים נגעים **ביום ולא בלילה** - **מנא ליה** לרבא?

נפקא ליה מאמירת בעל הבית המנוגע "כנגע נראה לי בבית".

ודריש כך: **"לי"** נראה הנגע, **ולא** שנראה הנגע **"לאורי"**. והיינו, שמטמא הנגע את הבית רק אם הוא נראה לאור היום, שאינו צריך נר, ובאותה שעה הולך בעל הבית לקרא לכהן (142). ולמדים מכאן שאין הכהן רואהו אלא ביום (143).

ומקשינן: **ואביי**, למה לא יליף מקרא ד"נראה לי"?

ומתרצינן: **אי מהתם, הוה אמינא הני מילי** שרואים נגע רק ביום, **בטומאה דלאו דגופיה**, שכתיבא רק בנגעי בתים.

אבל טומאה דגופיה, אפילו לאורו של נר, **ובלילה נמי** רואים (144).

לכן **קא משמע לן** רחמנא בהדיא בתיבת "ביום", שרק ביום רואין נגעים, ולא בלילה.

מתניתין:

ועוד אמר רבי מאיר: מלקט אדם עצמות אביו ואמו במועד (145).

בזמנים קדומים נהגו לקבור את המת, ולאחר שעבר פרק זמן שבו מתעכל הבשר, היו פותחים את הקבר ומלקטים ממנו את העצמות בתוך ארון קטן, ומוליכים את הארון עם העצמות לקבורה בקברות אבותם.

ומותר לעשות זאת במועד **מפני ששמחה היא לו** שמעביר את עצמות אביו ואמו לקברות אבותם.

רבי יוסי אומר : לא יעשה זאת במועד היות ויום ליקוט העצמות - יום **אבל הוא לו** (146) .

לא יעורר אדם על מתו, שמת חודש או חודשיים לפני המועד.

והיינו, לא ישכור ספדן שיחזור על כל הקרובים של המת לעורר לבכות עמו.

וכן **לא יספידנו**, לא ישכור ספדן שיספיד מתו שמת בתוך שלשים יום לפני הרגל.

וכל זאת אמרו, שלא יעורר על מתו ולא יספיד - **קודם לרגל שלשים יום**, מהטעם שיתבאר בגמרא (147).

גמרא:

שנינו במשנה רבי מאיר אומר מותר לאדם ללקט עצמות אביו ואמו ברגל.

ורמינהו סתירה לדבריו, ממה ששנינו אחרת במסכת שמחות [פרק יב] (148):

המלקט עצמות אביו ואמו - הרי זה מתאבל עליהם כל היום, ולערב אין מתאבל עליהן (149) .

ואמר הוסיף **רב חסדא** על דברי הברייתא: **אפילו** לא ליקט בעצמו את העצמות אלא רק ראה אותם לאחר הליקוט כשהם **צרוין לו בסדינו**, הרי הוא מתאבל עליהם באותו היום (150).

ואיך אמר רבי מאיר שמותר לו ללקט עצמות במועד מפני ששמחה היא לו!?

אמר אביי: אימא, אמור בדברי רבי מאיר כך: מותר לו ללקט עצמות ברגל **מפני ששמחת הרגל עליו**, וכיון שהוא שמח ברגל אין הוא מצטער בשעת ליקוט העצמות, ואינו מתאבל עליהם (151).

שנינו במשנה: **ולא יערער על מתו**.

והוינן בה: **מאי**, מהו **"לא יערער על מתו"**?

אמר רב: כד הדר כשהיה מחזר ספדנא במערבא אחרי כל הקרובים למת, אמרי,
היו אומרים: **יבכון עמיה כל מרירי ליבא!** יבכו עמו כל אלו שיש להם מרירות בלבם
על מות המת.

ולא יעשה זאת **קודם הרגל שלשים יום.**

והוינן בה: **מאי שנא שלשים יום** שבהם לא יערער על המת ולא יספידנו?

אמר רב כהנא אמר רב יהודה אמר רב: משום מעשה שהיה -

מעשה באדם אחד שכינס מעות לעלות לרגל, ובא ספדן ועמד על פתח
ביתו, וביקש מעות כדי להספיד את המת שמת להם.

ונטלתן אשתו למעות שהיו מזומנות בבית כדי לעלות לרגל **ונתנתן לו. ונמנע** אותו
אדם **ולא עלה לרגל,** כיון שניתנו המעות של הוצאות הדרך לספדן.

באותה שעה אמרו: לא יעורר אדם **על מתו,** שלא ישכור ספדן שיחזר על קרובי
המת, **ולא יספידנו, קודם לרגל שלשים יום,** כדי שלא ישתמש במעות המיועדות
לעליה לרגל לצורך ההספד. ובשלשים היום שלפני הרגל מצויות בידי האדם המעות
לצורך העליה לרגל (152).

דף ח - ב

ושמואל אמר: **לפי שאין המת משתכח מן הלב שלשים יום,** ואם יספיד
תוך שלושים יום לפני החג יש לחשוש שימשיך להספיד בחג, לפי שעדיין הוא לא נשכח
מהלב (153).

ומסבירה הגמרא: **מאי בינייהו** בין שני הטעמים?

איכא בינייהו היכא **דקעביד** הספדן את הספדו **בחנם** (154).

שאם החשש הוא שמא ימשיכו בהספד במועד יש לחוש גם באופן שעושה
בחינם, שמא יספיד גם במועד.

אך אין לחוש שמא יוציאו על הספדן את המעות המיועדות לעליה לרגל.

מתניתין:

אין חופרין כוכין וקברות [יבואר בגמרא מהו קבר ומהו כוך] **במועד**, שאסור לעשות זאת כהכנה למתים העתידיים למות, לפי שהיא טירחה יתירה במועד. [ולצורך מי שמת במועד, מותר].

אבל מחנכין את הכוכין במועד. יבואר בגמרא מהו ה"חינוך" (155).

ועושין נברכת במועד, בריכת מים קטנה [לצורך רחיצת המת ולכיבוס בגדי המת תוס' (156)].

ומותר לעשותה היות ואין בעשייתה טירחה מרובה.

וכן עושים ארון עם המת בחצר.

והיינו, מותר לנסר את העצים עבור ארון לצורך המת, רק בחצר שבה נמצא המת, שאז מוכח לכל שעושה אותו עבור המת. אבל לא יעשה את הארון בחצר אחרת, שהרואים יחשבו שהוא עושה מלאכה במועד שלא לצורך (157).

רבי יהודה אוסר לחתוך נסרים עבור ארון למת במועד, היות והוא טורח רב.

אלא אם כן יש עמו נסרים מוכנים, והוא צריך רק להרכיבם יחד, שאז אין זו טירחה יתירה, וזה מותר לעשות במועד (158).

גמרא:

והוינן בה: **מאי כוכין ומאי קברות?**

אמר רב יהודה: כוכין - בחפירה, בקרקע. וקברות - בבנין.

תניא נמי הכי: אלו הן כוכין ואלו הן קברות?

כוכין - בחפירה, וקברות - בבנין.

שנינו במשנה: **אבל מחנכין את הכוכין.**

כיצד "מחנכין" אותן?

אמר רב יהודה: שאם היה הכוך ארוך - מקצרו. במתניתא תנא: כיצד מחנכין את הכוך - מאריך בו, ומרחיב בו.

שנינו במשנה: **ועושין נברכת, וכו'.**

מאי נברכת?

אמר רב יהודה: זו בקיע, בריכה.

ופרכינן: **והתניא: הנברכת והבקיע!** ומוכח שנברכת אינה בקיע!

ומשנינן: **אמר אביי, ואיתימא רב כהנא:** הנברכת והבקיע שתיהן בריכות הן, ולכן אמר רב יהודה שהנברכת היא בקיע, כדי להסביר שהיא בריכה.

אלא, שהנברכת היא בריכה גדולה, הנקראת "גיהא", ואילו הבקיע היא בריכה קטנה שסמוכה לבריכה הגדולה, הנקראת "בר גיהא".

ולכן שנינו בברייתא: הנברכת והבקיע.

שנינו במשנה: **וארון עם המת בחצר.**

ואומרת הגמרא ששנינו בברייתא את מה שנאמר במשנה: **תנינא להא!**

דתנו רבנן: עושין כל צורכי המת במועד: גוזזין לו שער, ומכבסין לו כסותו, ועושין לו ארון מנסרין המנוסרין מערב יום טוב. [כדברי רבי יהודה במשנה].

רבן שמעון בן גמליאל אומר: אף מביאין עצים, ומנסרין בצינעא (159) בתוך ביתו. [כדברי תנא קמא] (160).

מתניתין:

א. **אין נושאים נשים במועד, לא בתולות ולא אלמנות. ולא מייבמין. מפני שבכל נשואין שמחה היא לו (161).**

ובגמרא יבואר למה אין עושין שמחת נשואין במועד. אבל מחזיר הוא את גרושתו, שאין לו בנשואיה שמחה כאשה חדשה (162).

ב. **ועושה אשה תכשיטיה במועד, היינו איפור גופה.**

רבי יהודה אומר: לא כל קישוט התירו. לכן, לא תסוד אשה בסיד את גופה, **מפני שניוול הוא לה.**

ואף שיופי הוא לה בהשרת השער, צער יש לה בעת שהסיד עליה. ובגמרא יבואר.

ג. **ההדיוט**, שאינו חייט, **תופר כדרכו**. כפי ידיעתו, לצורך המועד.

ואילו **האומן** שתפירתו יפה, **מכליב**, עושה תפירה שאינה מסודרת, ונראית כשיני הכלב.

ד. **ומסרגין**, עושין חבלים שתי וערב, כדי להעמיד **את המטות** לצורך המועד.

רבי יוסי אומר ממתחין, שאפילו אם המיטה עומדת, ואין צורך אלא למותחה, והיה אפשר לתקנה באופן אחר, בכל אופן שרי לצורך מועד.

גמרא:

שנינו במשנה: אין נושאין במועד משום דשמחה היא לו.

והוינן בה: **וכי שמחה היא לו - מאי הוי?!?** וכי שמחה אסורה במועד!

ומביאה הגמרא כמה דעות, להסביר מדוע אין נושאין נשים במועד:

א. **אמר רב יהודה אמר שמואל, וכן אמר רבי אלעזר אמר רבי אושעיא, ואמרי לה, ויש אומרים אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא: לפי שאין מערבין שמחה בשמחה!** וצריך לשמוח במועד בשמחת המועד בלבד (163).

ב. **רבה בר רב הונא אמר: אסרו נושאין במועד מפני שמניח שמחת הרגל ועוסק בשמחת אשתו.**

אמר ליה אביי לרב יוסף: הא טעמא דרבה בר רב הונא - אליבא דרב הוא.

דאמר רב דניאל בר קטינא אמר רב: מנין שאין נושאין נשים במועד? שנאמר "ושמחת בחגך". ודרשינן: **בחגך, ולא באשתך!** (164)

ג. **עולא אמר דאסרו נושאין במועד מפני הטורח, שאסור לטרוח במועד, ובנושואין, מפני השמחה שבהם, טורח למענם הרבה.**

ד. **רבי יצחק נפחא אמר מפני ביטול פריה ורביה.** שאם היה מותר לישא במועד, היו ממתנינים למועד כדי לחסוך ולעשות סעודה אחת למועד ולנושואין יחד. ולא היו נושאין כל השנה (165).

מיתביי לכל הטעמים שנאמרו לאיסור נושואין:

הא תניא: כל אלו הנשים שאמרו שאסורין לישא במועד -

דף ט - א

מותרין לכתחילה לישא בערב הרגל, על אף שיחולו שבעת ימי השמחה ברגל, ויעשו את הסעודות בימי המועד.

קשיא לכולהו!

שהרי הוא מערב שמחה בשמחה, והוא עוסק בשמחת אשתו, וטורח, וגם ימתין לעשות סעודות אלו במועד.

ומתרצינן: לא קשיא.

למאן דאמר משום אין מערבין שמחה בשמחה - לא אסרינן לשאת בערב החג משום שאר ימי השמחה שיהיו במועד, כיון שעיקר שמחה חד יומא הוא, והיינו רק ביום הנישואין, ושאר הימים לא הו עירוב שמחה בשמחת המועד.

וכן למאן דאמר שעוסק בשמחת אשתו, היינו רק על יום הנישואין שעשה בערב יום טוב.

למאן דאמר איסור נישואין במועד משום טירחא, בערב החג מותר, כי עיקר טירחא חד יומא הוא, ועל שבעת הימים אינו טורח הרבה, ומותר במועד.

למאן דאמר משום ביטול פריה ורביה, כיון שאינו יכול לישא ברגל לא חיישינן שימתין לישא דווקא בערב הרגל, כי לחד יומא לא משהי איניש נפשיה, שמא יארע לו מקרה שלא יוכל לישא בדיוק באותו יום, וכיון שברגל אסרוהו לישא, לא ימתין, וכך ישאו נשים כל השנה (166).

והוינן בה: והאי כללא דאין מערבין שמחה בשמחה - מנלן?

ומשנינן: דכתיב, בחנוכת בית המקדש הראשון והמזבח: "ויעש שלמה בעת ההיא את החג, וכל ישראל עמו קהל גדול, מלבא חמת עד נחל מצרים, לפני ה' אלהינו.

שבעת ימים ראשונים היו חג לחנוכת המקדש, ושבעת ימים נוספים היו לחג הסוכות, שהם יחד ארבעה עשר יום".

ומוכח מזה שהקדים שלמה ועשה את חנוכת הבית שבעה ימים לפני חג הסוכות, שאין מערבים שמחה בשמחה, כי:

ואם איתא דמערבין שמחה בשמחה, איבעי ליה למינטר היה לו להמתין עם השמחה של חנוכת הבית **עד החג הסוכות, ומיעבד ולעשות בימי החג שבעה ימי שמחה, שיהיו שמחה הן להכא, לחנוכת הבית, והן להכא, לשמחת הרגל.**

ומוכח מכאן שאין מערבין שמחה נוספת בשמחת הרגל. ופרכינן: מנלן שמשום הרגל הקדים ועשה שבעה ימים נפרדים לחנוכת הבית? **ודלמא, מינטר לא נטרינן**, לחכות לחג, לא מחכים, ואולם **היכא דאיתרמי** אם אירע שהשמחה הנוספת חלה בחג, **עבדינן**, עושים אותה בחג.

והכא נמי בנישואין לא יכוון להמתין לרגל, אך אם יזדמן לו, מותר לישא במועד.

איבעי ליה לשירי פורתא. היה לו לשלמה המלך לשייר מעט מבנין בית המקדש, ולסיימו בערב חג הסוכות בכדי שימי החג יעלו לכאן ולכאן. וממה שלא עשה כן יש ללמוד שלעולם אין מערבין שמחה בשמחה (167).

שירי בנין בית המקדש לא משיירינן. מאחר שסיימו לבנות את בית המקדש, אין היתר לשייר בו מעט ולהניחו לזמן מאוחר יותר. ושוב אין להוכיח שאין מערבין שמחה בשמחה כשנזדמנו יחד.

ומתרצינן: אם היה יכול לעשות השמחה במועד, **איבעי ליה**, היה צריך שלמה, **לשירי באמה "כליא עורב"**, שלא היה מסיים את הבנין לגמרי, אלא היה מניח ריק בקצה הגג את מקום המתקן שהתקינו מברזל וממסמרים, כדי למנוע את ישיבת העורבים על גג המקדש, והנקרא "כליא עורב".

ואת המתקן הזה היה יכול לסיים בערב הרגל, ואז היתה מזדמנת לו חנוכת הבית ברגל (168).

ומכאן מוכח, שאף אם מזדמן לו, אסור לערב שמחה אחרת בשמחת המועד.

ומקשינן: וכי **אמה כליא עורב - צורך בנין הבית הוא!**? והרי כל תפקידו למנוע את ישיבת העורבים על גג הבית, אך אין בחסרונו משום חסרון בהשלמת הבית, ואפילו היה משיירו, לא היה זה מעכב בשמחת חנוכת הבית.

ועדיין צריך מקור מנלן לאסור נשואין שהזדמנו לו במועד.

אלא, יש להוכיח מן הכתוב של חנוכת הבית באופן אחר:

מדמייתר קרא. מיתור הכתוב.

מכדי, הרי כתיב "ארבעה עשר יום". ואם כן הפירוט "שבעת ימים ושבעת ימים" - למה לי!?

שמע מינה ללמד כי **הני ימי שמחה לחוד, והני ימי שמחה לחוד**. שאפילו אם הזדמנו שמחה ומועד ביחד, אסור לעשותם יחד במועד (169).

אמר רב פרנך אמר רבי יוחנן: אותה שנה של חנוכת הבית לא עשו ישראל את יום הכפורים! שלא צמו בו, כיון שחל בתוך שבעת ימי השמחה של חנוכת הבית, שהתקיימו שבעת ימים לפני חג הסוכות, ועשו בהם משתה בכל יום.

והיו דואגים על כך ישראל, **ואומרים: שמא נתחייבו שונאיהן של ישראל כלייה** [היינו בלשון נקיה, כביכול על שונאיהם מדובר].

יצתה בת קול ואמרה להם: כולכם מוזמנים לחיי העולם הבא!

ומבארת הגמרא כיצד התירו לעצמם לאכול ביום הכפורים,

מאי דרוש?!? הרי בודאי לא עשו כן בלי מקור מן התורה.

אלא, היות ומצינו שהביאו הנשיאים קרבנות בחנוכת המשכן והמזבח ביום השבת, על אף שקרבן הנשיא הוא קרבן יחיד.

אמרו ודרשו מכך קל וחומר:

ומה משכן, שאין קדושתו קדושת עולם, שהרי הוא היה רק במדבר, לפרק זמן קצוב.

ומאידך הקרבן שהביאו הנשיאים הוא רק **קרבן יחיד**.

ובכל זאת לצורך חנוכת המשכן והמזבח מצינו שקרבן היחיד של הנשיאים **דוחה שבת**, שהיא חמורה ביותר, **דאיסורה הוא איסור שחייבים עליו סקילה**.

קל וחומר לחנוכת **המקדש, דקדושתו חמורה יותר מהמשכן**, שהיא **קדושת עולם**. וכמו כן, הקרבנות שהביאו בכל ימי חנוכת הבית היה דינם **כקרבן ציבור**.

ומאידך, איסור אכילה ביום הכפורים הוא קל מחילול שבת, **דענוש** על חילול יום הכיפורים רק **כרת**.

ואם כן - **לא כל שכן** שמותר לאכול בו לצורך שמחת חנוכת הבית (170).

ומכח קל וחומר זה אכלו אף ביום כפור.

ותמהינן: **אלא**, אם כן, **אמאי היו דואגים!!** הרי היה להם היתר מקל וחומר!! ומבארין: הם דאגו מחמת שהיה מקום לפרוך את הלימוד מקל וחומר, כי:

התם בחנוכת המשכן, היו קרבנות הנשיאים **צורך גבוה**, ומכח זה הם דחו שבת, ואילו **הכא**, בחנוכת המקדש, אכילת הסעודות הוּו **צורך הדיוט**, ולכן חששו שלא היה להם להתיר אכילה ביום כפור מקל וחומר (171).

ומקשינן: אם כן, **הכא נמי** במקדש, רק **מיעבד ליעבדו**, היו צריכים רק לעשות ולהקריב את הקרבנות.

אך **מיכל - לא ניכלו ולא לישתו!** ולמה באמת עשו גם משתה ביום כפור!!

ומתריצין: כיון שאין שמחה בלא אכילה ושתיה. ולצורך שמחת חנוכת הבית הוצרכו למשתה, ולמדו בקל וחומר ממשכן להתיר איסור כרת של אכילה בחנוכת בית עולמים (172).

והוינן בה: וחנוכת משכן גופיה, **דדחי** קרבן היחיד את השבת - **מנלן?** שמא לא הקריבו הנשיאים בשבת!!

אילימא מדכתיב בקרבנות הנשיאים, "ויהי המקריב ביום הראשון", וכן בכל נשיא ונשיא כתיב יום שאחריו, כמו "ביום השני", וכן הלאה, וגם בנשיא שהקריב שביעי כתוב בו שהקריב "ביום השביעי", ומשמע שבכל יום הקריבו ברציפות, גם ביום השביעי שהוא שבת, ונדחתה השבת מפני חנוכת המשכן.

אין זו ראייה: כי **דילמא** "ביום השביעי" משמעותו רק שהוא יום שביעי לקרבנות, והקריב השישי בערב שבת, והקריב השביעי ביום ראשון שאחרי שבת. ואין ללמוד מכאן שנדחתה השבת עבור חנוכת המזבח.

אלא **אמר רב נחמן בר יצחק**: מהא דאמר קרא "ביום עשתי עשר יום". ומיתורא ד"יום" [דהא כתיב ברישא דקרא "ביום", ואין צריך לומר שוב "יום"], ילפינן:

מה יום, שהוא חטיבה אחת של זמן, הוא **כולו** יום שלם **רצוף** - אף עשתי עשר יום, **כולן רצופין**. שלא דילגו על הקרבת קרבן נשיא בשבת.

ומקשינן: **ודלמא** הקריבו רק **בימים הראויים** להקרבה שבעשתי עשר יום, ובשבת לא הקריבו!!

ומתריצין: **כתיב קרא אחרינא**, אחרי קרא דעשתי עשר יום, וממנו נלמד שמדובר על הקרבה בכל הימים הרצופים, דכתיב **"ביום שנים עשר יום"**.

וילפינן: **מה יום כולו רצוף - אף שנים עשר יום כולם רצופין**.

ועדין מקשינן: **ודלמא הכא נמי** בשנים עשר יום, מדובר רק על **ימים הראויים**, ומה עדיפא הראיה מקרא ד"שנים עשר" על קרא ד"עשתי עשר"?

ומתריצין: **אם כן**, דתרווייהו מיירי רק בימים הראויים - **תרי קראי** שיש בהם ריבוי תיבת "יום", **למה לי?!?**

על כרחך, לומר שבימים רצופים הקריבו, ודוחים את השבת.

והא דאמרינן דחזינן בימי המשתה שעשה שלמה בחנוכת הבית, דחנוכת **מקדש דדוחה** איסור אכילה **ביום הכפורים**, הוינן בה:

מנלן דדחאוהו!!

אילימא מדכתיב, שעשו את החג **"ארבעה עשר יום"** - מנלן דיום הכפורים בתוכם?

ודלמא עשו משתה רק **בימים הראויים** למשתה, ולא ביום כפור!!

ומתריצין: המקור שדחו את יום הכפורים נלמד מגזירה שווה, **גמר "יום יום"** **מהתם**, מקרבנות הנשיאים בחנוכת המשכן, דילפינן בהו ד"יום" היינו רצופין, ואף בשבת.

ואם כן, גם בימי המשתה הרצופין, בחנוכת הבית, דחו יום הכפורים.

שנינו בברייתא לעיל: **יצתה בת קול ואמרה להם: כולכם מוזמנין לחיי העולם הבא!**

והוינן בה: **מנלן** היכי רמיזא בקרא **דאחיל להו**, שנמחל להם!! (173)

ומשנינן: מהא **דתני תחליפא**: כתיב אחר ארבעה עשר ימי השמחה **"ביום השמיני** של חג הסוכות, **שלח שלמה את העם, ויברכו את המלך**.

**וילכו לאהליהם, שמחים וטובי לב, על כל הטובה אשר עשה ה' לדוד עבדו,
ול ישראל עמו."**

וּדְרִשְׁיֵנּוּ :

"לאהליהם" - שהלכו ומצאו נשותיהם בטהרה.

"שמחים" - על שנהנו מזיו השכינה.

"וטובי לב" - שכל אחד ואחד נתעברה אשתו בבן זכר.

**"על כל הטובה" - שיצתה בת קול ואמרה להם: כלכם מזומנין לחיי העולם
הבא.**

ומבארת הגמרא את סוף הפסוק: **"לדוד עבדו ולישראל עמו"**.

**בשלמא "לישראל עמו", היינו הטובה שעשה עמהם, דאחיל להו עון אכילה ביום
הכיפורים.**

אלא "לדוד עבדו" - מאי היא הטובה שעשה ה' עמו?

**אמר רב יהודה אמר רב: בשעה שבקש שלמה להכניס ארון למקדש דבקו
שערים של קדש הקדשים זה לזה, ולא היו מניחים לארון להכנס למקומו (174).**

**אמר שלמה עשרים וארבע רננות הכתובים בתפילת שלמה בפרשת חנוכת הבית,
ולא נענה.**

פתח ואמר: "שאו שערים ראשיכם" וגומר. ולא נענה.

**אך כיון שאמר "ה' אלהים אל תשב פני משיחך, זכרה לחסדי דוד עבדך" -
מיד נענה! וראו הכל שרק בזכותו של דוד המלך נענה.**

**באותה שעה נהפכו פני שונאי דוד, הם משפחות שאול המלך, ושמעי בן גרא, ועוד,
כשולי קדירה, כתחתית המפוייחת של קדירה, וידעו הכל שמחל לו הקב"ה לדוד
על אותו עוון בת שבע.**

והיינו הטובה שעשה ה' עם דוד בעת חנוכת הבית.

רבי יונתן בן עסמי ורבי יהודה בן גרים תנו פרשת מסכת נדרים בי רבי שמעון בר יוחי.

איפטור מינה באורתא, נפרדו ממנו לשלום בלילה.

לצפרא, הדור וקא מפטרי מיניה, חזרו ונפרדו ממנו פעם נוספת.

אמר להו: וכי לאו איפטוריתו מני אמש באורתא, בערב!?

אמרו ליה: למדתנו רבינו תלמיד שנפטר מרבו, לצאת לדרכו, ולן באותה העיר של רבו, צריך להפטר ממנו פעם אחרת.

שנאמר בקרא לעיל "ביום השמיני לחג הסוכות, שהוא כ"ב בחודש - שלח שלמה את העם, ויברכו את המלך.

וכתיב בדברי הימים על סיום ימי חנוכת הבית "וביום עשרים ושלושה לחדש השביעי שלח את העם".

וחזינן שנפטרו מהמלך פעמיים.

אלא, מכאן לתלמיד הנפטר מרבו, ולן באותה העיר, שצריך להפטר ממנו פעם אחרת (175).

אמר ליה רבי שמעון בר יוחי לבריה: בני אדם הללו, שהנהגתם מעולה כל כך, אנשים של צורה חכמים הם, זיל גביהון דליברכוך.

אזל, אשכחינהו, דקא רמו קראי אהדדי, מצאם מקשים קושיות מפסוק אחד על משנהו:

כתיב "פלס מעגל רגלך, וכל דרכיך יכוננו".

כלומר, שקול מצוות ועיין בהם מי מהן גדולה יותר, ועשה הגדולה שביניהם.

ומאידיך כתיב לכאורה איפכא, "אורח חיים פן תפלס".

ומשמע שכל מצוה הבאה לידך תעשנה, ואל תפלס להבחין בין גדולה לקטנה, ולא תניח קטנה מפני גדולה.

ומתרצינן: לא קשיא.

כאן דכתיב "פּלס מעגל רגלך" - **במצוה שאפשר לעשותה על ידי אחרים**, ולכן בה תפּלס מעגל רגלך, שתעשה אתה את המצוה הגדולה, והמצוה הקטנה תיעשה על ידי אחרים.

דף ט - ב

כאן, דכתיב "אל תפּלס" - **במצוה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים**, שאז אל תשתדל לעשות דוקא את המצוה הגדולה, אלא מצוה הבאה לידך תחילה תעשנה (176).

הדר יתבי רבי יונתן בן עמסי ורבי יהודה בן גרים **וקא מיבעי להו: כתיב "יקרה היא התורה מפנינים, וכל חפצך לא ישוו בה"**. שראוי לבטל כל חפצך האישיים כדי ללמוד תורה.

הא חפצי שמים, שהם העיסוק במצוות - **כן ישוו בה**, ויש לבטל תלמוד תורה כדי לקיים מצוות.

ומאידך **כתיב** קרא שמשמע ממנו איפכא: **"כל חפצים לא ישוו בה"**. ומדלא כתיב "חפצך", משמע **דאפילו חפצי שמים לא ישוו בה**, ולא יבטל אדם מתורה כדי לעסוק במצוה.

ושוב תירצו: **כאן**, כל חפצים לא ישוו בה, **במצוה שאפשר לעשותה על ידי אחרים**, ולכן יניחנה למצוה להתקיים בידיהם, ולא יבטל מתלמודו לעסוק במצווה זו (177).

וכאן דכתיב "חפצך לא ישוו בה", שמשמע שחפצי שמים כן ישוו בה, ומבטל מלימודו עבור חפצי שמים - **במצוה שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים**. שחייב להפסיק מתלמודו כדי לקיים מצוה המוטלת עליו (178).

אמרו לו לבנו של רבי שמעון בר יוחי שבא לקבל ברכתם: **מאי בעית הכא?**

אמר להו, באתי לכאן משום **דאמר לי אבא: זיל גבייהו, דליברכוך!**

אמרו ליה, ברכוהו שבע ברכות, בלשון משל וחידה:

א. **יהא רעוא דתזרע ולא תחצד**, והוא הבין שלא יצמח זרעו, או שלא יזכה לקצרו.

ב. **תעייל ולא תיפוק**. והוא הבין שיביא סחורה ולא יצליח למוכרה,

ג. **תיפוק ולא תעייל** והבין שיוציא סחורה במקום אחר ולא יצליח להביאנה.

ד. **ליחרוב ביתך**, והבין שזה כפשוטו.

ה. **וליתוב אושפיזך** ואורחך ישבו ויגורו במקומך.

ו. **לבלבל פתורך** - יהיה מבולבל שולחנך.

ז. **ולא תחזי שתא חדתא**. לא תראה את השנה החדשה.

והבין שקללוהו שלא יזכה לראות שנה הבאה.

ולכן, **כי אתא**, בשובו **לגבי אבוה**, **אמר ליה לאביו**: **לא מיבעי דברוכי לא בירכן**,
אבל אלא ציעורי ציערן.

אמר ליה אביו: **מאי אמרו לך?**

אמר לו: **הכי והכי אמרו לי**, וציטט לו כל דבריהם דלעיל.

אמר לו הנך כולהו - ברכתא נינהו! (179)

ומשל הם, וזה פתרונו:

"תזרע ולא תחצד" - תוליד בנים ולא ימותו בימך.

"תעייל ולא תיפוק" - תעייל כלתא, שדרכה לילך אל הבעל, והוא במקום אביו,
ולא לימותו בנך, **דליפקון**, שבמיתת הבן יוצאת הכלה לשוב לבית אביה.

"תיפוק ולא תעייל" - תוליד בנתא היוצאות מביתך בנשואיהם ולא ימותו
גוברייהו וליהדרו לותך, אליך.

לפי שבמיתת הבעל חוזרות הנשים לאביהן, וברכוהו שינשאו ולא ישובו אליו באלמנותם.

"ליחרוב ביתך וליתוב אושפיזך" - דהאי עלמא אושפיזך, וההיא עלמא -
העולם הבא הוא **ביתא**.

דכתיב "קרבים בתימו לעולם". ודרשינן: **אל תקרי קרבים אלא קברם**. וברכוהו
שלא ימות וישב בביתו הוא קברו, אלא יאריך ימים וישב כאורח בעולם הזה.

"לבלבל פתורך" בריבוי בני ובנתא המבלבלים את השולחן.

“ולא תחזי שתא חדתא” - דלא תמות אינתך שלא תמות אשתך, **ולא תנסב אינתא אחריתי**, ולא תצטרך לקחת אשה חדשה, ולקיים בה את המצוה לשמח את האשה החדשה בשנה הראשונה, הכתובה אצל הנושא אשה חדשה.

רבי שמעון בן חלפתא אפטר מיניה דרב.

אמר ליה רב לבריה, לבנו: זיל גביה דליברכך.

אמר ליה רבי שמעון בן חלפתא לבנו של רב: יהא רעוא יהי רצון דלא תבייש ולא תתבייש.

אתא בנו של רב גבי אבוא.

אמר ליה: מאי אמר לך בברכתו?

אמר ליה: מילין בעלמא הוא דאמר לי. וציטט לו את הברכה.

אמר לו רב: ברכך ברכתא דברכן קודשא בריך הוא לישראל, ותנא ושנה ביה. שברכס בה פעמיים:

דכתיב “ואכלתם אכול ושבוע, והללתם את שם ה' אשר עשה עמכם להפליא, ולא יבושו עמי לעולם, וידעתם כי בקרב ישראל אני ואני ה' אלהיכם ואין עוד, ולא יבושו עמי לעולם” (180).

וביאור הברכה הוא, שלא יבייש אחרים כדי שלא יתבייש. נועיין במהרש”א]. שנינו במתניתין: ועושה אשה תכשיטיה במועד.

תנו רבנן. אלו הן תכשיטי נשים: כוחלת צובעת כחול סביב עיניה לנאותן, ופוקסת מסרקת שערה (181), ומעבירה סם הנקרא סרק, על פניה, כדי שיאדימו, ונוי הוא לה.

ואיכא דאמרי, מעברת סרק נוי”ג סכין] על פניה של מטה להעביר את השער שם (182).

דביתהו אשתו דרב חסדא מקשטא בחול המועד באנפי כלתא, לפני אשת בנה (183).

יתיב רב הונא בר חיננא קמיה דרב חסדא, ויתיב וקאמר: לא שנו שמותר לאשה להתקשט במועד אלא ילדה, צעירה, שיש לה שמחה בקישוט היות שדרכה בכך, ומותר במועד.

אבל זקינה, לא התירו לה!

והקשה לרב חסדא על שהתיר לאשתו להתקשט על אף שיש לה כבר בן נשוי, וחשיבא זקינה, ואסורה בקישוט.

אמר ליה רב חסדא: האלוהים [לשון שבועה]!

אפילו אמך ואפילו אימא דאמך ואפילו ישישה העומדת כביכול על קברה, מותרות להתקשט במועד, לפי שצריכות לכך (184).

וכדאמרי אינשי: בת שיתין כבת שית, לקל טבלא רהטא, שרצות לקול מיני זמר שבשמחות. וכמו כן שוות הן לקישוט (185).

שנינו במתניתין: רבי יהודה אומר לא תסוד.

תניא, רבי יהודה אומר: אשה לא תסוד במועד, מפני שניווול הוא לה, שגנאי הוא לה ומצטערת בו.

ומודה רבי יהודה בסיד שיכולה לקפלו מפניה ולהסירו במועד, ותגיע לה ממנו הנאה במועד - שטופלתו מושחתו במועד על גופה.

וטעם ההיתר, שאף על פי שמצירה היא עכשיו בעת שהסיד עליה, שמחה היא לאחר זמן. לפי שהסיד מעדן הבשר ומשיר השער. וכיון דשמחה זו היא במועד, הרי היא מותרת בצער הסיד.

ומקשינן: ומי אית ליה לרבי יהודה האי סברא שמותר להצטער במועד עכשיו בשביל שמחה שלאחר כך?

והתנן: רבי יהודה אומר: בימי אידיהם של גוים נפרעין גובים מהם את חובותיהם, מפני שמצר. שאדם המשלם חוב צר לו, ואין פורעין להם חוב היות ששמחים בזה ביום אידיהם ומודין לעבודה זרה על שזימנה להם את גביית החוב.

וחלקו עליו חכמים ואמרו לו: למה מותר לגבות ממנו ביום אידו? והרי אף על פי שמיצר עכשיו, שמח הוא לאחר זמן על כך שכבר אין לו חוב.

ורבי יהודה לא סבירא ליה האי סברא, ואם כן, היכי מתיר משום האי סברא לטפול סיד במועד.

ומתרצינן: **אמר רב נחמן בר יצחק: הנח להלכות מועד, דכולהו הלכות המועד טעם היתרן הוא מפני שמצר עכשיו ושמח לאחר זמן נינהו** (186).

שהרי גם האפיה והבישול מצטער בטרחן, ומותר בהן כי שמח לאחר זמן שאוכלן במועד.

רבינא אמר תירוץ אחר לסתירה בדעת רבי יהודה: כותי לענין פרעון לעולם מיצר על שנאלץ לפרוע, ולעולם אית ליה לרבי יהודה סברת דשמח הוא לאחר זמן, בכל ענין, ולא רק בחול המועד, ורק לענין גבית חוב מכותי ביום אידו, לא מהני סברא זו.

אמר רב יהודה: בנות ישראל שהגיעו לפרקן שגדל שערן ולא הגיעו לשנים, שעדין אינן בנות י"ב שנה, ובושות בגידול שערן בטרם זמנו:

אם הן **עניות**, הן **טופלות אותן בסיד** שהוא התכשיר הזול ביותר להשיר שערן (187).

עשירות, טופלות אותן בסולת.

בנות מלכים טופלין אותן בשמן המור.

שנאמר בתמרוקי הנשים שניתנו לנשי המלך אחשורוש, **"ששה חדשים בשמן המור"**.

ומבארין: **מאי שמן המור?**

רב הונא בר חייא אמר: סטכת.

רב ירמיה בר אמי אמר: שמן זית שלא הביא בגדולו שליש.

תניא רבי יהודה אומר: "אנפיקנון" הוא שמן זית שלא הביא בישולו שליש.

ולמה סכין אותו את הסיד, הסולת והשמן?

לפי שמשיר את השער, ומעדן מצהיב ומצהיל את הבשר.

רב ביבי הוי ליה ברתא, טפלה כל אבר ואבר בפני עצמו, ונתייפתה כל כך עד דשקל מבעלה עבור המוהר בשבילה ארבע מאה זוזי.

הוה ההוא כותי בשיבבותיה בשכנותו דהוה ליה ברתא, ורצה לעשות בה כרב ביבי.

טפלה כולה בחד זימנא, ומתה.

אמר הכותי: קטלא הרג ביבי לברתי, לבתי.

אמר רב נחמן, רק רב ביבי, כיון דשתי שיכרא הגורם לשער לגדול ולהתעבות, בעיין בנתיה זקוקות בנותיו טפלא, כדי להשיר השער, ולייפותן.

אבל אנן, דלא שתינן שיכרא - לא בעיין בנתין בנותינו טפלא.

דף י - א

שנינו במתניתין: **ההדיוט - תופר כדרכו.**

והוינן בה: **היכי דמי הדיוט**, שאינו נחשב אומן, ויכול לתפור כדרכו?

אמרי דבי רבי ינאי: כל מי שאינו יכול לתחוב את המחט באריג פעמים רבות ואחר כך למשוך אותה ולהוציא כמלא מחט, שימצאו תפירות רבות בבת אחת כדרך האומנים.

מי שאינו בקי בזה לא חשיב אומן.

רבי יוסי בר חנינא אמר: הדיוט נחשב כל מי שאינו יכול לכוון את האימרא, עובי הבגד אשר בחפת בשפת חלוקו, בצווארון ובשרוול, וצריך מומחיות לעשותו, שלא יהא רחב מכאן וצר מכאן. ורק הבקי בזה חשוב אומן (188).

שנינו במתניתין: **והאומן מכליב.**

והוינן בה: **מאי מכליב** [שהוא לשון "כלב"]?

רבי יוחנן אמר: מפסיע. שאינו תופר ישר אלא מפזר את התפרים, ודומות תחיבות המחט כשיני כלב, הרחוקות אחת מחברתה.

רבה בר שמואל אמר שיני כלבתא. שאינו תופר כרגיל, שתוחב בסמוך אחת לשניה, אלא תוחב פעם למעלה ופעם למטה, ודומה לשיני הכלב בכך ששן אחת גבוהה מחברתה (189).

שנינו במתניתין: **ומסרגין את המטות.** רבי יוסי אומר ממתחין.

והוינן בה: **מאי "מסרגין", ומאי "ממתחין"?**

כי אתא רב דימי, אמר: פליגי בה רב חייא בר אבא ורב אסי. ותרואוהו אמרו זאת משמיה דחזקיה ורבי יוחנן.

חד אמר, "מסרגין" היינו אורגין מטה של חבלים שתי וערב (190). ו"ממתחין" היינו שמותחין בה אך ורק חבלי **שתי** לאורך, **בלא** לארוג בה חוטי **ערב**, לרוחב.

וחד אמר, "מסרגין" היינו שמותחין בה רק את חוטי שתי בלא אריגת חוטי **הערב** ביניהם [והיינו כמו שביאר החולק עליו בממתחין]. ואילו **"ממתחין" היינו שאם היה רפוי** אריג המטה שנארג מזמן רב, והחבלים רפויים, **ממתחו** שיהא חזק ונוח לישיבה.

ומקשינן: **איני! והא תני רב תחליפא בר שאול: ושוינ תנא קמא [רבי מאיר] ורבי יוסי, שאין מפשילין, שלא גודלים חבלים לכתחילה! (191)**

והרי כל חדושו של רב תחליפא תלוי במחלוקתם.

בשלמא למאן דאמר "מסרגין" הוא סריגת חוטי שתי וערב, ו"ממתחין" הוא מתיחת חוט השתי בלא אריגת חוטי **הערב, היינו דקתני, שפיר יש** חידוש בדברי **רב תחליפא בר שאול, שרק במסרגין נחלקו, אם מותר לארוג את חוטי הערב בין חוטי השתי או אסור. ושוינ רבי מאיר ורבי יוסי שאין מפשילין חבלים לכתחילה.**

אלא למאן דאמר ש"מסרגין" הוא מתיחת חוטי השתי בלבד, בלא אריגת חוטי **הערב, ו"ממתחין" הוא שאם היה רפוי, ממתחו.** ולדברי הכל אריגת שתי וערב אסור, תיקשי:

למה הוצרך רב תחליפא לחידושו שלא נחלקו בגדילת חבלים, ולדברי הכל אסור?

והרי **השתא, אפילו אריגת שתי וערב אמרת** שלדברי הכל **לא** הותר במועד, ולא נחלקו אלא במתיחת חוטי השתי בלא ערב.

גדילת חבלים לכתחילה - מיבעיא!?

וכי יש צורך לומר שהיא אסורה לדברי הכל!!

ומסקינן: **קשיא!** (192)

אמר ליה רב נחמן בר יצחק לרב חייה בר אבין: וכי מי איכא למאן דאמר ש"מסרגין" הוא מתיחת חוטי שתי, בלא העברת חוטי ערב ביניהם?

והתנן להדיא שצריך לסרוג במטה סרוגה גם שתי וגם ערב!

שכך שנינו במסכת כלים, בענין קבלת טומאת כלים של מיטה:

רבי מאיר אומר: המטה מקבלת טומאה רק משיסרוג בה שלשה בתים, בתי נירים, דהיינו שחוטי השתי מתוחים כבר לאורך, ואורג ביניהם שלשה חוטי ערב.

ומוכת, שסרוג נחשב רק אחר אריגת שתי וערב.

ומפני שתי קושיות אלו דחינן את דברי האומר שמסרגין הוא שתי בלא ערב וממתחין היינו רק מתיחת הרפוי.

אלא כי אתא רבין מארץ ישראל **אמר:** ב"מסרגין" - כולי עלמא לא פליגי, ובין רב חייה ובין רב אסי מודים דהיינו אריגת שתי וערב.

אלא כי פליגי ב"ממתחין".

מר סבר ממתחין היינו שתי בלא ערב.

ומר סבר שאם היה רפוי ממתחו [ואין מאן דאמר זה חולק גם במסרגין כדלעיל].

מיתיבי מהא דתנן לגבי פלוגתא דמתניתין בענין אריגת המטה בחול המועד: **מסרגין את המטה ואין צריך לומר שממתחין, דברי רבי מאיר.**

רבי יוסי אומר: ממתחין אבל לא מסרגין (193).

ויש אומרים: אין ממתחין כל עיקר.

בשלמא למאן דאמר [רב דימי לחד שיטתא] **ממתחין היינו שתי בלא ערב, היינו דאתו שבאו "יש אומרים" לאיפלוגי,** ואמרו שאין ממתחין כל עיקר אפילו שתי בלא ערב, שבזה התיר רבי יוסי, לשיטת האי מאן דאמר.

אלא למאן דאמר ממתחין שהתיר רבי יוסי היינו רק **שאם היה רפוי ממתחו**, תקשי: וכי **ליש אומרים**, **ממתחו נמי לא** הותר בחול המועד?! והרי אין כאן כל מלאכה, ובלי מתיחת האריג אי אפשר לישב על המטה.

ומתצינן: **אין**, סברי היש אומרים **כיון דאפשר לממליה במאני**, בבגדים בלויים עד שיתמלא השקע שברפיון האריג, ויוכל להציע עליו כרים וכסתות ולשבת עליהם, **לא טרחינן** אפילו למתוח האריג, שהוא טורח שאינו צריך (194).

מתניתין:

מעמידין עושי תנור, שיש בו חלל, ומניחים בו קדירות, וחומו נקלט בתוכו היות שפיו צר.

וכן מעמידים **כירים**, ופיה רחב יותר, שעשויה כקדירה (195).

וכן מעמידים **ריחים**.

ויכולין לעשותם לכתחילה **במועד**, כמבואר בגמרא.

רבי יהודה אומר, **אין מכבשין את הריחים בתחילה**. ובגמרא יבואר מהו "מכבשין" (196).

גמרא:

מאי "מכבשין"?

רב יהודה אמר: מנקר ריחיא. שאם נשחקה מרוב שימוש והיא חלקה ואין החיטין נפרכים, עושה בה חריצים כדי שתהיה מחוספסת, ויפרכו החיטין בריחים. ואסור לכתחילה במועד.

רב יחיאל אמר: בת עינא. שרוצה לעשות את הנקב, שעושינן באמצע הריחים להניח בו את התבואה לטחינה.

מיתיבי, **מעמידין תנור וכירים** (197) **במועד**, **ובלבד שלא יגמור מלאכתו**, שיכול לעשות את גוף התנור אך לא מחברו לקרקע, **דברי רבי אליעזר**.

וחכמים אומרים אף יגמור, היות שמכשירי אוכל נפש הם.

רבי יהודה אומר משמו של רבי אליעזר: מעמידין את הריחים החדשה, ומכבשין את הישנה.

ויש אומרים שלרבי אליעזר אין מכבשין את הריחיים כל עיקר.

על כל פנים, מבואר בברייתא שמכבשין שייך בריחים ישנה, ותקשי לרבי יחיאל.

בשלמא למאן דאמר מכבשין הוא מנקר ריחיא, היינו דמשכחת לה בישנה, שנשחקה ואינה טוחנת בלא חריצים.

אלא למאן דאמר מכבשין היינו לעשות בת עינא ריחיים ישנה - בת עינא נוספת למה לה?! הרי כבר היה לה בתחילה, כי בלי בת עינא אי אפשר לטחון בה.

ומתרצינן: **כגון דקא בעי לארווחי את הבת עינא, ולעשותה רחבה טפי פורתא.**

רב הונא שמעיה לההוא גברא דקא מנקר ריחיא ישנה בחולא דמועדא. אמר: מאן האי, מי הוא זה המנקר בחול המועד [היות ובכל ריחיים אסור אף בישנה]?! איתחיל יתחלל גופיה, כיון דקא מחיל חולא דמועדא!

ומוכח שרב הונא **סבר לה כיש אומרים** בברייתא, שאין מנקרין כל עיקר.

דרש רב חמא: נוקרין ריחיים במועד (198). משום רבי מאיר אמרו: אפילו סוס שרוכב עליו, וחמור שרוכב עליו, מותר ליטול את הצפרנים שלהם בחולו של מועד כדי שלא יצערום ולא יוכלו ללכת (199).

דף י - ב

אבל לחמרא דריחיא העומד לטחון בריחים, **לא** הותר ליטול צפרניו, דכל ההיתר לטחון רק לצורך המועד, וטחינה מועטת יכול לטחון בחמור אפילו שלא נטלו צפרניו.

רב יהודה שרי:

למישקל טופריה צפרנים לחמרא דריחיא.

ולאוקמי ריחיא, להעמידם אבן על גבי אבן כדרכם.

ולמיבני ריחיא, היינו לעשותם מתחילה.

ולמיבני אמת ריחיא, העץ שהריחים בנוי עליו.

ולמיבני אוריא, רפת בקר (200).

רב, שרא:

לסרוקי סוסיא, לסרק הסוסים במסרק של ברזל [ועיין תוד"ה ואין] כדי לייפותם. ומותר מפני צורך המועד, דחשיב כצרכי רכיבה (201).

ולמיבני אקרפיטא, אבוס להניח בו תבואה לפני הסוסים.

ולמבני איצטבא, ספסל לישב או לשכב עליו (202).

רבא שרא למישקל דמא להקזי דם **לבהמה בחולא דמועדא** (203).

אמר ליה אביי: תניא ברייתא דמסייע לך: מקיזין דם לבהמה, ואין מונעין רפואה לבהמה בחולו של מועד. ואפילו שצריך לרפואתה לעשות מלאכה דאורייתא.

רבא שרא לכסכוס לגהץ **קירמי** בגדים דקים כקרום.

מאי טעמא? היות ומעשה הדיוט הוא.

[והרמב"ם והשו"ע פירשו, שמותר למעך בגדי פשתן אחר כביסה כדי לרככך] (204).

אמר רב יצחק בר אמי אמר רב חסדא: קיטורי בירי, לעשות בגיהוץ קמטים קבועים, כצווארון, **אסור** בחול המועד (205).

מאי טעמא? היות דמעשה אומן הוא.

אמר רבא: מאן דמתקיל תיקלא (206), הנוטל תל אדמה ליישר את הקרקע, אם עושה כן **אדעתא דבי דרי**, לצורך העמדת הגורן לחבוט שם חיטים לצורך המועד, **שרי**.

אבל אם עושה זאת **אדעתא דארעא**, שחופר שדהו לצורך זריעה - **אסור**.

ומבארנין: **היכי דמי?** היכי ידעינן לשם מה נטל את התל משדהו?

אם נטל **מוליא** תל, ממקום אחד, והניחו **במוליא** אחר, או שהשפיל תל, על ידי שמילא בעפר שנטל ממנו, סביבותיו, וישרו.

וכמו כן אם חפר **בנצא** במקום נמוך, כעין גומא, והניח **בנצא** אחרת, או שגרר שפתי הגומא לאמצעיתא והחליקה.

הרי מוכיחין מעשיו **שאדעתא דבי דרי** נטל את העפר ממקום למקום, שהרי לא יישר את כל השדה, אלא רק במקום הרצוי לגורן, ומותר לעשות כן לצורך המועד.

אבל, אם **שקל מוליא ושדא בנצא** שממלא את השקעים בעפר שניטל מהתל, הרי מוכיחין מעשיו **דאדעתא דארעא** עושה ליישרה לזריעה, ואסור (207).

ואמר רבא: האי מאן דזכי זיכי שמלקט עצים מקרקעו, [והר"ן פירש שתולשן], אם עושה כן **אדעתא דציבי**, שצריך עצים להסיק בהן, **שרי**.

אך **אדעתא דארעא**, שרוצה לזרוע בה, ומנקה אותה לחרישה, **אסור**. ומבארין: **היכי דמי**, איזה ליקוט עושין להסקה, ואיזה לחרישה?

אם **שקיל** נוטל רק **רברבי** את הגדולים **ושביק זוטרי**, ומשאיר בשדה את הקטנים, הרי **אדעתא דציבי**, על דעת ליטול את העצים להסקה הוא עושה, שהרי מסיקין רק בגדולין, ומותר.

אולם, אם **שקיל** הכל, **רברבי וזוטרי**, נראה הדבר **דאדעתא דניקוי ארעא** מלקט, ואסור.

ואמר רבא: האי מאן דפתח מיא לארעיה, שעושה גומא בין הנהר לשדהו, [והר"ן פירש, שפתח בגדר השדה ללא גומא] ולה שתי פתחים, ואם רוצה לצוד דגים פותח שניהם, ונכנסים מהנהר ונשארים בגומא, והמים יוצאים.

אך אם רוצה להשקות השדה אינו פותח אלא לצד הנהר, והמים מתמלאים בגומא ועולים על גדותיה ומשקין השדה.

ולכן לפתחה בחול המועד, רק **אדעתא דכוורי** דגים - **שרי**, מותר.

אך **אדעתיה דארעא** להשקותה **אסור**.

ומפרשינן: **היכי דמי**. איך נדע אי פתח את הגומא לצוד דגים או להשקות שדהו?

אם **פתח תרי בבי**, שני פתחים בבריכה, **חד פתח מעילאי**, להכניס המים מלמעלה, **וחד מתתאי**, להוציא את המים בחזרה, ניכר ממעשיו **דאדעתא דכוורי** פותח את הפתחים, ומותר (208).

אך אם **פתח רק חד בבא**, והמים מתמלאים בגומא ועולים על גדותיה, ניכר בזה **דאדעתא דארעא** פתח, ואסור במועד.

ואמר רבא: האי מאן דפשח דיקלא, הזומר ענפי הדקל, אם עושה זאת **אדעתא דחיותא**, לתת מאכל לחיות ובהמות, **שרי**.

אבל אדעתא דדיקלא, להשביחו בנטילת הענפים היבשים בלבד, **אסור**.

ומפרשין: **היכי דמי?**

אם **שקיל כוליה** הענפים, בין לחין ובין יבשים, ונטלם רק **מחד גיסא**, מצד אחד שבדקל - **אדעתא דחיותא** לקטן.

שהכל ראוי לבהמה, ומותר.

אך אם לוקח רק ענפים יבשים **מהאי גיסא ומהאי גיסא**, משני צידי הדקל, ניכר הדבר ש**אדעתא דדיקלא** עושה, **ואסיר** בחול המועד.

ואמר רבא: הני תמרי תוחלני שלא התבשלו כל צרכם, **מיגזרינהו** לחתכן לשנים ביו"ט לצורך אכילתן ביו"ט, **שרי** (209).

אך מייצינהו, לכובשן להוציא ליחתן אסור.

דמכבישתן אינם ראויין לאכילה במועד. אלא מכוון לעשותם צמוקין כדי לאכול בעתיד ביום חול, וזה **אסור**, כי הוא מתקן מאכל מחול המועד לחול.

רב פפא אמר: כיון דמתלעי, מעלים תולעים אם לא כובשים אותם - **כפרקמטיא האבד דמי, ושרי**, דהוי כסחורה המותרת לעשותה בחול המועד, באופן שאם לא יסחור יפסיד. וגם התמרים עומדים להפסד אם יהיו מתולעים.

ואמר רבא: פרקמטיא לעשות מסחר בחול המועד (210), **אפילו כל שהוא, אסור**, דטירחא היא (211).

אמר רבי יוסי בר אבין: כל האיסור בפרקמטיא שאין בה הפסד. ואולם **בדבר האבד**, שאם לא יסחור בה יהיה לו הפסד, **מותר** לסחור במועד (212).

רבינא הוה ליה ההוא עיסקא דהוה מזדבן בשיתא אלפי אם היה מוכרה בחול המועד.

אך מפני איסור פרקמטיא במועד **שהייה לזבניה בתר חולא דמועדא**, ולא היה לו בזה פסידא, כי הקונים נשארו במקומו עד אחר המועד, וזכה ואחר המועד **זבניה בתריסר אלפי**. **רבינא הוה מסיק זוזי**, היה מלוה מעות, והיו נותנים לו סחורה בפרעון, והיה משתכר בה. והיו לו בעלי חובות **בבני** המקום היושב על **אקרא דשנואתא** שפת נהר שנוואתא, שהיו בביתם בחול המועד, ורצה לגבות מהם.

אתא לקמיה דרב אשי, אמר ליה, ושאלו: מהו למיזל האידנא במועד עלייהו?

אמר ליה רב אשי: כיון דהאידנא הוא דמשכחת להו, וביומי אחריני לא משכחת להו - כפרקמטיא האבד, דמי שהותרה במקום הפסד, ושרי (213). תניא נמי גבי עבודה זרה, כי האי גוונא, שהתירו פרקמטיא בדבר האבד. אף במקום שפרקמטיא סתם נאסרה.

דף יא - א

דתניא: **הולכין ליריד של עכו"ם, ולוקחין במחירי יום השוק, בהמה, עבדים ושפחות, בתים שדות וכרמים, וכותב ומעלה בערכאות שלהן** לאשר ולחתום על שטרי המכר, שלא יערערו עליו לאחר זמן, ואפילו שביום אידם אין נושאים ונותנים עמהם, ובהעלתו לפני הערכאות, מכבדם, ויש לחשוש כאילו הוא מודה בעבודה זרה [עייין רש"י וריטב"א ע"ז יג א], בכל זאת התירו לו, **מפני שהוא כמציל מידם**.

כי רק ביום זה הוא מוצא בזול. וצריך לבוא באותו היום לפני הערכאות היושבים לאשר את שטרי המכר, כי אם יבוא לאשר ביום אחר יפסיד, לפי שהמוכרים יחזרו ויערערו על המכר.

רב, שרא לחייא בר אשי למיגדל אוהרי לקלוע רשת לצידת דגים בחולא דמועדא.

ומבארנין: **מאי טעמא התיר רב? היות ומעשה הדיוט הוא. אבל להכין איזלי, רשתות שצדים בהם עופות, אסור. מאי טעמא? היות ועשיית איזלי מעשה אומן הוא (214).**

רב יהודה שרי בחול המועד **לאמי תנורא** [אמי, עושה התנורים], **למיגדל תנורא** לעשות תנור חדש.

וכן התיר **לרבה בר עשבי למגדל מהולתא**, לעשות נפה.

ומקשינן: **איני! והא תני רבה בר שמואל ברייתא: ושוינ תנא קמא ורבי יהודה**, שנחלקו במתניתין אם מכבשין ריחים, שניהם מסכימים **שאינ גודלין תנור לכתחילה!?**

ומתרצינן: **לא קשיא**.

כאן התיר רב יהודה לעשות תנור, **בימות החמה**, כגון בפסח שהתנור מתייבש מיד בחמה ויכול לאפות בו במועד, והוא מלאכה לצורך המועד שהתירוה.

ואילו **כאן**, במתניתין, מדובר **בימות הגשמים**, כגון בסוכות, שאין התנור יכול להתייבש זמן רב, ומלאכתו היא בכלל טרחא שלא לצורך המועד, ואסור (215).

מתניתין:

א. **עושינ** בחול המועד, **מעקה לגג ולמרפסת, מעשה הדיוט, אבל לא מעשה אומן**, היינו שמותר רק בהנחת אבן על גבי אבן בלי טיט, או ב"הוצא ודפנא", מענפים קלועים (216).

ב. **שפינ** סותמים **את הסדקין** שבתנור, **ומעגילין אותן במעגילה**, שגוללין עץ גדול על קרקעית התנור ולוחץ עליהם **ביד** או **ברגל** כדי שיסתמו הסדקים בטיט. **אבל לא** ילחוץ את הטיט **במלחצים** שהוא כלי האומנים המחליקים את הטיט, הואיל ומעשה אומן הוא, אסור במועד.

ג. **הציר** הבולט מן הדלת וסובב בחור שבמפתן, ועליו מורכבת הדלת, **והצינור**, הוא החור שבמפתן שבו סובב הציר, **והקורה** הנקראית אצלנו משקוף, **והמנעול והמפתח** - כל אלו אם אירע **שנשברו, מתקנן במועד**, וחשיב דבר האבד, מפני הגנבים (217).

ובלבד שלא ימתין מלפני המועד **ותכוון לעשות מלאכתו** לעת הפנאי ממלאכה **במועד** (218).

ד. **וכל כבשין**, אוכלין שנוהגים לכבשן בחומץ ומלח באופן **שהוא יכול לאכול מהן במועד**, שכבישתן מהירה ואינו צריך להמתין לגמר כבישתן עד אחר המועד - מותר (219) **לכובשן** (220) במועד.

גמרא:

והוינן בהא דשנינו במתניתין שעושה מעקה מעשה הדיוט:

היכי דמי מעשה הדיוט:

רב יוסף אמר, כגון שעושה המעקה רק **בהוצא ודפנא** שהוא קליעת ענפים של עצי דקל עם עצי דפנה.

ואילו **במתניתא תנא**: יכול לבנות את המעקה מאבנים, אלא שהוא **צר בצרור**, שמניחם אבן על גבי אבן, ושם צרורות עפר ביניהם כדי לחברם, **ואינו טח בטיט**, וזה חשוב מעשה הדיוט.

שנינו במתניתין: **שפין את הסדקין, ומעגלין אותן במעגילה.**

ותמהינן, **השתא** אפילו **במעגילה אמרת שרי**, על אף שהיא מעשה אומנות קצת. לשוף [לסתום באמצעות לחיצה] **ביד וברגל**, שאין עשיה זאת מעשה אומן כלל, **מיבעיא**, וכי צריך התנא לאשמועין שמותר?

ומבארין: **הכי קאמר** התנא במשנה: **שפין את הסדקין, ומעגלין אותן** דהיינו שלוחצין ביד וברגל בחוזק שהוא **כעין מעגילה**. ולא ממש במעגילה, אלא רק **ביד וברגל**.

אבל לא במלחצים, שזו אומנות גמורה ואסורה במועד (221).

שנינו במתניתין: **הציר והצינור והקורה והמנעול והמפתח שנשברו מתקנן במועד.**

ותיקונים אלו נעשים באמצעות הכאה בפטיש, ולכן מקשינן:

ורמינהי סתירה: תנן במסכת מעשר שני: **עד ימיו** של יוחנן כהן גדול [שתקן כמה תקנות שהובאו שם במשנה], **היה פטיש** של מתקני דבר האבד, **מכה בירושלים** בחול המועד. והוא גזר שלא להכות בפטיש במועד משום הפרסום שברעש התקון, שיש בו משום ביזוי המועדות (222).

וקשה, איך התירו במתניתין תיקוני דלתות, והרי משמע כי רק **עד ימיו** של יוחנן כהן גדול, **אין**, היו מתקנים. אבל **מכאן ואילך, לא!**?

ומתרצינן: **לא קשיא**.

כאן שאסר יוחנן כהן גדול, מדובר בפטיש **דנפחי**, שעושה קול גדול, ולכן אסרו, כי האיסור הוא להשמיע קול (223).

ואילו **כאן** במתניתין שמתקנים במועד, היינו בפטיש **דנגרי**, של עץ, וכן שאר התיקונים שנמנו במשנתנו, שאין בתיקון רעש גדול.

ודחינן: **מתקיף לה רב חסדא**: אם כן, **יאמרו** האנשים: **קלא רבה אסיר** ואילו **קלא זוטא שרי!!**? והרי האיסור הוא להשמיע קול במועד!

אלא, אמר רב חסדא חילוק אחר ליישב סתירת המשניות: **לא קשיא**. **הא דמתניתין** דידן, **במגלי**, במשור גדול, שאינו עושה קול כלל. ואילו **הא דגזר יוחנן, בחציני**, בגרזן שעושה קול, ואסור.

רב פפא אמר: כאן, מתניתין, מדברת **קודם גזירה**. **כאן**, במסכת מעשר שני, שאסר יוחנן כהן גדול, מדובר **לאחר גזירה**.

רב אשי אמר: הא דאסרו, היינו כשיטת **רבי יהודה** [לקמן יב א] הסובר שאף במלאכת דבר האבד צריך שינוי.

ואילו **הא דמתניתין** דידן התירו, כשיטת **רבי יוסי**, דפליג עליה לקמן, וסבר אין צריך שינוי בדבר האבד.

ומצינו שכך הוא ביאור פלוגתייהו לקמן, האם אף בדבר האבד צריך שינוי: **דאמר רבי יצחק בר אבדימי, מאן תנא**, כפי איזה תנא נשנית הברייתא המצריכה **שינוי במועד במלאכת דבר האבד**? על כרחך לפי התנא הסובר **דלא כרבי יוסי**, כי לפי רבי יוסי אין צריך לשנות! (224)

אמר רבינא, כמאן מדלינן האידינא קביותא דדשא בחולא דמועדא. על דעת מי מהתנאים סומכים אנו בזה שמחזירים ומגביהים את המשקוף שיצא ממקומו, בחול המועד.

כמאן, כר' יוסי. שמתיר לעשות מלאכה לצורך דבר האבד, ללא שינוי.

ומבואר שבכך פליג רבי יוסי עם רבי יהודה.

שינוי במתניתין. **כבשין שהוא יכול לאכלן במועד, כובשין**.

בנהר **בדיתא** היה מקום הנקרא **לבאי**, שצדו בו הרבה **כוורי** דגים. ועשו זאת על ידי שהטו את מי הנהר, ונשארו הדגים.

אזיל כולי עלמא במועד, צוד, צדו ואייתי כוורא.

שרא להו רבא לממלח מינייהו ולהכינס בכך לאחר המועד, שבמליחתם המרובה אי אפשר לאכלם כעת.

אמר ליה אביי: והא תנן במתניתין כי רק **כבשין שהוא יכול לאכול מהן במועד, כובשן**. והרי את הדגים הכבושים האלו אי אפשר לאכול במועד!

אמר ליה רבא לאביי: הני דגים, כיון דמעיקרא אדעתא דאכילה איתנהו (225), הביא אותם, **ואי שביק להו, אם ישאירם בלי מליחה פסדי, לפיכך כפרקמטיא האבד דמי, ושרי מפני ההפסד.**

ואיכא דאמרי, הא דשרי להו רבא, לא היה זה בדיעבד, לאחר שהביאו את הדגים, אלא התיר להם לכתחילה למיצד (226), **מיזל איתויי** (227), **ומימלח.**

ועל זה **אמר ליה אביי: והא אנן דוקא "כבשין שהוא יכול לאכול מהן במועד, כובשן" - תנן!** ועל כך השיב רבא **ואמר ליה: הני דגים שמולחן היטב נמי, מתאכלי במועד עצמו אגב איצצא, כשסוחט המלח מהן. היות והסחיטה מרככת את הדג ועושה אותו ראוי לאכילה. ולכן מותר לכובשן במועד** (228).

כי הא דמצינו אצל שמואל, שעבדו עשו ליה שיתין איצצי, רחצו וסחטו את הדג שישים פעמים, עד שנהיה ראוי לאכילה מחמת הסחיטות המרובות, ואכל אותו ללא בישול.

וכן אירע אצל רבא, כאשר **איכלע לבי ריש גלותא. עבדין ליה שיתין איצצי, ואכל.**

רואים אנו ששייך לאכול דג שנמלח הרבה, על ידי רחיצה.

רב איקלע לבי רב שפיר במועד. אייתו לקמייהו הביאו לפנייהם ההוא כורא, דג שהיה עשוי: תילתא בישולא, שליש ממנו היה מבושל, תילתא מילחא, שליש מלוח, והמליחה כללה רחיצה וסחיטה, ותילתא טוויא, ושלש צלוי.

אמר רב: אמר לי אדא, שהיה ציידא: כוורא - סמוך למיסרחיה מעלי!

כלומר, טוב לאכול את הדג כשהוא קרוב לסוף הזמן שיסריח, יותר מאשר לאוכלו בזמן הקרוב לצידתו (229).

ואמר רב: אמר לי אדא ציידא: כך ראוי לעשות עם דג:

כוורא - טוויא באחוה! צלה את הדג במלח, לפי שהמלח הוא אחיו של הדג, ששניהם נבראו מהמים.

אסוקיה - באבוה! ואחר צלייתו טוב ליתנו במים צוננים. והמים קרויים אביו של הדג, שמהם יצא.

מיכלי - בבריה! אוכלים את הדג בציר השמנונית היוצא ממנו, והציר קרוי "בנו של הדג", כי הוא יוצא מהדגים.

אשתי עליה, שתה אחרי אכילת הדג מים - שהם **אבוה!**

ואמר רב, אמר לי אדא ציידא: אדם שאוכל **כוורא, תחלי, שחלים, וחלבא** - לאחר אכילתם **ליטעון גופא,** כדאי לו ללכת הרבה, **ולא ליטעון פוריא,** ולא ילך לישן על המיטה מיד אחר אכילתם.

ואמר רב: אמר לי אדא ציידא: כוורא, תחלי וחלבא - טוב לשתות אחר אכילתם **מיא, ולא שיכרא,** שיכר.

ואם אינו רוצה לשתות מיא, עדיף לשתות **שיכרא, ולא חמרא,** יין.

הדרן עלך פרק משקין בית השלחין

פרק שני - מי שהפך

דף יא - ב

מתניתין:

מי שהפך את זיתיו, דרך עוצרי זיתים שמניחין אותם, לפני הכתישה בבית הבד, בכלי הנקרא מעטן ומהפכין אותם בו כדי שיזיעו ויתרכבו, ואם עשה כן **ואירעו אבל** ונאסר במלאכה ואינו יכול לסוחטם בבית הבד (1).

או אם אירעו **אונס**.

או שהטעוהו פועלים ששכרם למלאכת בית הבד לפני חול המועד ולא עשו מלאכתם, וכעת אסור במלאכה מפני המועד.

התירו לו שיהיה **טוען** רק **קורה ראשונה** מפני ההפסד שבהנחתם ללא סחיטה, יכול להניחם בבית הבד ולסחוט רק פעם אחת עם הקורה שעליהם, **ומניחה** ואינו סוחט פעם שניה עד **לאחר המועד**, **דברי רבי יהודה**.

רבי יוסי חולק **ואומר**, **זולף** שופך את הזיתים על בית הבד (2) **וגומר** את הסחיטה ועיצור הזיתים **וגף** את חביות השמן כשסיים מלאכתו **כדרכו** (3).

גמרא:

ומקשינן על הא דתנן במתניתין, "ואירעו אבל וכו' טוען קורה ומניחה לאחר המועד".

לכאורה **פתח באבל וסיים במועד** ולא נתפרש מה דין האבל אם גם לו הותר לטעון קורה ראשונה כמו במועד.

ומתרצינן: **אמר רב שישא בריה דרב אידי, זאת אומרת**, דאפילו **דברים המותרים במועד, אסורים** לאבל לעשותם **בימי אבלו**, ובאמת אסור לאבל לטעון אפילו קורה ראשונה בימי אבלו (4).

רב אשי, חלק **ואמר** דדיוק המשנה מלמדינו ההיפך, **ולא מיבעיא קאמר: לא מיבעיא, בימי אבלו דמדרבנן הוא** (5), **ושרי** לטעון קורה ראשונה בבית הבד, **אלא אפילו במועד, דאיסור מלאכה מדאורייתא** (6), כדילפינן בחגיגה, בכל אופן **במקום פסידא שרו רבנן** לטעון ביינתים קורה ראשונה (7).

ואייתי הגמרא ראייה:

תניא כוותיה דרב שישא בריה דרב אידי: אלו דברים העושין אחרים לאבל בימי אבלו (8), ועוזרים לו באלו המלאכות שאינו יכול לעשותם בימי אבלו: (9)

אם היו **זיתיו הפוכין** במעטן לצורך הכתישה, **טוענין לו** אותם קורה ראשונה בבית הבד.

ואם היה **כדו** עומד **לגוף** במגופה, מגיפין לו, וכן **פשתנו** שצריך **להעלותו מן המשרה**, וצמרו **להעלות מן היורה**, מעלין לו חביריו, **ומרביצים שדהו משתגיע עונת המים שלו**, היינו בהגיע תורו של האבל להשקות את כל השדות בבקעה, יעשה אחר במקומו (10).

וכל אלו הותרו מפני ההפסד שנגרם לחומרים הזקוקים למלאכת הבעלים.

ומבואר, שכל אלו אסורין לאבל, אף שמותרין במועד, ובכללם, לטעון קורה ראשונה של בית הבד, וכרב שישא בר אידי.

והמשך הברייתא: **רבי יהודה אומר: אף זורעין לו שדה ניר**, שדה שכבר נחרשה, **ושדה העומדת לפשתן**, שאם לא תזרע עכשיו, אחר כך לא תהיה ראויה לזריעת פשתן.

אמרו לו חכמים: אף בשדה ניר ושדה פשתן לא יזרעו לו, שהרי **אם לא תזרע** שדה ניר **בבכיר** בתחילת העונה, **תזרע באפל** - באיחור, ולא יפסיד בה. וכן בשדה פשתן לא יפסיד שהרי **אם לא תזרע פשתן תזרע ממין אחר** (11).

ולכן לא יזרעו לו בעת אבלו אף בשדות אלו.

רבן שמעון בן גמליאל אומר: אם היו **זיתיו הפוכין ואין שם אומן אלא הוא**, האבל, וכן אם היה **כדו לגוף ואין שם אומן אלא הוא**, או **פשתנו להעלות מן המשרה**, וצמרו **להעלות מן היורה**, ואין שם אומן אלא הוא (12) - הרי זה יעשה, האבל בעצמו, **בצינעא!** (13) שהתירו לו המלאכה במקום הפסד, רק גזרו שיעשה בתוך ביתו (14).

יתר על כן אמר רבן שמעון בן גמליאל: אם היה אומן הנצרך לרבים, וכן אם היה **ספר ובלן לרבים**, והגיע עת הרגל שהרבים צריכין לו בימים אלו, ואין שם אומן אלא הוא - הרי זה יעשה (15).

האריסין, המקבלים שדות לזרוע ולגדל כמה שנים בשכר שיטלו מהשבח מחצה, שליש או רביע, **והחכירין** המקבלים שדות לשמרם ולעבדם בעד כמות מסויימת של פירות שיקבלו כשכר, **והקבלנים** המקבלים שדה לשמור זמן מסוים בשכר נקוב, שאינו תלוי בתפוקת השדה - כל אלו, בימי אבלם, **הרי אלו: יעשו אחרים בשבילם** (16). **החמריין, הגמליין, מובילי החמור והגמל, והספניין** המנהיגים את הספינות, **הרי אלו**

בימי אבלם **לא יעשו**, לא יקבלו על עצמם מלאכה להתחיל בה, בהובלת סחורה, כיון שמלאכת ההובלה שלהם היא (17).

ואם היו מוחכרין או מושכרין אצל אחרים, שחסרון מלאכתם מפסדת את הבעלים - **הרי אלו יעשו** אף בימי אבלם, וישתכרו על מלאכתם הנעשית לצורך הבעלים, ובין הם ובין בהמתם שהוחכרו והושכרו לאחר מותרין לעבוד בימי האבל של המושכר (18).

שכיר יום, שכל יום הוא משכיר את עצמו, **אפילו נמצא בעיר אחרת** ולא ידוע שם שהוא אבל - **לא יעשה** מלאכתו, הואיל ויכול לחזור בו באמצע היום משכירותו (19).

ואם **היתה מלאכת אחרים בידו** של האבל, בביתו, כגון שנתנו לו לארוג בגד, כיון שתלוי ברצונו מתי יגמרנו, לא יעשנו בימי אבלו, **אף על פי שבקבולת לא יעשה**.

וטעם זה, שקבולת הוא סיבה להקל, לא הובן לגמרא, ולכן פריך: מהו **"אף על פי שבקבולת"**, דמשמע **ולא מיבעיא שאינה קבולת** שלא יעשה.

והרי **אדרבא, קיבולת** היא סיבה לאסור לעשותה בימי אבלו, שהרי **כדידיה דמי**, ואילו בשאינה קבולת, שעושה בשביל הבעלים ובשלהם, צריך להתיר.

ומבארין: **אלא אימא** דמלאכת אחרים בידו **בין בקבולת בין שאינה קבולת לא יעשה**. והחידוש הוא, דאף שאינה קיבולת, לא יעשה בימי אבלו היות ויכול להשלימה לאחר אבלו (20).

היתה מלאכתו של האבל, נעשית **ביד אחרים**, והם **בביתו** של האבל - **לא יעשו** אותה אף האחרים, מפני החשד, שיאמרו הבריות שהאבל מסייע להם במלאכה, או שיאמרו ששכרם לכתחילה בימי אבלו למלאכתו, ואסור בזה כדלעיל (21).

אבל אם היתה מלאכתו של האבל ביד אחרים העובדים לו **בבית אחר, יעשו**.

מריון, בריה דרבין, ומר, בריה דרב אחא, בריה דרבא, הוה להו ההוא גמלא דתורא, צמד שוורים שהיו שותפין בו **בהדי הדדי**.

איתרעא ביה מילתא, ונעשה אבל, **במר בריה דרב אחא בריה דרבא, ופסקיה לגמליה**, נטל את שורו מהצמד, שלא יחרוש בשדה בימי אבלו, שהרי אבל אסור במלאכה ומצווה בשביתת בהמתו מדרבנן (22).

תמה **ואמר רב אשי**: וכי **גברא רבה כמר בריה דרב אחא עביד הכי!!**? הרי נהי **דלפסידא דידיה לא חייש**, כשמשבית את שורו מפני האבל, אבל **אפסידא דאחרים**

איך **לא חייש**?! הרי על ידי לקיחתו מהצמד נמצא גם מריון מפסיד, שאינו יכול לחרוש. וכיון שבעבודה שחייבים לאחרים מותר, קשיא ליה איך השבית מר את בהמתו?

והא תניא שבעבודה שחייבים לאחרים מותרין: **אם היו מושכרין או מוחכרין אצל אחרים הרי אלו יעשו!**

הרי שבין האבל ובין בהמתו מותרין לעבוד בימי האבל, במקום הפסד אחרים.

ומבארין טעמו של מר בריה דרב אחא: **והוא סבר, אדם חשוב שאני**, דאף במלאכתו לאחרים, אסור (23).

דף יב - א

אמר שמואל: מקבלי קבולת, נכרי המקבל מלאכה לעשותה בקבלנות, אם מקבלה בתוך התחום אסור ליתן לו, שאם יעשנה בשבת ידעו הבריות, ויחשדוהו, ויאמרו: בשבת נתנו לו לעשות מלאכתו. אבל אם עושה הגוי מלאכתו חוץ לתחום, מותר ליתן לו, כיון שלא יראוהו עושה את מלאכת ישראל בשבת.

אמר רב פפא: ואפילו חוץ לתחום, לא אמרן שמותר לתת מלאכה בקבלנות לנכרי, אלא דליכא מתא עיר אחרת דמקרבא להתם, בתוך התחום של מקום העבודה.

אבל אם איכא מתא דמקרבא להתם - אסור ליתן לנכרי מלאכה בקבלנות, כי יודע לרבים שהנכרי עושה לו מלאכה, ויאמרו: בשבת נתן לו לעשותה.

אמר רב משרשיא: וכי ליכא מתא דמקרבא להתם, נמי, לא אמרן שמותר לתת לנכרי עבודה בקבלנות אלא בעושיין מלאכתו בשבתות ובימים טובים, שאז לא חיישינן כל כך שיחשדוהו, היות דלא שכיחי אינשי דאזלי להתם, שהרי אין יוצאין חוץ לתחום [ר"ח].

אבל בחולו של מועד, דשכיחי אינשי דאזלי ואתו להתם, יש לחוש שיראו את הגוי שעושה מלאכתו של ישראל, ויחשדוהו ששכרו או שנתן לו לעשות בחול המועד. ולפיכך אסור להניח לנכרי לעשות לו מלאכתו בקבלנות בחול המועד, אף חוץ לתחום (24).

מר זוטרא בריה דרב נחמן, בנו ליה נכרים בחול המועד אפדנא, בית נאה, והיו הבנאים נכרים שהיו "מקבלי קיבולת", קבלנים, ובנאוהו חוץ לתחום בחול המועד.

איקלע רב ספרא ורב הונא בר חיננא למקום מגוריו, **ולא עלו לגביה**, לאותו אפדנא, מפני שנבנה באיסור.

ואיכא דאמרי: הוא, מר זוטרא עצמו, **נמי לא על בגויה** באפדנא הזה.

ומקשינן: למה לא נכנסו לאפדנא? **והאמר שמואל: מקבלי קבולת - בתוך התחום אסור, חוץ לתחום מותר**. והאפדנא הרי נבנתה מחוץ לתחום!! ומתריצין: **אדם חשוב שאני**, שמרחיק עצמו גם מדבר היתר אם הוא דומה לעבירה. ובניית האפדנא במועד, אף שהיתה בהיתר, דומה היא לאיסור.

ואיכא דאמרי, מה שנהגו איסור בכניסה לאפדנא היה, מפני שמר זוטרא [נר"ח פירש: עבד מר זוטרא] **סיועי סייע** לבנייתו **בנתינת תבנא** תבן **בהדייהו** של הבונים. וכיון דסייע, אסור, כי רק כשבנו בקבלנות הותר היות ועבודתם שלהם היא (25).

רב חמא שרא להו לאבונגרי מסדרי השולחנות **דבי ריש גלותא, למעבד עבודתייהו בחולא דמועדא**, ולתקן שולחן שנשבר.

אמר רב חמא: טעם ההיתר הוא, **כיון דאגר לא קא שקלו**, אין הם משתכרים בעבודה זו, אלא כדי סעודתם שאוכלים בבית ריש גלותא, **שרשויי הוא דקא משרשו ליה**, רק רווח של הנאה יש להם, וכעין מתנה הוא, **ולית לן בה** לאסור, ומותר לצורך המועד [משנ"ב] (26).

תנו רבנן: מקבלין נכרים קבולת מישראל במועד, ונותן לו הישראל על מנת לעשותה לאחר המועד (27).

ובמועד אסור שיעשה לו הנכרי אף בקבלנות (28).

כללו של דבר: כל מלאכה שהוא הישראל עושה במועד בהיתר, דינו, שגם אומר לנכרי ועושה הנכרי בשביל הישראל במועד.

וכל מלאכה שאינו עושה הישראל במועד, גם אינו אומר לנכרי ועושה (29).

תניא אידך: מקבלין הנכרים מישראל קבולת במועד על מנת לעשותה לאחר המועד, **ובלבד שלא ימדוד ושלא ישקול הישראל את הצמר או האריג שנותן לנכרי לעשות ממנו בגד, ושלא ימנה**, כגון אם נותן לו כמה בגדים לכבס (30), שלא יהיה **כדרך שעושה בחול. תנו רבנן: אין אוחזין בהמה ומרביעין עליה בהמה, בחולו של מועד**, כיון דמלאכה היא, ואין בזה לא צורך המועד ולא דבר האבד (31).

כיוצא בו נאסר משום מלאכה: **אין מרביעין** בבהמה שהיא **בכור**, דכתיב "לא תעבוד בכור שורך", **ולא בפסולי המוקדשין**, קרבנות שנפל בהם מום, ונפדו מקדושתן, על אף שהם חולין ומותר לאכלם (32).

היות דכתיב בפסולי המוקדשים לאחר שנפדו "תזבח ואכלת בשר", מלמד הכתוב שנועדו רק לאכילה, ואסורין בגיזה ובעבודה. **תניא אידך, אין מרביעין בהמה בחולו של מועד.**

רבי יהודה אומר: חמורה שתבעה שהתייחמה ודרשה שירביעו עליה זכר, **מרביעין עליה זכר, בשביל שלא תצטנן.** כי אם לא ירביעו עליה כשהיא מתאוה לזכר תצטנן מחמימות תאותה ושוב קשה יהיה אחר המועד לזווגן, והוי דבר האבד.

ושאר כל הבהמות, אף שאסרו לעשות מלאכה ולהרביען, **מכניסין אותן לבקרות,** לדיר אחד שבו זכרים ונקבות ורובעין בעצמן.

תנו רבנן: אין מדיירין, אסור להכניס בהמות לשדה כדי שיזבלוהו בגלליהן, **לא בשבתות, ולא בימים טובים, ולא בחולו של מועד.** כי "מזבל" הוא תולדת מלאכת זורע או חורש, שמיפה בכך את הקרקע לזרוע בה. ואף על פי שאינו מזבל בידים אסור, היות שנראה כאילו הוא מזבל בעצמו (33).

ואם באו גויים עם הבהמות **מאיליהן** לשדה, **מותר,** ואינו צריך למנען, ואפילו באו בשבת, אם אינו נותן לגוי שכר (34).

ואין מסייעין אותן אין עוזרים לבהמה להכנס לשדה, או לגוי המוליכן להעבירן ממקום למקום בשדה כדי שתזבל כולה.

ואין מוסרין בעלי השדה **להם** לגויים המוליכין, **שומר** גוי נוסף **לנער את צאנם,** להעירם ולהעמידם שיעברו ממקום מנוחתם למקום אחר, כדי שתזדבל השדה.

היה הנכרי המוליכן **שכיר,** ששכרו לזבל השדה במשך **שבת** שבוע, או **שכיר חדש** או **שכיר שנה** או **שכיר שבוע** שבע שנים - **מסייעין אותן** (35), **ומוסרין להם שומר לנער את צאנם,** כי הוי קבלנות כיון שלא שכרו לזבל יום יום, ונחשב הדבר כאילו השדה היא של הנכרי לזיבול.

רבי אומר: בשבת מותר רק לסייע **בטובה,** בחנם בלי נטילת שכר. **ביום טוב** מותר אף בעד **מזונות** (36). ובחול **המועד** מותר אף **בשכר.**

אמר רב יוסף: הלכתא כרבי.

מתניתין:

וכשם שהתירו במי שהפך זיתיו, **כן** התירו **למי שהיה יינו בתוך הבור** שלפני הגת, וממנו צריך להעבירו לגת כדי שלא יחמיץ **ואירעו אבל, או אונס, או שהטעוהו** פועלים, שיהיה **זולף** מהבור לגת, **וגומר** מלאכתו, ומריק את היין לחבית, **וגף** אותה במגופה גמורה **כדרכו, דברי רבי יוסי** (37).

רבי יהודה חולק ואומר: אינו מגיפו, אלא רק **עושה לו** לין "לימודים", שמחפהו בנסרים **בשביל שלא יחמיץ**. כי אף מלאכת דבר האבד עושין בשינוי.

גמרא:

וצריכא, לאשמועינן בשתי המשניות של שמן ושל יין, את מחלוקתם של ר' יהודה ור' יוסי.

דאי אשמועינן דעת רבי יוסי רק **בקמייתא**, שבזיתים התיר לעשותן שמן ולגוף את החבית, הוה אמינא שדוקא **בההיא קאמר רבי יוסי** מותר, **משום דמשחא**, שמן הוא דבר יקר, **ונפיש** והרבה הוא **פסידיה** אם לא יגוף את חבית השמן.

אבל חמרא, יין, **דלא נפיש פסידיה** (38) - **אימא מודי ליה** רבי יוסי **לרבי יהודה** שרק יעשה לו לימודים, ולא יגוף את החבית.

ומאידך, **אי אשמועינן** רק מתניתין **בתרייתא**, בהיתר מלאכה ביין, הוה אמינא, רק **בההיא קאמר רבי יהודה** שעושה לו לימודים ואסור לגוף את החבית, כיון שאין ההפסד גדול.

אבל בהך קמייתא בזיתים לעשותן שמן, **אימא מודה** רבי יהודה **לרבי יוסי** שמותר גם לגוף את החבית משום ההפסד הרב.

לכך **צריכא** לאשמועינן את מחלוקתם בשתי המשניות גם ביין וגם בשמן.

אמר רב יצחק בר אבא, **מאן** מיהו **התנא** האומר כי **שינוי במועד** צריך לעשותו אף במלאכת **דבר האבד**, שהותרה - בהכרח הוא התנא שסובר **דלא כרבי יוסי**. כי טעמו של רבי יוסי שגף כדרכו בלא שינוי, הוא מפני שהתירו מלאכת דבר האבד לגמרי.

אמר רב יוסף: הלכה כרבי יוסי! (39)

בעו מיניה בני הישיבה מרב נחמן בר יצחק: מהו למישע לגוף חביתא דשיכרא
של שיכר בחולא דמועדא?

אמר להו: סיני [הוא רב יוסף, שהיה בקי בתורה, והיא שגורה בפיו כנתינתה מסיני]
אמר: הלכה כרבי יוסי, שגף כדרכו!

ועדיין מיבעי לן: **אימור דאמר רבי יוסי** שגף כדרכו **בחמרא**, בין, אך **בשיכרא** -
מי אמר רבי יוסי שמותר לגוף, ומה הראיה מההיתר בין לשיכר?!

ומבארין: **חמרא, טעמא מאי** התירו לגוף אותו? הלא **משום דנפיש פסידיה**,
שיש בו הפסד גדול (40). אם כן, **שיכרא נמי** מאותו הטעם מותר לגוף אותו, דהא **אית**
ביה פסי דא. ומצינו ששיכר שלא הגיפו חביתו, נפסד, כהא **דאמר אביי: אמרה לי**
אם: טובה חבית שיכר שיש בה רק **"בר שית סאוי"** שש סאים שיכר, **ושייע**, אבל
מוחלק כסוייה, דהיינו, שהיא מוגפת היטב, יותר מאשר חבית **"בר תמני סאין"** **ולא**
שייע! היות ואם החבית אינה מגופה על ידי מריחה חלקה, נפחת טיבו של השיכר.

אמר רב חמא בר גורייא, אמר רב: הלכות חול המועד הן כהלכות כותים.

כמו שבכותיים נאמר הכלל: היכא דאחזיק [שהוחזקו הכותיים לנהוג כדין] - אחזיק,
היכא דלא אחזיק - לא אחזיק!

והיינו, שיש הלכות שהכותיים שומרים לקיימן ויש הלכות שהם נמנעים מלקיימם,
וכשראינו אותם לנהוג בהלכה מסויימת אין זה ראייה שהם מקיימים גם הלכה אחרת,
על אף שהיא דומה להלכה שהם מקיימים, ושתי ההלכות הן מאותה הכלל.

וכן הוא הכלל בהלכות המועד.

ומבארין: **למאי הילכתא?** מאי נפקא מינה לן בהאי כללא?

אמר רב דניאל בר קטינא לומר שהן הלכות "עקורות", שאין מוציאים מהן הלכות
דומות נוספות, אלא כל אחת קיימת רק לגופה, כמו עקרה שאינה מולידה, **ואין למידות**
זו מזו.

וכמו שבכותיים לא אמרינן כשם שמחזיקים במנהג זה, כך מחזיקים גם במנהג אחר, כן
בהלכות חול המועד לא אמרינן כשם שמלאכה זו הותרה גם מלאכה זו הותרה.

ודוגמא למחלוקת בהלכות חול המועד, שסיבת המחלוקת היא הואיל וטעם ההיתר שונה
ממלאכה למלאכה, היא מהא **דאמר שמואל: זופתין במועד כוזתא**, מזפתים בזפת
כלי קטן, כמו כד, **ואין זופתין** בו **חביתא** שהיא גדולה יותר.

ואילו **רב דימי מנהרדעא אמר**, איפכא: **זופתין חביתא, ואין זופתין כוזתא**.

וטעם מחלוקתן: **מר**, רב דימי, דאמר זופתין חביתא, **חייש לפסידא** ששייך רק בחבית גדולה, שאם לא יזפתנה יצא יינה ויפסיד הרבה. ואילו בכוזתא יש רק מעט יין, ולא התירו לזפתו בשביל מניעת הפסד קל.

ומר, שמואל, שהתיר רק לזפת כוזתא ולא חביתא, טעמו כי **חייש לטירחא** במועד, ולכן לא התיר לזפת חבית (41).

ורואים ממחלוקת זו, שעל אף שמסברא אין חילוק ביניהם, שהרי דבר האבד הותר במועד, בכל זאת נחלקו בזה מסברות שונות, ואי אפשר ללמוד הלכה מהלכה בהלכות חול המועד.

אמר אביי: נקטינן להלכה: הלכות מועד הן כהלכות שבת.

דף יב - ב

והדמיון הוא בכך: **שיש מהן פטור אבל אסור** (42), **ויש מהן מותר לכתחילה**.

וכגון בהא דפליגי שמואל ורב דימי, שהאומר אין זופתין, היינו לכתחילה, וזהו "פטור אבל אסור", שאף אם זופת, אינו מתחייב על כך דבר. והאומר זופתין, מתיר לכתחילה.

רב הונא, חצדו ליה חצדא, קצרו לו את קציר שדהו **במועדא**, שלא היתה התבואה ראויה לקצור לפני המועד, וכעת חשיבא כדבר האבד, היות ושעורים שאינן נקצרות נפסדות.

איתיביה [בנו], **רבה בר רב הונא, לרב הונא**: האיך מותר לקצור במועד? והרי שנינו בברייתא בתוספתא: **טוחנין קמח במועד, לצורך המועד. ושלא לצורך המועד אסור** לטחון (43).

דבר שאבוד במועד - מותר לעשותו במועד.

דבר שאינו אבוד במועד - אסור לעשותו במועד.

במה דברים אמורים שדבר האבוד במועד מותר לעשותו במועד, בחטין, שהם כבר תלושין מן הקרקע.

אבל דבר שהוא **מחובר לקרקע, אפילו כולו אבוד** אם לא יקצרנו - **אסור** לקצרו (44).

ורק **אם אין לו מה יאכל - קוצר** (45), **ומעמר, ודש** (46), **וזורה, ובורר, וטוחן**, לפי שהתירו אפילו טורח מרובה כדי לאכול.

ובלבד שלא ידוש את התבואה שקצר באמצעות **פרות!**

ומבואר בברייתא, כי גם במקום שהתבואה תפסד, אסור לקצור אפילו בדבר האבד. וקשה לרב הונא שהתיר לקצור.

ותירץ רב הונא שאלת רבה, בנו:

אמר ליה: ברייתא זו שאסרה לקצור אף בדבר שכולו אבוד - לפי שיטה של תנא **יחידאה היא, ולא סבירא לן כוותיה**, אלא מותר אף לקצור, בדבר האבד (47).

והראיה שאיסור קצירה בדבר האבוד, הוא דעת תנא יחיד:

מהא **דתניא: כלל אמר רבן שמעון בן גמליאל משום רבי יוסי: דבר התלוש מן הקרקע, אפילו רק מקצתו אבוד, מותר** לעשות בכולו מלאכה כדי שלא יאבד מקצתו (48).

ואילו **המחובר לקרקע, אפילו כולו אבוד - אסור!** ומוכח שרק אליבא דרבי יוסי, שהוא יחיד, אמר רבן שמעון בן גמליאל שאסור לקצור בכולו אבוד. ולכן לא חייש רב הונא לאיסורו, כי במשנה בתחילת המסכת מפורש שאף במחובר לקרקע מותר לעשות מלאכת דבר האבד, שהרי שנינו בה משקין את קרקע בית השלחין.

ומקשינן: **ואי** האי ברייתא יש להעמידה רק אליבא **דרבי יוסי**, שאסר עבודה במחובר לקרקע אפילו בדבר האבוד - **ידוש נמי** את התבואה באמצעות **פרות!**

כי בשלמא אם הברייתא לאו יחידאה היא, אפשר לבאר שסבר התנא הזה כרבי יהודה להתיר רק בשינוי, בדבר האבד.

אך אם סבר התנא הזה רק כרבי יוסי - למה לא ידוש את החיטים שאינם מחוברים אפילו בפרות? והרי רבי יוסי אינו מצריך שינוי בתלוש! שהרי **הא אמר רב יצחק בר אבא: מאן תנא** דאמר צריך לעשות **שינוי במועד** אף במלאכת **דבר האבד**, על כרחך, דשיטתו היא **דלא כרבי יוסי!**

כי מדברי רבי יוסי במשנה מבואר שבתלוש מותר מלאכת דבר האבד, ואין צריך לעשות שינוי. ואם כן, למה לא ידוש בפרות?! (49)

ומתוצינן : **אמר לך** תנא דברייתא : **הכי נמי**, שלפי רבי יוסי אין צורך לעשות שינוי, ולדבריו אכן היה צריך להיות מותר לדוש בפרות.

והסיבה שאסר התנא לדוש בפרות אינה מחמת שינוי, שאין במניעה מלדוש בפרות משום שינוי, **כיון דבכל יומא לאו דוקא בפרות דיישי**, כי יש אנשים שדשים גם בלא פרות, הרי **האידינא**, בחול המועד, **נמי, לאו שינוי הוא** אם ידושו בלא פרות.

ולכן מוכח שלא מחמת הצורך בשינוי אסר התנא לדוש בפרות.

אלא האיסור הוא משום שעושות הפרות רעש מרובה של מלאכה בשעת דישתן, ואסרו חכמים "אוושא מילתא" של מלאכה [גם כשהיא מותרת מצד עצמה] במועד.

ולעולם, אכן הברייתא יחידאה היא, וכרבי יוסי, ורק הוא סבר שאסור לעבוד במחובר האבד (50).

תנו רבנן. טוחנין במועד לצורך המועד.

ולטחון **שלא לצורך המועד, אסור.**

ואם טחן בחול המועד לצורך המועד **והותיר** לאחר המועד, **הרי זה מותר** לאכלו אחר המועד (51).

וכן **קוצצין עצים במועד לצורך המועד, ושלא לצורך המועד, אסור.**

ואם קצץ במועד לצורך **והותיר** עצים לאחר המועד, **הרי זה מותר** בשימוש בעצים אחר המועד.

וכן **מטילין שכר לעשותו במועד** מתמרים או משעורין אפילו בטרחה גדולה, **לצורך המועד. ושלא לצורך המועד אסור.**

ואם הטיל והותיר הרי זה מותר לשתותו אחר המועד.

וכל אלו שהותיר, מותרין לאחר המועד **ובלבד שלא יערים** לעשות הרבה במועד, ויאמר שעושה לצורך המועד, בעוד שכוונתו לאחר המועד, דאסור.

ומקשינן : **ורמינהי**, מברייתא ששינונו בה איפכא :

דתניא : **מטילין שכר במועד לצורך המועד, ושלא לצורך המועד אסור, אחד שכר תמרים ואחד שכר שעורים.**

ואף על פי שיש לו שכר ישן מלפני המועד, **מערים** ואומר שרוצה לשתות שכר חדש, ומטיל שכר במועד, **ושותה מן החדש**, ואומר שלצורך המועד מטילו (52).

וקשה, הא אמרינן בברייתא לעיל שאסור להערים אפילו רק כדי להוסיף!

ומתריצין, **תנאי היא**, וברייתות אלו נחלקו במחלוקת בדין הערמה, המבוארת בברייתא שלישית:

דתניא: אין מערימין בכך.

רבי יוסי בר יהודה אומר מערימין (53).

רב, חצדו ליה חצדא קצרו לו קציר בחולא דמועדא.

שמע שמואל, איקפד, הקפיד על שקצרו לרב את שדהו במועד.

ומקשינן: לפי מה דאמרינן לעיל, שרק לרבי יוסי אסור לעשות מלאכה במחובר, **לימא** האם נאמר **דשמואל**, דאיקפד על רב - **כיחידאה סבירא ליה?!?**

ומתריצין: **לא. חצדא דחיטי** קציר חיטים **הוה**, דאפילו אם לא היו קוצרין אותו במועד גם **לא הוה פסיד**, ולכן איקפד שמואל, כי לא היה זה דבר האבד. אבל בקציר שעורים, היה מתיר שמואל, היות דלא סבר כרבי יוסי, שהוא יחידאה.

ומקשינן: אם לא היה זה דבר האבד תיקשי איפכא: אם כן, **רב, מאי טעמא עביד הכי?!?** הא לא הוי דבר האבד! ומתריצין: **אין לו "מה יאכל" הוה**, וסיבה זו מתרת מלאכה בחול המועד.

והא דאיקפד **שמואל**, משום **דלא סיימוה קמיה**, לא הבהירו לו את העובדה שלא היה לרב מה לאכול, וסבור שקצרו עבורו דבר שאינו אבד, ללא היתר.

אי נמי, ידע שמואל שלא היה לו לרב מה לאכול, ואיקפד על שקצרו עבור רב, ולא קנו לו אוכל בשוק, משום **דאדם חשוב שאני**. שאין לו להשתמש בהיתרים, כשאר בני אדם (54).

רבי יהודה נשיאה, נפק יצא לחצר מעורבת בשבת **בחומריתא דמדושא**, טבעת של מתכת עם חותם אלמוג.

וכמו כן, **אשתי** שתה **מיא דאחים קפילא ארמאה**, מים שחוממו על ידי טבח נכרי, ולא חשש בכך לאיסור שתיית בשולי נכרים.

שמע רב אמי על מעשיו של רבי יהודה נשיאה, ו**איקפד** עליו! **אמר רב יוסף: מאי טעמא איקפד רב אמי?**

אי משום הדבר הראשון ששמע, שיצא רבי יהודה נשיאה עם **חומרתא דמדושא** בשבת לחצר מעורבת - **הא תניא** במסכת שבת שמותר לצאת בה לחצר מעורבת:

דתניא: **השירין** אצבעות, צמידים שתולים על היד, **הנזמים** שתולין באף, **והטבעות** - **הרי הן ככל הכלים הניטלין בחצר** המעורבת.

אבל לרשות הרבים לא תצא האשה עמהן, כי חיישינן שתשלוף אותן האשה מעליה, ותראה לחברתה, וכך תעבירונו ארבע אמות ברשות הרבים.

אך בחצר התירו לטלטלם, מדין כלי המיטלטל בחצר מעורבת, ולא בתורת היתר של מלבוש.

ואם כן, מצד זה אין מקום לקפידת רב אמי (55).

ואי איקפד רב אמי **משום** ששמע על רבי יהודה נשיאה **דאישתי מיא דאחים קפילא ארמאה** - הא גם זה מותר!

דהא **אמר רב שמואל בר יצחק אמר רב: כל דבר שנאכל כמות שהוא חי ואין צריך בישול**, הרי אף אם בשלו נכרי **אין בו איסור משום בישולי נכרים**.

והרי מים שותים גם ללא חימום, ולמה איקפד רב אמי על כך ששתה מים שחיממם נכרי.

ומבארין: אף שיש היתר, **אדם חשוב שאני**, ולא היה לו לצאת בחומרתא דמדושא ולא לשתות מיא דאחים נכרי, כי יש לו להחמיר על עצמו יותר (56).

אמר רב חננאל אמר רב: קוצץ אדם דקל במועד, אף על פי שאינו צריך אלא לנסורת שלו, שנושרת בעת הקציצה. כי אם לא יקצצנו כולו לא יוכל ליטול את הנסורת הנצרכת לו (57).

לייט עלה אביי [לשון קללה]! כי אף שמותר לעשותו אם אינו מערים, מכוער הוא הדבר לעשות מלאכה גדולה כזאת לצורך קל כל כך.

רב אשי הוה ליה אבא יער באיזור העיר **שילנייא**.

אזל למיקצייה בחולא דמועדא.

אמר ליה רב שילא משילנייא לרב אשי: מאי דעתידך שמותר לקצוץ יער בחול המועד?

אם משום דקאמר רב חננאל אמר רב: קוצץ אדם דקל במועד אע"פ שאינו צריך אלא לנסורת שלו - הא לייט עלה אביי, וסבר שאסור!

אמר ליה רב אשי לרב שילא: לא שמיע לי דברי אביי. כלומר, לא סבירא לי את מה שאסר!

אישתמיט נרגא, נשמט הגרזן מידו של רב אשי. בעי, "רצה" הגרזן למיפסקיה לשקיה, לחתוך את שוקו של רב אשי, משום שעבר על דברי אביי.

שבקיה, עזב רב אשי את היער ולא קצצו במועד, והדר אתא, וחזר ובא אחר המועד לקוצצו.

רב יהודה שרא למיעקר כיתנא, התיר לקטוף צמחי פשתן בחול המועד, ולמקטל כשותא, לחתוך כשות, ולמיעקר שומשמי.

אמר ליה אביי לרב יוסף: בשלמא למיעקר כיתנא מותר, משום דחזי שראוי הוא לחפיפה, לחפות בו מאכל לצורך המועד (58).

וכן לחתוך כשותא מותר, כי חזי ראוי הוא לעשות ממנו שיכרא למועד.

אלא שומשמי - למאי חזי!!? הרי אין הם ראויין לאכילה עד שיכמושו אחר זמן לקיטתם, וזה יהיה רק אחר המועד, ואיך מותר לעקור במועד שלא לצורך המועד?

ומתרצינן: **חזי** ראויים הם צמחי השומשמים לשימוש **בנזיי**, בגרעינים **דאית בהו**, שיש בהם, שעושין מהן שמן.

רבי ינאי הוה ליה ההוא פרדיסא דמטא זמניה להבשיל בחולא דמועדא.

קטפיה, בחול המועד.

לשנה הבאה, למדו כולם ממעשיו, ושהיוה והשהו כולי עלמא לפרדיסיהו לקטפם בחולא דמועדא על אף שהגיע זמן הלקיטה קודם המועד.

אפקריה רבי ינאי לפרדיסיה בההוא שתא, משום שעל ידו באה תקלה לציבור, שהשהו פרדיסיהם מלקטוף עד חול המועד (59).

מתניתין:

מכניס אדם פירותיו למקום המשתמר בחול המועד מפני הגנבים (60).

ושולה מעלה אדם פשתנו מן המשרה, ששורין אותו במים לנקותו, בשביל שלא תאבד הפשתן, היות ששהיית הפשתן במי המשרה במשך זמן רב מקלקלת אותו.

ובלבד שלא יכוון את מלאכתו להשהותה ולעשותה במועד (61), שבו אסור במלאכה אחרת, ופנוי יותר משאר ימות השנה. והיינו באדם שיוכל לטרוח במלאכות אלו קודם המועד, או אחריו (62).

וכולן, אם כווננו מלאכתן [שיכלו לעשותה בימות השנה], והניחוה לעשותה במועד, אפילו שכעת הוא דבר האבד, עליהם להניח שיתקלקלו ויאבדו, ולא יהנו מהם (63).

ואם עשאוה במועד בית דין מפקירין אותה ממנו.

גמרא:

תנא, המכניס את פירותיו ששנינו במשנה, הוא בתנאי:

ובלבד שיכניסם בצינעא לתוך ביתו, שלא תהא מלאכתו פירצה בחומרת איסור מלאכת המועד [ע"פ נימוק"י] (64).

רב יוסף הוה ליה כשורי, קורות עץ, עיילינהו למקום שמור ביממא בחול המועד.

אמר ליה אביי היכי עשית כן? והתניא, ובלבד שיכניסם בצינעא בתוך ביתו!

אמר ליה רב יוסף: צינעא דהני ביממא הוא. לפי שמלאכת הכנסתם גדולה ומפורסמת בלילה מאשר ביום, ולכן הכנסתן ביום קלה יותר, כיון דבלילה בעו גברא יתירי כדי להכניסם, וגם בעו צריכים עבורם מדוכרי דנורא להבעיר אבוקות, ולכן אושא מילתא בלילה יותר מהכנסתם ביום, ואין אפשרות שלא להכניסן מפני חשש הפסד, ומותר בדבר האבד (65).

שנינו במתניתין: ושולה פשתנו מן המשרה.

בעי מיניה רבי ירמיה מרבי זירא: כוון מלאכתו לעשותה במועד, ומת המכוון מלאכתו לעשותה במועד - מהו שיקנסו בניו אחריו שיהיו אסורין לעשות אותה מלאכה, אפילו בדבר העומד להאבד אם לא יעשוה, שהרי אביהם היה נאסר, ויהיו בניו

דף יג - א

ומבארין: הספק הוא, אפילו **אם תמצוי לומר**, שאם **צרם און בכור** שחתך מעט מאון בכור בהמה כדי להתירו לעצמו בעבודה, ומת, הדין הוא **שקנסו בנו אחרינו**, וכשם שאביו אסור בהנאה מהבכור, משום קנס דרבנן, על שעבר על האיסור להטיל בו מום, כן בניו לא יהנו ממנו, עדיין מספקא לן בכון מלאכתו למועד, ומת.

כי שמא רק בצרם און בכור קנסו גם בניו **משום דאיסורא דאורייתא** הוא. אבל מלאכת דבר האבד, שהוא רק איסור דרבנן, שהרי אם לא כיוונה למועד היא מותרת לכתחילה, שמא לא יקנסו בניו אם כון אביהם לעשותה במועד (66).

וכן גם **אם תמצוי לומר** שאם **מכר עבדו לעובד כוכבים**, שקנסוהו רבנן שאם יברח העבד מהגוי יצא העבד לחירות, ואין המוכר יכול לכפותו לחזור לעבודתו, ואף אם הדין שגם **במת** המוכר **קנסו בנו אחרינו**, שלא יוכל הבן לכוף העבד לחזור לעובדו, עדיין מספקא לן אם קנסו בנו של המכוון מלאכתו למועד (67).

כי שמא רק במוכר עבדו לנכרי קנסו גם את בנו, **משום דכל יומא** שהוא אצל הגוי שקנאו **מפקע ליה ממצוות**, שכשהוא ברשותו אינו עוסק במצוות שחייב בהם כאשה. ואם כן מן הראוי להחמיר בקנס זה.

אך **הכא**, המכוון מלאכתו למועד, מספקא לן, **מאי דין בנו?**

האם רק את **הגברא** שכוון מלאכתו **קניס רבנן** שלא יעשנה במועד. **והא ליתיה**, שכבר מת.

או דילמא את **הממונא** שהתכוון לעסוק בו **קניס רבנן**, **והא** הממון, **איתיה** גם אחר מותו, כשהוא אצל בנו!

אמר ליה רבי זירא לרבי ירמיה: **תניתוה**, שנינו במשנה במסכת שביעית, שלא קנסו בניו של המכוון מלאכתו.

דתנן לגבי עבודה בשביעית: **שדה שנתקווצה**, שניטלו הקוצים שהיו בה **בשנה השביעית** - **תזרע למוצאי שביעית**, לפי שאין הוצאת הקוצים חשובה מלאכה של תיקון קרקע עד שיקנסו חכמים את העושה אותה שלא יהנה משדהו לאחר השביעית (68).

אך אם **נטיבה**, נזדבלה כשהעביר בה זבל בעגלות,

או נדיירה, נזדבלה על ידי הכנסת בהמות שיטילו גללים בתוכה -

לא תזרע למוצאי שביעית. היות והזיבול הוא בכלל עבודת הקרקע מדרבנן, וקנסוהו חכמים שלא ירוויח ממנו בזריעה אחר השביעית (69).

ואמר רבי יוסי בר חנינא: נקטינן הלכה למעשה, שאם הטיבה, ומת - לא קנסו את בנו, ומותר לבנו לזרעה.

והוכיח רבי זירא ממשנה זו: **אלמא, רק לדידיה** שעובר העבירה **קנסו רבנן**, אך **לבריה לא קנסו רבנן**.

ואם כן, **הכא נמי**, המכוון מלאכתו למועד, רק **לדידיה קנסו רבנן**, אך **לבריה לא קנסו רבנן** (70). **אמר אביי: נקטינן הלכה למעשה: מי שטימא טהרותיו של חבירו**, [שקנסוהו חכמים לשלם על אף שהחפץ בעין], **ומת המטמא - לא קנסו בנו אחריו לשלם הנזק** (71).

מאי טעמא? כיון שהנזק של הטומאה הוא **היזק שאינו ניכר, ולא שמיה היזק**, ותשלום הנזק הוא מדיני קנסות שקנסו חכמים, רק **לדידיה קנסו רבנן** על שטימא את טהרותיו של חבירו, אך **לבריה**, לבנו שלא הזיק - **לא קנסו רבנן**.

שהיות ואביו לא התחייב בתשלומי נזק מן התורה, לא קנסו חכמים את בנו אחריו.

מתניתין:

אין לוקחין קונים בתים, עבדים ובהמה אלא אם הקניה היא **לצורך המועד**, כגון בתים לגור בהם, ועבדים ובהמה לתשמישיו (72), **או** שהקניה היא **לצורך המוכר שאין לו מה יאכל**, שיהיו לו מעות לצורך אוכל במועד, או לצורך הרוחה לשמחת יום טוב.

גמרא:

בעא מיניה רבא מרב נחמן: לתת לפועל מלאכה שאינה לצורך המועד, ולשוכרו כדי שיהא שכר פעולה לפועל שאין לו מה יאכל [ובשכר הזה הוא יוכל לקנות אוכל לצורך אכילה במועד] - **מהו?** (73)

אמר ליה רב נחמן תנינא לדין זה במשנתנו, שמותר!

שהרי שנינו בה: **או לצורך המוכר שאין לו מה יאכל!**

והרי כבר שנינו בתחילת המשנה שמותר למכור ולקנות במועד בתים ועבדים ובהמות, כאשר הקונה רוכש אותם לצורך המועד, ואילו היתר המכירה למוכר הוא משום המעות שהוא מקבל עבורם, ויקנה בהם צרכי המועד.

ובהכרח שההיתר בסיפא "שאיין לו מה יאכל" - **לא תויי מאי? - לאו לאתויי שכר פעולה!**

והיינו שההיתר לצורך מוכר ש"איין לו מה יאכל" היא להיתר גם לשכור פועל, כדי שיהיה לו שכר פעולה לאכול.

ודחה רבא ראיית רב נחמן מהמשנה:

אמר ליה רבא: לא זו היא כונת המשנה בסיפא. אלא **פרושי קא מפרש** התנא בסיפא את דבריו ברישא, ש"לצורך המוכר" שמחמתו הותר למכור, היינו כגון שאין למוכר מה לאכול וזקוק למעות. אך אין ראייה מהמשנה להיתר לשכור פועל כדי לתת לו שכר פעולה לקנות אוכל.

איתיביה אביי לרבא: הרי משמע מהמשנה לקמן ששכר פעולה מותר.

דתנן: **אין כותבין שטרי חוב במועד**, היות ואסור לעשות מלאכה שיוכל לעשותה אחר המועד, ולכן ילוה עכשיו ויכתוב שטר לאחר זמן.

ואם אינו מאמינו המלוה ללוה להלוותו בלי שטר, **או שאין לו מה יאכל - הרי זה יכתוב.**

ודייק אביי: הרי התיבות "או שאין לו מה יאכל" הן מיותרות, שהרי ממה נפשך: אם אין לו מה יאכל ללוה, מותר לכתוב אם אינו מאמינו. ואם מאמינו הרי אינו כותב במועד.

ובודאי שאין הכוונה בסיפא לפרש את הרישא, ולומר שאם אין המלוה מאמין ללוה שאין לו מה לאכול, מותר לכתוב שטר, שהרי אפילו אם יש ללוה מה לאכול, מותר לכתוב אם אינו מאמין לו על ההלוואה.

ועל כרחך, **לא תויי מאי, לאו**, האם לא, **לא תויי שכר פעולה** (74).

וכך הוא ביאור הסיפא: ואפילו אם מאמין המלוה ללוה על הלואתו, אם אין לו לסופר הכותב שטרות מה לאכול, מותר לתת לו לכתוב, כדי שיקנה הסופר אוכל בשכר הכתיבה.

שמע מינה, מותר לתת מלאכה לפועל שאין לו מה לאכול במועד, כדי שהפועל יוכל להשתכר ולקנות משכר הפעולה אוכל במועד (75).

מותיב רב ששת לרב נחמן ולאביי: הרי משמע מהמשנה במסכת פסחים שאסור ליתן מלאכה לפועל שאין לו מה יאכל במועד.

דתנן: **וחכמים אומרים שלש בעלי אומניות עושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות**, אף במקום שנהגו בהם שלא לעשות שאר מלאכות.

והם: **החייטין, והספרין, והכובסין**, לפי שמצינו בהם קולא במלאכה במועד עצמו: קולת **החייטין** - **שכן** שנינו לעיל **הדיוט תופר כדרכו בחולו של מועד**, ולכן בערב פסח, הקל מהמועד, אפילו לאומן התירו.

קולת **הספרין והכובסין** - **שכן** שנינו לקמן: **הבאין ממדינת הים, והיוצא מבית האסורין - מותרין לספר ולכבס בחולו של מועד!**

וכיון שמצאנו בהם קצת היתר במועד, הקילו בערב פסח בכולם.

ומוכיח רב ששת: **ואי סלקא דעתך, שכר פעולה למי שאין לו מה יאכל שרי** - למה התירו בערב פסח רק לשלשה אומנים?

הרי **כל מלאכות נמי לישתרו, דהא איכא** היתר במועד בכל המלאכות לתת מלאכה עבור **שכר פעולה לפועל שאין לו מה יאכל**, שיכול ליתן לפועל לעשות כל מלאכה.

ומפני קולא זו יש לנו להתיר את עשיית כל המלאכות בערב פסח, הקל מהמועד, כמו ההיתר לשלשת האומנים בערב הפסח מחמת שהקילו בהם במקצת עשייתם במועד עצמו.

ועל כרחך, שאסור לתת לפועל לעבוד בחול המועד כדי לקבל שכר פעולה.

מתקיף לה רב פפא: אלא מעתה, שהסברא כרב ששת, שטעם ההיתר בערב פסח הוא משום קולא שמצאנו במלאכות אלו במועד - מלאכת **בנין נמי לישתרי** בערב פסח, **שכן** שנינו לעיל **שכותל הגוהה לרשות הרבים, סותר ובונה כדרכו, מפני הסכנה**.

הרי שיש קולא לבניה בחול המועד, במקום סכנה, ונתירנה לגמרי בערב פסח, ומדוע התרנו רק את מלאכת שלשת האומנים!?

ועוד **מתקיף לה רבינא: אלא מעתה**, גם כתיבה של **לבלר לישתרי** בערב פסח, **שכן** שנינו לקמן **שכותבין קידושי נשים, גיטין ושוברין**, וקולא זו של כתיבה תגרום להתיר כתיבה לגמרי בערב פסח.

אלא, אמר רב אשי לתרץ על פרכת רב ששת, שיתירו כל המלאכות בערב פסח מפני שכר פעולה שיש בהם בחול המועד:

וכי **מועד ארבעה עשר קא רמית!!**? וכי יש ראייה מההיתר במועד לערב פסח!!

הרי שאני **מועד, דמשום טירחא הוא** אסור במלאכה, **ובמקום פסידא** כגון דבר האבד, **שרו רבנן** (76).

אך מלאכות שהתירו ב**ארבעה עשר**, אין הטעם כדרב ששת, שהוא משום שבאומניות אלו הקילו בהם במועד. אלא טעם ההיתר הוא **משום צורך יום טוב הוא**, שיסתפרו ויכבסו לפני הרגל. ורק **מידי**, דבר מלאכה, **דצורך יום טוב שרו רבנן**. ואילו **מידי דלאו צורך יום טוב - לא שרו רבנן!** ולפיכך לא התירו את שאר המלאכות בערב פסח (77).

מתניתין:

אין מפנין כלים או תבואה **מבית לבית** הרחוק ממנו, מפני הטורח שבדבר (78).

אבל מפנה הוא מביתו **לחצירו**, לבית אחר באותה חצר.

אין מביאין כלים שאינם לצורך המועד **מבית האומן** שתקנם לפני המועד, מפני הטירחה שבהבאתם (79).

אבל **אם חושש להם** שיגנבו מבית האומן, או שהאומן דורש שכרו, וירא שמא ידרוש ממנו פעם נוספת ויעכב את כליו - **מפנן לחצר אחרת** הסמוכה לבית האומן, אך אינו מביאן לביתו מפני החשד, שמא יאמרו אנשים שנתן לאומן לתקנם במועד, ותקנם במועד.

ואם אינם נשמרות בחצר אחרת יביאם לביתו בצנעא מפני החשד.

גמרא:

מלשון המשנה שמפנה לחצירו, סברה הגמרא שיכול להביא מבית שבחצר אחרת אל חצירו.

ולכן מקשינן: **והאמרת ברישא דאין מפנין כלל**, אפילו מבית לבית, וכל שכן שאין מפנים מבית שבחצר אחרת לחצר שלו.

ומתרצינן : **אמר אביי : סיפא**, שמפנה לחצירו - **אתאן** להתיר לפנות מביתו רק **לבית** אחר **שבאותה חצר**, שאין בפינוי כזה טירחא, וגם הוי בצינעא בתוך החצר (80).

שנינו במשנה : **ואין מביאין כלים מבית האומן**.

אמר רב פפא בדיק לן רבא, אם נדע לתרץ קושייתו, וכך שאל :

תנו במשנתנו אין מביאין כלים מבית האומן.

ורמינהו: מוליכין ומביאין כלים מבית האומן, ואף על פי שאינן לצורך המועד. ושנינן ליה: כאן שהתירו להביאם, מדובר **בארבעה עשר** בניסן, בערב פסח האסור במלאכה, אך מותר להביא בו כלים היות והוא עדיין חול, ואין איסור טירחא.

וכאן דאסרו להביא כלים, **בחולו של מועד** (81) .

איבעית אימא, הא דאסרו **והא** דהתירו, שניהם **בחולו של מועד** נאמרו, והחילוק הוא :

כאן שאסרו להביאם **במאמינו** לאומן שלא יגנוב ולא ידרוש תשלום פעמיים ואין צורך לקחת הכלים מביתו.

וכאן התירו להביא **בשאינו מאמינו** לאומן, וצריך לקחת הכלים מפניו.

דף יג - ב

והתניא בברייתא סיוע לחילוק זה : (82)

מביאין כלים מבית האומן אם נצרכים למועד, **כגון כד מבית הכדד** [עושה הכדים], **וכוס מבית הזגג**.

אבל לא מביאין **צמר מבית הצבע**, שאין בו צורך המועד.

וגם **לא** מביאין **כלים מבית האומן**, כשאינם לצורך המועד.

ואם אין לו לאומן **מה יאכל - נותן לו שכרו** (83) , **ומניחו** את הכלי **אצלו** בביתו של האומן.

ואם אינו מאמינו לאומן - מניחו בבית הסמוך לו.

ואם חושש להם שמא יגנבו מהמקום הסמוך לאומן - מביאן בצנעא בתוך ביתו
(84).

ומבואר בברייתא זו, שהחילוק אם מותר להביאן או לא תלוי בנאמנותו של האומן.

ועדיין מקשינן: אמנם **תרצת** את השאלה למה במשנה בפסחים אמרו **שמביאין** כלים מבית האומן, בעוד ששנינו במשנתנו שאין מביאים.

אך עדיין תחילת המשנה שם, ששנינו: **מוליכין** כלים לבית האומן - **קשיא!**

דהרי במשנתנו **קתני** שאין מביאין מבית האומן, **וכל שכן** שאין מוליכין אל האומן, שודאי יחשדוהו שיעשה מלאכה, ואין ההולכה אליו צורך המועד!

ולכן חוזרת הגמרא מהחילוק התלוי בנאמנות האומן.

אלא, מחוורתא שהחילוק הוא **כדשניין מעיקרא**, שבמועד אסור, ובערב פסח מותר, אפילו להוליך.

מתניתין:

א. **מחפין את הקציעות בקש**. תאנים ששטחו אותן בשדה ליבוש, מותר לכסותן בקש מפני הגשמים (85).

רבי יהודה אומר: אף מעבין אותן, על ידי שמחפים אותן בהרבה קש, חיפוי עב.

ב. **מוכרי פירות, כסות וכלים, מוכרים בצנעא לצורך המועד** (86).

ג. **הציידין** של חיות ועופות, **והדשושות**, אנשים הדשים חיטים לדייסה, **והגרוסות**, אנשים הטוחנים פולים לגריסים - **עושין** מלאכתן **בצנעא**, אפילו שעושין רק **לצורך המועד** (87).

וטעמו של החיוב לעשות בצנעא, כיון שעושין בכמות גדולה לרבים, יאמרו שעוסק במלאכתו שלא לצורך המועד.

אך מי שאינו אומן מותר לו לעשות גם בפרהסיא, היות שניכר שעושה לצורך המועד.

רבי יוסי אומר: הם האומנים החמירו על עצמן, ואינם עושין מלאכתם במועד אפילו בצינעא.

גמרא:

שנינו במשנה מחפין קציעות.

פליגי בה רבי חייא בר אבא ורבי אסי.

ותרוייהו אמרו כל אחד שיטתו משמיה דחזקיה ורבי יוחנן.

חד אמר: מחפין היינו אקלושי, שמכסהו בגבעולי קש רחוקים זה מזה, והכסוי קלוש ואינו גמור.

ואילו מה שאמר רבי יהודה **מעבין היינו אסמוכי** כיסוי סמך, בגבעולים צפופים.

וחד אמר: מחפין היינו בין אקלושי בין אסמוכי. ואילו **מעבין היינו שמכנסים את כל הקציעות למקום אחד ועושה אותו כמין כרי.**

ומביאה הגמרא ראייה לביאור השני:

תניא נמי הכי: מעבין, עושה אותו כמין כרי, דברי רבי יהודה.

שנינו במשנה: **מוכרי פירות כסות וכלים מוכרין בצנעא.** רבי יוסי אומר הם החמירו על עצמן.

איבעיא להו: במה הן החמירו על עצמן?

האם החמירו יותר ממה שאמרו חכמים, והיינו, **דלא הוו עבדי כלל.**

או דילמא, שרבי יוסי חולק על תנא קמא, ואומר שכל זה **דהוו עבדי בצנעא,** הוא חומרא של בעלי אומניות, ואם רוצים יעשו אף בפרהסיא. ובא רבי יוסי להקל.

תא שמע, שרבי יוסי אמר שהחמירו יותר מחובתן, מהא דתנן:

א. **מוכרי פרות כסות וכלים במועד, מוכרין בצנעא לצורך המועד.**

רבי יוסי אומר: תגרי טבריא - הן החמירו על עצמן שלא יהיו מוכרין כל עיקר (88).

ב. **צדי חיות ועופות ודגים** (89) , **צדין בצנעא לצורך המועד** (90) .

רבי יוסי אומר: צדי עכו, הן החמירו על עצמן שלא יהו צדין כל עיקר.

ג. **דשושי חילקא טרגיס וטיסני** - שיבוארו להלן - **דוששין בצנעא לצורך המועד.**

רבי יוסי אומר: דשושי צפורי, הן החמירו על עצמן שלא יהיו דוששין כל עיקר.

ומבואר בברייתא שרבי יוסי לא בא להקל, אלא לומר שהאומנים החמירו על עצמם יותר ממה שהתירו חכמים לעשות בצנעא, ולא עבדו כלל במועד.

אמר אביי, מה הם סוגי הדשושות המוזכרים בברייתא:

חילקא - שוברין גרעין חיטה **חדא לתרתי.**

טרגיס - **חדא** גרעין שוברים **לתלת.**

טיסני - **חדא לארבעה.**

כי אתא רב דימי מארץ ישראל לבבל, **אמר**: **חילקא היא כונתא**, כוסמת.

מיתיבי לרב דימי מהמשנה במסכת מכשירין [פרק ו משנה ב]:

אין אוכלים נטמאים ב"טומאת אוכלים" אלא אם כן "הוכשרו" [נהיו ראויים] לקבל טומאה על ידי ביאת משקים עליהם.

וקיימא לן שהסולת, כשלא בללו אותה במים, מקבלת טומאה רק אם היא של בני כרכים, היות ובני כרכים שורין אותה במים כדי לנקותה, וקיבלה אז "הכשר" לקבל טומאה.

אך בני כפרים לא מקפידין על הסולת שתהיה נקיה, ואצלם היא אינה מקבלת טומאה, כיון שלא הוכשרה לקבלת טומאה על ידי ביאת משקים עליה.

אבל **חילקא, טרגיס וטיסני** - **טמאין בכל מקום.**

כי **חילקא וטרגיס וטיסני** אי אפשר לעשותם ללא שריה מוקדמת במים, ולכן הם מקבלים טומאה גם בכפרים,

ועתה מסבירה הגמרא את קושייתה לרב דימי:

בשלמא למאן דאמר, אביי לעיל, שחילקא וטרגיס וטסני הם חלוקה של גרעין **חדא לתרתי, לתלת, ולארבעה** חלקים - מובן ש**משום הכי טמאין בכל מקום**, היות **דאתכשור**, שהרי הם נישרו במים לצורך חילוקם לחלקים.

אלא למאן דאמר, רב דימי, שחילקא היא **כונתא** [כוסמת], תיקשי: **אמאי טמאין** גרגירי הכוסמת הטחונים **בכל מקום? הא לא איתכשור!**

שהרי כוסמת נדושית גם בלי שרייה במים!

ומתצינן: לעולם חילקא היא כוסמת.

וזה שצריכין לשרותה במים ומקבלת טומאה, הוא **בכגון דמיקלפן**, בכוסמת שקילפו מהגרעינים את קליפתן, שאז ודאי הוכשרו גרעיני הכוסמת בביאת מים עליהם, **דאי לאו דשרא להו** לגרעיני הכוסמת **במיא - לא הוה מיקלפא**.

ואמאי קרי ליה לכוסמת "**חילקא**"? הרי אין הכוסמת נשברת ומתחלקת, אלא נדושת!

דשקל חילקיייהו, שנוטל את הקליפות ונהיים הגרעינים חלקים.

מיתיבי לרב דימי, דאמר חילקא היא כוסמת, מהא דתנן במסכת נדרים [נה ב]:

הנודר מן הדגן - אסור אף בפול המצרי יבש, ומותר בפול המצרי לח, ומותר באורז בחילקא וטרגיס וטיסני.

בשלמא למאן דאמר, אביי, דאמר לעיל חילקא טרגיס וטיסני הם חלוקת גרעין **חדא לתרתי, חדא לתלת, וחדא לארבעה** - **שפיר** הותרו לנודר מן הדגן. דכיון שנחלקו ונשתנו, **נפקו להו מתורת דגן** שנדר ממנו, ומותר בהם.

אלא למאן דאמר רב דימי, שחילקא היא **כונתא** - למה מותר בהן אחר דישה? הרי **דגן מעליא הוא**, שהרי הכוסמת מחמשת מיני דגן היא?!

ומסקינן: **קשיא**.

רב הונא שרא להו להנהו כרופייתא, מוכרי בשמים, **למיזל לזבוני** במועד, **כי אורחייהו, בשוקא**.

איתיביה רב כהנא לרב הונא: איך מותר למכור בפרהסיא? והרי שנינו ברייתא בבתוספתא: **חנות** שהיא **פתוחה לסטיו**, לזוית הרחוב, בצידי רשות הרבים - **פותח ונועל** חנותו במועד **כדרכו**, לפי שאינה ככל החנויות הפתוחות לרשות הרבים.

אבל חנות **הפתוחה לרשות הרבים** - **פותח** דלת **אחת ונועל אחת**, שלא תהיה פתיחת החנות כדרכו בימות החול.

וערב יום טוב האחרון של חג הסוכות (91) - **מוציא ומעטר את שוקי העיר בפירות, בשביל כבוד יום טוב האחרון.**

ומדייק רב כהנא: רק **מפני כבוד יום טוב האחרון, אין**, התירו להוציא ולעטר ולמכור בפרהסיא. אבל **שלא מפני כבוד יום טוב, לא** התירו! (92) וקשיא לרב הונא, שהרשה למכור במועד בפרהסיא (93).

ומתריצין: **לא קשיא.**

הא דאסרו למכור כדרכו הוא **בפירי**, שיש לחשוד שקונה לצורך ימות השנה.

ואילו **הא** דהתירו היינו **בתבלין**, שהכל יודעים שלצורך המועד הם, שאינם ראויים להתקים זמן רב, ולכן יכול למוכרם בפרהסיא.

וזה טעם ההיתר של רב הונא גם בבשמים, שניכר שהם לצורך החג.

הדרן עלך פרק מי שהפך

פרק שלישי - ואלו מגלחין

אסור להתגלח במועד אפילו אם הגילוח הוא ליפות עצמו במועד.

ודבר זה גזירת חכמים הוא, שלא יכנס אדם למועד כשהוא "מנוול", שאינו מגולח. כי חששו חכמים, שישהה אדם את הגילוח לימי חול המועד, שבהם הוא פנוי ממלאכה, ונמצא שנכנס למועד כשהוא אינו מגולח.

ולכן גזרו חכמים שלא יתגלחו במועד.

אלא שהוציאו מכלל גזירתם את האנשים שנאנסו ולא יכלו לגלח בערב הרגל.

מתניתין:

ואלו מגלחין במועד:

הבא מן הדרך, ממדינת הים (1), ולא היה יכול להתגלח בהיותו בדרך (2).

והבא מבית השביה, והיוצא מבית האסורין, שלא יכלו לגלח שם (3).

והמנודה שהתירו לו חכמים את נידויו במועד, והמנודה אסור בגילוח (4).

וכן מי שנשאל לחכם במועד על נדרו שנדר שלא להתגלח, והותר לו נדרו במועד (5).

והנזיר שנטמא, וכן המצורע שנרפא, ועתה הוא עולה מטומאתו לטהרתו, וצריך להתגלח, מותר להתגלח ברגל, היות ולא היה לו פנאי לכך לפני הרגל (6).

גם על כיבוס גזרו חכמים, ואפילו לצורך המועד, ולא התירו אלא למי שלא היה יכול לכבס לפני המועד:

ואלו מכבסין במועד: הבא ממדינת הים ומבית השביה, והיוצא מבית האסורין

דף יד - א

ומנודה שהתירו לו חכמים את נידויו במועד [היות וכל זמן שהיה מנודה הוא אסור בכיבוס].

וכן מי שנשאל במועד לחכם על נדרו, על שאסר עצמו בכיבוס, והותר לו נדרו על ידי החכם, עתה, במועד.

מטפחות מגבות הידים, שמנגבים בהן את הידים, ונמאסו מרוב שימוש (7).

ומטפחות של הספרים, שנהגו ליתנם על האנשים המסתפרים, בשעת התספורת. והסתפרו האנשים שמותר להם להסתפר במועד, והתלכלכו המטפחות (8).

ומטפחות הספג, המגבות שמסתפגים בהן אחר הרחצה, והן מטונפות.

וכן מטפחות **הזבין והזבות** (9), **והנדות**, **והיולדות** (10) .

וכן **כל העולין מטומאה לטהרה** - **הרי אלו מותרין** לכבס, לטבול את בגדיהם, ולטהר אותם בכך.

ושאר כל אדם - אסורין לגלח ולכבס במועד.

גמרא:

שנינו במשנה: ושאר כל אדם אסורין לספר ולכבס במועד.

והוינן בה: **שאר כל אדם - מאי טעמא אסורין?** והרי התספורת והכיבוס צורך המועד הן, ויש להתירם, על אף שהן מלאכות!! (11)

ומשינינן: טעמו של האיסור הוא משום שחששו חכמים שמא יתרשלו בני אדם, וישאירו את מלאכות הגילוח והכיבוס לעשותן במועד, בשעה שהם בטלים ממלאכתם, וכך יכנסו למועד כשהם מנוולים בלי גילוח, ועם בגדים מטונפים.

ומצינו דוגמא לזה, שחוששים שמא יהיו אנשים את הכיבוס והתספורת וישארו בניוולם:

כדתנן: הכהנים שהם **אנשי משמר**, המשרתים במקדש בזמן ה"משמר" הקבוע שלהם בעבודת המקדש.

וכן הישראלים, "**אנשי מעמד**", שהם נציגי עם ישראל העומדים על קרבנות הציבור בשעת הקרבתם, ומידי שבוע הם מתחלפים, ובאותו שבוע הם אינם עוסקים במלאכתם - **אסורין לספר ולכבס** באותו השבוע.

ורק ביום **חמישי מותרין** לספר ולכבס, **מפני כבוד השבת** (12) .

ואמר רבה בר בר חנה אמר רבי אלעזר: **מאי טעמא** אסורים אנשי המשמר ואנשי המעמד לספר ולכבס בעת שירותם?

כדי שלא יתרשלו, ושלא יהיו את התספורת והכיבוס לשבוע הזה שהם בטלים בו ממלאכתם - **שלא יכנסו למשמרתן כשהן מנוולין** (13) .

הכא נמי, לגבי תספורת וכבוס במועד, גזרו חכמים לאסור, **כדי שלא יכנסו לרגל** (14) כשהן מנוולין (15).

בעי רבי זירא: אדם שאבדה לו אבידה ערב הרגל, ולא כיבס ולא הסתפר לפני המועד מחמת שהיה טרוד בחיפוש אחר אבידתו, האם **כיון דאניס**, שלא התרשל, **מותר** לו לספר ולכבס במועד (16).

או דלמא, כיון דלא מוכחא מילתא, שאין האנשים הרואים אותו מסתפר ומכבס במועד יודעים שהוא לא התרשל - **לא** התירו לו!

אמר אביי: אכן גזרו אפילו על מי שלא התרשל, מחמת הרואים.

וכמו שמצינו באפיית המצות לפסח, שגזרו חכמים שלא לעשות בהן צורות, משום החשש שמא ישהו בשעת עשיית הצורות ויבואו להחמיץ את המצות.

ואפילו לאנשי "בית בייתוס", שהיה להם דפוסים לעשיית צורות למצות, ולא היו שוהים כלל בשעת הכנסת הבצק לדפוסים, אסרו חכמים לעשות מצות עם צורות כי יש לחשוש שיתמהו האנשים שאינם מכירים את צורת עבודתם של בית בייתוס, **ויאמרו: כל הסריקין** [מצות מצויירות במבנה מיוחד של מצה, ונקראות כך על שם ש"סורקים" אותן] **אסורין, סריקי בייתוס מותרין!?**

ופרכינן לאביי: **ולטעמיד**, שחוששים לאותם אנשים הרואים אותו עושה מלאכה ואינם יודעים שהיא נעשית בהיתר.

אם כן, **הא דאמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: כל מי שאין לו אלא חלוק אחד - מותר לכבסו בחולו של מועד**.

התם נמי, הרי יאמרו: כל החלוקין אסורין ושל זה מותרים! כמו שיש לדברך לחוש במצה, **שיאמרו: כל הסריקין אסורין, סריקי בייתוס מותרין!**

ומשנינן: **הא אתמר עלה**, על דברי רבי יוחנן, המתיר לכבס למי שאין לו אלא חלוק אחד: **אמר מר בר רב אשי: איזורו**, חגורתו של המכבס את חלוקו היחיד, שחייבוהו חכמים להיות חגור בה על מקטרונו בשעת הכיבוס - **מוכיח עליו!** (17) והיינו, שחייבוהו חכמים לחגור איזור על גבי הבגד העליון שהוא לובש אותו בשעת כיבוס החלוק, כדי שיהיה סימן לכל שהוא מכבס בהיתר, היות ואין לו אלא חלוק אחד בלבד (18).

רב אשי מתני, היה שונה כך את בעייתו של רבי זירא:

בעי רבי זירא : ספר **אומן** המספר את הרבים בערב יום טוב, **שאבדה לו אבידה** **ערב הרגל**, והרבים שבאים אליו להסתפר רואים אותו שהוא טורח לחפש את אבידתו, ולכן היה אנוס ולא הספיק להסתפר בעצמו - **מהו?** וצדדי הספק הם :

כיון דאומן הוא, ורבים מצויים אצלו ערב הרגל - **מוכחא מילתא** שהיה אנוס מלהסתפר בעצמו עקב אבידתו, ולכן אפשר להתיר לו להסתפר במועד (19).

או דלמא, כיון דלא מוכחא מילתא לכל כי הנך, כמו המקרים המנויים במשנה להיתר, שבהם הכל יודעים שהיו אנוסים מלהסתפר לפני המועד - **לא** התירו לו להתגלח, מחשש הרואים שאינם יודעים מאונסו!!

ומסקינן : (20) **תיקו** (21) . שנינו במשנה : הבא **ממדינת הים**, מותר לו לגלח במועד.

ומבאר הגמרא : **מתניתין - דלא כרבי יהודה היא! דתניא, רבי יהודה אומר :** **הבא ממדינת הים - לא יגלח, מפני שיצא שלא ברשות.** שלא היה אנוס לצאת מחמת שהיה עליו עול [רשות] של אחרים, אלא יצא ברצון עצמו (22).

אמר רבא : אם יצא שלא לצורך כלל, אלא רק כדי לטייל ולשוט בעולם הרחב - **דברי הכל** [חכמים ורבי יהודה] **אסור** לו לגלח במועד, שאין זה אנוס כלל.

ואם יצא לצורך הבאת **מזונות** למחיה - **דברי הכל מותר**, שזה חשוב יוצא באונס, ומותר לו להתגלח.

לא נחלקו חכמים ורבי יהודה, **אלא** במי שיש לו כדי מזונותיו במקומו, ויוצא **להרויחא**, להגדיל את רכושו, ולהרויח יותר.

מר רבי יהודה **מדמי ליה כלשוט**, ואוסר עליו להתגלח במועד.

ומר חכמים **מדמי ליה כיוצא למזונות** (23), שהוא יוצא באונס, ומתירים לו להתגלח במועד (24).

מיתיבי לרבא מברייתא בתוספתא, דתניא :

אמר רבי : **נראין דברי רבי יהודה** האוסר למי שבא ממדינת הים, להתגלח במועד, **כשיצא שלא ברשות.**

ונראים **דברי חכמים** המתירים לו להתגלח, **כשיצא ברשות.** ומדייקת הגמרא : **מאי**, באיזה אופן אמר רבי שנראים דברי רבי יהודה לאסור, ביוצא **שלא ברשות?**

אילימא ביוצא לשוט.

זה לא יתכן. כי:

והאמרת, הרי אמר רבא, שביוצא לשוט **דברי הכל אסור** לו להתגלח במועד. וכיצד אמר רבי ש"נראים" בזאת דברי רבי יהודה?!

ואלא שמא תאמר שנראים לרבי דברי רבי יהודה לאסור ביוצא **למזונות**.

גם זה לא יתכן. כי:

והאמרת, הרי אמר רבא, ביוצא למזונות - **דברי הכל מותר!**

אלא פשיטא שצריך לומר שנראים לרבי דברי רבי יהודה ביוצא **להרויחא**.

ואם כן, לדברי רבא, יסתרו דברי רבי ברישא לדברי רבי בסיפא.

כי **אימא סיפא: נראין** לרבי **דברי חכמים** להתיר - **כשיצא ברשות**.

מאי "יצא ברשות"?

אילימא ביוצא למזונות - הא אמרת דברי הכל [וגם לרבי יהודה] **מותר!**

ואלא בהכרח, שנראה לרבי להתיר כחכמים, ביוצא ברשות **להרויחא!**

ואם כן תקשי: **והא אמרת ברישא כי נראין** לרבי **דברי רבי יהודה בהא**, ביוצא להרויחא, לאסור!

ונמצא שלדברי רבא יסתרו דברי רבי ברישא את דבריו בסיפא, כי ברישא נראים לרבי לאסור ביוצא להרויחא, וכדברי רבי יהודה, ובסיפא הוא מתיר זאת, וכדברי חכמים!

אלא, בהכרח, שאין הביאור כרבא שלא נחלקו אלא להרויחא, אלא נחלקו ביוצא לשוט וביוצא למזונות!

ומשינן: רבי לא התכוון כלל לומר דעת עצמו, היכן להתיר ולאסור. אלא הוא בא רק להסביר את שיטות החולקים.

והכי קאמר רבי בברייתא הזאת:

נראין דברי רבי יהודה לרבנן לאסור, כשיצא שלא ברשות. ומאי ניהו - לשוט.

שאפילו חכמים לא נחלקו עליו להתיר אלא ביוצא להרויחא.

אבל ביוצא לשוט - מודו ליה לרבי יהודה לאסור.

ונראין דברי רבנן לרבי יהודה להתיר כשיצא ברשות.

ומאי ניהו - היוצא למזונות.

שאפילו רבי יהודה לא נחלק עליהם לאסור אלא ביוצא להרויחא, אבל ביוצא למזונות - מודה להו להתיר.

אמר שמואל: קטן הנולד במועד - מותר לגלח אותו במועד (25). לפי שאין לך יוצא מ"בית האסורין" גדול מזה. שהרי היה העובר כלוא במעי עמו, ואנוס הוא (26).

ומדייקת הגמא מדבריו של שמואל: אם נולד הקטן במועד - אין, רק אז מותר לגלחו במועד. אבל אם נולד הקטן מעיקרא, מלפני המועד, ולא גילחוהו - לא יגלחוהו במועד, לפי שיכלו לגלחו לפני המועד.

מתיב רבי פנחס לשמואל מברייתא בתוספתא, ששנינו בה:

כל אלו שאמרו בהם חכמים ש"מותר לגלח במועד" - מותר לגלח בימי אבלו.

ומדייק רבי פנחס מכלל ההיתר את האיסור: **הא כל מי שאמרו בו חכמים שאסור לו לגלח במועד - אסור לו לגלח בימי אבלו.**

דף יד - ב

ואי אמרת כדברי שמואל, **שקטן אית ביה פלוגתא**, שיש בדין הגילוח שלו חילוק בין נולד לפני המועד לנולד במועד, ואם נולד לפני המועד אסור לגלחו במועד. אם כן, יהיה אסור לגלח את הקטן בימי אבלו, לפי הכלל שכל האסור לגלח במועד אסור לגלח בימי אבלו.

ומעתה, **נמצאת אבילות נוהגת בקטן**, באיסור הגילוח בימי אבלו.

וזה לא יתכן. כי:

והתניא: מקרעין לקטן אבל את בגדו - מפני עגמת נפש!

קורעים את בגדו כדי לגרום לעגמת נפש לנוכחים, שיבכו, וירבו בכבוד המת. ומוכח שאין קטן נוהג אבלות, אלא רק קורעים לו את בגדו לעגמת נפש (27).

ומשנין: **אמר רב אשי: מי קתני** בדברי הברייתא, האומרת "כל אלו שאמרו מותר לגלח במועד מותר לגלח בימי אבלו", גם את הכלל ההפוך לאיסור, **שהא**, כל אלו שאינם מגלחים במועד, **אסורין** לגלח בימי אבלם!?

דלמא אלו שאינם מגלחים במועד, חלוקים הם ביחס לאיסור גילוח באבלותם: **יש מהן שאסור** להם להתגלח בימי אבלותם, **ויש מהן שמותר** להם. וקטן הוא בכלל המותרים.

אמימר, ואי תימא רב שישא בריה דרב אידי, מתני הכי לסוגיא האמורה בלשון אחרת:

וכך **אמר שמואל: קטן מותר לגלחו במועד, לא שנא נולד במועד ולא שנא נולד מעיקרא**, לפני המועד (28).

ועל כך **אמר רב פנחס: אף אנן נמי תנינא** בברייתא: **כל אלו שאמרו מותר לגלח במועד - מותר לגלח בימי אבלו** (29).

ויש לנו לדייק: הא אלו שאסורין לגלח במועד - אסורין לגלח בימי אבלו.

ואי אמרת קטן אסור לגלח במועד - נמצאת אבילות נוהגת בקטן. וזה לא יתכן. כי:

והא **תניא: מקרעין לקטן מפני עגמת נפש.** ומוכח שרק מפני עגמת נפש מקרעים לקטן, ולא מחמת אבלות.

ועל כך **אמר רב אשי: וכי מי קתני "הא כל אלו שאסורין לגלח במועד אסורין לגלח בימי אבלו"?**

דלמא יש מהן אסור ויש מהן מותר.

ועתה מבארת הגמרא את דין האבל במועד, ואת המקור לכך:

אבל אינו נוהג אבילותו ברגל, היות ויש ברגל מצות עשה לשמוח, שנאמר [דברים טז] **"ושמחת בחגך"**. ולכן:

אי אבילות דמעיקרא הוא, שהתחיל האבל לנהוג באבלותו לפני המועד - **אתי באה מצות עשה** של שמחת החג, שהיא מצוה **דרבים**, שכל ישראל מצווים בה, **ודחי עשה** של מצות אבלות, שהיא מצוה **דיחיד**, של האבל (30).

ואי אבילות דהשתא הוא, שמת לו מתו במועד - **לא אתי עשה** של אבלות **דיחיד** **ודחי עשה** של שמחה **דרבים** (31). **ועתה מסתפקת הגמרא: מנודה - מהו שינהוג נידויו ברגל?** (32) **אמר רב יוסף: תא שמע** מהא ששנינו בברייתא בתוספתא:

דנין במועד דיני נפשות, ודיני מכות, ודיני ממונות.

ואי לא ציית דינא, ואם אינו מציית לפסק הדין - **משמתינן ליה**, מנדים אותו במועד.

והניחה הגמרא כי כשם שדנים במועד, כך אם אינו מציית לפסק הדין מנדים אותו במועד (33).

ואי סלקא דעתך שמנודה אינו נוהג נידויו ברגל כיצד יתכן שמשמתים ברגל?

והרי אם זה שהוא כבר **משומת ואתי מעיקרא**, שהוא בא לרגל בהיותו משומת, אמרת **שאתי רגל ודחי ליה** מניהוג דיני מנודה.

זה שעדיין לא נידו אותו לפני הרגל, וכי **השתא**, ברגל, **משמתינן ליה אנן!** וכי עתה ננדה אותו ונחייבו לנהוג מעתה בדיני מנודה ברגל, ולא ידחה אותו הרגל מלהתחיל את הנהגת המנודה?!

אלא, מכאן ראינו, שהמנודה מלפני הרגל נוהג נדויו ברגל, ולכן אף מנדים ברגל.

אמר ליה אביי לרב יוסף: **ודלמא** כונת הברייתא האומרת שדנים במועד, היא לומר שבית דין יושבים במועד **לעיוני בדיניה**. אך אינם מחליטים במועד אם הוא זכאי או חייב.

ואם כן, אין ללמוד מהברייתא שמשמתים במועד, שהרי אם לא מחליטים על הפסק, אין מי שיסרב לבצע אותו, ואין מי שיתחייב בנידויו על אי ציות לדין.

דאי לא תימא הכי - דיני נפשות דקתני גם הם בברייתא שדנים אותם במועד, האם **הכי נמי דקטלין ליה** למתחייב מיתה על ידם במועד עצמו?

הרי זה לא יתכן. כי: **והא קא מימנעי** הדיינים הללו **משמחת יום טוב** (34).
דתניא, רבי עקיבא אומר: מנין לסנהדרין שהרגו את הנפש על פי פסק דינם,
שאין טועמין דבר מאכל ומשתה כל אותו היום - תלמוד לומר [ויקרא יט] "לא
תאכלו על הדם" (35).

אלא בהכרח, שכל הדיון בדיני נפשות בבית דין במועד הוא רק **לעיוני בדיניה**, אם
הוא חייב או זכאי.

אם כן, **הכא נמי** בדיני ממונות, יושבים בית דין רק **לעיוני בדיניה**.

אמר ליה רב יוסף לאביי: **אם כן**, שרק מעיינים בדינו במועד, אך לא מכריעים אותו
לומר חייב או זכאי - **נמצאת מענה את דינו!** כי לאחר שכבר עיינו בו מצפה הנידון
לדעת את הכרעת הדין, והעיכוב עד לאחר המועד לשמוע את גזר דינו גורם לו צער של
עינוי הדין.

אלא, בהכרח שדנים וגומרים את הדין במועד, בין בדיני נפשות ובין בדיני מכות
וממונות. ויש להסיק מכך שאם אינו מצייט לדין, אף משמתים אותו במועד.

ומה שהקשית, אם כן בדיני נפשות, שחייבים הדיינים להתענות ביום שהרגו את הנפש,
תמנע מהדיינים שמחת יום טוב - יש תקנה לדבר, שיעשוהו באופן שלא יתענו.

כגון: **אתו** באים הדיינים **מצפרא**, מהבוקר, **ומעייני בדיניה**, ואין מכריעים אותו
מיד. אלא, יוצאים הדיינים לביתם, **ועיילי ואכלי ושתו כולי יומא**, ומקיימים את
מצות שמחת יום טוב.

והדר אתו ושוב הם חוזרים לבית הדין **בשקיעת החמה**, בסוף היום, **וגמרינן אז**
לדיניה, וקטלו ליה. והשהייה במשך היום אין בה איסור של עינוי הדין.

אמר אביי, תא שמע ממשנתנו ראייה הפוכה, שאין נוהג המנודה בנידויו במועד (36).
שהרי שנינו בה: **ומנודה שהתירו לו חכמים**.

ומשמע שכונת המשנה לכל מנודה, שבגלל המועד התירו לו חכמים שלא לנהוג בנידויו
(37).

אמר רבא: מי קתני במשנתנו לשון **"שהתירוהו חכמים"**, עד שתלמד מלשון זה
שהתירו חכמים לכל מנודה שלא ינהג נידויו ברגל!?

והרי **"המנודה שהתירו לו חכמים"** קתני. ומשמע שמדובר במנודה מסויים בלבד,
שאירע והתירו לו חכמים שהיו בדורו את נידויו. וכגון שהיה בנידויו עקב תביעה של בעל

דינו, **דאזל** שהלך המנודה **ופייסיה לבעל דיניה**. **ואתי קמי דרבנן**, ובא המנודה לפני חכמים לאחר שפייסו לבעל דינו, **ושרו ליה**, והתירו לו את נידויו (38).

אך אין ללמוד מכאן שכל מנודה מותר לו לנהוג שלא בנידוי ברגל.

ולאחר שהביאה הגמרא את מחלוקתם של רב יוסף ואבבי בניהוג נידוי של המנודה במועד, מביאה הגמרא שאלה דומה בדין מצורע:

מצורע - מהו שינהיג דיני צרעתו, שלא יבוא אל המחנה, ושלא יגלח את שערותיו, **ברגל?** (39)

כלומר, האם מצות הרגל דוחה את מצות הנהגת המצורע, באותן הנהגות המנוגדות לשמחת הרגל? (40)

אמר אבבי: תא שמע לפשוט בעיא זו ממשנתנו, שהרי שנינו בה: **והנזיר והמצורע** העולה **מטומאתו לטהרתו** במועד, רשאי לגלח במועד, כיון שלא היה יכול לגלח לפניו.

ומדייק אבבי: רק מחמת שעלה המצורע מטומאה לטהרה במועד, רשאי הוא לגלח אז.

הא כל זמן שהמצורע הוא עדיין **בימי טומאתו - נהיג**, נוהג הוא באיסור גילוח גם במועד (41).

ודוחה הגמרא את הראיה: יתכן שלשון של **"לא מיבעיא"** קאמר התנא במשנתנו.

לא מיבעיא, אין צורך לומר **בימי טומאתו** של המצורע **דלא נהיג** איסור גילוח ברגל, כיון שמצות שמחת הרגל דוחה אותו. **אבל** במצורע שעלה מטומאתו **לטהרתו** במועד, והרי הוא מחוייב מן התורה להתגלח, **ניגזור** עליו איסור גילוח במועד, היות ומשעה שהתגלח הוא חייב להביא קרבנות לטהרתו, ויש לחוש **שמא ישהה קרבנותיו** ולא יביאם עד ליום טוב האחרון, ויקריבם אז, ואיסור להקריב קרבנות יחיד ביום טוב (42).

קמשמע לן שלא גזרו כן, ומותר לו להתגלח במועד כאשר הוא עולה מטומאה לטהרה. וגם כאשר הוא עדיין טמא מותר לו להתגלח, כיון שמצות שמחת הרגל דוחה את איסור הגילוח.

אמר רבא, תא שמע מהברייתא הדורשת מהכתוב בספר ויקרא [פרק יג] **"והצורע"** - **לרבות כהן גדול** (43), שאף הוא חייב לנהוג בדיני מצורע אם נצטרע (44).

ומדייק רבא: **והא כהן גדול, דכל השנה כולה - כשעת הרגל לכולי עלמא דמי.**
ובכל זאת הוא נוהג בהנהגת מצורע כשנצטרע.

דתנן: כהן גדול מקריב את הקרבנות גם כשהוא אונן, ואינו אוכל (45). ואילו כל אדם שהוא אונן, אסור לו אפילו לשלוח קרבנותיו להקריבם במקדש כשהוא אונן, כיון שאינו שמח בשעת אנינותו, והרי זה חסרון ב"שלמות האדם". כי מצות הקרבת קרבן נוהגת רק ב"אדם שלם". וכך דרשו חכמים: "שלמים" - בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא אונן.

אך ברגל, האונן משלח את קרבנותיו, כיון שמצות שמחת הרגל דוחה את מצות ניהוג אנינותו.

והיות ולכהן הגדול נחשבת כל השנה כזמן הרגל, שהרי הוא מקריב את קרבנותיו בכל השנה גם כשהוא אונן [כמו שהאונן משלח את קרבנותיו ברגל], ובכל זאת מצינו שכהן גדול נוהג בדיני צרעת (46).

שמע מינה שכל מצורע נוהג צרעתו ברגל (47). **ומסקינן: אכן שמע מינה.** ועתה מבארת הגמרא את דין התספורת באבל:

אבל - אסור בתספורת (48).

ומקור הדין: **מדקאמר להו רחמנא לאלעזר ולאיתמר בני אהרן** בשעה שמתו נדב ואביהוא אחיהם [ויקרא י]: **"ראשיכם אל תפרעו"** [ו"פרע" משמעותו גידול שיער], **מכלל** זה שאסרם הכתוב בגידול שיער בזמן אבלם, אלא ציוה אותם באופן מיוחד לגדל שערם - אתה למד, **דכולי עלמא אסור** להם לגלח ראשם בימי אבלם (49).

דף טו - א

ועתה מסתפקת הגמרא:

מנודין, וכמו כן מצורעין - מה הן בתספורת? (50)

תא שמע מזה ששנינו בברייתא:

א. **מנודין ומצורעין - אסורין לספר ולכבס.**

ב. **מנודה שמת - בית דין סוקלין את ארונו.**

רבי יהודה אומר: לא שיעמידו עליו גל אבנים כגלו של עכן. אלא בית דין שולחין ומניחין אבן גדולה על ארונו.

ללמדך, שכל המתנדה ומת בנידויו - בית דין סוקלין את ארונו.

וממשיכה הגמרא לבאר דיני אבל:

אבל חייב בעטיפת הראש.

ולמדנו זאת **מדקאמר ליה רחמנא ליחזקאל** [יחזקאל כד], כאשר צווה לו הקב"ה שלא לנהוג אבלות בשעה שתמות אשתו:

"ולא תעטה על שפם", שמשמעותו שלא יכסה ראשו עד מקום שפמו.

מכלל זה שהוציא הכתוב את יחזקאל הנביא מניהוג זה של אבילות, אתה למד דכולי עלמא כשהם אבלים, מיחייבי בעטיפת ראשם.

ומסתפקת הגמרא: **מנודה - מהו בעטיפת הראש?**

אמר רב יוסף: תא שמע מהאמור בברייתא במסכת תענית, שלאחר שהתענו שלש עשרה תעניות עקב עצירת הגשמים, ועדיין לא ירדו להם גשמים:

והן, החברים, מתעטפין, ויושבין כמנודין וכאבלים - עד שירחמו עליהם מן השמים.

ומשמע ששיבתם כמנודים מצריכה עיטוף הראש.

אמר ליה אביי: דלמא שם, שעייטוף הראש הוא משום הנהגה של "מנודה לשמים" [שמראים עצמם כאילו נידו אותם משמים], **שאני, משום דחמיר נידוי לשמים מנידוי לאדם (*50).**

מצורע - מהו בעטיפת הראש? תא שמע מברייתא, הדורשת מדברי הכתוב [ויקרא יג] במצורע **"ועל שפם יעטה"** [לשון "יעטה" משמעותו עיטוף, ואמר הכתוב שיעטוף ראשו, ויהיה ראשו מכוסה עד שפמו] - **מכלל שחייב המצורע בעטיפת הראש.**

ומסקינן: **שמע מינה.**

אבל - אסור להניח תפילין (51).

מדקאמר ליה רחמנא ליחזקאל [יחזקאל כד] שלא ינהג באבלות על מיתת אשתו, אלא **"פארך יהיה חבוש עליך"**. ו"פאר" שבראש אדם זה התפילין. - **מכלל, דכולי עלמא האבלים, אסור** להם להניח תפילין (52).

מנוודה - מהו בתפילין?

ומסקינן: **תיקו**.

מצורע - מהו בתפילין? תא שמע מדברי הברייתא הדורשת את הכתוב בפרשת מצורע [ויקרא יג] כך:

"והצרוע" - לרבות כהן גדול, להנהגת מצורע.

"בגדיו יהיו פרמים" - שיהו מקורעים.

"וראשו יהיה פרוע" - אין "פריעה" אלא גידול שער, דברי רבי אליעזר.

רבי עקיבא אומר: אין הכונה ב"פריעת הראש" לגידול שער על ראש המצורע, אלא הכתוב מלמד על גילוי ראשו של המצורע, היות ו**נאמרה הוייה** ["יהיה" פרוע] **בראש, ונאמרה הוייה** ["יהיו" פרומים] **בבגד.**

ולמדנו בגזירה שוה: **מה הוייה האמורה בפרימת הבגד** - היא **בדבר שחוץ מגופו** [שהרי הבגד אינו חלק מגופו של אדם]. **אף הוייה האמורה בפריעת הראש** - היא **בדבר שחוץ מגופו**, ואין הפסוק מדבר בגידול שער, שהוא דבר שמגופו (53).

ומדייקת הגמרא מדברי רבי עקיבא:

מאי לאו, האם אין כוונת הכתוב לגלות **אתפילין**, לומר שיהיה ראשו של המצורע "פרוע", מגולה, בכך שלא יניח עליו תפילין!

אמר רב פפא: לא זו היא כונת הכתוב. אלא היא **אכומתא וסודרא**. שיהיה ראשו של המצורע פרוע ומגולה בכך שלא יניח עליו כיסוי ראש חשוב, אך תפילין - לעולם הוא מניח (54).

אבל - אסור בשאילת שלום.

מדקאמר ליה רחמנא ליחזקאל [יחזקאל כד] שכאשר תמות אשתו **"האנק דם!"**. והיינו, שבשאלת שלום הוא כן ינהג כאבל, וימנע משאלת שלום.

מנודה - מהו בשאילת שלום? (55) אמר רב יוסף: תא שמע מהאמור בהנהגת החברים בתענית על עצירת הגשמים: ואסורים בשאילת שלום שבין אדם לחבירו, כבני אדם הנזופין למקום.

ומשמע שמנודה [שהא "נזוף"] אסור בשאילת שלום.

אמר ליה אביי: דלמא הנהגת "מנודה לשמים" שאני, דחמיר מהנהגת "מנודה לאדם".

מצורע - מהו בשאילת שלום?

תא שמע מהברייתא הדורשת את הפסוק "ועל שפם יעטה" [שפם] משמעותו שפתיים דבוקות] - שיהו שפתותיו של המצורע מדובקות זו בזו, שיהא כמנודה וכאבל, ואסור בשאילת שלום.

ומסקינן: **שמע מינה.**

והוינן בה: **וניפשוט מינה**, מברייתא זו גם את הספק שהסתפקנו מקודם בענין שאלת שלום **למנודה.**

שהרי אומרת הברייתא שהמצורע הוא כמנודה ואבל, ומסיימת שהוא אסור בשאילת שלום. ומשמע ממנה שגם מנודה אסור בשאילת שלום.

ודחינן: **אמר רב אחא בר פנחס משמיה דרב יוסף: מי קתני** בברייתא שיהיה המצורע כמנודה ואבל **שאסור** בשאילת שלום?!

והרי **שיהא** המצורע **כמנודה וכאבל** בלבד **קתני.**

והכונה היא שיהיה המצורע כאבל וכמנודה **במילי אחרנייתא.** אלא שמוסיפה הברייתא: **ואסור נמי** המצורע **בשאילת שלום.**

אך אין ראיה מכאן לשאילת שלום במנודה.

אבל אסור בדברי תורה (56) .

מדקאמר רחמנא ליחזקאל "דם", ומשמע שלא יעסוק בדברי תורה (57).

מנודה - מהו בדברי תורה?

אמר רב יוסף, תא שמע מהברייתא:

מנודה - שונה ושונין לו.

נשכר למלאכה, ונשכרין לו.

מוחרם [מנודה שעמד בנידויו שלשים יום ולא חזר בו, מחרימים אותו] - **לא שונה ולא שונין לו, לא נשכר ולא נשכרין לו.**

אבל שונה הוא המוחרם לעצמו, כדי שלא יפסיק את למודו.

ועושה לו חנות קטנה בשביל פרנסתו.

ואמר רב: מותר לו למוחרם רק לזבוני מיא למכור מים **בפקתא** בשוק **דערבות** [שם מקום, כדוגמא למקום השוק].

שמע מינה.

מצורע - מהו בדברי תורה?

תא שמע מהברייתא:

כתיב בספר דברים [פרק ד] **"והודעתם לבניך ולבני בניך, יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב"**.

מה להלן, במעמד הר סיני, היתה קבלת התורה **באימה וביראה וברתת ובזיעה** - אף לימוד התורה לעולם צריך להיות בצורה שכזאת.

מכאן אמרו: הזבין והמצורעין ובעלי נדות (58), שטומאתם לא באה מחמת קלות ראש, הרי הם **מותרין לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים, ולשנות במדרש ובתלמוד, בהלכות ובאגדות.**

ואולם, בעלי קריין, שטומאתם נובעת מחמת קלות ראש, **אסורין** בלימוד תורה עד שיטבלו.

שמע מינה שמצורעים מותרים ללמוד תורה.

אבל - אסור בתכבוסת.

ולמדנו זאת מהא דכתיב בספר שמואל ב [פרק יד]: "וישלח יואב תקועה, ויקח משם אשה חכמה. ויאמר אליה: התאבלי נא, ולבשי נא בגדי אבל, ואל תסוכי שמן. והיית כאשה אשר זה ימים רבים מתאבלת על מת".

ומשמע שהאבל לובש בגדים שהוא ניכר בהם שהוא אבל, והיינו, שאינו מכבס את בגדיו, ולובש אותם בטינופם.

מנודין ומצורעין - מה הן בתכבוסת?

תא שמע מברייתא: מנודין ומצורעין אסורין לספר ולכבס.

ומסקינן: שמע מינה.

אבל - חייב בקריעה של בגדו.

ולמדנו זאת מדקאמר להו רחמנא לבני אהרן [ויקרא י] שלא ינהגו אבלות, "בגדיכם לא תפרמו" - מכלל דכולי עלמא האבלים, מיחייבי בקריעת בגדיהם.

מנודה - מהו בקריעה? (59)

ומסקינן: תיקו. מצורע - מהו בקריעה?

תא שמע מדברי הכתוב במצורע [ויקרא יג] "בגדיו יהיו פרמים", שמשמעותו שיהו בגדיו מקורעין (60).

ומסקינן: שמע מינה.

אבל - חייב בכפיית המטה, בהפיכת מטתו.

קפרא:

בר

דתני

דף טו - ב

נאמר בספר בראשית "בצלם אלהים עשה את האדם".

אמר הקב"ה: **דמות דיוקני נתתי בהן, בבני האדם. ואולם, בעונותיהם - הפכתיה!** כי במות האדם משתנית ומתהפכת דמות דיוקנו לדמות אחרת. וכדברי

הכתוב "כי קללת אלהים תלוי", שדמות דיוקנו של האדם, שהיא כעין דמות דיוקנו (בלשון מושאלת) של הקב"ה, משתנית לרעה לאחר מותו.

ולכן, **כפו מטותיהן עליה**. על הפיכת דמות דיוקנו של הקב"ה.

מנודה ומצורע - מה הן בכפיית המטה?

ומסקינן: **תיקו** (61).

אבל אסור בעשיית מלאכה.

ונלמד האיסור מדכתיב [עמוס ח] "והפכתי חגיכם לאבל" - הקיש הכתוב אבל לחג, ללמדך: **מה חג אסור במלאכה, אף אבל אסור במלאכה.**

ומסתפקת הגמרא: **מנודה - מהו בעשיית מלאכה?**

אמר רב יוסף, תא שמע מהברייתא, המונה את הנהגות יום התענית, שאסור ברחיצה ובמלאכה, וחייבים לנהוג בו בעוד דברים, כגון עטיפת הראש. ובסוף אומרת הברייתא: **כשאמרו חכמים שאסור יום התענית בעשיית מלאכה - לא אמרו אלא ביום, אבל בלילה מותר.**

ומסיימת הברייתא: **וכן אתה מוצא במנודה ובאבל.**

ומדייק רב יוסף: **מאי לאו**, זה שמסיימת הברייתא ואומרת "וכן אתה מוצא במנודה ובאבל", מתייחס **אכולהו**, לכל ההנהגות האמורות בתחילת הברייתא ביום התענית, ובכללם איסור מלאכה למנודה.

ודחינן: **לא**. אין כונת הברייתא לומר שגם מנודה אסור בעשיית מלאכה, אלא הכונה היא **אשאר**, על עטיפת הראש, שהיא נוהגת גם במנודה (61*).

ומביאה הגמרא ראיה להיפך, שמנודה מותר בעשיית מלאכה:

תא שמע מהברייתא, ששנינו בה: **מנודה שונה** דברי תורה, **ושונין לו** אנשים אחרים דברי תורה. וכמו כן, מנודה **נשכר** למלאכה לאחרים, וכן אחרים **נשכרין לו** לעשיית מלאכתו.

שמע מינה שמנודה מותר בעשיית מלאכה.

ומסתפקת הגמרא: **מצורע - מהו בעשיית מלאכה?**

ומסקינן : תיקו.

אבל אסור ברחיצה (62) .

ונלמד מדכתיב באשה החכמה מתקוע, שנשלחה לדוד המלך על ידי יואב, בדמות אשה מתאבלת [שמואל ב יד] : **"ואל תסוכי שמן"**. והרי רחיצה היא בכלל "סיכה".

מנוודה - מהו ברחיצה?

אמר רב יוסף, תא שמע מהברייתא במסכת תענית, השונה את דיני יום התענית, ואומרת בין השאר : **כשאמרו אסור** יום תענית ציבור **ברחיצה - לא אמרו אלא** ברחיצת **כל גופו, אבל** רחיצת **פניו ורגליו - מותר**.

ומסיימת הבריתא : **וכן אתה מוצא במנוודה ובאבל**.

מאי לאו, הסיום של הברייתא הוא **אכולהו**, על כל הלכות התענית, כולל איסור רחצה, שגם הוא נוהג במנוודה, כמו ביום התענית.

ודוחה הגמרא : **לא** מתייחס סיום הברייתא לדין רחיצה, אלא רק **אשאר**, על שאר דיני תענית, שנוהגים גם במנוודה. אבל לא על רחיצה.

מצורע - מהו ברחיצה?

ומסקינן : תיקו.

אבל - אסור בנעילת הסנדל.

מדקאמר ליה רחמנא ליחזקאל שלא ינהג אבלות במות אשתו, אלא, [יחזקאל כד] **"ונעליך תשים ברגליך"** - **מכלל** זה אתה למד, **דכולי עלמא** כשהם אבלים, **אסור** להם נעילת הנעל.

מנוודה - מהו בנעילת הסנדל?

אמר רב יוסף, תא שמע מהברייתא בענין תענית : **כשאמרו אסור** יום התענית **בנעילת הסנדל - לא אמרו אלא** בנעילתו **בעיר**. אבל **בדרך - מותר**.

הא כיצד?

יצא לדרך - נועל סנדלו. נכנס לעיר - חולץ.

וכן אתה מוצא במנודה ובאבל.

מאי לאו סיום הברייתא הוא **אכולהו**, ולמדנו שמנודה אסור בנעילת הסנדל.

ודוחה הגמרא: **לא** על דין מנודה מדברת הברייתא בסופה, אלא **אשאר**, על שאר הדינים האמורים ביום התענית (63).

מצורע - מהו בנעילת הסנדל?

ומסקינן: **תיקו**.

אבל אסור בתשמיש המטה.

מדכתיב [שמואל ב יב] בכלות השבעה, לאחר מות הילד שילדה בת שבע לדוד: **"וינחם דוד את בת שבע אשתו. ויבא אליה!"**

מכלל, דמעיקרא, בשבעת ימי האבל, **אסור** היה לו לדוד לבוא אליה, משום האבלות.

מנודה - מהו בתשמיש המטה? (64)

אמר רב יוסף, תא שמע מברייתא: **כל אותן שנים שהיו ישראל במדבר, מנודין היו למקום. ובכל זאת שימשו מטותיהן** (65).

אמר ליה אביי: ודלמא מנודה לשמים שאני, דקיל ממנודה לבריות.

ותמהינן: וכי מי שהוא מנודה לשמים הוא **קיל** ממנודה לבריות?!

והא אמרת לעיל שמנודה לשמים **חמיר!**

ומשנינן: **ספוקי מספקא ליה** מי מהם חמור ממי. ולכן **זיל הכא - קמדחי ליה, וזיל הכא - קמדחי ליה**. שהגמרא פורכת לכל צד לפי הספק שלה (66).

מצורע - מהו בתשמיש המטה?

תא שמע, מהא דתניא: כתיב במצורע [ויקרא יד]: **"וישב מחוץ לאהליו" - שיהא כמנודה וכאבל, ואסור בתשמיש המטה.**

ואין "אהלו" אלא אשתו, שנאמר [דברים ה] לאחר מתן תורה, שנאסרו אז בתשמיש המטה: **"לך אמר להם: שובו לכם לאה ליכם"**.

ומסקינן: **שמע מינה!**

והוינן בה: **וניפשוט נמי** מברייתא זו את ספקנו לעיל **למנודה**, שגם הוא אסור בתשמיש המטה.

אמר רב הונא בריה דרב פנחס משמיה דרב יוסף: מי קתני במצורע שיהא כמנודה **שאסור** בתשמיש המטה?!

אלא כך היא כונת הברייתא: **שיהא** המצורע **כמנודה וכאבל** - במילי אחרנייתא (67). **ואסור נמי** המצורע **בתשמיש המטה**.

אבל - אינו משלח קרבנותיו. **דתניא**, **רבי שמעון אומר**: אמר הכתוב **"שלמים"**, שיביאם **בזמן שהוא "שלם"**, שדעתו מיושבת עליו (68), **ולא בזמן שהוא אונן**, החסר דעת מיושבת (69).

מנודה - מהו שישלח קרבנותיו? **אמר רב יוסף**, **תא שמע** מהברייתא: **כל אותן שנים שהיו ישראל במדבר מנודין** למקום היו. ובכל זאת **שלחו קרבנותיהן** (70).

אמר ליה אביי: ודלמא מנודה לשמים שאני, דקיל.

ותמהינן: וכי הוא **קיל?! והאמרת** לעיל שהוא **חמיר!**

ומשנינן: הגמרא **ספוקי מספקא ליה**, **ומדחי ליה** לכל הצדדים (71).

מצורע - מהו שישלח קרבנותיו?

תא שמע מהא **דתניא**: אמר הכתוב בספר יחזקאל [פרק מד] ביחס לכהן טמא, שצריך להטהר מטומאתו לפני שיכול להביא קרבנו:

"ואחרי טהרתו" - **אחר פרישתו** של הכהן **מן טומאת המת**, שהזו עליו פעמיים ממי האפר של הפרה האדומה במשך שבעת הימים מפרישתו מן המת [ביום השלישי וביום השביעי].

"שבעת ימים יספרו לו" - **אלו שבעת ימי ספירו** של מצורע כהן שנרפא.

מזה שנקט הכתוב לשון ספירה, ולא נקט לשון הזאה האמורה בטמא מת - בא הכתוב ללמד גם על טומאת מצורע, שכהן אשר נצטרע, וצריך לנהוג ספירה של שבעה ימים, כדין

מצורע שנצטרע ונרפא מצרעתו, אינו יכול לשלח אז את קרבנו. אלא רק לאחר שבעת הימים:

”וביום באו של הכהן אל הקדש, אל החצר הפנימית לשרת בקדש, רק אז יקריב חטאתו” -

דף טז - א

זו עשירית האיפה שלו, שמביא הכהן ההדיוט כשבא להתחנך בעבודה בפעם הראשונה.

וצריך להביאה רק כשהוא טהור, ואינו יכול לשלח את עשירית האיפה כשהוא טמא. **דברי רבי יהודה.**

רבי שמעון אומר: יש ללמוד זאת מדברי הכתוב בספר יחזקאל [פרק מד] **”בבאו - יקריב”**. בזמן שראוי לביאה הוא ראוי להקרבה. אבל בזמן שאינו ראוי לביאה - אינו ראוי להקרבה (72).

ומטומאת מת נלמד לטומאת מצורע, שאינו יכול לשלח את קרבנו בעודו טמא בטומאת מצורע.

וכיון שעסקה הגמרא בענין מנודה, מבארת הגמרא עתה את השלבים המביאים את האדם לידי נידוי.

אמר רבא: מנלן דקבעינן דוכתא [הב"ח], שקובעים מקום לדיון בתביעת התובע, ומשדרין ושולחים שליחא דבי דינא אל הנתבע שיבוא לדיון?

דכתיב [במדבר טז] **”וישלח משה לקרא לדתן ולאבירם בני אליאב”**.

ומנלן דמזמנינן את הנתבע לדינא?

דכתיב [במדבר טז] **”ויאמר משה אל קרח: אתה וכל עדתך”**.

ומשה שלוחו של הקב"ה היה לקרוא את קורח ואנשיו לדיון.

ומנלן ששולחים בית דין שליח לזמנו לדון לקמי לפני גברא רבה?

דכתיב [במדבר טז] **"לפני ה'".**

ומנין שמזמינים **את ופלניא**, לשניים שיבואו כאחד? (73)

דכתיב "אתה, והם, ואהרן".

ומנין **דקבעינן זימנא** לדיון?

דכתיב "מחר".

ומנין שקובעים **זימנא בתר זימנא** אם לא בא הנתבע בהזמנה הראשונה?

דכתיב [ירמיהו מו] **"קראו שם פרעה מלך מצרים שאון, העביר המועד".**

ומנלן דאי מתפקר חירף הנתבע ופגע בכבודו של **שליחא דבי דינא, ואתי וחזר** ובא השליח **ואמר** לבית דין שהנתבע חירפו, שמותר לבית דין לקבל את דברי השליח, **ולא מיתחזי** ולא נראה הדבר **כקבלת לישנא בישא** על ידי הבית דין? (74)

דכתיב [במדבר טז] שאמרו דתן ואבירם לשליחו של משה: **"העיני האנשים ההם תנקר"**. ואם לא היה רשאי משה לשמוע את השליח כיון שזה לשון הרע, כיצד ידע משה שהם אמרו זאת? (75)

ומנלן דמשמתינן את מי שאינו בא לדין או את מי שאינו מצייט לפסק הדיון? **דכתיב** [שופטים ה] **"אורו מרוז"**, על שלא באו לקריאת ברק בן אבינועם לצאת למלחמה, וברק היה שופט של ישראל (76).

ומנלן שצריך לומר למי שמשמתיים אותו שהוא מנודה מחמת **דהכי** היא **סברא דגברא רבה**, שיש לנדותו, ואומרים לו מי הוא החכם הסובר שיש לנדותו?

דכתיב "אמר מלאך ה'".

ומנלן דמחרמינן שמכריזים עליו **"ארור"**? **דכתיב** אודות מרוז, שלא באו להשתתף במלחמה **"אורו ארור"** (77).

ומנין שמחרימים גם את מי **דאכיל ושתי בהדיה**, ביחד עם המנודה, **וקאי** ומי שעומד **בארבע אמות דידיה** - **דכתיב** **"אורו ארור ישביה"** (78).

ומנלן דפרטינן חטאיה שמפרטים ומודיעים את חטאו של המנודה **בציבורא**? (78*)
דכתיב [שופטים ה] **"כי לא באו לעזרת ה'".**

ואמר עולא: בארבע מאה שיפורי שופרות שמתיה ברק למרוז.

איכא דאמרי: מרוז לא היתה עיר, אלא **גברא רבה** בשם "מרוז" הוה.

ואיכא דאמרי: מרוז - **כוכבא הוה**, והוא היה כוכב מזלו של סיסרא. **שנאמר** [שופטים ה] "**מן שמים נלחמו הכוכבים**", שהיתה מלחמת כוכבים נגד כוכב מזלו של סיסרא, הנקרא מרוז.

ומנלן דמפקרינן נכסיה של המסרב לציית להוראת חכמים?

דכתיב [עזרא י] "**וכל אשר לא יבוא לשלשת הימים כעצת השרים והזקנים - יחרם כל רכושו. והוא יבדל מקהל הגולה**".

ומנלן דנצינן, שנלחמים ומכים, **ולייטינן**, ומקללים, **ומחינן**, ומוחים, **ותלשינן שיער**, ותולשים שיער, **ומשבעינן**, ומטילים חומר של שבועה, כדי לאלץ אדם לציית להוראת חכמים או להוראת בית דין?

דכתיב בספר נחמיה, כאשר לחם נחמיה באנשים שנשאו נשים נכריות, ודרש מהם לגרשן [פרק יג] "**ואריב עמם, ואקללם. ואכה מהם אנשים, ואמרטם, ואשביעם**" (79).

ומנלן דכפתינן את ידיו ורגליו, **ואסרינן** שקושרים אותו לעמוד כדי להלקותו, **ועבדינן "הרדפה"** [יתבאר להלן]?

דכתיב [עזרא ז] "**הן למות, הן לשרושי, הן לענש נכסין, ולאסורינן**".

מאי "לשרושי"?

אמר אדא מרי אמר נחמיה בר ברוך אמר רב חייא בר אבין אמר רב יהודה: הרדפה.

מאי "הרדפה"?

אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב: שמנדין אותו לאלתר.

ושונין לנדותו פעם נוספת **לאחר שלשים יום, ומחרימין** אותו ב"ארור" **לאחר שלשים יום**, אם עמד במריו (79*).

אמר ליה רב הונא בר חיננא: הכי אמר רב חסדא, מתרין ביה לציית לדינא,
שלש פעמים, בימי **שני וחמישי ושני**.

והני **מילי** שמתרים בו שלש פעמים - לענין **ממונא**, לשלם את חובו. **אבל**
לאפקירותא, כשהוא מבזה תלמידי חכמים - **לאלתר** מנדים אותו (80).

ההוא **טבחא**, בעל איטליו, **דאיתפקר ברב טובי בר מתנה**, שזילזל בכבודו, ולא
רצה לציית לפסק דינו שהוא חייב לשלם לתובע אותו.

אימנו נמנו עליה אביי ורבא, ושמתוהו.

לסוף אזל הטבח ופייסיה לבעל דיניה.

אמר אביי שהיה בין המנדים אותו: **היכי ליעביד?**

לישרי ליה, להתיר לו את נידויו אי אפשר, היות ועדיין **לא חל שמתא עליה תלתין**
יומין, ואין נידוי בפחות משלשים יום!?

לא לישרי ליה - **קא בעו רבנן למיעל לגביו**, שהיו צריכים לקנות אצלו בשר.

אמר ליה אביי לרב אידי בר אבין: מידי, האם שמיע לך משהו בהא דינא?

אמר ליה: הכי אמר רב תחליפא בר אבימי אמר שמואל: טוט, השופר
שהכריזו בו את הנידוי, **אסר** אותו, **וטוט**, ואותו השופר **שרי**, גם יתיר אותו! והיינו,
בכח מי שאסר את נידויו יש את הסמכות להתירו גם אם לא עברו שלשים יום (81).

אמר ליה אביי: הני מילי שאפשר להתיר נידוי תוך שלשים יום, אם הוטל הנידוי
ביחס **לממונא**.

אבל נידוי **לאפקירותא** אי אפשר להתירו **עד דחיילא שמתא עליה תלתין יומין**,
וכאן הטלנו עליו נידוי כתוצאה מאפקירותא (82).

ומדייקת הגמרא מכך שאביי עצמו טרח לברר אם הוא יכול להתירו, שרק המנדה יכול
להתיר ולא אדם אחר:

אלמא, קסבר אביי שהני בי תלתא דשמיתו - לא אתו תלתא אחריני ושרו
ליה.

דאיבעיא להו: הני בי תלתא דשמיתו, שלשה שנידו אדם - **מהו למיתי תלתא אחריני**, האם אפשר שיבואו שלשה אחרים, **ושרו ליה**, ויתירו לו נידויו, או שמא צריכים להתירו דוקא אותם שלשה הראשונים אשר נידוהו?

תא שמע: מנודה לרב, שנידו אותו על שפגע בכבוד הרב, הרי הוא **מנודה** גם **לתלמיד**, והיינו, שהכל חייבים לנהוג בו כמנודה.

אבל אם היה **מנודה לתלמיד**, שהתחייב נידוי על פגיעה בכבוד התלמיד, **אינו מנודה לרב**, שאין הרב חייב לנהוג בו כמנודה, ומותר לרב להתקרב אליו (83).

מנודה לעירו, שנידוהו בני עירו, הרי הוא מנודה גמור, והוא **מנודה אף לעיר אחרת**.

אבל מי שלא נידוהו בני עירו, אלא שהיה **מנודה לעיר אחרת** - **אינו מנודה לעירו**. **מנודה לנשיא**, על פגיעה בכבודו - **מנודה לכל ישראל**.

מנודה לכל ישראל - אינו מנודה לנשיא.

רבי שמעון בן גמליאל אומר: אחד מן התלמידים שנידה לכבודו יחד עם עוד תלמידים שנידו עמו על פגיעה בכבודם, ומת - חלקו של התלמיד המת אינו מופר, וצריך לנהוג בו נידוי.

שמע מינה תלת:

שמע מינה: תלמיד שנידה לכבודו - נידויו נידוי (84).

ושמע מינה: כל אחד ואחד מהמנדים צריך להיות מיפר חלקו (85).

ושמע מינה: הני בי תלתא דשמיתו - לא אתו תלתא אחריני ושרו ליה. אמר **אמימר: הלכתא, הני בי תלתא דשמיתו - אתו בי תלתא אחריני ושרו ליה** (86).

אמר ליה רב אשי לאמימר: והא תניא רבן שמעון בן גמליאל אומר: אחד מן התלמידים שנידה ומת - חלקו אינו מופר.

ומדייק רב אשי: **מאי לאו - אינו מופר כלל!** והיינו, שאין לו הפרה משום שצריך המנדה להתיר, ועתה הוא מת.

אמר ליה אמימר: **לא** כך הוא. אלא אינו מופר **עד דאתו בי תלתא אחריני ושרו ליה** (87). **תנו רבנן: אין נידוי פחות משלשים יום** (88), **ואין נזיפה פחות משבעה ימים** (89).

ואף על פי שאין ראיה לדבר - יש זכר לדבר: שנאמר [במדבר יב] "ואביה ירק ירק בפניה [שהוא כעין נזיפה] - הלא תכלם שבעת ימים!"

אמר רב חסדא: נידוי שלנו, של בני בבל, הוא כנזיפה שלהן, של בני ארץ ישראל. וכיון שנתבאר שהנזיפה היא שבעה ימים, כמו במעשה מרים, אם כן, הנידוי בבבל הוא שבעה ימים (90).

ופרכינן: **וכי נזיפה דיזדהו, של בני ארץ ישראל, היא רק שבעה ימים בלבד, ותו לא?**

והא רבי שמעון בר רבי ובר קפרא הוו יתבי וקא גרסי, קשיא להו שמעתא.

אמר ליה רבי שמעון בנו של רבי לבר קפרא: דבר זה צריך רבי. צריכים אנו להגיע לרבי [אביו של רבי שמעון], כדי שיבאר ויפתור לנו את הקושי שבסוגיא.

אמר ליה בר קפרא לרבי שמעון: ומה רבי אומר בדבר זה?! והיינו, אין רבי בעולם שיכול להסביר לנו ענין זה.

אזל רבי שמעון בר רבי, ואמר ליה לאבוה את דברי בר קפרא. ואמר זאת לתומו, ולא כהולך רכיל [רש"י] (91).

אי קפד רבי על הזלזול בכבודו.

אתא בר קפרא לאיתחזויי ליה. בא בר קפרא לבקר את רבי, שהיה חולה.

אמר ליה רבי: בר קפרא, איני מכירך מעולם! ובכך רמז לו על הקפדתו, ושאינו רוצה שישאר במחיצתו אלא יעזוב את המקום (92).

ידע בר קפרא דנקט רבי מילתא בדעתיה, שמקפיד עליו בדעתו, ולכן, נהג נזיפותא בנפשיה תלתין יומין.

ושוב אירע מעשה בהקפדה של רבי, שהביא לקבלת נזיפה:

פעם אחת, גזר רבי שלא ישנו לתלמידים בשוק בפומבי, אלא רק בצנעא.

מאי דרש?

דרש את הפסוק בשיר השירים [פרק ז] "חמוקי ירכיך - כמו חלאים".

מה ירך צריכה להמצא בסתר, שחייבים לכסותה בבגד,

דף טז - ב

אף דברי תורה בסתר, והוקשו דברי תורה בפסוק זה לירך, בסיומו של הפסוק, שנכתב בו "מעשה ידי אומן", והכונה היא לתורה, שהיא "מעשה אומנתו של הקב"ה" [לשון רש"י].

יצא רבי חייא, ושנה לשני בני אחיו בשוק, לרב [שהיה בן אחיו של רבי חייא ובן אחותו של רבי חייא], ולרבה בר בר חנה [שהיה בן אחיו ולא היה בן אחותו].

שמע רבי על כך שרבי חייא שנה להם בשוק, ואיקפד על רבי חייא, על ששנה דברי תורה בחוץ (93).

אתא בא רבי חייא לאיתחזויי ליה, להראות לפני רבי.

אמר ליה רבי: עיאי! [כינוי גנאי] ראה מי קורא לך בחוץ?! דהיינו, צא החוצה!

ידע הבין רבי חייא מדברי רבי דנקט מילתא בדעתיה, שהוא כועס עליו, ובדעתו לנזוף בו.

נהג רבי חייא נזיפותא בנפשיה תלתין יומין, שלשים יום.

ביום תלתין ביום השלשים עצמו, בטרם נשלמו שלשים יום מלאים של נזיפה, שלח ליה רבי לרבי חייא: תא, בוא אלי!

הדר שלח ליה, שלח להודיעו דלא ליתי, שימנע מלבוא אליו.

ומבארת הגמרא: מעיקרא, בתחילה, כשקרא רבי לרבי חייא ביום השלשים לבוא אליו - מאי סבר?, למה סבר רבי שמותר לו לרבי חייא לבוא אליו, למרות שלא הסתיימו שלושים הימים של נזיפות, ולבסוף שאמר לו שלא לבוא, מאי סבר? מה היתה סברתו לשינוי דעתו?

מעיקרא, בתחילה, סבר רבי שמקצת היום נחשבת ככולו, וכאילו הסתיימו כבר שלשים הימים.

ולבסוף סבר רבי, שלא אמרינן מקצת היום ככולו. לסוף, אכן אתא בא רבי חייא ביום השלושים אל רבי.

אמר ליה רבי חייא אמאי אתית, מדוע באת עתה?

אמר ליה רבי חייא: באתי כיון דשלח לי מר דליתי, שאבוא.

אמר ליה רבי: והא שלחי לך לאחר מכן שליח להודיעך דלא תיתי!

אמר ליה רבי חייא: זה, את השליח הראשון, ראיתי, וזה, השליח השני, לא ראיתי.

קרי עליה רבי, על רבי חייא, את הפסוק מספר משלי [פרק טז] "ברצות ה' דרכי איש - גם אויביו ישרים אתו". שהרי על כרחו הוא בא, בהוראתו של רבי, למרות שרבי עצמו שלח לו שליח שני שלא יבוא.

ושאל רבי את רבי חייא: מאי טעמא עבד מר הכי, לשנות דברי תורה בחוץ?!

אמר ליה רבי חייא: דכתיב [משלי א] "חכמות - בחוץ תרונה" (94).

אמר ליה רבי: אם קרית - לא שנית, שלא חזרת על למודך. שאילו היית חוזר ושונה לימודך, לא היית בא לכלל טעות.

ואם שנית - לא חזרת ושילשת.

ואם שילשת ובכל זאת טעית, אות הוא כי לא פירשו לך פסוק זה כראוי.

היות וכך הוא ענינו של הפסוק "חכמות בחוץ תרנה" - כדברי רבא:

דאמר רבא: כל העוסק בתורה מבפנים, בצנעא - תורתו מכרזת עליו מבחוץ.

ופרכינן: מדוע אין לשנות דברי תורה בחוץ, והא כתיב [ישעיהו מח] "לא מראש בסתר דברתי"!! ומוכח שאין לשנות את דברי התורה בסתר, אלא אדרבא, יש לשנותם בגלוי, בחוץ.

ומשינינן ההוא קרא, מדבר ביומי דכלה, בדרשה שהכל מתאספים לשומעה, שהיא בגלוי, ברוב עם, אך אינה בחוץ.

והוינן בה: ורבי חייא ששנה בחוץ, האי "חמוקי ירכיך", שמוכח ממנו שיש לשנות בפנים - מאי עביד לה, כיצד הוא דורש פסוק זה?

ומשנין: **מוקי לה**, הוא מעמיד אותו, **בצדקה ובגמילות חסדים**, שיש לעשותם בסתר, בצנעא.

ועתה, לאחר שביארה הגמרא את המחלוקת בין רבי לרבי חייא, היא מקשה: **אלמא, נזיפה זידהו תלת יומין!**

ומשנין: **נזיפת נשיא שאני** (95) .

ומבאר הגמרא: **ונזיפה זידן - כמה הוי: חד יומא!** וכמו שמצינו נזיפה של יום אחד:

כי הא דשמואל ומר עוקבא:

שמואל היה גדול בתורה, ומר עוקבא היה כתלמיד בפני הרב לעומתו, ואילו מר עוקבא היה נשיא בית דין. ולכן:

כי הוו יתבי שמואל ומר עוקבא וגרסי שמעתא, למדו סוגיות - **הוה יתיב** היה יושב **מר עוקבא קמיה דשמואל** כתלמיד בפני רבו, **ברחוק ארבע אמות**.

וכי הוו יתבי בדינא - הוה יתיב שמואל קמיה דמר עוקבא, שהיה נשיא בית הדין, **ברחוק ארבע אמות**, לכבודו של מר עוקבא נשיא בית הדין.

והוו חייקי ליה היו חוקקים ומנמיכים **דוכתא** מקום **למר עוקבא** כשהיה יושב לדין, **בציפתא** מחצלת, **ויתבי עילויה**, **כי היכי דלישתמען מיליה**, כדי שישמע את דברי שמואל, שהיה רבו בתורה.

כל יומא הוה מלוי ליה, היה מלוה **מר עוקבא לשמואל עד אושפיזיה**, [ודרכו של המלוה אדם לכבודו, שהוא הולך אחר האדם שהוא מלוה אותו], עד מקום מגוריו של שמואל, מפני כבודו של שמואל.

יומא חד איטריד מר עוקבא **בדיניה**, היה טרוד במחשבותיו בנידון הענין שדן בו, ולא זכר ללכת אחר שמואל ללותו, אלא הלך בדרך כשהוא צועד ראשון, **והוה אזיל שמואל בתריה**, אחרי מר עוקבא.

כי מטא כשהגיע שמואל **לביתיה** של מר עוקבא, **אמר ליה** שמואל למר עוקבא: **וכי לא נגה לך?! לא די לך שהלכתי אחריך עד ביתך?! עתה לישרי לי מר בתיגריה!** הרשיני לחזור חזרה, ואלך למקומי!

ידע הבין מר עוקבא **דנקט** שמואל **מילתא בדעתיה**, שהתכוין לנוזף בו על כך שהלך אחריו, ולא הלך מר זוטרא אחריו.

נהג מר עוקבא **נזיפותא בנפשיה חד יומא**.

ומביאה הגמרא מעשה נוסף, שהורה בו רב נחמן לנהוג נזיפה של יום אחד.

ההיא איתתא דהוות יתבה בשבילא. היתה אשה אשר ישבה באמצע שביל שעוברים בו בני אדם, **הוות פשטה כרעה** היתה פושטת רגלה, **וקא מניפה חושלאי** מין ירק.

והוה חליף ואזיל צורבא מרבנן, ולא איכנעה מקמיה לפנות לו את המעבר.

אמר: כמה חציפא ההיא איתתא!

אתאי האשה **לקמיה דרב נחמן**, לברר משמעות דבריו כלפיה, ואם היא צריכה לנהוג בנידוי.

אמר לה: מי שמעת שהוציא אותנו צורבא מרבנן **שמתא מפומיה?**

אמרה ליה: לא.

אמר לה רב נחמן: זילי, נהוגי נזיפותא חד יומא בנפשיך.

זוטרא בר טוביה הוה קפסיק סידרא, מלמד פרשיות מהמקרא **קמיה דרב יהודה**.

כי מטא להאי פסוקא [שמואל ב כג] **"ואלה דברי דוד האחרונים"**, ולשון "דבריי" משמע דברי נבואה.

אמר ליה, שאל זוטרא את רב יהודה: **"דברי דוד האחרונים" - מכלל דאיכא "דברי דוד ראשונים"**.

"דברי דוד הראשונים" - מאי נינהו? היכן מצינו שאמר דוד דברי נבואה מלבד הדברים האחרונים?

שתיק רב יהודה על שאלתו, **ולא אמר ליה ולא מידי**.

הדר אמר ליה, ושוב חזר זוטרא ושאלו: **"אחרונים" - מכלל דאיכא ראשונים**.

"ראשונים" - מאי היא?!

הקפיד רב יהודה על שחזר לשאלו לאחר ששתק ולא ענה לו :

**אמר ליה רב יהודה לזוטרא : מאי דעתך, האם חושב אתה דמי שלא ידע פירושא
דהאי קרא - לאו גברא רבה הוא?!**

ידע זוטרא דנקט רב יהודה מילתא בדעתיה.

נהג נזיפותא בנפשיה חד יומא.

ואומרת הגמרא : **ודאתן עלה, כיון שהבאנו שאלה זו של מר זוטרא, מיהא, בכל אופן,
הבה נדון בה :**

זה שאמר הכתוב שאלו הם "דברי דוד האחרונים."

אחרונים - מכלל דאיכא ראשונים! ואם כן, דברי דוד הראשונים - מאי היא?

ומבארת הגמרא : אלו הם דברי דוד שנכתבו בספר שמואל ב [פרק כב] :

**"וידבר דוד לה' את דברי השירה הזאת, ביום הציל ה' אתו מכף כל אויביו
ומכף שאול".**

ועל דברים אלו **אמר לו הקדוש ברוך הוא לדוד :**

**דוד, וכי שירה אתה אומר על מפלתו של שאול? (96) והרי הוא צדיק ממך.
ואלמלי אילו אתה היית שאול, והוא היה דוד - איבדתי כמה דוד מפניו (97) .**

והיינו דכתיב בספר תהלים [פרק ז], שאמר דוד על שגגתו אודות שאול :

"שגיון [דברים על שגגה] לדוד, אשר שר לה', על דברי כוש בן ימיני".

וכי כוש שמו? והלא שאול שמו!

**אלא, מה כושי משונה בעורו - אף שאול משונה לטובה משאר הבריות במעשיו,
שהיה צדיק גמור.**

**כיוצא בדבר אתה אומר על דברי הכתוב במעשה אהרן ומרים, כשדברו על משה, על
שפירש מאשתו צפורה [במדבר יב] : "על אדות האשה הכשית אשר לקח" :**

וכי כושית שמה? והלא ציפורה שמה!

אלא, מה כושית משונה בעורה - אף ציפורה משונה במעשיה.

כיוצא בדבר אתה אומר [ירמיהו לח] "וישמע עבד מלך הכושי".

וכי כושי שמו? והלא צדקיה שמו!

אלא, מה כושי משונה בעורו - אף צדקיה משונה במעשיו.

כיוצא בדבר אתה אומר [עמוס ט] "הלוא כבני כשיים אתם לי, בני ישראל".

וכי כושיים שמן? והלא ישראל שמן! אלא, מה כושי משונה בעורו - אף ישראל משונין במעשיהן מכל האומות.

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: מאי דכתיב בתחילת דברי דוד האחרונים "נאם דוד בן ישי, ונאם הגבר הקס על". כך פירושו:

"נאם דוד בן ישי" - שהקים עולה של תשובה (98).

והמשיך דוד בכפל לשון:

"אמר לי אלהי ישראל, לי [אלי] דיבר צור ישראל:

מושל באדם צדיק, מושל יראת אלהים".

ומבארת הגמרא: **מאי קאמר דוד?**

אמר רבי אבהו, הכי קאמר דוד:

אמר לי אלהי ישראל, לי אלי דיבר צור ישראל: אני מושל באדם.

ומי מושל בי - צדיק!

לפי שאני גוזר גזרה, והצדיק מבטלה!

"אלה שמות הגברים אשר לדוד, ישב בשבת" וגו', מאי קאמר?

אמר רבי אבהו, הכי קאמר:

ואלה שמות גבורותיו של דוד :

"יושב בשבת" - בשעה שהיה יושב בישיבה לא היה יושב על גבי כרים וכסתות, אלא על גבי קרקע (99) .

דכל כמה דהוה רביה של דוד, עירא היאירי, קיים - הוה מתני היה שונה עירא היאירי להו לרבנן את דבריו כשהוא יושב על גבי כרים וכסתות.

כי נח נפשיה, ואחר שנפטר עירא היאירי, הוה מתני דוד במקומו לרבנן, והוה יתיב על גבי קרקע, ולא ישב על כרים וכסתות כמו רבו.

אמרו ליה רבנן לדוד : ליתיב יישב מר אכרים וכסתות!

לא קביל עליה, לא הסכים לכך.

"תחכמני" - אמר רב: אמר לו הקדוש ברוך הוא, הואיל והשפלת עצמך - תהא כמוני! שאני גוזר גזרה - ואתה מבטלה!

"ראש השלישים" - תהא ראש לשלשת אבות, בכך שתלך לפניהם לעולם הבא.

"הוא עדינו העצני" - כשהיה יושב ועוסק בתורה - היה מעדן עצמו, מכופף את עצמו עד שהיו ידיו ורגליו ביחד, כמו תולעת.

ואילו בשעה שיוצא למלחמה - היה מקשה עצמו בגבורה כעץ קשה [וזהו ביאור "העצני"].

"על שמנה מאות חלל בפעם אחת" - שהיה זורק חץ ומפיל שמונה מאות חלל בפעם אחת. והיה מתאנח על מאתים.

דכתיב [דברים לב] "איכה ירדף אחד אלף".

יצתה בת קול ואמרה : [מלכים א טו] "רק בדבר אוריה החתי". שבגלל המעשה עם בת שבע, אלמנתו של אוריה החתי, נמנע ממנו להרוג אלף בבת אחת (100).

אמר רבי תנחום בריה דרבי חייא איש כפר עכו אמר רבי יעקב בר אחא אמר רבי שמלאי.

ואמרי לה, אמר רבי תנחום אמר רב הונא.

ואמרי לה, אמר רב הונא לחודיה:

דף יז - א

תלמיד שנידה לכבודו - נדויו נידוי, וכפי שיתבאר להלן:

דתניא: מי שמנודה לרב - הרי הוא מנודה גם לתלמיד.

אבל מנודה לתלמיד - אינו מנודה לרב, שאין הרב צריך להתרחק ממנו.

ומדייקת הגמרא: מנודה לתלמיד, רק לרב הוא דאינו מנודה, הא לכולי עלמא - מנודה.

והוינן בה: **למאי?** באיזה סיבת נידוי, המנודה לתלמיד הינו מנודה לכולי עלמא, חוץ מאשר לרב?

אי נידו אותו בסיבת **מילי דשמיא**, שעבר עבירה המחייבת נידוי, ולכן נידהו התלמיד, מדוע הוא אינו מנודה גם לרב? והרי כבר אמר הכתוב [משלי כא] "**אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'**", וגם הרב חייב לנהוג בריחוק כלפי מי שנידה התלמיד.

אלא לאו, מדברת הברייתא בתלמיד שנידה **לכבוד עצמו**.

אמר רב יוסף: צורבא מרבנן, עביד דינא לנפשיה, עושה דין לעצמו בתביעות ממוניות שיש לו כלפי אחרים, **במילתא דפסיקא ליה**, שאין לו ספק בצדקתו (101).

ההוא צורבא מרבנן דהוו סנו שומעניה, שיצאו שמועות רעות אודות הנהגותיו.

אמר רב יהודה: היכי ליעביד?

לשמתייה - צריכי ליה רבנן במקומו, לפי שהוא היה רבם (102).

לא לשמתייה - קא מיתחיל שמא דשמיא, מתחלל שם שמים על ידי הנהגותיו.

אמר ליה לרבה בר בר חנה: האם מידי שמיע לך בהא?

אמר ליה: הכי אמר רבי יוחנן, מאי דכתיב [מלאכי ב] "**כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו, כי מלאך ה' צבאות הוא**".

אם דומה הרב למלאך ה' - יבקשו תורה מפיו.

ואם לאו - אל יבקשו תורה מפיו (103). וכיון שהרב הזה שמועותיו רעות, מוטב שלא יבקשו תורה מפיהו, ובטל הטעם שצריכים ללמוד ממנו.

ואכן, **שמתיה רב יהודה** לאותו הרב.

לסוף איחלש נחלש ונחלה רב יהודה.

אתו רבנן לשיולי ביה, לבקרו ולדרוש בשלומו, ואתא איהו, אותו שנידהו רב יהודה, נמי בהדייהו.

כד חזייה רב יהודה, כשראהו רבי יהודה למנודה, חייך רבי יהודה.

והבין המנודה שרב יהודה מחייך אליו כדי ללעוג לו.

אמר ליה המנודה לרב יהודה: לא מסתייך לא מספיק לך דשמתיה להווא גברא שנידת לאותו אדם [התכוון על עצמו, והתבטא בלשון סגי נהור], **אלא אחוכי נמי חייך בי?** שאתה גם לועג לי, בחיוכך כלפי.

אמר ליה רב יהודה: לאו בדידך מחייכנא, אין חיוכי מכוון כלפיך ללעוג לך.

אלא זה חיוך של שמחה שלי, דכי אזלינא להווא עלמא, אלך כאשר אני **בדיחא דעתאי,** שמח ומבודח, ביודעי **דאפילו לגברא כוותך,** כמוך שאתה תלמיד חכם, בכל זאת **לא חניפי ליה,** אלא נידיתי אותו.

כאשר **נח נפשיה דרב יהודה, אתא בא המנודה לבי מדרשא.**

אמר להו המנודה: שרו לי! התירו את הנידוי שנידה אותי רב יהודה.

אמרו ליה רבנן: גברא דחשיב כרב יהודה - ליכא הכא דלישרי לך. ואין מתיר את הנידוי אלא מי שהוא חשוב כמו המנדה (104).

אלא, זיל לגביה דרבי יהודה נשיאה, דלישרי לך.

אזל לקמיה.

אמר ליה רבי יהודה נשיאה לרבי אמי: פוק צא ועיין בדיניה. ואי מיבעי אם יש אפשרות למישראל ליה - שרי ליה, התר לו את הנידוי שהטיל עליו רב יהודה! עיין רבי אמי בדיניה, וסבר למישראל ליה.

הזדמן רבי שמואל בר נחמני לבית המדרש בשעה שרצה רבי אמי להתיר למנודה את נידויו, לאחר שכמה שנים הוא לא הזדמן לבית המדרש.

עמד רבי שמואל בר נחמני על רגליו, ואמר: ומה שפחה של בית רבי, לא נהגו חכמים קלות ראש בנידויה שנדתה אדם שלא נהג כשורה, ולא התירוהו לאותו מנודה שהתנדה על ידה במשך שלש שנים (105).

יהודה, שהוא חבירינו - על אחת כמה וכמה שלא ננהוג קלות ראש בנידוי שנידה, להתירו סמוך לפטירתו.

אמר רבי זירא: מאי דקמן מה מראה לפנינו העובדה **דאתא האידנא**, שדוקא עתה בא האי סבא, רבי שמואל בן נחמני, **בבי מדרשא**, בבית מדרשנו? **דהא**, והרי כמה שני לא אתא, לא בא לכאן.

שמע מינה מכך שעתה הוא הופיע ואמר את דברו, **שלא מיבעי למישראל ליה.**

ואכן, **לא שרא ליה** רבי אמי למנודה את נידויו שהטיל עליו רב יהודה.

נפק יצא המנודה מבית המדרש.

כי קא בכי ואזיל, כאשר הלך ובכה, **אתא זיבורא** באה צירעה, **וטרקיה** ועקצתו **אאמתיה**, על אמתו, **ושכיב**, ומת מעקיצה זו (106).

עיילוהו העלוהו לקבורו **למערתא** של קבורה **דחסידי** - **ולא קיבלוהו**, שבא נחש עכן, ועמד סביב הפתח, ומנע את הכנסתו לקבורה במערת החסידים (107).

עיילוהו למערתא דדייני, שבה קבורים ראשי בית דין, והם במעלה פחותה מהחסידים - **וקיבלוהו** (108).

מאי טעמא קבלוהו הדיינים?

משום **דעבד כרבי אילעאי**, שחזר בתשובה על שמועותיו הרעות, ונהג כפי שהורה רבי עילאי בדרך התשובה.

דתניא, רבי אילעאי אומר: אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו - ילך למקום שאין מכירין אותו, וילבש שחורים ויתעטף שחורים, ויעשה מה שלבו חפץ, ואל יחלל שם שמים בפרהסיא (109).

ומבארת הגמרא את דברי רבי שמואל בר נחמני: **שפחה של בית רבי - מאי היא?**

דאמתא דבי רבי, חזיתיה להווא גברא דהוה מחי מכה לבנו הגדול. אמרה: ליהוי ההוא גברא בשמתא, משום דקעבר משום [ויקרא יט] "ולפני עור לא תתן מכשול". כי בנו הגדול מסוגל לבעט באביו, ונמצא האב מכשיל את בנו, כשמכהו (110).

דתניא: "ולפני עור לא תתן מכשל" - במכה לבנו גדול הכתוב מדבר (111).

ריש לקיש הוה מנטר שומר פרדיסא.

אתא ההוא גברא, וקאכיל תאיני מהפרדס.

רמא ביה קלא, צעק עליו ריש לקיש, ולא אשגח ביה.

אמר ריש לקיש: להוי ההוא גברא בשמתא. אמר ליה אותו אדם ליש לקיש: אדרבה, להוי ההוא גברא [ריש לקיש] בשמתא!

כי אם ממון נתחייבתי לך כשאכלתי מהתאנים - **נידוי מי נתחייבתי לך??** וכיון שנדית אותי שלא כדין, חייב אתה נידוי על שנידת אותי שלא כהלכה (112).

אתא ריש לקיש לבי מדרשא, ושאל מה דינו עתה.

אמרו ליה: הנידוי שלו, שנידה אותך - נידוי, כיון שנידה אותך כדין, על שנדית אותו שלא כהלכה, שלא היה חייב נידוי (113).

ואילו הנידוי שלך, שנידת אותו - **אינו נידוי**, כיון שלא היה כדין.

שאל ריש לקיש: ומאי תקנתיה?

אמרו לו: זיל לגביה, לך אליו, דלישרי לך, שהוא יתיר לך את הנידוי שלו.

אמר ריש לקיש: לא ידענא ליה. איני מכירו, ואיך יותר לי נידויו??

אמרו ליה: זיל לגבי נשיאה, דבכוחו לישרי לך נידוי של אחרים (114).

דתניא: נידוהו ואינו יודע מי נידהו - ילך אצל נשיא, ויתיר לו נדויו.

אמר רב הונא: באושא התקינו: אב בית דין שסרח - אין מנדין אותו, אלא אומר לו [מלכים ב יד] "הכבד ושב בביתך".

אבל אם חזר וסרח לאחר מכן - מנדין אותו, מפני חילול השם.

ופליגא דריש לקיש, הסובר שאין מנדים אותו לעולם.

דאמר ריש לקיש: תלמיד חכם שסרח - אין מנדין אותו בפרהסיא, שנאמר [הושע ד] "וכשלת היום, וכשל גם נביא עמך לילה", מלמד הכתוב: כסהו כלילה, כמו שבאפילת הלילה אין רואים (115).

וטעמו של דבר, כדי שלא יתבזה ברבים.

וכל נידוי הוא ביזוי ברבים, שהרי צריך להכריז עליו שהוא מנודה, כדי שלא יתקרבו אליו.

מר זוטרא חסידא, כי מיחייב צורבא מרבנן שמתא - ברישא תחילה היה משמית נפשיה, עצמו, משום כבודו של המנודה שעומד לנדותו (116), והדר, ורק אחר כך, בהיותו מנודה, משמית לדידיה, לצורבא מדרבנן.

והיה זה נידוי לפרק זמן קצר, עד שחזר לביתו.

כי הוה עייל באושפיזיה, כאשר היה נכנס מר זוטרא חסידא לביתו, שרי ליה לנפשיה, היה מתיר את נידויו העצמי, והדר שרי ליה לדידיה, לצורבא מדרבנן שנידה אותו (117).

אמר רב גידל אמר רב: תלמיד חכם מנדה לעצמו, ומיפר לעצמו (118).

אמר רב פפא: תיתי לי, יבוא לי טוב, משום דלא שמיתי צורבא מרבנן מעולם.

ומבארת הגמרא: **אלא, כי קא מיחייב צורבא מרבנן שמתא - היכי עביד רב פפא? כי הא, דבמערבא, בארץ ישראל, מימנו, היו נמנים חכמים להחליט אנגידא על מלקות דצורבא מרבנן, להלקות צורבא מרבנן על שסרח ולא נהג כשורה, ולא מימנו אשמתא, לא היו נמנים לנדותו, משום שהנידוי היה חמור בעיניהם ממלקות, והיו מעדיפים להלקותו.**

ומבארת הגמרא: **מאי, מהו לשון "שמתא"?**

אמר רב: שם מיתה.

ושמואל אמר: שממה יהיה.

ומהניא ביה נכנסת בו מכת השמתא במנודה ועושה בו רושם לעולם, גם לאחר שהותר הנידוי, **כי טיחיא בתנורא**, כמו שמן שטחו אותו בתנור, שלעולם נשאר בו לחות השמנונית.

ופליגא דעה זו אודות מכת השמתא שאינה יוצאה לעולם, על דעתו **דריש לקיש**, שסבר שהיא יוצאת לגמרי.

דאמר ריש לקיש: כשם שנכנסת השמתא במאתים וארבעים ושמונה איברים של האדם, כך כשהיא יוצאה - היא יוצאה ממאתים וארבעים ושמונה איברים.

כשהיא נכנסת - דכתיב [יהושע ו] "והיתה העיר חרם".

"חרם" בגימטריא - מאתים וארבעים ושמונה הוו.

כשהיא יוצאה - דכתיב [חבקוק ג] "ברגז רחם תזכור".

"רחם" בגימטריא הכי הוו [ארבע מאות ארבעים ושמונה].

אמר רב יוסף: שדי השלך שמתא אפילו אגנובתא דכלבא על זנב הכלב - ואיהי השמתא, דידה עבדה, תעשה את שלה.

והיינו, שאפשר להטיל שמתא אפילו על זנב כלב שאינו מסוים, והיא תעשה את פעולתה.

דהוא כלבא דהוא אכיל מסאני את המנעלים **דרבנן, ולא הוו קא ידעי רבנן מנו**, מי הוא אותו הכלב. **ושמתו ליה לכלב (119).**

איתלי ביה נורא נתלתה אש **בגנובתיה, בזנבו של הכלב, ואכלתיה, ושרפתו לכלב.**

ההוא איש אלמא אלים דהוה קא מצער ליה להווא צורבא מרבנן (119*).

אתא הצורבא מדרבנן לקמיה דרב יוסף, לשאול את עצתו.

אמר ליה: זיל שמתיה.

אמר ליה: מסתפינא מיניה. מפחד אני ממנו.

אמר ליה: לך לבית דין, ו**שקילי** וקח מהם **פתיחא** כתב שמתא **עליה**.

אמר לו: **כל שכן דמסתפינא מיניה**, שיש לי יותר לחוש, כי נטילת כתב שמתא מבית דין היא יותר חמורה בעיניו.

אמר ליה: לך לבית דין, **שקליה** וקח מהם כתב שמתא, ולאחר מכן **אחתיה בכדא**, תקע את תקיעת השמתא בתוך כד, כדי שלא ישמעו אנשים.

דף יז - ב

ואחתיה ותקע את התקיעות **בי קברי**, כי בבית הקברות לא מצויים אנשים. **וקרי ביה** ותקע בו **אלפא שפורי** אלף תקיעות שופר **בארבעין יומין**.

אזיל, עביד הכי.

פקע כדא, ומית אלמא.

ומבארת הגמרא: **מאי שפורי?** מדוע תוקעים בשופרות בשעת הנידוי?

כדי ללמד **שנפרעין ממנו** על מעשיו.

ומאי תברא? מדוע תוקעים בנוסף לתקיעה גם שברים?

אמר רב יצחק בריה דרב יהודה: כדי ללמד **שתברי בתני רמי**. שהשמתא בכוחה לשבר בתים רמים וגבוהים.

דתניא, אמר רבן שמעון בן גמליאל: כל מקום שנתנו **חכמים עיניהם**, כגון שמתא, הרי הוא מביא **או לידי מיתה או לידי עוני**.

שנינו במשנה: ואלו מגלחים במועד, **הנזיר הטמא והמצורע**, שעלה **מטומאתו לטהרתו**.

בעא מיניה רבי ירמיה מרבי זירא: האם התירו להם לגלח במועד רק **בשלא היה להם פנאי** להתגלח לפני המועד (120).

או דלמא התיירו להם במועד, **אף בשהיה להם פנאי** להתגלח לפני המועד.

אמר ליה רבי זירא: **תנינא** לפתרון בעייתך במפורש בברייתא:

כל אלו שאמרו חכמים שהם מותרין לגלח במועד הרי זה דוקא **בשלא היה להם פנאי** להתגלח לפני המועד. **אבל אם היה להם פנאי** לפני המועד - **אסורים** הם להתגלח במועד.

חוץ מ**נזיר** טמא ו**מצורע**, שאף על פי שהיה להם פנאי להתגלח לפני המועד - הרי הם **מותרים** להתגלח במועד, כדי **שלא ישהו קרבנותיהן**.

נזיר טמא ומצורע חייבים להביא קרבן ביום השמיני לטהרתם, ובתנאי שיתגלחו. ונמצא, שאם נאסור עליהם את הגילוח במועד [היות והיה להם פנאי לפני המועד], הם לא יביאו את הקרבן במועד, כיון שאין הקרבן בא אלא לאחר הגילוח. ואם כן, הם יתאחרו להביאו עד לאחר המועד.

ולכן, עדיף שלא נקנוס אותם על שלא התגלחו בזמן הפנאי שלפני המועד, כדי שיביאו קרבנם לטהרתם (121) בהקדם האפשרי, אף על פי שכבר עבר הזמן הראוי, שהוא יום השמיני לטהרתו.

תנא בברייתא: **הכהן והאבל מותרין בגילוח** במועד.

והוינן בה: **האי אבל - היכי דמי?**

אילימא שחל יום השמיני שלו לאבלותו **בערב הרגל**, שכבר קם מאבלות השבעה, והיה יכול להתגלח ביום השמיני לכבוד הרגל, כיון שבטלה ממנו גזירת שלשים היות ונהג יום אחד של אבילות שלשים לפני הרגל.

תיקשי, הרי **איבעי ליה לגלוחי בערב הרגל!**

וכיון שהיה צריך להתגלח אז ולא התגלח, למה נתיר לו להתגלח במועד?!

אלא, שמא תאמר **שחל שמיני שלו להיות בשבת, ערב הרגל**, ולא היה יכול להתגלח ביום השמיני מחמת קדושת השבת (122).

עדיין יקשה: הרי **איבעי ליה להקדים ולגלוחי ערב שבת!** על אף שהוא היום השביעי לאבלותו.

משום **דאמר רב חסדא אמר רבינא בר שילא: הלכה כאבא שאול**, שאמר הקובר את מתו שבעת ימים לפני הרגל, בטלה ממנו גזירת שלשים יום.

ומוזדים חכמים לאבא שאול, בשחל היום השמיני שלו להיות בשבת, ערב הרגל, שמותר לגלח כבר בערב שבת, למרות שהוא היום השביעי, היות ובשבת נשלמה אבלות שבעה, והתחילה הנהגת שלשים, והרגל מפסיקה. והיות שנמנע ממנו בעל כרחו מלגלח בשבת בגלל קדושת השבת התירו לו לגלח בערב שבת (123).

ואם כן, היה יכול להתגלח ביום השביעי, ומדוע נתיר לו להתגלח ברגל?

ומשנין: **לא צריכא, שחל שביעי שלו להיות בשבת, ערב הרגל (124).**

ובזה, **תנא ברא של הברייתא, האומר שמותר לו לגלח במועד, סבר לה כאבא שאול, דאמר מקצת היום ככולו, ולכן יום השביעי עולה לו לכאן ולכאן, הן לסוף מנין שבעה והן לתחילת מנין שלשים. וכיון שהתחיל לנהוג אבלות שלשים ובא הרגל ומפסיקו, מעתה רשאי הוא לגלח.**

וכיון דשבת הוי ביום השביעי ולא יכול לגלח בה, התירו לו לגלח במועד, היות ואנוס הוא, שאינו יכול לגלח ביום השביעי היות והוא שבת.

ואילו **תנא דידן סבר לה כרבנן (125), דאמרי: לא אמרינן מקצת היום ככולו, ואכתי לא שלים אבלות דשבעה לפני המועד, ולכן אינו יכול לגלח במועד, שהרי הוא לא התחיל עדיין את הנהגת האבלות של שלשים, והרגל לא הפסיק את השלשים (126).**

ועתה מבארת הגמרא מי הוא הכהן המוזכר בברייתא שהוא מגלח במועד: **האי כהן - היכי דמי?**

אילימא דשלים משמרתו ערב הרגל?

איבעי ליה לגלוחי ערב הרגל!

לא צריכא, דשלים משמרתו ברגל.

תנא דידן סבר, כיון דתנן: בשלשה פרקים בשנה היו כל המשמרות שוות באימורי הרגלים ובחילוק לחם הפנים. - כמאן דלא שלים משמרתו ברגל דמי.

ותנא ברא סבר, שאף על גב דשייך בהנך משמרות - משמרתיה מיהא שלימא ליה (127).

תנו רבנן: כל אלו שאמרו מותרין לגלח במועד - מותרין לגלח בימי אבלן.

ופרכנן : והתניא : אסורים ! (128)

אמר רב חסדא אמר רב שילא : כי תניא הכא מותרין - בשתכפוהו אבליהו.

ופרכינן : אי בשתכפוהו אבליהו, מאי איריא "כל אלו שאמרו" ? והרי אפילו כולי עלמא נמי !

דתניא : תכפוהו אבליהו זה אחר זה, הכביד שיערו - מיקל בתער (129), ומכבס כסותו במים.

הא אתמר עלה, אמר רב חסדא : בתער ולא במספרים, במים ולא בנתר ולא באהל (130). אמר רב חסדא : זאת אומרת, אבל אסור בתכבוסת (131).

תנו רבנן : כשם שאמרו "אסור לגלח במועד" - כך אסור ליטול צפורנים במועד, דברי רבי יהודה (132).

ורבי יוסי מתיר (133).

וכשם שאמרו "אבל אסור לגלח בימי אבליהו"

- כך אסור ליטול צפורנים בימי אבליהו, דברי רבי יהודה (134).

ורבי יוסי מתיר (135).

אמר עולא : הלכה כרבי יהודה באבליהו, והלכה כרבי יוסי במועד.

דף יח - א

שמואל אמר : הלכה כרבי יוסי שמתיר ליטול צפורניו במועד, ומתיר ליטול צפורניו באבליהו.

ובאבליהו הלכה כמותו, משום דאמר שמואל : הלכה כדברי המיקל באבליהו (136).

פנחס, אחוה דמר שמואל, איתרע ביה מילתא, שנפטר קרובו.

על נכנס שמואל אל אחיו פנחס כדי למישאל טעמא מיניה, לדבר על לבו לנחמו.

חזנהו ראה שמואל **לטופרי** לצפרניו של פנחס, **דהו נפישן**, שהיו גדולות.

אמר ליה שמואל לפנחס: **אמאי לא שקלת להו?** מדוע לא נטלת צפרניך? (137)

אמר ליה פנחס לשמואל: **אי בדידיה** [אצלו, דהיינו, אצלך] **הוה** אבלות - **מי מזלזלת ביה כולי האי** ליטול צפרניך בזמן אבלות?

הואי היה דיבור זה של פנחס [קהלת י] **כ"שגגה שיוצא מלפני השליט", ואיתרע ביה מילתא בשמואל**, שנפטר קרובו.

על נכנס אל שמואל פנחס אחוה, למישאל טעמא מיניה. לנחמו.

שקלינהו לטופריה, נטל שמואל את צפרניו, **חבטינהו לאפיה**, וזרק אותן מרוב כעסו. [אך חזר וכנסן, כי הזורק צפרניו נקרא רשע. רש"י] (138).

אמר ליה שמואל לפנחס אחיו: מדוע פתחת את פיך לומר אילו היתה אצלי אבלות, וכי **לית לך "ברית כרותה לשפתים"!!** שדבריו של אדם מתקיימים. וכמו שמצינו אצל אברהם אבינו.

דאמר רבי יוחנן: מנין שברית כרותה לשפתים, שמתקיימים דבריו של אדם?

שנאמר [בראשית כב] **"ויאמר אברהם אל נעריו: שבו לכם פה עם החמור, ואני והנער נלכה עד כה, ונשתחוה, ונשובה אליכם"**.

ואכן **איסתייעא מלתא, דהדור תרוייהו**, ולא נשחט יצחק (139).

סבור מיניה: צפורניים **דיד - אין**, אותן מותר ליטול בימי אבלו מחמת מאיסותן, אבל צפורניים **דרגל - לא** יטול בימי אבלו, כיון שאין בהן מיאוס.

אמר רב ענן בר תחליפא: לדידי מפרשא לי מיניה דשמואל: לא שנא דיד, ולא שנא דרגל מותר ליטול בימי אבלו (140).

אמר רב חייא בר אשי אמר רב: ובגנוסטר, במספריים, אסור ליטלן אלא רק בצפרניו (141).

אמר רב שמן בר אבא: הוה קאימנא קמיה דרבי יוחנן בי מדרשא בחולו של מועד, ושקלינהו לטופריה ונטל צפרניו בשיניה, וזרקינהו.

שמע מינה תלת: שמע מינה: מותר ליטול צפרנים בחולו של מועד (142).

ושמע מינה מכך שנטלן בשיניו, שאין בהן משום מיאוס.

ושמע מינה: מותר לזרקן.

ופרכינן: **איני! והתניא: שלשה דברים נאמרו בצפריים: הקוברן - צדיק, שורפן - חסיד (143), זורקן - רשע.**

וטעמא מאי נקרא הזורקן רשע? כי **שמא תעבור עליהן אשה עוברה, ותפיל את עוברה**, לפי שיש סגולה בצפריים זרוקות, שגורמות להפלת עובר של אשה העוברת עליהן (144).

ואם כן תיקשי, כיצד אמרנו שמע מינה ממעשהו של רבי יוחנן שמותר לזרקן!!

ומשנין: **אשה בבי מדרשא לא שכיחא**. ולכן, שם מותר לזרקן (145).

וכי תימא, זימנין דמיכנשי להו שיאספו את הצפריים מרצפת בית המדרש, **ושדי להו אבראי**, ויזרקו אותן לחוץ, אין לחשוש לכך, כי **כיון דאשתני** מהמקום שנזרקו אליו תחילה - **אישתני**, ושוב אין הן מזיקות במקום השני (146).

אמר רב יהודה אמר רב: זוג בא מחמתן לפני רבי.

ומר זוטרא מתני דבר זה בברייתא: זוג בא מחמתן לפני רבי.

ובקשו ממנו להתיר בימי אבל נטילת צפריים - והתיר להם (147).

וידעתי את דעתו של רבי בדין גילוח השפם, שמותר לגלחו בימי האבל. [ובשפם אין איסור גילוח פאת הזקן, רש"י], ולכן **אם בקשו ממנו נטילת שפה - התיר להם.**

ושמואל אמר: אף בקשו ממנו היתר לגילוח השפה [השפם], והתיר להם.

אמר אביטול ספרא משמיה דרב: מותר לגלח בימי אבלו את השפה מזוית אחת של הפה עד לזוית שכנגדה, היות ושערות השפם מעכבות את האכילה והשתיה, ומביאות למיאוס.

אמר רבי אמי: ובשפה המעכבת את האכילה והשתיה בלבד התיר לגלח, ולא את כל השפה (148).

אמר רב נחמן בר יצחק: לדידי שאני אנין דעת - כל השפה, כ"שפה המעכבת" דמי לי.

ואמר אביטול ספרא משמיה דרב: פרעה שהיה בימי משה, הוא, גופו, היה באורך אמה. וזקנו באורך אמה. ופרמשתקו, אמתו היתה באורך אמה וזרת.

לקיים מה שנאמר [דניאל ד] "ושפל אנשים - יקים עליה".

ואמר אביטול ספרא משמיה דרב: פרעה שהיה בימי משה - אמגושי היה.

ובמסכת שבת [עה א] נחלקו רב ושמואל במשמעות "אמגושי", האם או מכשף, או שהוא מין האדוק בעבודה זרה, ומגדף תדיר.

שנאמר [שמות ז] "הנה יצא המימה". וגו'. והיתה מטרת צאתו אל היאור לצורך מכשפות, למאן דאמר מכשף היה. או כדי לחרף ולגדף, ולומר "לי יאורי ואני עשיתיני", למאן דאמר מין מגדף היה.

שנינו במשנה: ואלו מכבסין במועד (149) - הבא ממדינת הים.

אמר רב אסי אמר רבי יוחנן: מי שאין לו אלא חלוק אחד - מותר לו לכבסו בחולו של מועד.

מתיב רבי ירמיה ממשנתנו: אלו מכבסין במועד, הבא ממדינת הים, וכו'.

ויש לדייק מכאן: רק הני - אין, מותר להם לכבס, אבל מי שאין לו אלא חלוק אחד - לא הותר לו לכבס! (150)

אמר ליה רבי יעקב לרבי ירמיה: אתרץ ואסברה ואסביר לך כך:

מתניתין ששנינו בה "אלו מכבסים" אינה באה לשלול כיבוס ממי שאין לו אלא בגד אחד.

אלא, כוונתה לומר כי מי שהתירו לו לכבס במועד, הרי אף על גב דאית ליה תרי בגדים, ומטנפי, מותר לו לכבסם.

וכמו כן מי שאין לו אלא רק חלוק אחד, מותר לו לכבסו במועד (151).

שלח רב יצחק בר יעקב בר גיורי משמיה דרבי יוחנן: כלי פשתן, שדרךן להטנף, מותר לכבסן בחולו של מועד (152).

דף יח - ב

מתיב רבא ממשנתנו, ששינונו בה: **מטפחות** שמנגבים בהן **הידיים**, והן מאוסות. וכן **מטפחות** **הספרים** העשויות פשתן, מותר לכבסן במועד.

ומדייק רבא: רק **הני**, מטפחות הידיים ומטפחות הספרים, הנזכרים במשנה, **אין**, מותר לכבסם במועד. אבל שאר **כלי פשתן** - **לא** מכבסים במועד. ומוכח להיפך ממה שאמר רב יצחק בר יעקב בר גיורי משמיה דרבי יוחנן, שכל כלי פשתן מותרים בכיבוס במועד.

אמר ליה אביי לרבא: לעולם אכן כל כלי פשתן מותרים בכביסה במועד. אלא שכונת **מתניתין** [משנתנו] היא לומר שמטפחות הידיים ומטפחות הספרים מותרים לכבס **אפילו דשאר מיני**. והיינו, שמטפחות הידיים והספרים, גם אם הן עשויות מצמר, ויש טירחה רבה בכיבוסם, בכל זאת מותר לכבסם במועד, מחמת טינופם.

אבל שאר הבגדים מכל המינים, חוץ מבגדי פשתן, אסור לכבסם מחמת הטירחה. ומאידך, כל כלי הפשתן מותרים בכביסה.

אמר בר הידיא: לדידי חזי לי אני ראיתי בשפת הכינרת, שהיא **ימה של טבריה**, **דמפקי לה** שמוציאים אליה **משיכלי**, ספלים גדולים, **דמני כיתנא**, מלאים בגדי פשתן, **בחולא דמועדא**, ומכבסים את הבגדים על שפת הכינרת (153).

ומוכח ממעשיהם כי מותר לכבס במועד את כל הבגדים העשויים מפשתן!

מתקיף לה אביי: מאן לימא לן דאותם אנשים שכבסו את בגדי הפשתן על שפת הכינרת - **ברצון חכמים עבדי!**?

דלמא, שמא **שלא ברצון חכמים עבדי!** ואם כן, אין ראייה ממנהגם שמותר לכבס במועד בגדי פשתן.

מתניתין:

ואלו **כותבין במועד**: (154) שטרות של **קדושי נשים** (155).

אדם המקדש אשה באמצעות שטר, הרי הוא **כותב לה שטר קידושין בלשון הזאת**: "הרי את [פלונית בת פלוני] מקודשת לי [פלוני בן פלוני]" , ונותן לה את השטר. **ובכך היא מקודשת לו** (156). ושטרי **גיטין** (157).

ושוברין על פרעון חוב.

דייתיקי, שטרי צוואה.

שטרי **מתנה** (158) .

ופרוזבולין.

תקנת "פרוזבול" נועדה לצורך העניינים, שיוכלו ללוות כסף לפני שנת השמיטה, ולא יירתעו המלווים מלהלוות להם כסף מחמת החשש שמא תשמט השנה השביעית את ההלוואה, ולא יחזירו להם את ההלוואה.

ותיקנו חכמים שלפני שמגיע המועד שבו משמטת השביעית את ההלוואות, שיבוא המלוה לבית דין, ויודיע להם כי הוא מוסר להם את החובות שחייבים לו הלווים. ומעתה הוא יכול לגבותם בכל עת שירצה, גם אם הגיע מועד השמיטה, מכוחם של בית הדין.

ויסוד התקנה בנוי על ההלכה שאין השביעית משמטת אלא חוב כלפי אדם פרטי, ולא חוב כלפי בית דין (159).

איגרות שום. כאשר בית דין מחלקים ירושה הם מוציאים איגרות לכל אחד מן היורשים, ובהן הערכה ["שומה"] של שיווי הנכסים שקיבל כל אחד מהאחים היורשים, כדי שכל אחד ידע את שיווי שדהו שקיבל בתוך חלוקת הנכסים.

ואיגרות מזון, כאשר אדם נושא אשה שיש לה בת מאדם אחר, אם הוא מקבל עליו את החובה לזון את בתה, כותבים בית דין לאשה שטר, ובו מבואר שפלוגי קיבל על עצמו לזון את בת אשתו.

שטרי חליצה, שכותבים בית דין ליבמה הנחלצת, שהיא מותרת להנשא לכל אדם לאחר חליצתה.

ומיאונים. קטנה שהשיאוה אמה או אחיה בקידושין מדרבנן, יכולה היא למאן בנישואיה לבעלה, והרי היא יוצאת בלי גט. אלא שבית דין כותבים לה שטר על מיאונה.

ושטרי בירורין. שפסקו בית דין בין שני בעלי דינים, וביררו לכל אחד את חלקו, וכותבים את פסקם בשטר.

גזרות פסקי בית דין.

ואיגרות של רשות (160) .

גמרא:

אמר שמואל: מותר לארס אשה בחולו של מועד מחמת החשש שמא יקדמנו
אדם אחר, ויארסנה לפניו (161).

ומוכיחה הגמרא כדברי שמואל: **לימא מסייע ליה** לשמואל ממשנתנו: **ואלו כותבין**
במועד: שטרי קדושי נשים.

מאי לאו, שטרי קדושין ממש. ומוכח שמותר לקדש אשה בחולו של מועד!

ודוחה הגמרא: **לא** בשטרי קדושין ממש מדובר במשנתנו, אלא **בשטרי פסיקתא,**
שכותבים בשעת השידוכין, **וכדרב גידל אמר רב.**

דאמר רב גידל אמר רב: אנשים המשדכים את ילדיהם זה לזה, שואל אבי הבת את
אבי הבן: **"כמה אתה נותן לבנך** לצורך הנישואים?" ועונה לו אבי הבן **"כך וכך** אני
נותן". וכן שואל אבי הבן את אבי הבת **"כמה אתה נותן לבתך** לצורך נשואיה", ועונה
לו אבי הבת **"כך וכך** אני נותן".

אם **עמדו וקדשו** לאחר אמירת התחייבותם - **קנו.** דהיינו, חלה התחייבותם של אבי
הבן ואבי הבת באמירה גרידא, ללא צורך במעשה קנין. **והן הן הדברים הנקנין**
באמירה.

והיו כותבים שטר ובו פרטי ההתחייבות ההדדיות. אך ההתחייבויות עצמן היו חלות
בעצם אמירתם, כאשר קדשו מתוך אמירת ההתחייבויות.

[ומבאר החזון איש שכל מטרת הקנין היא לצורך סמיכות דעת גמורה, וכאן יש לסמיכות
דעת גם בלי קנין. והוסיף החזון איש, שבכמה מקומות מצינו שיש קנין באמצעות ההנאה
שמהנה הקונה את המקנה, אך קנין שכזה הוא רק במקום שמצינו אותו במפורש בדברי
חז"ל, ואין לנו לבאר במקומות אחרים, שחל הקנין באמצעות ההנאה] (162).

וממשיכה הגמרא להביא ראיה לדברי שמואל:

לימא מסייע ליה לשמואל מהמשנה [בדף ח ב] לעיל:

תנן: **אין נושאים נשים במועד, לא בתולות ולא אלמנות.** וכמו כן **לא מיבמין**
במועד, **מפני ששמחה היא לו.** ואין מערבים שמחה בשמחה.

ומדייקת הגמרא: דוקא אין נושאים במועד. **הא לארס - שרי!**

ודוחה הגמרא: התנא, לשון של "לא מיבעיא" קאמר! וכך אמר: לא מיבעיא לארס שאסור במועד - דהרי לא קעביד בכך מצוה, כל זמן שלא נשא, כיון שיסוד מצות נישואין הוא מצות פריה ורביה, והיא אינה מתקיימת לפני הנישואין (163).

אלא, אפילו לישא נמי, דקא עביד מצוה, שעוסק בקיום מצות פריה ורביה, אסור במועד.

תא שמע, ראייה לשמואל מהא דתנא דבי [ששנינו אימרה מדברי התנאים, בבית מדרשו של] **שמואל:**

מארסין נשים במועד, אבל לא כונסין אותן. ואין עושין במועד סעודת אירוסין על אף שמארסים בו, וכמו כן **לא מיבמין, מפני ששמחה היא לו** [סעודת האירוסין וכן היבום], ואין מערבים שמחה בשמחה.

ומסקינן: **אכן שמע מינה ממימרא זו כשמואל.**

והוינן בה: **ומי אמר שמואל** שההיתר לארס במועד הוא מחמת החשש **שמא יקדמנו** אדם אחר? (164)

והאמר רב יהודה אמר שמואל: בכל יום ויום בת קול יוצאת ואומרת "בת פלוני לפלוני", וכן היא מכרזת בכל יום "שדה פלוני לפלוני". וכיון שזיווגו של אדם נקבע על פי בת קול, למה יש לו לחוש שמא יקדימנו אחר?!

ומכח קושיה זו משנה הגמרא את הנוסח בדברי שמואל:

אלא, כך אמר שמואל: יש לו לחוש שמא יקדמנו אחר ברחמים בתפלתו, וימנע ממנו הזיווג שנקבע לו על ידי בית דין של מעלה.

כי הא מעשה דאירע אצל רבא:

פעם אחת שמעיה, שמע רבא, לההוא גברא דבעי רחמי, לאדם שביקש בתפילתו שירחמנו הקב"ה. וכך אמר וביקש: תזדמן לי אשה פלניתא, שתנשא לי.

אמר ליה רבא: לא תיבעי, אל תבקש רחמי הכי! (165) כי אי חזיא לך, אם אשה זאת ראויה לך לפי שכך הכריזה הבת קול - לא אזלא מינדך! היא לא תלך ממך לאדם אחר, ורק אתה תשאנה, ואין לך להרבות בבקשת רחמים על כך.

ואי לא תזדמן לך אותה האשה, משום שלא הכריזו עליה משמים שהיא מיועדת לך - **כפרת בה'**. דהיינו, תבוא לכפור בכוחה של תפילה, ותאמר שאין הקב"ה שומע תפילה, היות ולא קיבל את בקשתך לשאת את האשה הזאת.

בתר הכי, לאחר מכן **שמעיה** רבא, **דקאמר** אותו אדם בהמשך תפילתו: אם לא תזדמן אשה זו, אלא יקחנה אדם אחר, הריני מבקש בקשה אחת מהשתיים:

או איהו [על עצמו הוא ביקש, ובלשון סגי נהור] **לימות מקמה**. והיינו, שביקש למות לפני שישאנה אדם אחר, כדי שלא יצטער בראותו אדם אחר זוכה בה.

או איהי תמות מקמיה, שהיא תמות לפני שישאנה אדם אחר.

ומכח אותו מעשה יש לנו ללמוד, שיש לחוש שמא יתפלל אדם אחר על מותה של האשה המיועדת לו, כיון שגם הוא מבקש לשאתה, ומבקש שתמות אם הוא לא ישאנה.

ויש לחוש שמא תמות אותה האשה לפני שישאנה, כתוצאה מתפילתו של האדם האחר, ולכן סובר שמואל שמותר לארס אשה אפילו במועד.

אמר ליה רבא לאותו אדם שביקש לשאתה: **לאו אמינא לך** וכי לא אמרתי לך מקודם **שלא תיבעי עלה דמילתא!**

כי הכי אמר רב משום רבי ראובן בן אצטרובילי: מן התורה, ומן הנביאים, ומן הכתובים מה' - נקבעת **אשה לאיש!** ואין הדבר תלוי בבחירה או בבקשה!

מן התורה - דכתיב [בראשית כד] **"ויען לבן ובתואל ויאמרו: מה' יצא הדבר"**. ואין בידנו להתנגד.

מן הנביאים - דכתיב בשמשון כשנשא את דלילה [שופטים יד] **"ואביו ואמו לא ידעו. כי מה' היא"**.

מן הכתובים - דכתיב [משלי יט] **"בית והון נחלת אבות. ומה' - אשה משכלת"**. וכיון שהביאה הגמרא מימרא בשמו של רבי ראובן בן איצטרובילי, היא מביאה מימרות נוספות בשמו:

ואמר רב משום רבי ראובן בן איצטרובילי, ואמרי לה יש אומרים שבמתניתא **תנא** [ולא רב אמר זאת]:

אמר רבי ראובן בן איצטרובילי: אין אדם נחשד, נעשה חשוד בפי הבריות, ומואשם על ידי אנשים, בדבר עבירה - אלא אם כן אכן עשאו.

ואם לא עשה את כולו - עשה מקצתו.

ואם לא עשה מקצתו - הרהר בלבו לעשותו.

ואם לא הרהר בלבו לעשותו - ראה אחרים שעשו, ושמח.

מתיב רבי יעקב : הא כתיב בספר מלכים ב [פרק יז] **"ויחפאו** [העלילו והאשימו] **בני ישראל דברים אשר לא כן, על ה' אלהיהם"!!**

ומוכח שאנשים מחשידים ומאשימים גם בדבר שאינו נכון כלל!!

ומשנין: **התם - להכעיס הוא דעבוד**, וידעו שלא היה כדבריהם.

ומקשינן: **תא שמע** מדכתיב בספר תהלים [פרק קו] **"ויקנאו למשה במחנה, לאהרן קדוש ה'".**

רב שמואל בר יצחק אמר: מלמד שכל אחד קינא לאשתו ממשה! שהחשידה והאשימה שזינתה עמו, למרות שאין זה דבר נכון.

ומוכח שאנשים מחשידים אדם גם בדבר שאין בו כלל.

ומשנין: **התם - משום שנאה כלפי משה הוא דעבוד**, וידעו הם עצמם שאין הדבר נכון.

ועוד מקשה הגמרא: **תא שמע, אמר רבי יוסי: יהא חלקי עם מי שחושדין אותו בדבר ואין בו.**

וכן אמר רב פפא: לדידי חשדון בדבר עבירה, ולא הוה בי!

ומשנין: **לא קשיא.**

הא שחושדים בדבר שאין בו כלל, הוא **בקלא** בקול שם רע היוצא על האדם, **דפסיק**, שלאחר זמן הוא נפסק.

הא שאין חושדים בו אלא אם יש לו שייכות לדבר, הוא **בקלא דלא פסיק**, אלא נמשך.

וקלא דלא פסיק - עד משך כמה זמן הוא נקרא קלא דלא פסיק?

אמר אביי: אמרה לי אם: דומי [העיסוק בחשד לדבר עבירה על אדם] **דמתא**, של העיר - נמשך **יומא ופלגא**. יום וחצי.

והני מילי שאם יצא הקול ונמשך העיסוק בחשד יום וחצי מוכח שיש בו מאותו ענין,
דלא פסק הקול ביני ביני.

אבל אם פסק הקול ביני ביני - לית לן בה. אין זה חשד מתמשך.

וכי פסק ביני ביני [שאז אין אומרים שיש לו שייכות למעשה העבירה] - לא אמרן
אלא דלא פסק הקול מחמת יראה. אבל אם פסק הקול מחמת יראה - לא נחשב
ההפסק, אלא הרי זה כמו שנמשך הקול כל הזמן בלא הפסק.

ולא אמרן שההפסק נחשב להפסק, אלא דלא הדר הקול ונבט, צמח מחדש [מלשון
נביטה, שהיא צמיחה חדשה, להוציא מקול שהמשיך אחר שהפסיק].

אבל אם הדר נבט, שחזר הקול ויצא מחדש, לא נחשב ההפסק, אלא הרי זה קול
מתמשך, והוא ראייה שיש לאותו אדם שייכות לאותה עבירה (166).

ולא אמרן שקול מתמשך הוא ראייה לשייכות לעבירה אלא דלית ליה, שאין לו לאדם
שיצא עליו הקול אויבים. אבל אם אית יש ליה אויבים, אין הקול ראייה שיש לו
שייכות לעבירה, היות ואויבים הוא דאפקוה לקלא. שאויביו הם שהוציאו עליו את
הקול במלחמתם בו, ולא מחמת שהוא שייך לעבירה יצא הקול (167).

מתניתין:

אין כותבין שטרי חוב על הלואה במועד (168).

ואם אינו מאמינו המלוה ללוה בלא שטר, שחושש (169) שיכפור הלוה בהלואה, או
שאינו לו לסופר הכותב את השטרות מה יאכל, והוא זקוק לכתוב שטרי חוב לצורך
מזונותיו (170) - הרי זה יכתוב (171). אין כותבין ספרים תפילין ומזוזות במועד
(172). ואין מגיהין אות אחת (173), אפילו לא בספר עזרא, שהוא חשוב ביותר
(174).

רבי יהודה אומר: כותב אדם תפילין ומזוזות לעצמו, כדי להניחם על גופו, ועל
מזוזות ביתו. אבל אינו כותב לציבור, לפי שהוא דרך מלאכה (175).

דף יט - א

וטווה אדם את חוטי הציצית בשינוי מהדרך שטווה בחול. שאינו טווה אותם בידו, בין אצבעותיו ובעזרת הפלך, אלא טווה **על יריכו** את חוטי **התכלת** לצורך עשיית **ציציתו** (176).

גמרא:

תנו רבנן: כותב אדם במועד תפילין ומזוזות לעצמו. וטווה אדם על יריכו חוטי תכלת לציציתו.

ועושה כך אפילו לצורך אנשים **אחרים**, **בטובה**, שמכירים לו על כך טובה. אבל לא יעשה זאת עברם תמורת שכר, **דברי רבי מאיר**.

רבי יהודה אומר: מערים אדם במשך כל ימי חול המועד, וכותב בהם תפילין לעצמו, **ומוכר את שלו**, ואחר שמכר את שלו, **חוזר** שוב **וכותב לעצמו** (177).

רבי יוסי אומר: כותב אדם תפילין במועד, **ומוכר כדרכו** - **כדי פרנסתו**, בהרווחה. ומותר לעשות כך אפילו למי שיש לו מה לאכול במועד (178).

אורי הורה ליה רב לרב חננאל, ואמרי לה רבה בר בר חנה הורה לרב חננאל:

הלכה: כותב אדם תפילין **ומוכר כדרכו**, **כדי פרנסתו**, בהרווחה, ואפילו יש לו מה לאכול.

וטווה על יריכו תכלת.

תנו רבנן: טווה אדם על יריכו תכלת לציציתו. אבל לא יטווה באמצעות **אבן**, שלא יתלה אבן בחוט כדי שיהיה החוט מתוח, ותהיה שזירת החוט יפה, **דברי רבי אליעזר**.

וחכמים אומרים: טווה אף באמצעות אבן.

רבי יהודה אומר משמו: טווה באבן, אבל לא בפלך.

וחכמים אומרים: יכול הוא לטוות בין באבן בין בפלך (179).

אמר רב יהודה אמר שמואל, וכן אמר רבי חייה בר אבא אמר רבי יוחנן:
הלכה, טווה בין באבן בין בפלך. והלכה: כותב תפילין כדרכו, ומוכר כדי
פרנסתו בהרווחה.

מתניתין:

הקובר את מתו שלשה ימים קודם לרגל (180)

- בטלה הימנו גזרת אבלות של שבעה ימים. היות ועיקר האבלות היא שלשה ימים.
ואינו צריך להשלים את מנין שבעת הימים לאחר הרגל (181).

ואם קבר את מתו שמונה ימים לפני הרגל, שכבר נהג יום אחד משלשים ימי האבלות
לפני הרגל - בטלו הימנו גזרת שלשים.

מפני שאמרו חכמים: דוקא שבת עולה למנין שבעת ימי האבלות ואינה מפסקת
את שבעת ימי האבלות, אלא ממשיך ומונה את שבעת ימי האבלות לאחריה.

אבל רגלים - מפסיקין את שבעת ימי האבלות, אם חלו תוך שבעה, ואת מנין
השלשים אם חלו תוך שלשים [לאחר שבעה], ולא צריך להמשיך למנותם לאחר המועד.

וכמו כן אינן עולין הרגלים למנין שבעה אם קבר את מתו ברגל. אלא, מתחיל המנין רק
לאחר הרגל (182).

רבי אליעזר אומר: משחרב בית המקדש - יום עצרת [חג השבועות] הוא נחשב
כשבת.

היות ועתה אין מקריבים קרבנות תשלומים בששת הימים שאחר עצרת, הרי דינה של
עצרת הוא כמו יום השבת, שהוא עולה למנין שבעה, אך אינו מפסיק, לפי שהוא רק יום
אחד (183).

רבן גמליאל אומר: ראש השנה ויום הכפורים - הרי הם כרגלים, שמפסיקים,
ואינם עולים (184).

וחכמים אומרים: לא כדברי זה ולא כדברי זה. לא כרבי אליעזר ולא כרבן
גמליאל. אלא:

עצרת דינה - כרגלים, כמו בזמן הבית, והיא מפסקת את אבלות שבעה כמו שהיה בזמן
הבית, כשהיו לעצרת תשלומים כל שבעה.

ואילו **ראש השנה ויום הכפורים** דינם - **כשבת**, שאינם מפסיקים, לפי שתמיד הם אינם אלא יום אחד (185).

גמרא:

שנינו במשנה שהקובר את מתו שמונה ימים לפני הרגל בטלו ממנו גזירת שלשים. **ואמר** על כך **רב**: רק "גזרת שלשים" **בטלו**, אבל ה"ימים" עצמם **לא בטלו**, אלא הרי הם תלויים ועומדים, וכפי שיבואר מיד.

וכן אמר רב הונא: גזרת שלשים - בטלו, אבל ימים - לא בטלו.

ואילו **רב ששת אמר: אפילו ימים - נמי בטלו.**

ומבארת הגמרא את טעמם של רב ורב הונא:

מאי טעמא, מה היא המשמעות ש"ימים לא בטלו"?

שאם לאחר שבטלה ממנו גזירת שלשים, ויכול היה להתגלח בערב הרגל, בכל זאת **לא גילח ערב הרגל - אסור לו לגלח אחר הרגל** עד שיכלו שלשים יום (186).

דף יט - ב

והתניא לסייע [לדברי רב ולדברי רב הונא, תוס'], מהא דתניא:

הקובר את מתו שלשה ימים קודם לרגל - בטלה הימנו גזרת שבעה.

ואם קבר אותו **שמונה ימים קודם לרגל - בטלה הימנו גזרת שלשים.**

ומגלח ערב הרגל.

אבל, **אם לא גילח ערב הרגל - אסור לגלח אחר הרגל** כל שלשים.

אבא שאול אומר: אפילו אם לא גילח קודם לרגל **מותר לו לגלח אחר הרגל** (187)

וטעמו של דבר : **שכשם שקיום מצות שלשה ימי אבלות לפני הרגל, מבטלת ממנו גזרת שבעה**, שאינו צריך לנהוג אחר הרגל כלום ממצות שבעה - **כך קיום מצות שבעה לפני הרגל, מבטלת גזרת שלשים**, שלאחר הרגל אינו צריך לנהוג כלל גזרת שלשים, ואפילו אם לא גילח לפני הרגל.

ועתה דנה הגמרא בדברי אבא שאול, שאמר "כשם שמצות שלשה מבטלת גזרת שבעה, כך מצות שבעה מבטלת גזרת שלשים יום":

והוינן בה: וכי יתכן לומר שקיום מצות **שבעה ימי אבילות לפני הרגל מבטל את גזרת שלשים**!!

והאנן, והרי במשנתנו "הקובר את מתו **שמונה ימים קודם הרגל בטלו הימנו גזרת שלשים**", ולא "הקובר את מתו שבעה ימים לפני הרגל", **תנן!**

ומשנינן: **קסבר אבא שאול: מקצת היום ככולו, ולכן תחילת יום שביעי עולה לו לכאן**, להחשב כסוף השבעה, וסופו של היום השביעי עולה לו **לכאן**, כיום השמיני, ויכול להתחיל ולמנות בו שלושים.

אמר רב חסדא אמר רבינא בר שילא:

א. **הלכה כאבא שאול** בשתי ההלכות שנחלק בהן על חכמים [תוס']. ולכן הלכה שמקצת היום ככולו, וגם הלכה שאפילו אם לא גילח ביום השמיני, מפסיק הרגל את גזירת שלשים.

ב. **ומודים חכמים לאבא שאול, כשחל שמיני שלו להיות בשבת ערב הרגל**, שאינו יכול לגלח בה, **שמותר לו לגלח בערב שבת**, שהוא היום השביעי, לפי שמקצת היום ככולו, ומשחלף מקצת היום השביעי מותר לו לגלח לכבוד החג.

ואומרת הגמרא:

כמאן אזלא, הא דאמר רב עמרם אמר רב: אבל, כיון שעמדו מנחמין מאצלו (188) **בבוקרו של היום השביעי, הרי הוא מותר כבר בחיצה!!** (*188)

כמאן - כאבא שאול הסובר שמקצת היום ככולו, והוא עולה לו לכאן ולכאן.

אמר אביי: א. **הלכה כאבא שאול ביום שבעה** שהוא עולה לו לכאן ולכאן, ונחשב כשמיני, ולכן יכול לרחוץ בו.

ב. **ומודים חכמים לאבא שאול ביום שלשים, דאמרינן "מקצת היום ככולו"**.

ואילו **רבא אמר** :

א. **הלכה כאבא שאול ביום שלשים**, שמקצת יום השלשים נחשב ככולו, ויכול לגלח בו אחר שעבר מקצת היום.

ב. **ואין הלכה כאבא שאול ביום שבעה**, ואינו עולה לו לכאן ולכאן.

ונהרדעי אמרי: הלכה כאבא שאול - בזו ובזו (189), משום **דאמר שמואל: הלכה כדברי המיקל באבל**.

ועתה מבארת הגמרא את מקור הדין של איסור גילוח באבלות שלשים יום:

והוינן בה: **שלשים יום** באבלות - **מנלן?** ומשנינן: **יליף** גזירה שוה "**פרע פרע**" **מנזיר**.

כתיב הכא, באהרן ובניו, לאחר מיתת נדב ואביהוא, שאסר להם הכתוב לנהוג באבלות, באמרו [ויקרא י] "**ראשיכם אל תפרעו** [אל תגדלו שערות ראשכם אלא תגלחו אותן]". ומשמע ששאר האבלים אסורים בגילוח.

וכתיב התם בדיני נזיר [במדבר ו] "**גדל פרע שער ראשו**".

מה להלן בנזיר הרי הוא נוהג דיני נזירות במשך **שלשים יום** - **אף כאן** באבלות היא נוהגת **שלשים יום**.

והתם בנזיר עצמו, שממנו אנו למדים - **מנלן** שהנהגת נזירות היא במשך שלשים יום?

אמר רב מתנה: סתם נזירות היא שלשים יום, שאדם האומר "הריני נזיר", וסתם דבריו ולא פירש את משך זמן הנזירות, הרי הוא נזיר שלשים יום.

ומאי טעמא אמרינן שסתם נזירות היא שלשים יום? **כי אמר קרא** [במדבר ו] על הנזיר "**קדש יהיה**".

"**יהיה**" **בגימטריא** - **תלתין שלשים הוו**.

אמר רב הונא בריה דרב יהושע: הכל מודין באבל, כשחל שלישי שלו להיות ערב הרגל, שאסור בחיצה עד הערב. היות וצריכים שיהיו שלשה ימים שלמים, ולכן ירחף האבל ביום טוב, בערב (190).

אמר רב נחמיה בריה דרב יהושע: אשכחתינהו מצאתים לרב פפי ולרב פפא דיתבי, וקאמרי: הלכה כרב הונא בריה דרב יהושע.

איכא דאמרי, אמר רב נחמיה בריה דרב יוסף: אשכחתינהו לרב פפי ולרב פפא ולרב הונא בריה דרב יהושע דיתבי, וקאמרי: הכל מודים שאם חל שלישי שלו להיות ערב הרגל - שאסור ברחיצה עד הערב.

בעא מיניה אביי מרבה: קברו למת ברגל - האם הרגל עולה לו למנין שלשים, או אין רגל עולה לו למנין שלשים?

ומבאר אביי: למנין שבעה - לא קמיבעיא לי! היות דלא נהגא מצות שבעה ברגל, שהרי ברגל מותר לו לנעול מנעליו, ואינו נוהג בו בכפיית המטה. ולכן פשיטא שאין הרגל עולה לו (191).

כי קא מיבעיא לי - למנין שלשים, משום דקא נהגא מצות שלשים ברגל, שהרי אינו מסתפר במועד ואינו מוגהץ בו בגדיו, וכיון שזו היא הנהגת האבלות בשלושים, יתכן שיעלה לו המועד למנין ימי השלושים (192).

מאי? (193)

אמר ליה רבה לאביי: אינו עולה המועד למנין שלשים.

איתיביה לרבה מברייתא, בתוספתא פרק שני: דתניא: הקובר את מתו שני ימים קודם הרגל - מונה חמשה ימים אחר הרגל, ומלאכתו נעשית אז על ידי אחרים (194), ועבדיו ושפחותיו עושים בצנעא בתוך ביתו, ואין רבים מתעסקין עמו לנחמו,

דף כ - א

לפי שכבר נתעסקו בו לנחמו ברגל, שבעה ימים.

כללו של דבר: כל דבר שהוא נוהג משום אבל - רגל מפסיקו, ואינו ממשיך לנהוג אבלותו ברגל, אלא צריך להשלימה אחר הרגל (195).

וכל שהוא משום עסקי רבים של תנחומי אבלים, אין רגל מפסיקו, אלא ממשיכים לנחמו ברגל.

ואם **קברו שלשה ימים בסוף הרגל - מונה שבעה אחר הרגל.**

אך רק במשך **ארבעה ימים הראשונים** שלאחר הרגל **רבים מתעסקין בו** לנחמו, ומשלימים בכך את שבעת הימים של תנחומים, שהחלו ברגל.

ואילו בשלשה הימים האחרונים של ימי השבעה שלאחר הרגל - **אין רבים מתעסקין בו** לנחמו, לפי **שכבר נתעסקו** לנחמו **ברגל** שלשה ימים (196).

ומסיימת הברייתא בהלכה נוספת:

ורגל - עולה לו למנין שלשים.

ומדייקת הגמרא: **מאי לאו**, זה שאמר התנא ש"רגל עולה לו", הוא מדבר **אסיפא**, על הקובר מתו ברגל, שהרגל עולה לו למנין שלשים, ומוכח נגד מה שאמר רבה שאין הרגל עולה לו.

ודוחה הגמרא: **לא תביא מכאן** ראייה שהרגל עולה לו! כי לא על המקרה שבסיפא מדבר התנא, אלא **ארישא** הולכים דבריו, שהקובר מתו לפני הרגל, עולה לו הרגל למנין שלשים, לפי שכבר התחיל לנהוג אבלות. ואין מכאן פשיטות לבעיית אביי במי שקבר מתו במועד, שלא התחיל לנהוג אבלות לפני המועד, אם הרגל עולה לו למנין שלשים.

איתיביה לרבה מברייתא אחרת:

דתניא: **רגל עולה לו למנין שלשים.**

כיצד?

קברו בתחילת הרגל, ביום הראשון - **מונה שבעה אחר הרגל**, ומלאכתו נעשית על ידי אחרים, ועבדיו ושפחותיו עושין בצנעא בתוך ביתו, ואולם, **אין רבים מתעסקין בו** לנחמו, **שכבר נתעסקו בו** לנחמו **ברגל.**

ורגל עולה לו!

ומוכח שרגל עולה לו למנין שלשים אפילו כשקבר מתו ברגל.

ומסקינן: אכן מכאן **תיובתא** לרבה!

כי אתא רבין מארץ ישראל לבבל, **אמר** בשם **רבי יוחנן**: **אפילו קברו ברגל**, עולה לו הרגל למנין שלשים.

וכן אורי הורה ליה רבי אלעזר לרבי פדת בריה: אפילו קברו ברגל. תנו רבנן: קיים כפיית המטה שלשה ימים קודם הרגל - אינו צריך לכפותה אחר הרגל, דברי רבי אליעזר (197).

וחכמים אומרים: אפילו קיים את כפיית המטה יום אחד לפני הרגל, ואפילו שעה אחת, שוב אינו צריך לנהוג אבילות שבעה אחר הרגל (198).

אמר רבי אלעזר ברבי שמעון: מחלוקת זו - הן הן דברי בית שמאי, הן הן דברי בית הלל.

שבית שמאי אומרים אם קיים כפיית המטה שלשה ימים לפני הרגל רק אז אינו צריך לכפות אחר הרגל, ובית הלל אומרים אפילו אם קיימה יום אחד בלבד.

אמר רב הונא אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, ואמרי לה אמר להו רבי יוחנן לרבי חייא בר אבא ולרב הונא: אפילו כפה מטתו יום אחד, אפילו שעה אחת לפני הרגל, שוב אינו צריך לכפות (199).

רבא אמר: הלכה כתנא דידן, דמשנתנו, דאמר רק אם כפה מטתו שלשה ימים קודם הרגל, רק אז אינו צריך לכפות אחר הרגל.

רבינא איקלע לסורא דפרת, אמר ליה רב חביבא לרבינא: הלכתא מאי, מה היא?

אמר ליה: אפילו כפה מטתו לפני הרגל יום אחד, ואפילו שעה אחת, שוב אינו צריך לכפותה אחר הרגל.

יתיב רבי חייא בר אבא ורבי אמי ורבי יצחק נפחא אקילעא, על פתחו דרבי יצחק בן אלעזר, ונפק מילתא מבינייהו, ויצא דבר תורה מביניהם:

מנין לאבילות שהיא שבעה ימים?

דכתיב [עמוס ח] "והפכתי חגיכם לאבל".

הקיש הכתוב אבילות לחג, ומכאן יש ללמוד: מה חג [סוכות או פסח] הוא שבעה ימים - אף אבילות היא שבעה ימים (200).

ופרכינן: ואימא אבילות היא כמו חג העצרת, דחד יומא בלבד היא!?

ומשנין: **ההוא דימוי של אבילות לעצרת, מיבעי ליה לכדריש לקיש.**

דאמר ריש לקיש משום רבי יהודה נשיאה: מנין לשמועה רחוקה על המת, שאינה נוהגת בה אבילות אלא יום אחד - דכתיב "והפכתי חגיכם לאבל". ואשכחן עצרת, חג השבועות, דאיקרי חד יומא, שאפילו יום אחד נקרא "חג", ומכאן למדו שיש גם אבילות של יום אחד, והיא נוהגת בשמועה רחוקה.

תנו רבנן: שמועה קרובה [וכפי שתבאר הברייתא להלן] נוהגת שבעה ושלושים (201), שמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד. איזו היא קרובה ואיזו היא רחוקה?

קרובה - בתוך שלשים (202), רחוקה - לאחר שלשים, דברי רבי עקיבא (203)

וחכמים אומרים: אחת שמועה קרובה ואחת שמועה רחוקה - נוהגת שבעה ושלושים.

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: כל מקום שאתה מוצא יחיד מקיל ורבים מחמירין [או רבים מקילים ויחיד מחמיר. תוס' - הלכה כרבים (204)]. חוץ מהלכה זו, של שמועה רחוקה. שאף על פי שהיחיד, רבי עקיבא, מקיל בה, וחכמים, שהם הרבים, מחמירין בה - בכל זאת הלכה כרבי עקיבא.

וטעמו של דבר, משום דאמר שמואל: הלכה כדברי המקיל באבל (205). רב חנינא אתיא ליה שמועה אודות מיתתו דאבוה, מבי חוזאי [שם מקום].

אתא רב חנינא לקמיה דרב חסדא לשאול כיצד לנהוג בשמועה זו.

אמר ליה רב חסדא: שמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד.

רב נתן בר אמי אתא ליה שמועה אודות מיתתה דאימיה מבי חוזאי.

אתא לקמיה דרבא.

אמר ליה רבא: הרי אמרו: שמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד בלבד.

איתיביה מברייטא: במה דברים אמורים ששמועה רחוקה נוהגת רק יום אחד, בחמשה מתי מצוה [חמשה מתים מתוך שבעת הקרובים שמצוה להתאבל עליהם]. אבל על אביו ועל אמו, גם שמועה רחוקה נוהגת שבעה ושלושים!

אמר ליה : ברייתא זו - **יחידאה היא**, תנא יחיד שנה אותה, ולא רבי עקיבא שנאה, כי לדברי רבי עקיבא אין הבדל בין שמועה על אביו ואמו ליתר הקרובים. **ולא סבירא לן כוותיה דיחידאה!** (206)

וזהו התנא ששנה אותה: **דתניא: מעשה ומת אביו של רבי צדוק בגיזוק, והודיעוהו לאחר שלש שנים** [שהיא שמועה רחוקה].

ובא ושאל את אלישע בן אבויה וזקנים שעמו.

ואמרו לו: נהוג שבעה ושלשים.

ועתה מביאה הגמרא דעה נוספת, של רבי אחייה, שנהג שבעה ושלשים בשמועה רחוקה אפילו על בנו.

וכשמת בנו של רבי אחייה בגולה, והגיעתו שמועה רחוקה, ישב עליו שבעה ושלשים.

והניחה הגמרא שרבי אחייה היינו רבי חייא. ולכן מקשה הגמרא:

איני! והא רב, שהיה בר אחוה דרבי חייא, דהוא היה גם בר אחתיה דרבי חייא.

לרבי חייא היה אח שהיה אחיו מאביו [ולא היה אחיו מאמו], והיתה לרבי חייא גם אחות מאמו, שלא היתה אחותו מאביו.

ובא אחיו של רבי חייא מאביו, ונשא את אחותו של רבי חייא מאמו, שהרי אין ביניהם קשר של אחוה, לא מהאב ולא מן האם.

ומהם נולד רב.

ונמצא שאביו של רב הוא אחיו של רבי חייא, ואמו של רב היא אחותו של רבי חייא. ורבי חייא עצמו הוא דודו של רב, בין מאביו ובין מאמו.

כי סליק להתם, כשעלה רב לארץ ישראל מבבל, ופגש שם את רבי חייא דודו, אמר ליה, שאל אותו רבי חייא לשלום הוריו של רב [שכאמור היו אחיו ואחותו של רבי חייא], וכך שאלו:

האם **אבא** שלך [שהוא אחי מאבני] עדיין **קיים?**

דף כ - ב

אמר ליה רב: עד שהינך שואל על אבי, מדוע אינך שואל על אמי, שגם היא אחותך [מאם] כך: וכי **אימא** שלך, עדיין **קיימת!**?

אמר ליה רבי חייא: אכן גם עליה אני שואל: וכי **אימא** שלך **קיימת?**

אמר ליה, חזר וענה רב לרבי חייא, בלשון שאלה: וכי **אבא** כן **קיים?** (207)

והבין רבי חייא מהתחמקותו של רב לענות על שאלותיו, כי אחיו ואחותו נפטרו.

אמר ליה רבי חייא לשמעיה, למשרתו: א. **חלוץ לי מנעלי,** ואנהג אבלות על אחי ואחותי במשך זמן קצר, בחליצת הסנדל על שמועה רחוקה.

ב. ומיד אחרי חליצת הנעל - **הולך אחרי את כלי לבית המרחץ,** ואתרחץ בו. והתכוון ללמד בכך ששמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד, ומקצת היום ככולו.

שמע מינה מהנהגת רבי חייא **תלת,** שלש הלכות:

א. **שמע מינה, אבל אסור בנעילת הסנדל** (208).

ב. **ושמע מינה, שמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד** (209).

ג. **ושמע מינה,** ניהוג אבילות **במקצת היום** נחשב כניהוג אבילות **ככולו** (210). ומוכח שלפי רבי חייא אין לנהוג בשמועה רחוקה שבעה ושלישים, וקשה: כיצד אמרינן שרבי אחייה [שהניחה הגמרא שהוא רבי חייא] נהג בשמועה רחוקה על בנו שבעה ושלישים?!

וחוזרת בה הגמרא מההנחה שרבי אחייה הוא רבי חייא.

ומשנינן: **רבי חייא - לחוד, רבי אחייה - לחוד.**

אמר רבי יוסי בר אבין: שמע שמועה קרובה [תוך שלשים] **ברגל, ולמוצאי הרגל נעשית רחוקה** [לאחר שלשים] **עולה לו** הרגל להשלים לשלשים, ונחשבת לו השמועה כשמועה רחוקה, **ואינו** (211) **נוהג** בה אבלות **אלא יום אחד** (212). **תני רבי אדא דמן קסרי קמיה דרבי יוחנן: שמע שמועה קרובה בשבת, ולמוצאי שבת נעשית רחוקה - אינו נוהג אלא יום אחד** (213).

ודנה הגמרא בשמועה שהיתה קרובה בשעת הרגל או בשבת, ומשחלף הרגל או השבת נעשית רחוקה, שעברו כבר שלשים יום, ואינה נוהגת עתה אלא רק יום אחד [לפי התוס']:

האם **קורע** בה על המת, **או אינו קורע**? (214)

רבי מני אמר: אינו קורע. רבי חנינא אמר: קורע.

אמר ליה רבי מני לרבי חנינא: בשלמא לדידי, דאמינא אינו קורע, היינו דלא איכא אבילות שבעה, ובמקום שאין אבילות שבעה אין קריעה.

אלא לדידך, דאמרת קורע על שמועה רחוקה למרות שאינה נוהגת אלא רק יום אחד, תיקשי: וכי קריעה בלא שבעה - מי איכא?

ותמהינן על הנחתו קושייתו של רב מני:

וכי לא מצינו קריעה בלא שבעה? והתניא, הרי מצינו ששנה איסי, אבוה דרבי זירא, ואמרי לה אחוה דרבי זירא, קמיה דרבי זירא ברייתא, וכך נאמר בה:

מי שאין לו חלוק לקרוע (215), ונזדמן לו בתוך שבעה - קורע, לאחר שבעה - אינו קורע (216).

ועני רבי זירא בתריה, נענה ואמר רבי זירא, לאחר ששנו את הברייתא לפנינו: במה דברים אמורים שלאחר שבעה אינו קורע, בחמשה מתי מצוה, בחמשת הקרובים מתוך שבעת הקרובים שמצוה להתאבל עליהם.

אבל על אביו ועל אמו - קורע והולך גם לאחר שבעה! (217)

ומוכח שיש גם קריעה ללא שבעה, ומה היא תמיהתו של רב מני?!

ומשנינן: **כי תניא ההיא שקורע בלא שבעה, היא קריעה לכבוד אביו ואמו, שהיא נוהגת גם בלי שבעה, אך קריעה של אבילות סתם אינה אלא במקום שנוהג אבילות שבעה.** (218)

תנו רבנן: כל האמור בפרשת כהנים, דהיינו, כל הקרובים שכהן מיטמא להן במותן - האבל מתאבל עליהן (219).

ואלו הן שבעת הקרובים שמתאבלים עליהם מן התורה: (220) אשתו, אביו, ואמו, אחיו מאביו, ואחותו הבתולה מאביו, בנו, ובתו.

הוסיפו עליהן חכמים (221) גם את אחיו מאמו, ואת אחותו הבתולה מאמו, ואת אחותו הנשואה, בין מאביו בין מאמו (222).

וכשם שמתאבל עליהם - כך מתאבל על "שניים" שלהם, דברי רבי עקיבא.

דהיינו, שנוהג אבלות יחד עם קרוביו, כאשר הם עצמם אבלים. וכגון אם מת אבי אביו, ואביו נוהג אבלות, נוהג גם הוא אבלות עמו, ונמצא שהוא מתאבל על אבי אביו, שהוא במדרגת "שני" בקורבה אליו (223).

רבי שמעון בן אלעזר אומר: לא על כל הקרובים ה"שניים" מתאבלים, **ואינו מתאבל אלא על בן בנו ועל אבי אביו** (224).

וחכמים אומרים: כל שמתאבל עליו - מתאבל עמו כאשר הוא אבל. דהיינו, על כל הקרובים השניים.

ופרכינן: **חכמים - היינו תנא קמא** של רבי שמעון בן אלעזר [רבי עקיבא]?! (225)

ומשנינן: **איכא בינייהו** אם לנהוג אבלות רק כאשר הוא יושב **עמו** יחד **בבית**. לפי תנא קמא הוא נוהג אבלות עם קרוביו האבלים בכל ענין. ואילו לפי חכמים הוא נוהג אבלות רק כאשר הוא יושב עמהם בבית (226).

כי הא דאמר ליה רב לחייא בריה, כאשר אשתו של רב חייא היתה אבלה, **וכן אמר ליה רב הונא לרבה בריה**, כאשר אשתו של רבה בר רב הונא היתה אבלה:

באפה, בפניה, דהיינו, כאשר אתה בבית יחד עמה - **נהוג אבילותא**, שהרי אשתך היא אחד הקרובים שמתאבלים עליו. אבל **בלא אפה**, שלא בפניה, כשהנך יוצא מהבית - **לא תינהוג אבילותא** (227).

מר עוקבא, שכיב ליה בר חמוה. נפטר בן חמיו, אחיה של אשתו.

סבר למיתב עליה שבעה ושלשים. לפי שאשתו של מר עוקבא נהגה אבלות על מות אחיה.

על רב הונא לגביה, עלה לבקר את מר עוקבא, **אשכחיה**, מצאו כשהוא יושב שבעה.

אמר ליה רב הונא למר עוקבא: וכי **צודנייתא** סעודת אבל **בעית למיכל**, רוצה אתה לאכול ולכן אתה יושב שבעה?! (227*) **והרי לא אמרו** שצריך לנהוג אבלות **לכבוד אשתו אלא על חמיו וחמותו** בלבד, ולא על אחיה (228).

והראיה שכך אמרו, מסתירת הברייתות להלן, ומההכרח לחלק ביניהן.

דתניא: מי שמת חמיו או חמותו - אינו רשאי לכופ את אשתו להיות כוחלת ולהיות פוקסת, ולהמנע בכך מאבלות, אלא להיפך, גם הוא כופה מטתו, כמוה, ונוהג עמה אבילות. וכן היא שמת חמיה או חמותה - אינה רשאה להיות כוחלת ולהיות פוקסת, אלא כופה מטתה ונוהגת עמו אבילות.

ותניא אידך: אף על פי שאמרו אינו רשאי לכופ את אשתו להיות כוחלת ולהיות פוקסת, באמת אמרו: מוזגת לו את הכוס, ומצעת לו מטה, ומרחצת לו פניו ידיו ורגליו (229).

קשיין אהדדי! שבברייתא הראשונה נאמר שהוא כופה את מטתו, ואילו בברייתא השניה נאמר שהיא מצעת את מטתו (230).

אלא לאו, שמע מינה שיש לחלק בין הקרובים: כאן - בחמיו וחמותו, כופה מטתו, כאן - בשאר קרובים, מצעת מטתו.

ומסיק רב הונא: שמע מינה.

תניא נמי הכי: לא אמרו שנוהג אבלות עם אשתו לכבוד אשתו - אלא חמיו וחמותו בלבד (231).

אמימר שכיב ליה בר בריה, מת בן בנו, קרע אמימר עילויה.

אתא בריה, בא בנו של אמימר, אבי המת, חזר וקרע אמימר באפיה, בפניו (232).

אידכר אחר כך נזכר אמימר דבהיותו מיושב קרע, ואין קורעים אלא במעומד.

קם אמימר וקרע בפעם השלישית, במעומד.

אמר ליה רב אשי לאמימר: קריעה דצריכה להיות כשהוא מעומד - מנלן?

דכתיב [איוב א] "ויקם איוב, ויקרע את מעילו".

דף כא - א

אלא מעתה, הא דכתיב ביבם שאינו רוצה ליבם את יבמתו אלא מעדיף לחלוץ לה:

[דברים כה] "ועמד, ואמר: לא חפצתי לקחתה!" - האם הכי נמי נאמר, שחייב היבם לומר זאת דוקא כשהוא מעומד?!

והא תניא במסכת יבמות, שמצות חליצה היא **בין** אם היבם **יושב**, **בין עומד**, **בין מוטה** על הצד.

אמר ליה: התם ביבם לא כתיב "ויעמוד, ויאמר", בלשון ציווי, שאז היתה המשמעות שהוא צריך לעשות בעמידה את כל עניני החליצה, המתחילים באמירתו שאינו חפץ ליבמה.

אלא, כתיב בו "ועמד ואמר", שמשמעותו היא סיפור דברים, שכאשר מתייצב היבם בבית הדין ואומר כך, אז מתחילה פרשת החליצה במקום מצות יבום. אך אין משמעות הדברים שהוא חייב לעשות את כל עניני החליצה בעמידה.

אבל **הכא**, בקריעתו של איוב, שהיתה קריעה על המת, **כתיב "ויקם ויקרע"**. שמשמעותו: איוב קם כדי לקרוע! כי אין דרך בסיפור דברים ביחס לקריעה, להוסיף לסיפור את המילה "ויקם". ומוכח שכך צריך לנהוג (233).

אמר רמי בר חמא: מנין לקריעה שהיא מעומד?

שנאמר [איוב א] **"ויקם איוב** [לאחר ששמע על מות בניו ובנותיו], **ויקרע"**.

והקשו לרמי בר חמא: מנין לנו מכאן שחייבים לקרוע מעומד? **דלמא מילתא יתירתא הוא דעבד**, והקימה לצורך הקריעה היא דבר שהוסיף איוב מעצמו!

דאי לא תימא הכי, כי אם לא נאמר כך, שאיוב הוסיף הנהגה מעצמו, זה שאמר הכתוב [איוב א] **"ויגז איוב את שערות ראשו"**, האם **הכי נמי** נאמר שצריך האבל לגוז שערות ראשו?!

אלא מהכא [שמואל ב יג] יש לנו ללמוד שצריך לקרוע מעומד, היות שמצינו אצל דוד המלך, כשנודע לו על מות בנו [בנה של בת שבע] **"ויקם המלך ויקרע את בגדיו"**.

ותמהינן: ומנין לנו ללמוד מהנהגתו של דוד שכך חייבים לעשות?

דלמא מילתא יתירתא עביד דוד, שאין חייבים בו.

דאי לא תימא הכי, אלא כל מה שעשה דוד הוא לקיום מצות אבלות, זה שנאמר באותו הפסוק **"וישכב ארצה"** - האם **הכי נמי** נאמר שכל אבל מקיים מצות אבלות כאשר הוא שוכב על הארץ?!

והתניא [לפי הגירסא בגמרא לקמן כז א, על פי הגר"א] שאין מקיימים מצות אבלות בשכיבה על הארץ. שכך שנינו בברייתא: **אם ישן האבל על גבי מטה** שאינה הפוכה, או שישן **על גבי כסא, על גבי אודייני** מכתשת גדולה לא יצא ידי חובתו.

גדולה מזו אמרו: אפילו ישן על גבי קרקע - לא יצא ידי חובתו.

ואמר רבי יוחנן: מהו "לא יצא ידי חובתו"?

- **שלא קיים מצות כפיית המטה** (234).

אמר ליה רמי בר חמא למקשה: לעולם כל המתואר שם הוא כפי הלכות אבלות, ומה שאמר הכתוב ששכב דוד על הארץ, אין הכונה ממש על הארץ, אלא **כעין שכיבה ארצה**, שכפה מטתו ושכב עליה.

תנו רבנן, אלו דברים שאבל אסור בהן: (235) **אסור במלאכה, וברחיצה** (236), **ובסיכה, ובתשמיש המטה, ובנעילת הסנדל.**

ואסור לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים, ולשנות במשנה, במדרש, ובהלכות, ובתלמוד, ובאגדות (237). **ואם היו רבים צריכין לו לתורתו - אינו נמנע** מלדרוש לרבים (238).

ומעשה ומת בנו של רבי יוסי בציפורי, ונכנס לבית המדרש, ודרש כל היום כולו.

רבה בר בר חנה איתרעא ביה מילתא, סבר דלא למיפק לפירקא, שלא לצאת לדרוש בציבור.

אמר ליה רבי חנינא: אם היו רבים צריכין לו - אינו נמנע.

סבר לאוקמי אמורא תורגמן עליה, שרבי חנינא יישב ויאמר את השיעור בקול חלש, והמתורגמן יעמוד ויאמר את דבריו לציבור בקול רם.

אמר ליה רב: תניא, ובלבד שלא יעמיד תורגמן [היינו אמורא].

ואלא היכי עביד?

כי הא דתניא: מעשה ומת בנו של רבי יהודה בר אילעאי, ונכנס לבית המדרש. ונכנס רבי חנניה בן עקביא וישב בצדו, ולחש הוא לרבי חנניה בן

עקביא, ורבי חנניה בן עקביא לתורגמן, ותורגמן השמיע לרבים (239) . תנו רבנן: אבל, [לפי גירסת רש"י] שני ימים הראשונים, אסור להניח בהם תפילין, לפי ששני הימים הראשונים הם עיקר האבלות.

ומהיום שלישי ואילך, וגם היום השלישי בכלל - מותר להניח תפילין.

ואפילו **אם באו פנים חדשות** לנחמו ביום השלישי, **אינו חולץ** את התפילין שעליו מפניהם. ואין לו לחשוש שמא יאמרו המנחמים החדשים שרואים אותו עתה לבוש תפילין שהוא הניח תפילין גם ביומיים הראשונים [כשם שהוא מניחם עתה ביום השלישי], **דברי רבי אליעזר.**

רבי יהושע אומר: אבל, יום ראשון, אסור להניח בו תפילין. לפי שהיום הראשון בלבד הוא עיקר האבלות.

ומיום השני, והיום השני בכלל - מותר להניח תפילין.

ואם באו פנים חדשות לנחמו ביום השני - **חולץ** (240) .

ומבאר הגמרא את טעם המחלוקת: אמר רב מתנה: מאי טעמא דרבי אליעזר הסובר שעיקר האבלות היא יומיים?

דכתיב [דברים לד] "ויתמו ימי בכי אבל משה". והריבוי של "יום" הוא יומיים (241).

אמר רב עינא: מאי טעמא דרבי יהושע?

דכתיב [עמוס ח] "ואחריתה כיום מר". ומשמע שעיקר המרירות של האבלות היא יום אחד.

והוינן בה:

ורבי יהושע נמי, הא כתיב "ויתמו ימי בכי אבל משה"!!

אמר לך: שאני האבלות על פטירת משה, דתקיף אבליה. שהיא אבלות חזקה.

ורבי אליעזר נמי, הא כתיב "ואחריתה כיום מר"!!

ומשנינן: **עיקר מרירא - חד יומא הוא,** אך עיקר האבלות הוא יומיים (242).

אמר עולא: הלכה כרבי אליעזר בחליצה של תפילין, שאם באו ביום השלישי פנים חדשות אינו חולץ את התפילין. **והלכה כרבי יהושע בהנחה** של תפילין, שמותר להניחם כבר ביום השני.

איבעיא להו: אבל שהניח תפילין ביום השני, לפי עולא, שהכריע להלכה כרבי יהושע שמניח בו תפילין - אם באו פנים חדשות ביום השני, האם חולץ הוא את התפילין, וכדעת רבי יהושע המחייבו לחלוץ, או שבענין חליצת התפילין הוא פוסק אפילו ביום השני כרבי אליעזר שאינו חולץ, כשם שהוא פוסק כמותו ביום השלישי שאינו חולץ, על אף שביום השני לרבי אליעזר אף אינו מניח?

תא שמע, אמר עולא: ביום השני הוא חולץ כשבאו פנים חדשות לנחמו, וחוזר ומניח כשהסתלקו, ועושה כך אפילו מאה פעמים, שחולץ כל פעם שבאים פנים חדשות, וחוזר ומניח כשהסתלקו (243).

תניא נמי הכי, יהודה בן תימא אומר: ביום השני חולץ ומניח אפילו מאה פעמים.

רבא אמר: כיון שהניח ביום השני - שוב אינו חולץ (244). ופרכינן: **והא רבא הוא דאמר לעיל [כ א] בענין כפיית המיטה שהלכה כתנא דידן, דאמר שלשה ימים הם עיקר האבלות.**

ואם כן, גם כאן צריך להמנע מלהניח תפילין ביום השני, ופשיטא שאם הניח צריך לחלוץ, ואפילו לא באו פנים חדשות!!

דף כא - ב

ומשנינן: **מצוה** של הנחת תפילין שאני, שיש לקיימה ביום השני.

תנו רבנן: אבל, שלשה ימים הראשונים - אסור במלאכה. ואפילו היה עני המתפרנס מן הצדקה (245). **מכאן ואילך - עושה מלאכה בצינעא בתוך ביתו** (246).

והאשה כשהיא אבלה, מותר לה להיות טווה בפלך בתוך ביתה (247).

תנו רבנן: אבל, שלשה ימים הראשונים - אינו הולך לבית האבל האחר כדי לנחמו. מכאן ואילך - הולך (248). ואולם, אינו יושב במקום המנחמין, אלא במקום המתנחמין, בסמוך לאבלים האחרים שהוא בא לנחמם.

תנו רבנן: אבל, שלשה ימים הראשונים - אסור בשאילת בברכת שלום. משלשה ועד שבעה - משיב ברכת שלום למי ששואל בשלומו, ואינו שואל לשלומם של אחרים. מכאן ואילך - שואל ומשיב כדרכו (249).

ותמהינן: וכי בשלשה ימים הראשונים אסור האבל בשאילת בברכת שלום?

והתניא: מעשה ומתו בניו של רבי עקיבא. נכנסו כל ישראל והספידום הספד גדול.

בשעת פטירתן עמד רבי עקיבא על ספסל גדול, ואמר: אחינו בית ישראל, שמעו!

אפילו היו מתים לי שני בנים כשהם חתנים - הרי מנוחם הוא [רבי עקיבא] בשביל, מחמת, הכבוד הגדול שעשיתם לי בהספד הגדול עליהם.

ואם בשביל כבוד עקיבא כשלעצמו באתם, הרי כמה וכמה אנשים בשם עקיבא נמצאים בשוק, שלא הלכתם לעסוק בהספד בנם, ולא הלכתם לנחמם.

אלא, בשביל כבוד התורה שלמדתי באתם. לפי שכך אמרתם [תהלים לז] "תורת אלהיו בלבוי", ולכן יש לכבד את תורתו.

וכל שכן ששכרכם כפול, על הניחום ועל כבוד התורה.

ועתה, **לכו לבתיכם לשלום (250).**

ומוכח שבירכם בברכת שלום, למרות שהיה אבל!

ומשנינן: כבוד רבים שאני.

שנינו בברייתא: משלשה ועד שבעה - משיב ואינו שואל. מכאן ואילך - שואל ומשיב כדרכו.

ורמינהו מברייתא שמבואר בה שכל שלשים יום אינו שואל בשלום:

דתניא: **המוצא את חבירו אבל, בתוך שלשים יום - מדבר עמו תנחומין ואינו שואל בשלומו. לאחר שלשים יום - שואל בשלומו ואינו מדבר עמו תנחומין.**

מתה אשתו, ונשא אשה אחרת [ומותר לו לשאת אשה כשאין לו בנים] (251) - **אינו רשאי** [אדם אחר] **ליכנס לביתו של האבל לדבר עמו תנחומין**, בגלל כבוד אשתו החדשה, שלא תחלש דעתה בראותה מנחמים את בעלה על מות אשתו הקודמת.

מצאו חבירו בשוק, לאחר שנשא אשה בתוך שלשים יום - אומר לו חבירו תנחומין בשפה רפה ובכבוד ראש (252) .

ומוכח שאסור לשאול בשלום האבל בתוך שלשים, וכל שכן שלאבל עצמו אסור לשאול בשלום אדם אחר!?

ומשנינן: אמר רב אידי בר אבין: הברייתא הראשונה, האומרת ש"מכאן ואילך שואל", מתכוונת לומר שהוא שואל בשלום אחרים - לפי שאחרים שרויין בשלום.

ואילו כונת הברייתא השניה האומרת "בתוך שלשים אינו שואל בשלומו", היא לומר, שאחרים אין שואלין בשלומו של האבל כל שלשים - לפי שהוא אינו שרוי בשלום.

ופרכינן: **והא מדקתני** בברייתא הראשונה "משיב" לאחר שלשה - **מכלל דגם אחרים שיילינן ליה בשלומו!**

ומשנינן: זה שאמרה הברייתא שהוא משיב שלום מדובר שמשיב לאלו **דלא ידעי** שהוא אבל. אך אותם שיודעים מאבלותו אין להם לשאלו לשלום.

ופרכינן: **אי הכי**, שהעמדת באנשים שאינם יודעים שהוא אבל, **התם נמי**, בתוך שלשה ימים, אם שאלו בשלומו אנשים שאינם מכירים באבלו יש לו להשיב להם! (253)

ומשנינן: **התם**, תוך שלשה ימים **מודע להו** שהוא אבל, **ולא מהדר להו**, ואינו משיב לבם שלום.

ואילו **הכא**, לאחר שלשה ימים, **לא צריך לאודועינהו** שהוא אבל, אלא יכול להשיב להם.

ורמינהו מברייתא אחרת: **המוצא את חבירו אבל, בתוך שנים עשר חדש - מדבר עמו תנחומין ואינו שואל בשלומו. לאחר שנים עשר חדש - שואל**

בשלומו ואינו מדבר עמו תנחומין באופן ישיר. **אבל מדבר עמו** דברי תנחומין **מן הצד**, בצורה עקיפה (254).

אמר רבי מאיר: המוצא את חבירו אבל לאחר שנים עשר חדש, ומדבר עמו תנחומין, למה הוא דומה - לאדם שנשברה רגלו, וחיתה. מצאו רופא ואמר לו: כלך בוא עתה אצלי, שאני שוברה, וארפאנה, כדי שתדע שסממנין שלי יפין.

ומוכח מברייתא זו שאין לשאול אבל לשלום אפילו לאחר שלשים, עד שנים עשר חודש, וקשה על מה ששנינו בברייתא שמותר לאחר שלשים יום! ומשנינן: **לא קשיא.**

הא שאסור לשאול בשלומו כל שנים עשר חודש, מדובר **באבלות על אביו ואמו** (255).

הא שמותר לשאול בשלומו אחר שלשים, מדובר **באבלות על שאר קרובים.**

והוינן בה: **התם נמי**, באבלות על שאר קרובים, מדוע לאחר שלשים יום לא ידבר עמו דברי תנחומין כלל? **ידבר עמו תנחומין מן הצד**, כמו שמדבר מן הצד באביו ובאמו לאחר שנים עשר חודש?

ומשנינן: **אין, הכי נמי**, שבשאר קרובים לאחר שלשים מדבר מן הצד. **ומאי** "לאחר שלשים **אינו מדבר עמו תנחומין**" - **כדרכו**, כדרך ניהום. **אבל מדבר עמו מן הצד.**

תנו רבנן: אבל, שלא התחיל לנהוג אבלות שבעה עם שאר האבלים, אלא הגיע לאחר מכן, בתוך **שלשה ימים הראשונים**:

אם הוא **בא ממקום קרוב - מונה עמהן**, עם שאר האבלים, את מנין ימות השבעה, שהיות והוא בא ממקום קרוב, נחשב לו כאילו התחיל לישוב עם שאר האבלים (256).

אבל אם **בא ממקום רחוק - מונה שבעה לעצמו**, מהיום שהחל לשבת.

מכאן ואילך, אם בא לאחר היום השלישי, **אפילו בא ממקום קרוב - מונה לעצמו** שבעה.

רבי שמעון אומר: אפילו בא ביום השביעי ממקום קרוב - מונה עמהן.

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: והוא שיש "גדול הבית" בבית, שאז מצטרף האבל הצעיר למנינו של האבל הגדול ממנו. אבל אם גדול האבלים לא היה בבית, והגיע לאחר שהתיישבו הצעירים ממנו שבעה, אין מנינם עולה לו, והוא צריך למנות שבעה.

דף כב - א

איבעיא להו: **הלך גדול הבית לבית הקברות** כדי לקבור את המת, וחזר - **מהו?** האם מחמת שהשתהה לצורך קבורת המת נחשב הדבר כאילו היה בבית, ועולה לו מנין הימים של אחיו הצעירים, או לא? (258)

תא שמע, דאמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: אפילו הלך גדול הבית לבית הקברות, והשתהה שם, וחזר, מונה עמהן.

ותמהינן: וכי אם הלך גדול הבית לקבור את המת הוא **מונה עמהן?**

והרי **התניא: מונה לעצמו!?**

ומשנינן: **לא קשיא.**

הא שמונה עמהם - **דאתא בגו תלתא**, שחזר מהקבורה תוך שלשה הימים הראשונים.

והא שמונה לעצמו - **דלא אתא** שלא חזר ובא **בגו תלתא** בתוך שלשה ימים, אלא לאחר מכן (259).

כי הא דאמר להו רב לבני הצלפוני: אלו שהלכו לקבור את המת, וחזרו, **דאתו בגו תלתא** - **לימנו בהדייכו**, ימנו שבעה אתכם.

דלא אתו בגו תלתא - **לימנו לנפשיהו**, מיום שחזרו מהקבורה.

מצות אבלות ומנין ימי האבלות מתחילים עם סתימת הגולל. במה דברים אמורים, בקרובי המת המלוים אותו עד לבית הקברות. אבל אם קוברים את המת במקום מרוחק, וחלק מהקרובים חוזרים מהלויה אל ביתם לפני הקבורה, מתחיל מנין ימי האבלות שלהם משעה שחזרו.

אמר להו רבא לבני מחוזא: אתון, אתם דלא אזליתו בתר ערסא, שאינכם הולכים אחר המטה ללוותה עד הקבורה, אלא הולכים ללוותה רק דרך מועטה - **מכי מהדריתו אפכייכו** משעה שאתם מחזירים פניכם **מבבא דאבולא** משערי העיר פנימה, **אתחילו מנו**, התחילו למנות את ימי האבלות, ואינכם צריכים להמתין זמן משוער שבו יקברו את המת (260). **רבי שמעון אומר אפילו בא** אחד האבלים **ביום**

השביעי ממקום קרוב - מונה את שבעה הימים עמהן. דהיינו, שנוהג אבלותו רק יום אחד.

אמר רבי חייא בר גמדא אמר רבי יוסי בן שאול אמר רבי: והוא, שבא ביום השביעי ועדיין מצא מנחמין יושבים אצלו, אצל האבל שהיה בבית.

אך אם כבר קמו המנחמים מאצלו, הסתיים בכך מנין ימות השבעה, בשחרית, וזה שבא עתה צריך למנות שבעה בפני עצמו (261).

בעי רב ענן: אם ננערו המנחמים לעמוד, ולא עמדו עדיין, והגיע האבל שלא ישב - מהו? האם נחשב הדבר שהגיע לאחר השבעה, או שעדיין נחשב תוך שבעה, כי עוד לא קמו.

ומסקינן: **תיקו.**

גמירי חבריה דרבי אבא בר חייא מרבי אבא, ומנו - רבי זירא, ואמרי לה, חבריה דרבי זירא מרבי זירא, ומנו - רבי אבא בריה דרבי חייא בר אבא, אמר רבי יוחנן:

א. **הלכה כרבן שמעון בן גמליאל בהלכות טריפות.**

ב. **והלכה כרבי שמעון באבל.**

ומבארין: **הלכה כרבי שמעון באבל - הא דאמרון,** שאפילו הגיע האבל ביום השביעי הוא מונה עמהם.

והלכה כרבן שמעון בן גמליאל בטריפות -

דתנן: בני מעים שניקבו, וליחה סותמתן - כשרה, אף על פי שסתם נקב בבני מעים מטריף, **דברי רבן שמעון בן גמליאל. מאי ליחה?** איזו היא ליחה הסותמת שסתמתה מכשירה?

אמר רב כהנא: שירקא דמעיא, לחות המעים, **דנפיק אגב דוחקא,** היוצאת תוך דחיקת המעים.

אמר מאן דהוא, אדם אחד, ששמע שאומרים בשם רבי זירא או בשם רבי אבא בריה דרבי חייא בר אבא, שגרו בארץ ישראל, שהלכה כרבי שמעון בן גמליאל בטרפות והלכה כרבי שמעון באבל:

איזכי, אזכה ואסיק, ואעלה לארץ ישראל, **ואגמרא לשמעתיא** ואלמד שמועה זו **מפומיה דמריה**, מפי בעל השמועה עצמו, רבי זירא או רבי אבא בריה דרבי חייא בר אבא.

כי סליק כשעלה לארץ ישראל, **אשכחיה מצאו לרבי אבא בריה דרבי חייא בר אבא**.

אמר ליה, שאל אותו אדם שעלה מבבל: האם אכן **אמר מר** שהלכה כרבן שמעון **בן גמליאל בטריפות?**

אמר ליה: אנא - "אין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל" אמרי!

ועוד שאלו: זה שאומרים בשמך שהלכה **כרבי שמעון באבל - מאי**, האם אכן כך היא ההלכה?

אמר ליה: פלוגתא נינהו!

דאיתמר, רב חסדא אמר: הלכה כרבי שמעון באבל, וכן אמר רבי יוחנן: הלכה כרבי שמעון באבל.

ואילו **רב נחמן אמר: אין הלכה כרבי שמעון באבל.**

ומסקנת הדברים:

א. אין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל בטריפות.

ב. והלכה כרבי שמעון באבל. היות דאמר שמואל שהלכה כדברי המיקל **באבל.**

ומביאה עתה הגמרא את הדין ששנינו בברייתא במסכת שמחות [פרק ט]: **על כל המתים כולן, אם מדחה מטתו**, ממחר להוציא את מיטת המת לקבורה - **הרי זה משובח**, היות ויש להקדים ולקבורו, שהרי אם מלינו עובר ב"בל תלין".

אך **על אביו ועל אמו**, אם ממחר לקוברם, ואינו ממתין שיאסף עם רב לכבודם בשעת הלוייה והקבורה - **הרי זה מגונה** (262).

אך אם היה **ערב שבת, או ערב יום טוב** ומיחר לקוברם - **הרי זה משובח**, שאז **אינו עושה** את המהירות לקוברם, **אלא לכבוד אביו ואמו.**

על כל המתים כולן, רצה ממעט בעסקו של סחורה, רצה אינו ממעט.

דף כב - ב

אבל על אביו ועל אמו - ממעט בסחורה (263).

על כל המתים כולן, רצה - חולץ את כתפו, שמוריד את הבגד, וחושף את הכתף,
רצה - אינו חולץ (264).

אבל על אביו ועל אמו - חולץ.

ומעשה בגדול הדור אחד שמת אביו, וביקש לחלוץ כתפו, וביקש גם גדול
הדור אחר שעמו, לחלוץ יחד עם גדול הדור האבל. ונמנע גדול הדור האבל ולא
חלץ על אביו, משום כבודו של גדול האחר, שביקש לחלוץ עמו (265).

אמר אביי: גדול הדור ההוא היה רבי. וגדול הדור שעמו היה רבי יעקב בר
אחא שביקש לחלוץ על אביו, רבן שמעון בן גמליאל, ולא חלץ כדי שלא
יחלוץ עמו רבי יעקב בר אחא.

ואיכא דאמרי: גדול הדור ההוא היה רבי יעקב בר אחא. ואילו "גדול הדור
שעמו" היה רבי.

והוינן בה: בשלמא למאן דאמר [איכא דאמרי] "גדול הדור שעמו" היה רבי,
וגדול הדור האבל היה רבי יעקב בר אחא, שפיר היינו טעמא דנמנע רבי יעקב בר אחא
ולא חלץ, כדי שלא יחלוץ רבי עמו.

אלא למאן דאמר [אביי] ש"גדול הדור שעמו" [עם רבי], היה רבי יעקב בר אחא,
ורבי הוא שהיה אבל על אביו, רבן שמעון בן גמליאל, ולא חלץ רבי על אביו כדי שלא
יחלוץ עמו רבי יעקב בר אחא, תיקשי:

אמאי נמנע רבי ולא חלץ על אביו כדי שלא יצטרך רבי יעקב בר אחא לחלוץ עמו!!
והרי אביו של רבי, רבן שמעון בן גמליאל - נשיא הוה! וכולי עלמא מיחייבי
למיחלץ על נשיא שמת!!

ומסקינן: אכן קשיא! (266)

עוד שנינו במסכת שמחות: **על כל המתים הקרובים כולן מסתפר לאחר שלשים יום. על אביו ועל אמו - אינו מסתפר עד שיגערו בו חבריו שיסתפר (267).**

על כל המתים כולן - נכנס לבית השמחה לאחר שלשים יום, על אביו ועל אמו - לאחר שנים עשר חדש (268). אמר רבה בר בר חנה: ולשמחת מריעות, שאינה שמחה מרובה, אלא שמחת רעים גרידא, הוא ששנינו שעל כל המתים נכנס לאחר שלשים יום (269).

אבל לשמחת נשואין, שהיא שמחה יתירה, אינו נכנס אפילו לאחר שלשים יום.

מיתבי מברייתא ששנינו בה:

ולשמחה ולמריעות אינו נכנס על שאר המתים - שלשים יום!?

ומסקינן: **קשיא.**

אמימר מתני הכי:

אמר רבה בר בר חנה, ולשמחת מריעות - מותר ליכנס לאלתר.

ומקשינן: **והא תניא: לסעודת שמחה נכנס לאחר שלשים, וכן לסעודת מריעות נכנס אחר שלשים!?**

ומשנינן: **לא קשיא.**

הא שנכנס לסעודת מרעים רק לאחר שלשים יום, **באריסותא**, שנהגו הרעים לעשות כל אחד סעודה לפי תורו, ובכל פעם עושה אחד לכולם, ונמצא שאינו מפסיד אם אינו משתתף בסעודה תוך שלשים.

הא שנכנס לסעודת מרעים לאלתר, אפילו תוך שלשים - **בפורענותא**. שכל אחד מהרעים חייב לשלם את חלקו בכל סעודה, ואם לא ישתתף בסעודה יצטרך לשלם אפילו אם לא יאכל בה, ונמצא מפסיד, שמשלם עבור סעודה שאינו אוכל בה (270).

עוד שנינו במסכת שמחות: **על כל המתים כולן - קורע טפח, על אביו ועל אמו - עד שיגלה את לבו (271).**

אמר רבי אבהו: מאי קרא? מהכא: [שמואל ב א] **"ויחזק דוד בבגדיו, ויקרעם".** ואין אחיזה בפחות מטפח (272). **על כל המתים כולן, אפילו לבוש עשרה חלוקין - אינו קורע אלא את החלוק העליון, ודי בכך (273).**

על אביו ועל אמו - קורע את כולן (274) . וקריעת אפיקרסותו [המכסה את ראשו],
אינה מעכבת (275) .

אחד האיש ואחד אשה חייבים לקרוע.

רבי שמעון בן אלעזר אומר: האשה, מחמת צניעות, קורעת תחילה את הבגד
התחתון, ומחזירתו לאחוריה, ונמצא גופה מכוסה כל הזמן, ורק אחר כך חוזרת
וקורעת את העליון (276) .

בזמנם היו לובשים בגד שהיה מכסה את כל הגוף, ופתוח רק באיזור
הצוואר. שפת הבגד [האימרא] היתה בעיגול, מסביב לפתח הצוואר. ונחלקו
הראשונים בביאור הקריעה המתוארת להלן בברייתא.

לדעת רש"י כאן, קריעת הבגד יכולה להעשות בשני אופנים האלו:

האחד, לקרוע את בית הצוואר, כולל שפת הצוואר, ואז לא נראה הקרע
כקרע בבגד, אלא נראה רק כהרחבת פתח הצוואר.

השני, לקרוע את הבגד מתחת לשפתו, ואז הבגד נראה קרוע. כי השפה
שמסביב נשארת שלימה, ואין הקרע נראה כהרחבת פתח הצוואר.

ואילו לדעת שאר הראשונים, וכן נפסק בשולחן ערוך, שני אופני הקריעה
המבוארים בגמרא להלן, הם כך:

האחד, קריעת שפת הבגד, ולאחר שנקרעה השפה הוא ממשיך וקורע את הבגד עצמו.

והשני, השארת שפת הבגד שלימה, וקריעת הבגד רק מעבר לשפה, כאשר השפה עצמה
נשארת שלימה.

כשקורעים גם את השפה עצמה ניכרת הקריעה, כי שני חלקי הבגד שיש קרע מוחלט
ביניהם נבדלים זה מזה. אבל אם משאירים את השפה שלימה, ורק קורעים את הבד של
הבגד שמעבר לשפה, לא ניכרת הקריעה, היות והבגד נשאר מחובר באמצעות השפה,
שנשארה שלימה.

להלן נבאר את הברייתא תחילה לפי רש"י, ואחר כך לפי שאר הראשונים.

על כל המתים כולן, אם רצה - אינו קורע את שפת הצוואר, אלא משאיר אותה שלימה
מסביב לצוואר, וקורע ומבדיל את "קמי שפה" שלו, את הבד הנמצא מעבר לשפה,
ובכך ניכרת הקריעה, שאין היא הרחבת פתח הצוואר, שהרי שפת הצוואר נשארת שלימה.

ואם **רצה** - **אינו** קורע ומבדיל את הבד שלפני השפה של הצואר, אלא קורע רק את בית הצואר, ודיו בכך, למרות שאז נראה הקרע רק כהרחבת פתח הצואר, ולא כקריעת הבגד לשני קרעים חלוקים.

אבל **על אביו ועל אמו** - חייב להיות קורע ומבדיל את בד הבגד מעבר לבית הצואר, כדי שיראה הקרע של הבגד.

רבי יהודה אומר: כל קריעה של בגד שאינו מבדיל בקריעה גם את "קמי שפה" שלו אלא רק קורע את בית הצואר - **אינו אלא קרע של תיפלות**, דהיינו, קרע ללא משמעות, ולא יצא בה ידי חובת קריעה, כיון שלא נראה הבגד קרוע, אלא רק כמו שהרחיבו את פתח הצואר שבבגד.

אמר רבי אבהו: מאי טעמא דרבי יהודה?

משום **דכתיב** [מלכים ב ב] **"ויחזק בבגדיו, ויקרעם לשנים קרעים"**.

ממשמע שנאמר "ויקרעם", וכי **איני יודע שהן קרועים לשנים?**

אלא, קרע בהן קרע **שנראין קרועים כשנים**.

והיינו, שהבדיל גם את הבד שבבגד עצמו, ולא רק את בית הצואר (276*).

כך הוא הביאור לפי רש"י.

אך לפי הראשונים האחרים כך הוא הביאור:

על כל המתים אינו צריך לקרוע את שפת הבגד, אלא דיו שיעשה קרע בבגד, והבגד לא יהיה מחולק לשני חלקים כיון ששפת הבגד נשארת שלימה ומחברת את שני החלקים.

ואילו על אביו ואמו חייב לקרוע גם את שפת הבגד הנקראת "קמי שפה", כדי שיחלק קרע הבגד לשנים.

על כל המתים כולן - שולל מחברם באופן ארעי, בתפירה שאינה שוה, **לאחר שבעה**.

ומאחה מחבר את הקרע על ידי תפירה שוה וקבועה **לאחר שלשים** (277).

ואילו **על אביו ועל אמו - שולל** רק **לאחר שלשים** (278), **ואינו מאחה לעולם**.

והאשה שוללתו לקרע (279) **לאלתר, מפני כבודה**, צניעותה (280).

כי אתא רבין אמר רבי יוחנן: על כל המתים, רצה - קורע ביד, רצה - קורע בכלי, בסכין, כדי שלא יתקלקל הבגד יותר מהקריעה (280*).

אבל **על אביו ועל אמו - קורע דוקא ביד.**

ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: על כל המתים כולן - קורע בבגד מבפנים, ואין צריך להראות לאחרים שהוא קורע.

על אביו ועל אמו - קורע מבחוץ, שיראו אחרים את הקריעה.

אמר רב חסדא: וכן לנשיא צריך לקרוע מבחוץ.

מיתבי על רב חסדא מברייתא: **לא הושוו כל השנויים בברייתא [כמו רבו, ואב בית דין, ונשיא] לאביו ולאמו** לשאר דינים המיוחדים לאביו ולאמו, **אלא לאיחוי בלבד**, שגם עליהם אין מאחים את הקרע לעולם כמו שאין מאחים קרע על אביו ואמו, אבל לשאר דברים, כגון לקרוע מבחוץ לא הושוו לאביו ולאמו.

מאי לאו - אפילו לנשיא אין קורעים מבחוץ, ואיך אמר רב חסדא "וכן לנשיא קורעים מבחוץ"!!

ומשנין: **לא!** כונת הברייתא היא רק לרבו ולאב בית דין, **לבר מנשיא**, שהנשיא שוה לאביו ולאמו לדין קריעה מבחוץ.

אירע פעם אחת, **ונשיאה שכיב**, מת.

אמר ליה רב חסדא לרב נחמן בר אמי: כפי אסיתא הפוך את המכתשת כדי שתוכל לעמוד עליה במקום גבוה, **וקום עליה**, ועמוד עליה באופן שיראוך כולם, **ואחוי**, ותראה את הקריעה שלך על הנשיא **לעלמא**, וידעו שצריכים הכל לקרוע עליו (281).

על חכם שמת חולץ את כתפו **מימין** (282), ואילו **על אב בית דין** שמת חולץ את כתפו **משמאל** (283).

על נשיא - חולץ את שתי כתפיו, מכאן ומכאן (284).

תנו רבנן: חכם שמת - בית מדרשו בטל. אותם תלמידים שהיו רגילים ללמוד ממנו בטלים עתה מלימודם (285).

אב בית דין שמת - כל בתי מדרשות שבעירו בטילין, ונכנסין לבית הכנסת, ומשנין את מקומן: היושבין בצפון - יושבין בדרום, היושבין בדרום -

יושבין בצפון (286) . נשיא שמת - בתי מדרשות כולן בטילין,

דף כג - א

ובני הכנסת נכנסין לבית הכנסת וקורין בספר תורה שבעה קרואים, אך אין מתפללים בציבור אלא כל אחד מתפלל ביחידות, ויוצאין (287) .

רבי יהושע בן קרחה אומר: לא שילכו ויטיילו בשוק, אלא יושבין ודומין, ודוממים.

ואין אומרים שמועה ואגדה בבית האבל (288) .

אמרו עליו, על רבי חנניה בן גמליאל, שהיה אומר שמועה ואגדה בבית האבל (289) .

תנו רבנן: אבל, שבת ראשונה, שבוע ראשון - אינו יוצא מפתח ביתו (290) .

שניה - יוצא מביתו ואינו יושב במקומו הקבוע, אלא משנה את מקום ישיבתו (291).

שלישית - יושב במקומו ואינו מדבר (292) .

רביעית - הרי הוא ככל אדם (293) .

רבי יהודה אומר: לא הוצרכו לומר שבת ראשונה לא יצא מפתח ביתו, כי ודאי הוא שלא יצא מפתח ביתו - שהרי הכל נכנסין אז לביתו לנחמו (294) .

אלא כך אמרו: שניה - אינו יוצא מפתח ביתו.

שלישית - יוצא ואינו יושב במקומו.

רביעית - יושב במקומו ואינו מדבר.

חמישית - הרי הוא ככל אדם.

תנו רבנן: כל שלשים יום של אבלות הרי הם אסורים לנישואין (295) .

ואם מתה אשתו - אסור לו לישא אשה אחרת, עד שיעברו עליו שלשה רגלים (296). רבי יהודה אומר: כל עוד לא עברו עליו אלא רגל ראשון ושני לאחר מיתת אשתו, אסור לו לישא אשה אחרת.

ואף על פי שלא עבר עליו רגל שלישי - מותר לו לישא אשה (297).

ואם אין לו בנים - מותר לישא אשה לאלתר, משום ביטול פריה ורביה (298). . וכן אם הניחה לו בנים קטנים - מותר לישא לאלתר, מפני פרנסתן, כדי שתטפל בהם (299).

מעשה שמתה אשתו של יוסף הכהן. ואמר לאחותה עוד בהיותם בבית הקברות: לכי ופרנסי את בני אחותך! דהיינו, שקידשה ונשאה מיד (300).

ואף על פי כן, לא בא עליה אלא לזמן מרובה.

ומבאר הגמרא: מאי לזמן מרובה?

אמר רב פפא: לאחר שלשים יום (301). תנו רבנן: כל שלשים יום של אבלות אסורים לגיהוץ. לאיסור לבישת בגדים מגוהצים (302).

אחד כלים בגדים חדשים, ואחד כלים בגדים ישנים היוצאין עתה מתוך המכבש, לפי שהם כחדשים (303).

רבי אומר: לא אסרו אלא לבישת כלים חדשים מגוהצים בלבד (304).

רבי אלעזר ברבי שמעון אומר: לא אסרו אלא לבישת כלים חדשים לבנים בלבד. אביי נפיק בגרדא דסרבלא, בבגד לבן ישן מגוהץ, שאינו חדש, משום שסבר כרבי, שלא אסרו אלא בגדים חדשים, ולא אסרו מגוהצים ישנים לבנים.

רבא נפיק בחימוצתא חלוק רומיתא רומאי סומקתא אדום חדתי, בבגד חדש אדום [שלא היה בצבע לבן], משום שסבר כרבי אלעזר ברבי שמעון, שלא אסרו אלא בגדים לבנים מגוהצים בלבד.

שנינו במשנה: מפני שאמרו שבת עולה ואינה מפסקת.

ונחלקו בדבר ניהוג אבלות בשבת בני יהודה ובני גלילא.

דף כג - ב

הני, בני יהודה, אמרי: **יש אבילות בשבת.**

והני אמרי: **אין אבילות בשבת** (305).

ומבאר הגמרא את טעמם של החולקים: **מאן דאמר יש אבילות בשבת** - משום **דקתני השבת עולה** למנין שבעה (306).

ומאן דאמר אין אבילות בשבת - משום **דקתני השבת אינה מפסקת**. וזה מוכיח כי אין אבילות בשבת.

כי **אי סלקא דעתך יש אבילות בשבת** - למה צריך לומר שהשבת אינה מפסקת? והרי **השתא** לדבריך **אבילות נהגא** בשבת, אם כן, וכי **אפסוקי מיבעיא** לומר שאינה מפסקת!! והרי האבלות נוהגת לדבריך בשבת, וכיצד יעלה על הדעת שהשבת מפסקת את האבלות!!

אלא, מכאן מוכח שאין אבלות בשבת, ולכן היה מקום לומר שהיא מפסקת, והוצרך התנא לומר שאינה מפסקת.

ואלא, שמא תקשה, שמצד שני יש להוכיח שכן נוהגת אבלות בשבת, כי **הא קתני עולה** השבת למנין שבעה! תשובתך: **אידי היות דקבעי** התנא במשנתנו **למיתנא סיפא**: רגלים מפסיקים ואינן עולים - **תנא ברישא** השבת **עולה** (307).

ועתה מבאר הגמרא את טעמם של החולקים:

ולמאן דאמר יש אבילות בשבת, תיקשי, **דהא קתני אינה מפסקת!** ואם יש אבילות בשבת, למה הוצרך התנא לומר שהשבת אינה מפסקת!!

משום דקבעי למיתנא סיפא שהרגלים מפסיקין - **תנא רישא** שהשבת אינה מפסקת.

לימא המחלוקת אם יש אבלות בשבת היא **כתנאי?**

שכך שנינו במסכת ברכות ובמסכת שמחות:

מי שמתו מוטל לפניו - אוכל בבית אחר (308).

אין לו בית אחר - אוכל בבית חברו.

אין לו בית חברו - עושה לו מחיצה בפני המת בגובה עשרה טפחים.

אין לו דבר לעשות מחיצה - מחזיר פניו הצידה, ואוכל.

ואינו מיסב ואוכל, אלא ישב ואוכל (308*).

וכיון שהוא אונן, **אינו אוכל בשר, ואינו שותה יין**, מחמת אנינותו (309), **ואין מברך** ברכת המוציא לאחרים להוציאם ידי חובתם, **ואין מזמן** ברכת הזימון (310), כיון שהוא פטור מכל המצוות, היות והוא מצווה לעסוק אז בקבורת המת (311).

וכן **אין מברכין עליו** להוציאו ידי חובתו (312), **ואין מזמנין עליו**, שאינו מצטרף לזימון. **ופטור מקריאת שמע, ומן התפלה, ומן התפילין** (313), **ומכל מצות האמורות בתורה** (314). ואם היה מתו מוטל לפניו **בשבת** - הרי הוא **מיסב ואוכל, ואוכל בשר, ושותה יין** (315), **ומברך, ומזמן, ומברכין ומזמנין עליו. וחייב בקריאת שמע, ובתפילה, [ובתפילין]** (316), **ובכל מצות האמורות בתורה** (317).

רבן גמליאל אומר: מתוך שנתחייב בכל אלו המצוות האמורות - נתחייב בכל המצוות כולן.

ואמר רבי יוחנן: תשמיש המטה בשבת כשהוא אונן איכא בינייהו, שלרבן גמליאל מותר ולתנא קמא אסור, ולכן לא התיר אלא את המצוות המנויות (318).

מאי לאו, בהא קא מיפלגי:

דמר תנא קמא סבר, יש אבילות בשבת, וצריך להמנע בו מתשמיש המיטה בהיותו אונן בשבת.

ומר רבן גמליאל סבר שאין אבילות בשבת ולכן מותר בו תשמיש המיטה לאונן.

ודייקין: **ממאי** שהמחלוקת באונן קשורה בשאלה אם יש אבילות בשבת?

דלמא עד כאן לא קאמר תנא קמא התם שהאונן אסור בתשמיש המיטה **אלא משום דמתו מוטל לפניו**, ומחמת אנינותו הוא צריך להמנע מתשמיש המיטה ולא מחמת אבילותו.

אבל הכא באבל בשבת, **דאין מתו מוטל לפניו - לא** נוהגת אבילות בשבת.

ועד כאן לא קאמר רבן גמליאל התם שהוא מותר בתשמיש המיטה, אלא משום **דאכתי לא חל אבילות עליה**. שאין חובת אבילות אלא משעת קבורה.

אבל הכא, באבלות בשבת, **דחל אבילות עליה** - **הכי נמי** שיש אבלות בשבת ויהיה אסור בתשמיש המיטה (319).

דף כד - א

בעא מיניה רבי יוחנן משמואל: האם יש אבילות בשבת או אין אבילות בשבת?

אמר ליה שמואל: אין אבילות בשבת (320). **יתבי רבנן קמיה דרב פפא, וקאמרי משמיה דשמואל: אבל ששימש מטתו בימי אבלו - חייב מיתה בידי שמים (321)**.

אמר להו רב פפא:

א. **"אסור לשמש" בלבד אתמר**, ולא שחייב מיתה אם שימש (322).

ב. **והלכה זו משמיה דרבי יוחנן אתמר**, ולא משמיה דשמואל.

ג. **ואי שמיעא לכו משמיה דשמואל - הכי שמיע לכו:**

אמר רב תחליפא בר אבימי אמר שמואל: אבל שלא פרע שער ראשו ושלא פירם בגדו - חייב מיתה.

שנאמר בבני אהרן, שהצטוו לא להתאבל על מיתת נדב ואביהוא [ויקרא י'] "ראשיכם אל תפרעו, ובגדיכם לא תפרמו - ולא תמתו!"

ומכאן יש לדייק: **הא אבל אחר, שלא פרע ושלא פירם - חייב מיתה (323)**.

אמר רפרם בר פפא, תנא במסכת אבל רבתי: אבל אסור לשמש מטתו בימי אבלו.

ומעשה באחד ששימש מטתו בימי אבלו, ושמתו חזירים את גוייתו.

אמר שמואל : דיני אבלות בשבת כך הם :

פח"ז - חובה, נת"ר - רשות. וכפי שיבואר מיד.

פח"ז חובה, הכי פירושו : **פריעת הראש**, גילוי עטיפתו, הנוהגת בימי אבלותו ביום חול (324).

חזרת קרע לאחוריו בשבת, שלא יראה הקרע בשבת.

זקיפת המטה מהפיכתה ביום חול.

כל אלו הם **חובה** כשהגיעה השבת.

נת"ר רשות - פירושו :

נעילת הסנדל, לנעלו בשבת, ולא לילך בו יחף.

תשמיש המטה בשבת.

רחיצת ידים ורגלים בחמין ערבית, לפני כניסת השבת (325).

הרי הם **רשות**.

ורב אמר : אף **פריעת הראש** בשבת, היא **רשות**.

ופרכינן על **שמואל** : **מאי שנא נעילת הסנדל** בשבת, דהיא **רשות** לדעתו, ולא חובה, משום שלא ניכר באי נעילת הסנדל אבלותו, היות **דלאו כולי עלמא עבידי דסיימי מסאנייהו**, שלא כולם עשויים לנעול מנעלים בשבת, ואין ניכרת האבלות כשאינו נועל מנעלים בשבת (326).

אם כן, **פריעת הראש נמי**, אין לחייבו לפרוע ראשו בשבת, שהרי לא ניכרת אבלותו בעטיפת ראשו בשבת, כי **לאו כולי עלמא עבידי דמגלו רישייהו!**

ומשנינן : **שמואל הולך לטעמיה**.

דאמר שמואל : א. **כל קרע שאינו בשעת חימום**, סמוך למיתה, בשעת תחילת הצער - **אינו קרע**.

ב. **וכל עטיפה שאינה כעטיפת ישמעאלים - אינה עטיפה**.

מחוי החוה רב נחמן והראה כיצד היא העטיפה: עוטף כל ראשו מסביב, **עד גובי דדיקנא**, גומות הלחי שמתחת לפיו, שמשם צומח הזקן.

וכיון שאין נוהגים לעטוף כך את הראש אלא רק אבלים, כי סתם אנשים המכסים ראשם אינם עוטפים אותו בצורה שכזאת, הרי אם ימשיך האבל את העטיפה הזאת בשבת, יהיה ניכר עליו שהוא נוהג אבלות בשבת, ולכן אמר שמואל שחייב לפרוע את העטיפה המיוחדת הזאת לפני שבת (327).

אמר רבי יעקב אמר רבי יוחנן: לא שנו שצריך לפרוע ראשו, כדי שיגלה את פיו וחוטמו המכוסים בימי אבלו, **אלא במי שאין לו מנעלים ברגליו**, שאז אם לא יגלה עטיפתו הוא נראה כאבל.

אבל יש לו מנעלים ברגליו - מנעליו מוכיחין עליו שאינו נוהג אבלות בשבת, שהרי האבל חולץ מנעליו, ואין לו צורך לפרוע ראשו (328).

ומבאר עתה הגמרא את מה שאמר שמואל **"כל קרע שאינו בשעת חימום אינו קרע"** (329).

והוינן בה: **והא אמרו ליה לשמואל: נח נפשיה דרב**, נסתלק רב! ובכל זאת **קרע** שמואל **עליה** על רב, **תריסר מני**, בגדים. אף על פי שעשה כן במשך כמה ימים (330).

אמר שמואל על פטירת רב: **אזל גברא דהוה מסתפינא** שהייתי מתיירא **מיניה**. שהיה שמואל ירא מקושיותיו של רב עליו.

וכך גם אירע כאשר **אמרו ליה לרבי יוחנן: נח נפשיה דרבי חנינא**. **קרע עליה תליסר אצטלי מלתא**. בגדי משי.

אמר: אזל גברא דהוה מסתפינא מיניה.

ומשנינן: **שאני רבנן, דכיון דכל שעתא מדכרי נזכרות שמעתייהו** בין החכמים בכל עת, גם לאחר זמן רב - **כשעת חימום דמי**.

אמר ליה הקשה **רבין בר אדא לרבא** על דברי שמואל: **אמר תלמידך רב עמרם, תניא: אבל, כל שבעה** - **קורעו קריעתו לפניו**, שצריך הקרע להראות כשהוא לפניו.

ואם בא להחליף בגדו - **מחליף, וקורע** את הבגד שהחליף, על אף שכבר חלפה שעת החימום.

ובשבת - קורעו קריעתו צריכה להמצא **לאחוריו** (331), **ואם בא להחליף** בגד לכבוד שבת **מחליף, ואינו קורע** אותו! (332)

ומוכח מהברייתא הזו האומרת שקורעים בשעה שמחליפים את הבגד, נגד שמואל, שאמר אין קורעים אלא בשעת חימום!

ומשנין: **כי תניא ההיא** שקורעים בשעת החלפת הבגד על אף שאין היא שעת חימום, **בכבוד אביו ואמו** (333).

ודנה עתה הגמרא בשאלה האם **אותן קרעין** שקורעים על המת שלא בשעת חימום - **מתאחין** אחר תום זמן האבלות, **או אין מתאחין?**

פליגי בה אבוב דרב אושעיא ובר קפרא.

חד אמר אין מתאחין, וחד אמר מתאחין (334). ומוכיחה הגמרא: **תסתיים** תוכיח **דאבוב דרב אושעיא דאמר אין מתאחין.**

דאמר רב אושעיא: אין מתאחין.

ממאן שמיע ליה לרב אושעיא דין זה, האם **לאו מאבוב**, הלא מאביו שמעו?

ודוחה הגמרא: **לא** מאביו שמעו, אלא **מבר קפרא רביה רבו שמיע ליה.**

אמר רבא: אבל מטייל בשבת **באונקלי** בחלוקו הקרוע **בתוך ביתו**, כי בתוך ביתו זה נחשב בצנעא, ומותר לנהוג אבלות בצניעא בשבת (335).

אביי אשכחיה מצאו **לרב יוסף** בשעת אבלותו בשבת, **דפריס ליה סודרא ארישיה**, שהיה עטוף ראשו כאבל, **ואזיל ואתי בביתה**, והלך ובא בתוך ביתו.

אמר ליה אביי לרב יוסף בתמיהה: האם **לאו**, וכי לא **סבר לה מר** את ההלכה שאין **אבילות בשבת?!?**

אמר ליה רב יוסף: הכי אמר רבי יוחנן: דברים שבצינעא נוהג. ומה שאני נוהג בתוך ביתי זה בצנעא (336).

שנינו במשנה: **רבי אליעזר אומר: משחרב בית המקדש, עצרת כשבת.**

רבן גמליאל אומר ראש השנה ויום הכיפורים כרגלים.

אמר רב גידל בר מנשיא אמר שמואל: הלכה כרבן גמליאל (337).

ואיכא דמתני להא דרב גידל בר מנשיא אהא: תינוק, **כל שלשים יום** מלידתו, אין נוהגים בו כגדול, אלא **"תינוק יוצא בחיק"**. והיינו, שאין נושאים את התינוק שמת תוך שלשים יום בארון, אלא נושאים אותו אל בית הקברות בחיק (338).

ואם יוצאים לקוברו מעט אנשים ונשים, צריך להמנע מאיסור יחוד, כיון שבית הקברות הוא מחוץ לעיר, במקום שאין אנשים אחרים. ולכן הוא **נקבר בנוכחות אשה אחת ושני אנשים**, שאז אין זה יחוד.

אבל הוא **לא נקבר בנוכחות איש אחד ושתי נשים**. שדבר זה אסור משום יחוד (339).

דף כד - ב

אבא שאול אומר: אף באיש אחד ושתי נשים מותר לקברו, לפי שלא חששו ליחוד בשעה שהם טרודים באבלות ובקבורה (340).

ואין עומדין עליו על התינוק הזה **בשורה**, לקבל תנחומים מהעומדים בשורה משני הצדדים, כמו שנהגו בגדול לאחר הקבורה.

ואין אומרים עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים (341). אבל תינוק **בן שלשים יום** - **יוצא** כשהוא נתון **בדלוסקמא** [ארון קטן], ואינו יוצא בחיק.

רבי יהודה אומר: לא מוציאים אותו **בדלוסקמא הניטלת באדם אחד** הנושא אותה על הכתף שלו. **אלא** בדלוסקמא **הניטלת באגפיים**, על ידי שניים, שכל אחד אחוז מצד אחר של הארון (342).

ועומדין עליו בשורה. ואומרים עליו ברכת אבלים ברחבה, לאחר הקבורה, ומנחמים את קרוביו **בתנחומי אבלים**.

בן שנים עשר חדש - יוצא במטה.

רבי עקיבא אומר: בן שנים עשרה חודש גרידא אינו יוצא במיטה. ורק אם התינוק הוא **בן שנה ואבריו נראים גדולים כמו שהיה בן שנים**, או שהוא **בן שנים** שנים **ואבריו נראים כבן שנה** - אז הוא **יוצא במטה** (343).

רבי שמעון בן אלעזר אומר : תינוק היוצא במטה - רבים מצהיבין מרגישים ומצטערים עליו (344) .

אבל תינוק שאינו יוצא במטה - אין רבים מצהיבין עליו.

רבי אלעזר בן עזריה אומר : תינוק הניכר לרבים, שכבר היה רגיל לצאת החוצה - רבים מתעסקים עמו ללוותו. **אינו ניכר לרבים - אין רבים מתעסקים עמו** (345) .

ומה הן, באיזה גיל חייבים הקטנים בהספד?

רבי מאיר בשם רבי ישמעאל אומר : **עניים**, המצטערים יותר על מות בנם, לפי שאין להם שמחה אחרת, מספידים את קטניהם החל מהיותם **בני שלש**.

אבל **עשירים**, שיש להם שמחות חוץ מילדיהם, והם אינם מצטערים כל כך במותם, מספידים אותם בהיותם **בני חמש**.

רבי יהודה אומר משמו של רבי ישמעאל : **עניים - בני חמש, עשירים בני שש. ובני זקנים - כבני עניים** הם דומים.

אמר רב גידל בר מנשיא אמר רב : הלכה כרבי יהודה שאמר משום רבי ישמעאל.

דרש רבי ענני בר ששון אפיתחא דבי נשיאה : מי שנפטר לו קרוב יום אחד לפני עצרת, והגיע חג השבועות והפסיק את אבלות השבעה, נחשב לו הדבר ביחס למנין שלשים, כאילו מנה שבעה ימים.

ועצרת עצמה עולה לו כשבעה ימים, לפי שעצרת היא כרגלים.

הרי כאן ביחד תוך יומיים - ארבעה עשר למנין שלשים יום! (346)

שמע רבי אמי ואיקפד על רבי ענני בר ששון.

אמר רבי אמי : **אטו**, וכי הלכה זו, הלכה **דידיה היא**? הרי לפי דבריו **דרבי אלעזר** אמר **רבי אושעיא, היא!** וכדלהלן.

ובדומה לכך, אירע ש**דרש רבי יצחק נפחא אקילעא** על פתחו **דריש גלותא** : יום אחד לפני עצרת, ועצרת - הרי כאן ארבעה עשר.

שמע רב ששת ואיקפד עליו, ואמר: אטו וכי הלכה זו הלכה דידיה היא? והרי דרבי אלעזר אמר רבי אושעיא, היא.

דאמר רבי אלעזר אמר רבי אושעיא: מנין לעצרת שיש לה לקרבנותיה תשלומין כל שבעה?

שנאמר [דברים יז] "בחג המצות ובחג השבועות".

ודרשינן: הוקש חג השבועות לחג הסוכות: מה חג המצות יש לו תשלומין כל שבעה - אף חג השבועות יש לו תשלומין כל שבעה (347).

אדבריה נסמך רב פפא לרב אויא סבא, ודרש: יום אחד לפני ראש השנה, וראש השנה - הרי כאן ארבעה עשר. כי גם ראש השנה הוא כרגלים (348).

אמר רבינא: הלכך, אם קבר מתו לפני החג, הרי יום אחד לפני החג, וחג, ושמיני שלו - הרי כאן עשרים ואחד יום (349).

רבינא איקלע לסורא דפרת.

אמר ליה רב חביבא מסורא דפרת לרבינא: וכי אמר מר "יום אחד לפני ראש השנה, וראש השנה - הרי כאן ארבעה עשר"!!

אמר ליה: אנא, "מסתברא כרבן גמליאל" הוא דאמינא. ולרבן גמליאל ראש השנה הוא כרגלים (350).

מתניתין:

אין קורעין, ולא חולצין, ואין מברין אוכלים סעודת הבראה, שמברים את האבל, אלא קרוביו של מת (351).

ואין מברין את סעודת ההבראה אלא כשהמנחמים יושבים על מטה זקופה.

דף כה - א

גמרא:

שנינו במשנה שאין קורעים על המת אלא רק קרוביו.

והוינן בה: וכי אפילו היה המת חכם אין קורעין עליו אלא קרוביו?

והתניא: חכם שמת - הכל קרוביו.

ויש לתמוה בלשון הברייתא: וכי "הכל הם קרוביו של חכם" סלקא דעתך לומר? אלא כך כונת הברייתא לומר: הכל נחשבים כקרוביו - הכל קורעין עליו, והכל חולצין עליו, והכל מברין עליו ברחבה! (352)

וכיון שכולם נחשבים כקרוביו, וכולם צריכים לקרוע עליו, מדוע אומרת המשנה שאין קורעים עליו אלא קרובי המת?!

ומשנינן: לא צריכא, משנתנו מדברת במת דלאו חכם הוא.

עוד הוינן בה: ואי אדם כשר הוא - חיובי מיחייב כל אחד למיקרע.

דתניא: מפני מה בניו ובנותיו של אדם מתים כשהן קטנים? - כדי שיבכה ויתאבל על אדם כשר (353).

ותמהינן: האם כדי שיבכה ויתאבל אדם על אדם כשר בעתיד, בניו של אדם מתים? וכי ערבונא קא שקיל מיניה, וכי לוקחים ממנו ערבון על כך מראש?!

אלא, כך יש לומר: בניו הקטנים של אדם מתים מפני שלא בכה והתאבל על אדם כשר.

שכל הבוכה ומתאבל על אדם כשר - מוחלין לו על כל עונותיו, בשביל כבוד שעשה לו.

ומשנינן: משנתנו מדברת במת דלאו אדם כשר הוא.

ועוד הוינן בה: אי דקאי התם אם עומד שם אדם שאינו קרוב של המת בשעת יציאת נשמה - חיובי מיחייב גם הוא לקרוע, למרות שהוא אינו קרוב של המת. ומדוע אומרת המשנה שאין קורעים אלא קרוביו?!

דתניא: רבי שמעון בן אלעזר אומר: העומד על המת בשעת יציאת נשמה - חייב לקרוע. למה זה דומה - לספר תורה שנשרף, שחייב לקרוע כשרואה אותו נקרע (354).

ומשנין: משנתנו מדברת בכגון **דלא קאי התם** שלא עומד שם אדם שאינו קרוב למת **בשעת יציאת נשמה**.

כי נח נפשיה דרב ספרא לא קרעו רבנן עליה. אמרי: **לא גמרינן** לא למדנו תורה **מיניה**, ממנו (355).

אמר להו אביי: מי תניא "הרב שמת כולם כקרוביו"?

הרי **"חכם שמת הכל כקרוביו" תניא**. ועוד, הרי **כל יומא שמעתתיה** שמועותיו של רב ספרא נאמרות **בפומין** בפיותנו בלומדנו **בבי מדרשא**. ונמצא שאנו לומדים ממנו, גם אם אין אנו תלמידיו באופן ישיר (356).

סבור, סברו רבנן כי אין תקנה להמנעותם מקריעה, **כי מה דהוה - הוה**. ואין אפשרות לקרוע לאחר זמן.

אמר להו אביי: תניא: חכם, כל זמן שעוסקין בהספד - חייבין לקרוע עליו. **סבור למיקרע לאלתר** בלא הספד.

אמר להו אביי, תניא: חכם - כבודו בהספידו, ויש לכם להמתין מלקרוע עד שעת ההספד (357).

כי נח נפשיה דרב הונא, סבור לאותובי להניח ספר תורה אפורייה, על מטתו, כדי לומר עליו **"קיים זה מה שכתוב בזה"**.

אמר להו רב חסדא: מילתא, דבר, דבחייה, שבחיו של רב הונא, **לא סבירא ליה**, היה סבור שאין לעשות כן, וכי **השתא** עתה **ליקום ליעבד ליה**, נעמוד ונעשה לו דבר שהוא עצמו סבור שאין לעשותו!?

דאמר רב תחליפא: אנא חזיתיה ראיתיו לרב הונא, דבעי למיתב אפורייה, שרצה לישב על מיטה, **והוה מנח ספר תורה עליה**.

וכף כדא אארעא, הפך רב הונא כד על פיו, **ואותיב** והניח את **ספר תורה עילויה**, עליו, משום שסבר שאסור לישב על מיטה שספר תורה מונח עליה (358).

אלמא, קסבר רב הונא אסור לישב על גבי מטה שספר תורה מונח עליה.

לא הוה נפיק פוריא מבבא. לא יצאה מיטתו דרך השער.

סבור לשלשולי דרך גגין. אמר להו רב חסדא: הא גמירנא מיניה: חכם - כבודו שיוציאו מטתו דרך פתח.

סבור לאשנויי להעבירו מפוריא מהמיטה הרחבה ששכב עליה לפוריא צרה.

אמר להו רב חסדא: הכי גמירנא מיניה: חכם - כבודו שיוציאוהו במטה ראשונה שמת עליה.

דאמר רב יהודה אמר רב: מנין לחכם שכבודו במטה ראשונה - שנאמר [שמואל ב ו] "וירכבו את ארון האלהים אל עגלה חדשה" (359).

פרוס בבא, הרחיבו את השער, ואפקוה.

פתח עליה רבי אבא: ראוי היה רבינו שתשרה עליו שכינה, אלא שבבל גרמה ליה שלא תשרה עליו.

מתיב רב נחמן בר חסדא, ואמרי לה רב חנן בר חסדא: הרי כתוב בספר יחזקאל [פרק א] "היה היה דבר ה' אל יחזקאל בן בוזי הכהן בארץ כשדים". ומוכח שגם בבבל שורה השכינה!! טפח ליה אבוב בסנדליה. אמר ליה: וכי לאו אמינא האם לא אמרתי לך לא תיטרוד עלמא בקושיות?

מאי "היה דבר ה'" שהיה כבר ששרתה עליו שכינה בהיותו בארץ ישראל (360).

כי אסקוה להתם, אמרו ליה לרבי אמי ולרבי אסי: רב הונא אתי. והבינו שהוא מגיע חי, כי לא סיפרו להם על מותו.

אמרו רבי אמי ורבי אסי: כי הוינן התם בבבל, לא הוה לן לדלויי רישין מיניה. לא יכולנו להרים ראשנו מחמת גדלותו, וכי השתא אתינן הכא עכשו שבאנו לארץ ישראל אתא בתרין, הוא בא אחרינו?

אמרו להו: ארונו בא!

רבי אמי ורבי אסי נפוק לקראתו ללוותו.

רבי אילא ורבי חנינא לא נפוק.

איכא דאמרי, רבי אילא נפק, רבי חנינא לא נפק. דנפק - מאי טעמיה?

דתניא: ארון העובר ממקום למקום - עומדים עליו בשורה, ואומרים עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים (361).

דלא נפק - מאי טעמא?

דתניא: ארון העובר ממקום למקום - אין עומדין עליו בשורה, ואין אומרים עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים.

קשיין אהדדי!

לא קשיא.

כאן - ששלדו קיימת.

כאן - בשאין שלדו קיימת.

ורב הונא - שלדו קיימת הוה.

וזה דלא נפק - לא סיימוה קמיה ששלדו קיימת.

אמרי: היכא נינחיה בקבר של מי? רב הונא ריבץ תורה בישראל, ורבי חייא ריבץ תורה בישראל הוה. ולידו של רבי חייא מקומו של רב הונא.

אמרו: מאן מעייל ליה לקוברו ליד רבי חייא?

אמר להו רב חגא: אנא מעיילנא ליה, דאוקמתיה לתלמודאי כי הוינא בר תמני סרי שנין, ולא חזי לי קרי.

ומשמע ליה קמיה, הייתי משמיע שמועות לפני רב הונא, וידעי בעובדיה. והכרתי את מעשיו הגדולים: כגון, דיומא חד אתהפיכא ליה רצועה דתפילין, שהצד השחור היה כלפי גופו, ויתיב עלה ארבעין תעניתא (362).

עייליה רב חגא לקוברו.

הוה גני שכב שם במערת הקבורה, יהודה בן רבי חייא מימיניה דאבוה, וחזקיה בנו משמאליה.

אמר ליה יהודה לחזקיה: קום מדוכתיך, דלאו אורח ארעא דקאים רב הונא שרב הונא עומד (363).

בהדי דקאים יהודה - קם בהדיה עמודא דנורא.

חזייה רב חגא, איבעית, נבהל מעמוד האש, זקפיה העמיד לארוניה של רב הונא שיחצוץ בינו לבין עמוד האש, ולא יזיקנו, ונפק, אתא.

והאי דלא איענש ענש רב חגא, שהצליח להנצל מעמוד האש, הוא רק - משום דזקפיה לארוניה דרב הונא שיחצוץ ביניהם.

כי נח נפשיה דרב חסדא סבור לאותובי ספר תורה אפורייה, לשים ספר תורה על מטתו.

אמר להו רבי יצחק: מילתא דלרביה לא סבירא ליה, אנן ניקום נעביד ליה!?!

סבור דלא למישלל קרעייהו עליו.

אמר להו רבי יצחק בר אמרי: חכם, כיון שהחזירו פניהם מאחורי המטה - שוללין (364) .

כי נח נפשיה דרבה בר הונא ורב המנונא - אסקינהו להתם, לארץ ישראל.

דף כה - ב

כי מטו כאשר הגיעו למקום בו הוצרכו לעבור **אגישרא** על גשר צר, שאין אפשרות לשני גמלים לעבור זה לצד זה אלא רק בשורה ערפית, זה לאחר זה, **קמו גמלי**, נעמדו הגמלים שעליהם היו המטות, ולא רצו להמשיך בדרכם אל הגשר.

אמר להו שאל אותם **ההוא טייעא** [סוחר ישמעאלי]: **מאי האי**, מה אירע לגמלים אלו שאינם ממשיכים בדרכם?

אמרו ליה: הגמלים נעצרו משום **רבנן**, רבה בר רב הונא ורב המנונא, הנפטרים, **דקא עבדי יקרא אהדדי**, שמכבדים האחד את השני להקדים ולעבור את הגשר, ומשום כך מנועים הגמלים מללכת.

מר אמר: מר ניעול ברישא, ומאיידך, מר אמר: מר ניעול ברישא (364)* .

אמר אותו הסוחר הישמעאלי: **דינא הוא, דרבה בר הונא ליעול ברישא.**

חליף עבר **גמליה דרבה בר הונא** ראשון.

ונענש הסוחר הישמעאלי על שביזה את רב המנונא.

ולכן: **נתור** נשרו **ככיה** לחייו **ושניה** ושניו **דההוא טייעא. פתח** בדברי הספד **עליה**, על בואם של המטות של רבה בר רב הונא ורב המנונא, **ההוא ינוקא**, וכך אמר:

גזע ישישים [רבה בר רב הונא, שהוא מגזע חשוב, שהוא בנו של רב הונא, שהיה ראש הגולה, והוא אף עדיף מהנשיא שבארץ ישראל] **עלה מבבל, ועמו** עלה גם רב המנונא המכונה **"ספר מלחמות"**, שהוא כינוי לספר תורה.

"קאת וקפוד" [ביטוי של קללה, לחורבה ולשממה, שמתהלכים שם רק קאת וקיפוד] **הוכפלו** במיתתם של רבה בר רב הונא ורב המנונא.

ועשה זאת הקב"ה כדי **לראות** להראות **בשוד את השוד ושבר הבא משנער.**

הראה הקב"ה, **שקצף על עולמו, וחמס ממנו נפשות.**

ושמח הקב"ה **בהם**, בנפשות שהוא חמס מעולמו והביאם אליו, **כחתן השמח בכלה** החדשה שלו.

כי הקב"ה שהוא **רוכב ערבות, שש ושמח בבא אליו נפש** של אדם שהוא **נקי וצדיק.**

כי נח נפשיה דרבינא, פתח עליה ההוא ספדנא:

אפילו עצי התמרים הניעו ראש, **על צדיק שפרח כתמר.**

ואילו אנו, **נשים לילות כימים** בהספד **על רבינא** שהיה **משים לילות כימים**, בלומדו תורה גם בלילות.

אמר ליה שאל **רב אשי לבר קיפוק** הספדן: **ההוא יומא** שאפטר מן העולם - **מאי אמרת**, כיצד תספידני?

אמר ליה, אמינא, אומר כך: **אם בארזים נפלה שלהבת - מה יעשו איזובי קיר!?**

אם לזיתן בחכה הועלה - מה יעשו דגי רקק!?

אם בנחל שוטף נפלה חכה - מה יעשו מי גבים, המכונסים!?

אמר ליה בר אבין הספדן לבר קיפוק הספדן: חס ושלוס ד"חכה ושלהבת"
בצדיקי אמינא, לא אמרתי זאת ביחס לצדיקים.

ומאי אמרת?

אמינא כך: בכו לאבלים ולא לאבידה. לפי שהיא הולכת למנוחה, ואילו אנו
נשארים לאנחה.

חלש דעתיה של רב אשי עלייהו, על אמירתם של שני הספדנים, שזה דימהו לשלהבת,
וזה לאבידה, ועונש על שגרמו לחלישות דעתו של רב אשי אתהפוך כרעייהו של שני
הספדנים.

וכיון שאירע להם תקלה על ידו, ההוא יומא שמת רב אשי - לא אתו שני הספדנים
לאספודיה!

והיינו דאמר רב אשי: לא בר קיפוק חליץ, ולא בר אבין חליץ ליבמתו, לפי
שמי שהתפכה רגלו אינו יכול לחלוץ.

רבא, כי הוה אתא לדגלת אמר ליה לבר אבין: קום אימא מילתא.

קאי בר אבין ואמר: באו רוב שלישיית [עם ישראל נקרא "שלישית", ורבא חשוב
כמו רוב ישראל] במים:

עלינו:

זכור ורחם! תעינו מאחריך כאשה הסוטה מבעלה, אל תזניחנו כאות מי
מרה שבדקים בהם אשה סוטה.

[חנין יוחנן זירא אבא יעקב יוסי שמואל חייא מנחם - סימן].

רבי חנין חתניה דבי נשיאה הוה, לא קא הוה ליה בני, בעא רחמי והוה ליה.
ההוא יומא דהוה ליה בן - נח נפשיה.

פתח עליה ההוא ספדנא: שמחה לתוגה נהפכה, ששון ויגון נדבקו, בעת
שמחתו נאנח, בעת חנינתו לידתו של הולד, אבד חנינו, אביו.

אסיקו קראו ליה חנן, על שמיה.

כי נח נפשיה דרבי יוחנן פתח עליה רבי יצחק בן אלעזר: קשה היום לישראל כיום בא השמש בצהרים. דכתיב [עמוס ח] "והיה ביום ההוא והבאתי השמש בצהרים".

ואמר רבי יוחנן: זה יומו של יאשיהו.

כי נח נפשיה דרבי יוחנן יתיב רבי אמי שבעה ושלשים.

אמר רבי אבא בריה דרבי חייא בר אבא: רבי אמי דעבד - לגרמיה הוא דעבד.

דהכי אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: אפילו רבו שלימדו חכמה - אינו יושב עליו אלא יום אחד.

כי נח נפשיה דרבי זירא, שנולד בבבל וגדל בארץ ישראל:

פתח עליה ההוא ספדנא: ארץ שנער הרה וילדה, את רבי זירא.

ארץ צבי ארץ ישראל גידלה שעשועיה.

אוי נא לה אמרה רקת [טבריה] כי אבדה כלי חמדתה.

כי נח נפשיה דרבי אבהו, אחיתו הורידו עמודי דקסרי מיא, דמעות.

דרבי יוסי - שפעו מרזבי דציפורי דמא (364) .**

דרבי יעקב - אתחמיאו נראו כוכבי ביממא (365) .

דרבי אסי - איעקרו כל אילניא. דרבי חייא - נחיתו כיפי אבני דנורא אש מרקיעא.

דרבי מנחם ברבי סימאי - אישתעו נימוחו פרצופם של צלמנייא הצלמים, והוּו למחלצייא, מעוכות, וגם הדמויות הטבועות במטבעות הכסף נעשו שטוחות.

דרבי תנחום בר חייא - איתקצצו כל אנ דרטיא.

דרבי אלישיב - איחתרו נחתרו שבעין מחתרתא בנהרדעא. כי בזכותו לא היו בחייו גנבים שם.

דרב המנונא - נחיתו כיפי דברדא אבנים מרקיעא.

דרבה ורב יוסף - נשוק כיפי דפרת אהדדי.

דאביי ורבא - נשוק כיפי כיפות הגשרים דנהר דגלת אהדדי, שנשברו ונגעו חלקי כפות הגשר זה בזה. .

כי נח נפשיה דרב משרשיא - טעון דיקלי שיצי קוצים במקום תמרים.

דף כו - א

תנו רבנן: ואלו קרעין שאין מתאחין:

הקורע על מיתת אביו, ועל אמו, ועל רבו שלימדו תורה, ועל נשיא, ועל אב בית דין.

וכן הקורע **על שמועות הרעות, ועל שמיעת "ברכת" השם** [בלשון סגי נהור].

וכן הקורע **על** [ראיית] **ספר תורה שנשרף.**

וכן **על** [ראיית] **ערי יהודה, ועל המקדש, ועל ירושלים** בחורבנם.

וקורע על ראיית המקדש, ומוסיף בקריעתו על ירושלים.

ומבאר הגמרא את מקור ההלכות שבברייתא:

מצות קריעה על **אביו ואמו, ועל רבו שלימדו תורה - מנלן?**

מדכתיב [מלכים ב ב] בהסתלקות אליהו השמימה: **"ואלישע רואה את אליהו הנביא עולה השמימה. והוא מצעק: "אבי, אבי! רכב ישראל ופרשיו!"**

"אבי, אבי" - זה אביו ואמו.

"רכב ישראל ופרשיו" - זה רבו שלימדו תורה.

וקרע קריעה על הסתלקותו.

ומסבירה הגמרא: **מאי משמע**, מנין לנו מפסוק זה שיש לקרוע גם על רבו?

כדמתרגם רב יוסף את הפסוק: **רבי רבי, דטב להון לישראל** שהוא טוב להם לישראל **בצלותיה**, בתפילותיו עבורם, **מרתיכין ופרשין**, יותר מאשר יכולים להועיל להם רכב ופרשים.

הרי שקראו הכתוב "רבי", ועל כך הוא קרע (366).

וממשיכה הגמרא את ביאור ההלכות שבברייתא:

ולא מתאחין הקרעים - מנלן?

דכתיב בקריעה שקרע אלישע על הסתלקות רבו אליהו [מלכים ב ב]:

"ויחזק בבגדיו, ויקרעם לשנים קרעים".

ממשמע שנאמר "ויקרעם", וכי איני יודע שקרעם לשנים?

אלא, מלמד שצריכים הבגדים להיות נשאים קרועים ועומדים לשנים - לעולם!

אמר הקשה ליה ריש לקיש לרבי יוחנן: הרי אליהו עדיין חי הוא, ואיך קרע עליו אלישע קריעה שקרעם על מת?!

אמר ליה: כיון דכתיב "ולא ראהו עוד", הרי לגבי דידיה של אלישע - כמת דמי
• (367).

וממשיכה הגמרא בביאור הלכות הברייתא:

קריעה על נשיא ואב בית דין שמתו, וקריעה על שמועות הרעות - **מנלן? דכתיב** בקריעה שקרע דוד כשהגיעה השמועה על מות שאול ויהונתן [שמואל ב א]:

"ויחזק דוד בבגדיו, ויקרעם. וגם כל האנשים אשר אתו קרעו בגדיהם. ויספדו, ויבכו, ויצמו עד הערב - על שאול, ועל יהונתן בנו, ועל עם ה', ועל בית ישראל, כי נפלו בחרב".

שאל - זה נשיא. שהיה מלך, ודינו כמו נשיא.

יהונתן - זה אב בית דין.

על עם ה' ועל בית ישראל - אלו שמועות הרעות.

אמר ליה רב בר שבא לרב כהנא: ואימא אין קורעים אלא עד דהוו כולהו!?

אמר ליה: "על, על" האמור בפסוק על כל ענין לחוד - הפסיק הענין (368). והוינן בה: ומי קרעינן אשמועות הרעות?

והא אמרו ליה לשמואל: קטל שבור מלכא מלך פרס תריסר אלפי יהודאי ב"מזיגת קסרי" - ולא קרע שמואל על השמועה הרעה!?

ומשנינן: לא אמרו שקורעים על שמועה הרעה אלא כשהיא אירעה ברוב צבור של ישראל, וכמעשה שהיה בשאול ויהונתן.

ולכן לא קרע שמואל על השמועה שהרג שבור מלכא תריסר אלפים יהודים, כי היא לא היתה ברוב ציבור של ישראל (369).

ותמהינן: ומי קטל שבור מלכא יהודאי?

והא אמר ליה שבור מלכא לשמואל: תיתי לי, תבוא אלי טובה, דלא קטלי כיון שלא הרגתי יהודי מעולם.

ומשנינן: התם - אינהו היהודים שהיו שם גרמי לנפשיהו את מותם, כיון שמרדו בו. ומה שאמר שבור מלכא לשמואל שהוא לא הרג יהודי מימיו, כונתו שלא הרג אף יהודי בחינם.

דאמר רבי אמי: לקל יתירי, לקול היתרים, המתוחים על הכינורות ד"מזיגת קסרי", שבהן הכריזו היהודים על המרד - פקע שורא נבקעו חומותיה ד [של העיר] לודקיא.

זה שקורעים על שמיעת "ברכת" השם - מנלן?

דכתיב [מלכים ב יח] "ויבא אליקים בן חלקיה אשר על הבית, ושבנא הסופר, ויואח בן אסף המזכיר אל חזקיהו, קרועי בגדים". שקרעו בגדיהם כאשר שמעו את החירוף והגידוף של רבשקה, שליח מלך אשור, אשר צר על ירושלים (370).

תנו רבנן: אחד השומע את "ברכת" השם מפי ה"מברך", ואחד השומע מפי השומע, כגון השומע מפי העדים - חייב לקרוע.

והעדים עצמם, אינן חייבין לקרוע בשעה ששומעים את עצמם בשעת עדותם,, לפי שכבר קרעו בשעה ששמעו.

והוינן בה: ואם קרעו בשעה ששמעו - מאי הוי? הא קא שמעי השתא שוב, ששומעים את עצמם בשעת עדותם, וכל השומע חייב לקרוע! (371)

ומשנינן: לא תאמר כמו שסלקא דעתך שגם העדים צריכים לקרוע כשמעידים ושומעים שוב [את עדות עצמם]. היות דכתיב [מלכים ב יט] "ויהי כשמע המלך חזקיהו, כאשר סיפרו לו את דברי החירוף והגידוף של רבשקה, שלוחו של מלך אשור, כלפי ה' - ויקרע המלך את בגדיו".

ומכאן מוכח כי רק המלך חזקיה לבדו קרע אז בשמעו מפייהם את הדברים הללו, ואילו הם, העדים שבאו להעיד לפניו, לא קרעו (372).

וזה שלא מתאחין הקרעים על שמועות שכאלה לעולם - מנלן?

אתיא גזירה שוה "קריעה קריעה". נלמד את דין ה"קריעה" האמורה כאן על גידופו של רבשקה, מה"קריעה" האמורה באלישע על הסתלקות אליהו, שהיא לעולם.

חובת קריעה על ספר תורה שנשרף - מנלן?

דכתיב [ירמיהו לו] "ויהי כקרוא יהודי את דברי הקינות שבמגילת איכה לפני המלך יהויקים, שלש דלתות וארבעה, שלשה ארבעה פסוקים - יקרעה המלך יהויקים בתער הספר, והשלך אל האש אשר אל האח". וגו'.

ומבאר הגמרא: מאי "שלש דלתות וארבעה"?

אמרו ליה ליהויקים המלך: כתב ירמיה ספר קינות על החורבן, שהוא מנבא עליו שעתיד להתרחש.

אמר להו יהויקים: מה כתיב ביה, בספר הקינות?

אמרו לו את הפסוק הראשון [איכה א]: "איכה ישבה בדד".

אמר להו יהויקים: אנא מלכא, אני הוא המלך, ועלי לא נאמר במגילה דבר לרעה.

אמרו ליה את הפסוק השני: כתוב בו "בכו תבכה בלילה".

אמר להם: אנא מלכא, ואין הדברים אמורים בי.

אמרו לו את הפסוק השלישי: כתוב בו **"גלתה יהודה מעני"**.

אמר להם: **אנא מלכא**.

אמרו לו את הפסוק הרביעי: כתוב בו **"דרכי ציון אבלות"**.

אמר להם: **אנא מלכא**.

וכשהגיעו לפסוק החמישי, ואמרו לו שכתוב בו **"היו צריה - לראש!"**, ופסוק זה מורה כי מלכות יהויקים עומדת לחלוף, והצרים יהיו לראש במקומו, אז **אמר להו** יהויקים: **מאן אמרה?** בשם מי אמר ירמיהו פסוק זה?

אמרו לו: **"כי ה' הוגה על רב פשעיה"**.

מיד קדר חתך יהויקים **כל אזכרות ה' שבה**, במגילת איכה, **ושרפן באש**.

והיינו דכתיב [ירמיהו לו] **"ולא פחדו ולא קרעו את בגדיהם"**.

מכלל, מכאן יש ללמוד, **דבעו למיקרע**, שהיו צריכים לקרוע בראותם את האזכרות נשרפות באש.

אמר ליה הקשה **רב פפא לאביי**: מנין שהיה להם לקרוע על ראיית האזכרות הנשרפות? **אימר** שהיה להם לקרוע **משום שמועות הרעות** שבמגילת איכה!!

אמר תירץ **ליה אביי**: וכי **שמועות רעות - בההיא שעתא, מי הו?** הרי היה זה עוד לפני החורבן, ואין אלו שמועות על מאורעות שכבר אירעו, אלא רק תיאור העתיד להיות, ועל כך אין חייבים לקרוע (373).

אמר רבי חלבו אמר רב הונא: **הרואה ספר תורה שנקרע, חייב לקרוע שתי קריעות**.

קרע **אחד על הגויל**, וקרע **אחד על הכתב**.

שנאמר [ירמיהו לו] **"אחרי שרף המלך את המגלה, הגויל, ואת הדברים, הכתב"**.

רבי אבא ורב הונא בר חייא הוו יתבי קמיה דרבי אבא. **בעא** רצה רב הונא בר חייא [לפי הר"ח] **לאפנויי**, להתפנות.

שקליה לטוטפתיה, לקח את התפילין, **אחתיא אבי סדיא**, והניחם מחוץ לבית הכסא, על דבר הנקרא "בי סדיא".

אתאי בת נעמיתא, בת היענה, **בעא למיב לעיה**.

אמר: השתא, אם היא היתה לוקחת ובולעת את התפילין, **איחייבין לי שתי קריעות**, אחת על הגויל ואחת על הכתב, היות בליעת בת הנעמית את התפילין עם אזכרותיהם היא כשריפה! (374)

אמר ליה רבי אבא: מנא לך הא? והא בדידי הוה עובדא, אירע אצלי מעשה דומה, **ואתאי לקמיה** ובאתי לפניו **דרב מתנה** לשאלו כיצד לנהוג, **ולא הוה בידיה**.

ואחר כך **אתאי לקמיה דרב יהודה**, **ואמר לי: הכי אמר שמואל: לא אמרו שצריך לקרוע על בליעה של תפילין אלא** כשנעשה הדבר **בכח הזרוע**, כשאין אפשרות להציל, **וכמעשה שהיה** ביהויקים המלך, שלא היתה לרואים אפשרות להציל. אך אם יש אפשרות להציל ולמנוע, לא חייבים קריעה (375).

על ערי יהודה - מנלן שקורעים?

דכתיב [ירמיהו מא] **"ויבאו אנשים משכם, משלו ומשמרון, שמנים איש, מגלחי זקן וקרעי בגדים, ומתגודדים. ומנחה ולבונה בידם, להביא בית ה'".** וגומר (376).

אמר רבי חלבו אמר עולא ביראה אמר רבי אלעזר: הרואה ערי יהודה בחורבן אומר: [ישעיהו סד] **"ערי קדשך היו מדבר".** וקורע.

הרואה **ירושלים בחורבנה** - **אומר:** [שם] **"ציון מדבר היתה, ירושלים שממה".** וקורע (377).

הרואה **בית המקדש בחורבנו** - **אומר** [שם] **"בית קדשנו ותפארתנו אשר הללוד אבתינו היה לשרפת אש, וכל מחמדינו היה לחרבה".** וקורע.

קורע על מקדש, ומוסיף על ירושלים.

ורמינהו: אחד השומע (378) **ואחד הרואה, כיון שהגיע לצופים** (379) - **קורע, וקורע על מקדש בפני עצמו, ועל ירושלים בפני עצמה.**

לא קשיא.

הא - דפגע במקדש ברישא (380) . הא - דפגע בירושלים ברישא (381) .

תנו רבנן: וכולן רשאין לשוללן, ולמוללן, וללוקטן, ולעשותן כמין סולמות,
[סוגי איחוי שאינם איחוי גמור], אבל לא לאחותן (382) .

דף כו - ב

אמר רב חסדא: ובאיחוי אלכסנדרי, שהוא איחוי טוב, ואין ניכרת התפירה.

תנו רבנן: הקורע מתוך השלל, מתוך המלל, מתוך הלקט, מתוך הסולמות
- לא יצא.

אבל הקורע מתוך האיחוי - יצא.

אמר רב חסדא: ומה שיצא בקורע מתוך האחוי, הוא באיחוי אלכסנדרי, שכיון
הוא איחוי גמור, נחשב דבר זה כקריעה.

תנו רבנן: רשאי להופכו לבגד למטה, ולאחותו לקרע בהיותו הפוך למטה.

רבי שמעון בן אלעזר אוסר לאחותו בכלל, גם לא להופכו ולאחותו למטה (383).

וכשם שהמוכר שהוא אבל אסור לאחותו - כך גם הלוקח מהאבל אסור לאחותו
(384) .

ולפיכך, מוכר, שהוא אבל, כאשר הוא מוכר את בגדו לאדם אחר, צריך להודיעו
ללוקח שהקרע בבגדו הוא קרע על אבילות, ושאסר לו לאחותו (385).

תנו רבנן: תחילת קריעה טפח, ותוספת קריעה, על מת נוסף, היא שלש
אצבעות, דברי רבי מאיר.

רבי יהודה אומר: תחילת קריעה שלש אצבעות (386) , ותוספת כל שהו.

אמר עולא: הלכה כרבי מאיר בקריעה, והלכה כרבי יהודה בתוספת. תניא
נמי הכי, רבי יוסי אומר: תחילת קריעה טפח, ותוספת כל שהו (387) .

תנו רבנן: אמרו לו מת אביו, וקרע, מת בנו, והוסיף עליו קרע הקרע התחתון מתאחה, אבל הקרע העליון, שקרע על אביו ואמו, אינו מתאחה (388).

מת בנו וקרע, מת אביו והוסיף, הקרע העליון מתאחה, תחתון אינו מתאחה (389).

מת אביו, מת אמו, מת אחיו, מתה אחותו, קורע קרע אחד לכולן (390). רבי יהודה בן בתירה אומר: על כולן קרע אחד. וכן על אביו ואמו קורע עוד קרע אחד. לפי שאין מוסיפין על קרע אביו ואמו אלא קורעים עליהם קרע בפני עצמו (391).

מאי טעמא? אמר רב נחמן בר יצחק: לפי שאינן בתוספת, מפני כבוד, אלא צריכים לקרוע עליהם קרע בפני עצמו.

אמר שמואל: הלכה כרבי יהודה בן בתירה.

ופרכינן: ומי אמר שמואל הכי? והאמר שמואל: הלכה כדברי המיקל באבל!

ומשנינן: אבילות לחוד, קריעה לחוד (392).

עד היכן קורע?

קורע עד טיבורו (393).

ויש אומרים: עד לבו.

אף על פי שאין ראיה לדבר - זכר לדבר: שנאמר [יואל ב] "וקרעו לבבכם ואל בגדיכם".

הגיע הקרע לטיבורו (394), ומת לו מת נוסף, מרחיק שלש אצבעות, וקורע (395).

נתמלא בגדו קרעים מלפניו - מחזירו לצד הבגד הקרוע לאחוריו, וקורע מכאן ואילך את הצד האחורי, שנמצא עתה בצד הקדמי.

נתמלא הבגד קרעים מלמעלה - הופכו מלמטה. ומאחה את צידו התחתון עד שנעשה בית צואר, וקורע מלמעלה.

והקורע מלמטה ומן הצדדין לא יצא (396) . אלא שכהן גדול פורס מלמטה
(397) .

פליגו בה רב מתנה ומר עוקבא, ותרוייהו משמיה דאבוה דשמואל ולוי.

חד אמר : אם מת לו מת נוסף **כל שבעה קורע**, חייב לקרוע עליו קריעה אחרת, ואם מת **לאחר שבעה** דיו שיהיה **מוסיף** על הקרע הראשון.

וחד אמר : כל שלשים קורע, לאחר שלשים מוסיף.

מתקיף לה רבי זירא : מאן דאמר כל שבעה קורע - אמאי אין די שיוסיף בקרעו על המת הנוסף?

הרי זה משום **דלא ניתן לשוללו** את הקרע תוך שבעה, ולכן אם יוסיף בו על המת השני, לא נראית התוספת של הקריעה אלא הכל נראה כקרע אחד. אבל לאחר השבעה, אחר שכבר שללו, ניכרת התוספת בקרע שנשלל (398).

אלא הא דאמר מר : האשה שוללתו לקרע לאלתר -

הכי נמי, כאשר מת לה מת אחר, הרי היא יכולה להוסיף על הקרע שנשלל, ואינה צריכה לקרוע קרע אחר, ומדוע אמרו בצורה מוחלטת שתוך שבעה צריך לקרוע, דמשמע שאפילו אשה צריכה לקרוע??

ומשנינן : **התם** זה שהאשה שוללת מיד, לא מן הדין הוא - אלא רק **משום כבוד אשה הוא**.

ועוד קשה : **מאן דאמר כל שלשים קורע** ואינו מוסיף על מת אחר, **אמאי?**

הלא הוא משום **דלא ניתן לאחותו** לקרע תוך שלושים (399).

אלא לאביו ולאמו, דלא ניתן לאחותו לעולם -

הכי נמי תמיד צריך לקרוע על מת אחר ואי אפשר להוסיף על קרעם, ומדוע לא חילקנו חילוק זה!! (400)

ומשנינן : **התם** שאינו מאחה על אביו ועל אמו לעולם, אינו מן הדין, אלא רק **משום כבוד אביו ואמו הוא**, ולכן יכול להוסיף על קרעם לאחר שנשלל, שחשיב כמאוחה.

תנו רבנן : אבל שאינו רוצה לקלקל בגדו, **היוצא בבגד קרוע לפני המת**, ומרמה את הרואים, שחושבים שבגדו הקרוע הוא הבגד שקרע לכבוד המת - **הרי זה גוזל את המתים**, שלא קרע עליהם, **ואת החיים**, שרימה אותם (401).

רבן שמעון בן גמליאל אומר : **האומר לחבירו: השאילני חלוקך ואלך ואבקר את אבא שהוא חולה**, רמז לו בכך שיתכן ויקרעהו אם ימות, ולכן, אם חבירו נתן לו את הבגד בהשאלה, **והלך ומצאו שמת - קורע, ומאחו** (402) .

וכשיבא לביתו, מחזיר לו חלוקו, ונותן לו דמי קרעו. ואם לא הודיעו - הרי זה לא יגע בו.

תנו רבנן : **חולה שמת לו מת - אין מודיעין אותו שמת** קרובו, **שמא תטרף דעתו עליו** (403) .

וכמו כן **אין מקרעין** הקרובים של המת קריעה בבגדיהם **בפניו, ומשתקין את בכיות הנשים מפניו.**

ומקרעין לקטן שמת קרובו, על אף שאינו חייב בקריעה, **מפני עגמת נפש**, כדי שיבכו הרואים זאת, וירבה כבוד המת (404).

וקורעין על חמיו ועל חמותו שמתו מפני כבוד אשתו.

ואמר רב פפא : **תנא במסכת הנקראת "אבל רבתי"** :

אבל בשעת אבלותו, **לא יניח תינוק בתוך חיקו, מפני שמביאו לידי שחוק, ונמצא מתגנה על הבריות** (405) .

שנינו במשנה : **ואין מברין על מטות זקופות.**

תנו רבנן : **ההולך לבית האבל, אם היה לבו גס בו**, שהיה מכירו וידידו, **יברוהו, למכיר וידיד, על מטות כפויות הפוכות.**

ואם לאו, שאינו ידידו ומכירו - **יברוהו על מטות זקופות** (406) .

רבא איתרע ביה מילתא, אירע לו שהיה אבל, וישב שבעה.

על לגביה עלה אליו לנחמו אבא בר מרתא, דהוא אבא בר מניומי.

רבא - זקיף את המטה, כדי להברות את אבא בר מרתא עליה, היות ולא היה לבו גס בו.

אך **אבא בר מרתא** שבא לנחמו, והרגיש עצמו כידידו של רבא, **כפי**, כפה את המטה כדי שיברו אותו כמו ידיד.

אמר רבא: **כמה לית ביה דעתא להאי צורבא מרבנן**, שאני איני מחשיבו כמי שלבי גס בו, והוא אינו חש בכך, ונוהג הפוך מדעתי.

דף כז - א

תנו רבנן: ההולך ממקום למקום **אם יכול למעט בעסקו**, [עסק דבר האבד. תוס' - ימעט].

ואם לאו, שאינו יכול למעט, **יגלגל עמהן** (407). שלא יעשה עסקיו בעצמו, אלא רק בחבורה עם אחרים (408).

תנו רבנן: מאימתי כופין את המטות?

משיצא מפתח ביתו, דברי רבי אליעזר.

רבי יהושע אומר: משיסתם הגולל (409).

מעשה שמת רבן גמליאל הזקן, והורו רבי יהושע ורבי אליעזר, כל אחד לפי שיטתו, אימתי כופים את המיטה:

כיון שיצא מפתח ביתו - אמר להם רבי אליעזר לתלמידיו של רבן גמליאל הזקן: **כפו מטותיכם**.

וכיון שנסתם הגולל - אמר להם רבי יהושע: **כפו מטותיכם**.

אמרו לו תלמידיו של רבן גמליאל הזקן: **כבר כפינו** מטותינו **על פי** הוראת **זקן** [רבי אליעזר].

תנו רבנן: מאימתי **זוקפין את המטות בערב שבת**, שבתוך שבעת ימי האבלות?

מן המנחה ולמעלה. אמר רבה בר הונא: אף על פי כן, שזוקפה מן המנחה ומעלה, אינו יושב עליה עד שתחשך (410).

ולמוצאי שבת, אף על פי שאין לו לאבל לישב אחר השבת אלא עוד יום אחד בלבד - חוזר וכופה אותה (411).

תנו רבנן: אבל הכופה מטתו - לא מטתו בלבד הוא כופה, אלא כל מטות שיש לו בתוך ביתו הוא כופה (412). ואפילו יש לו עשר מטות בעשרה מקומות - כופה את כולן (413).

ואפילו אם היו חמשה אחין, ומת אחד - כולן כופין (414).

ואם היתה מטה המיוחדת לכלים - אין צריך לכפותה (415).

דרגש, שהוא משטח רצועות עור על גבי עמודי עץ, וכפי שתבאר הגמרא להלן - אין צריך לכפותו, אלא זוקפו (416).

רבן שמעון בן גמליאל אומר: דרגש, אין צריך אמנם לכפותו אך כיון שהוא בכל זאת מיטה, מתיר את קרביטיו, את רצועות העור של המשטח, והוא נופל מאיליו (417).

ומבאר הגמרא: מאי דרגש?

אמר עולא: ערסא דגדא. שהוא משמש מיטה עבור מזל טוב, ואין משתמשים בו.

אמר ליה רבה: אלא מעתה גבי מלך, דתנן: כל העם מסובים על הארץ והוא מיסב על הדרגש (418).

מי איכא מידי דעד האידנא לא אותביניה - והשתא מותבינן ליה?

מתקיף לה רב אשי: מאי קושיא?

מידי דהוה אאכילה ושתיה, דעד האידנא - לא אוכליניה ולא אשקיניה, השתא - אוכליניה ואשקיניה!

אלא, אי קשיא - הא קשיא:

דתניא: דרגש - אינו צריך לכפותו אלא זוקפו (419).

ואי ערסא דגדא - אמאי אינו צריך לכפותו? והא תניא: הכופה מטתו - לא מטתו בלבד הוא כופה, אלא כל מטות שיש לו בתוך ביתו כופה!

ומאי קשיא? מידי דהוה אמטה המיוחדת לכלים.

דתניא: אם היתה מטה המיוחדת לכלים - אינו צריך לכפותה! (420)

אלא, אי קשיא הא קשיא:

רבן שמעון בן גמליאל אומר: דרגש, מתיר קרביטיו את רצועות העור, והוא נופל מאיליו.

ואי סלקא דעתך ערסא דגדא - מאי קרביטין אית ליה?

כי אתא רבין אמר ליה ההוא מרבנן, ורב תחליפא בר מערבא שמיה, דהוה שכיח בשוקא דגילדאי: מאי דרגש - ערסא דצלא. מיטה העשויה עור (421).

איתמר נמי, אמר רבי ירמיה: דרגש - סירוגו מתוכו, מטה - סירוגה על גבה.

אמר רבי יעקב בר אחא אמר רבי יהושע בן לוי: הלכה כרבן שמעון בן גמליאל.

ואמר רבי יעקב בר אחא אמר רבי אסי: מטה שנקליטיה עמודי העץ שמשני צידיה יוצאין ובולטים כלפי מעלה, מעל המיטה, ומניחים ביניהם מוט, ועליו מותחים וילון - זוקפה למיטה, ודיו, לפי שאי אפשר להופכה לגמרי ולהעמידה על שני נקליטיה (422).

תנו רבנן: אבל שישן על גבי כסא, על גבי אודייני גדולה, על גבי קרקע - לא יצא ידי חובתו.

אמר רבי יוחנן: לפי שלא קיים כפיית המטה (423).

תנו רבנן: מכבדין ומרביצין בבית האבל, ומדיחין קערות וכוסות וצלוחיות וקיתוניות בבית האבל (424), ואין מביאין את המוגמר ואת הבשמים לבית האבל.

ופרכינן: איני! והא תני בר קפרא: אין מברכין לא על המוגמר ולא על
הבשמים בבית האבל. ומדייקת הגמרא: רק ברוכי הוא דלא מברכין, הא
אתויי - מייתנין!

ומשנינן: לא קשיא:

הא - בבית האבל, אין מביאים מוגמר.

הא - בבית המנחמין, והיינו, בבית שהמת שם, כדי להעביר סרחונו של מת (425) [לפי
הרמב"ם והשולחן ערוך. לפי רש"י נראה שהיתה גירסא אחרת].

מתניתין:

א. עוד תקנו חכמים, שאין מוליכין את המאכלים ששולחים השכנים לבית האבל
ל"סעודת הבראה" [שעושים לאבלים בשובם מהקבורה], בכלי מכובד, אפילו במועד.

לא בטבלא, מגש מהודר, ולא באסקוטלא, כלי כסף או זהב, ולא בקנון כעין גליל
מפואר, אלא רק בסלים העשויים מקליעת נצרים של ערבה קלופה.

ותקנו זאת כדי שלא לבייש את העניים, שבאים להברות ואין להם כלים מיוחדים, וקבעו
שהכל ישלחו מאכליהם לסעודת הבראה בכלים המצויים בידי כלם בשוה.

ואין אומרים כשחוזרים מהלויה את ברכת אבלים [במסכת כתובות ח ב] במועד.

אבל עומדין המלואים לאחר קבורת המת בשורה, אפילו במועד, ומנחמין את
האבלים שעוברים לפניהם.

ופוטרין את הרבים אומרים להם לכו לבתיכם לשלום.

ב. אין מניחין במועד את המטה של הנפטר ברחוב העיר על מנת להספידו, כדי שלא
להרגיל את ההספד. שלא יבואו להספיד במועד, שאסור להספיד בו (426).

ולא מניחין ברחוב את המטה של נשים לעולם, אפילו בימות החול, מפני הכבוד,
ובגמרא יתבאר הענין [בריש דף כח א].

גמרא:

תנו רבנן: בראשונה, לפני תקנת חכמים האמורה במשנה, היו מוליכין לסעודת
הבראה בבית האבל, כל אחד לפי יכולתו:

עשירים היו מביאים את חלקם **בקלתות כלים של כסף ושל זהב**.

ואילו **העניים** היו מביאים **בסלי נצרים של ערבה קלופה**.

והיו עניים מתביישים לבא עם כליהם במחיצת העשירים הנושאים כלים מהודרים.

ולכן **התקינו חכמים שיהיו הכל מביאין בסלי נצרים של ערבה קלופה**, המצויים בידי כולם, **מפני כבודן של עניים**.

תנו רבנן: בראשונה, לפני תקנת חכמים, **היו משקין בבית האבל**, לפי כבוד האבלים ויכולתם. **עשירים** היו משקים בכוסות **זכוכית לבנה**, **ועניים בזכוכית צבועה**.

והיו עניים מתביישין.

התקינו חכמים שיהו הכל משקין בזכוכית צבועה, מפני כבודן של עניים.

בראשונה, היו מגלין פני המתים **העשירים**, ומכסין פני המתים **העניים**, מפני שהיו מושחרין פניהן מפני הרעב כשהיתה בצורת.

והיו העניים החיים מתביישין.

התקינו שיהיו מכסין פני הכל מפני כבודן של עניים.

בראשונה, היו מוציאין את המתים **העשירים בדרגש**, מטה עשויה רצועות עור היוצאים מעצי המטה, ואילו את המתים **העניים** הוציאו **בכליבה**, מטת מתים ארוגה מחבלים פשוטים.

דף כז - ב

והיו העניים החיים מתביישין.

התקינו שיהו הכל מוציאין את מתיהם בכליבה מפני כבודן של עניים.

בראשונה, היו מניחין את המוגמר, היו שמים כלי ובו בשמים על גחלים, **תחת חולי מעים מתים**, להפיג את הריח הרע העולה מהם.

והיו חולי מעים החיים מתביישינ ביודעם את הצפוי להם לאחר מיתה, שיסריחו וישימו מוגמר תחת מיטתם כדי לסלק את ריחם הרע, וידעו הכל מסירחונם.

התקיננו שיהו מניחין מוגמר תחת הכל, אף תחת אותם מתים שלא מתו מחולי מעים, מפני כבודן של חולי מעים חיים.

בראשונה, היו מטבילין את הכלים על גבי נדות מתות.

היינו, כלים שהשתמשו בהם הנדות בחייהן, ונטמאו בנגיעתן, היו טובלים את כליהן לטהרם אחר שמתו, **והיו נדות חיות מתביישות** בכך שמטבילין דוקא כלי נדות, ואין עושין כך למתות אחרות.

התקיננו שיהו מטבילין על גבי כל הנשים, דהיינו, היו מטבילין את כל כלי הנשים המתות, אפילו כלים של נשים שמתו כשהן טהורות, והיו כליהן טהורים - **מפני כבודן של נדות חיות.**

בראשונה, היו מטבילין כלים שהשתמשו בהן בחייהן על גבי זבין מתים.

והיו זבין חיים מתביישינ.

התקיננו שיהו מטבילין על גב הכל, מפני כבודן של זבין חיים.

בראשונה, היתה הוצאת המת מביתו לקבורה **קשה לקרוביו,** שהיו צריכים לרכוש תכריכים יקרים, והוצאה זו היתה קשה להם **יותר ממיתתו, עד** כדי כך **שהיו קרוביו מניחין אותו, ובורחין,** כדי שלא יאלצו להוציא ממון רב כדי לקברו בכבוד.

עד שבא רבן גמליאל, ונהג כביכול קלות ראש בעצמו, ויצא, צוה להוציאו [ר"ח] לאחר מותו לקבורה **בכלי פשתן.**

ומאז, **נהגו כל העם אחריו לצאת רק בכלי פשתן.**

אמר רב פפא: והאידינא, נהוג עלמא להוציא את המת אפילו בתכריכין של צרדא, העשויים מקנבוס, **בר זוזא,** הנקנה בזוז אחד בלבד.

שנינו במשנה: **אין מניחין את המטה ברחוב.**

אמר רב פפא: אין מועד מעכב בפני תלמיד שנפטר, ומותר להספידו.

וכל שכן שיכולים להספידו אם מת **בחנוכה ובפורים,** שאין דינם חמור כמועד.

ואמנם **הני מילי רק בפניו**, בשעה שמוטל המת התלמיד חכם לפנינו [כך מניחה הגמרא כעת, בהוה אמינא].

אבל שלא בפניו, לא התירו להספידו (427).

ומקשינן: **איני! והא מצינו שרב כהנא ספדיה לרב זביד מנהרדעא בפום נהרא** בחול המועד.

הרי שאף במקום אחר מותר להספיד תלמיד חכם במועד, ואפילו שלא בפניו.

ומתריצין: **אמר רב פפי**: ההספד של רב זביד **ביום שמועה הוי**, ולכן **כפניו דמי** ומותר להספידו [שכיון שנהרדעא ופום נהרא היו סמוכות, ושמעו על מיתת רב זביד בו ביום, נחשב כהספד בפניו] (428).

אמר עולא: "**הספד**" היינו שהמספיד טופח **על הלב**, ומקור לכך: **דכתיב "על שדים סופדים"**, והם על מקום הלב.

"**טיפוח**", שעושות הנשים כשמקוננות, הוא **ביד**, שסופקות כף אל כף בצער (429).

"**קילוס**" - **ברגל**, שרוקע בקרקע מרוב צער.

תנו רבנן: המקלס, לא יקלס וירקע ברגלו הנעולה **בסנדל** העשוי מעור קשה, **אלא** ירקע רק אם רגלו נעולה **במנעל** העשוי מעור רך, **מפני הסכנה**, שמא יתהפך הסנדל ותשבר רגלו. ובמנעל רך נזהר לרקוע כראוי.

אמר רבי יוחנן, אבל, כיון שנענע ראשו וניכר שהתנחם, ואין לו צורך עוד בתנחומים נוספים [עיין ב"ח שכ"ו א'] **שוב אין מנחמין רשאין לישב אצלו** (430).

ואמר רבי יוחנן: הכל חייבין לעמוד מפני כבוד נשיא ישראל העובר, **חוץ מאבל וחולה**, שאין הידור בקימתם (431).

ואמר רבי יוחנן: לכל העומדים לפני הנשיא **אומרים להם "שבו"**, **חוץ מאבל וחולה** שהרי עמדו שלא לצורך, שאין חייבין לעמוד, כדלעיל, ופשיטא שיכולין לשבת בלי רשות (432).

אמר רב יהודה אמר רב: אבל, ביום ראשון לאבלותו (433), **אסור לאכול לחם משלו**, אלא משל אחרים המביאים לו.

מדאמר ליה רחמנא ליחזקאל כשמתה אשתו "ולחם אנשים לא תאכל", שעשאו אות לישראל, כשם שלא יתאבל על אשתו, כך לא יתאבלו ישראל על מותיהן שירבו מאד, ומשמע שרק הוא לא יאכל "לחם אנשים" אחרים, אבל שאר האבלים, הם צריכים לאכול "לחם אנשים" אחרים דוקא (434).

רבה ורב יוסף מחלפי סעודתיהו להדדי, שנתן כל אחד לחבירו האבל לאכול משלו.

ומותר אף כששניהם אבלים (435).

ואמר רב יהודה אמר רב: כשיש מת בעיר, כל בני העיר אסורים בעשיית מלאכה כדי שידאגו לצרכי המת.

רב המנונא איקלע לדרומתא, שמע קול שיפורא המכריז דשכבא שמת אדם בעיר. **חזא הנך אינשי דקא עכדי עבידתא** ולא פסקו ממלאכתן אף ששמעו שמת בעיר.

אמר להו, להו הנך אינשי בשמתא! נידה אותם על שעוברים על דברי חכמים ואינם מפסיקים מלאכתם.

ואמר להם: **וכי לא שכבא איכא במתא?!?**

אמרו ליה העוסקים במלאכתם, אין צורך בנו לטפל בעניני המת, כיון ד**חבורתא איכא במתא,** שכל חבורה קוברת את מתיה ודואגת לצרכם.

אמר להו: אי הכי, שריא לכו, הותר לכם הנידוי, ומותר לכם לעסוק במלאכה, עד שיוציאו את המת ללוותו לקברו.

ואמר רב יהודה אמר רב: כל המתקשה על מתו יותר מדאי, שבוכה עליו יותר משלשה ימים, כדלקמן, סופו שעל מת אחר הוא בוכה (436).

וכן היה מעשה, בההיא איתתא דהות בשיבבותיה שכונתו **דרב הונא, הו לה שבעה בני, מת חד מינייהו, הוות קא בכיא ביתרתא** בכי יותר מדי עליה.

שלח לה רב הונא, לא תעבדי הכי!

לא אשגחה ביה והמשיכה לבכות על בנה.

**שלח לה: אי צייתית אם תשמעי לדברי ותפסיקי בכייד, מוטב. ואי לא, צבית
זוודא לאידך מית,** הכיני תכריכים למת נוסף!

וכיון שלא הפסיקה מבכייה, כך היה, **ומיתו כולהו** שבעה בניה, ולא הפסיקה מבכייה.

לסוף, אמר לה: תימוש זוודתא לנפשיך, תכיני לעצמך תכריכין, **ומיתא.**

ומביאה הגמרא מקור, שיש שיעור עד כמה מותר לבכות על מת:

דכתיב **"אל תבכו למת ואל תנודו לו"** וביאור הפסוק הוא: **אל תבכו למת יותר
מדאי, ואל תנודו לו יותר מכשיעור.**

ומפרשינן: **הא כיצד?**

שלשה ימים הם השיעור הראוי **לבכי, ושבעה ימים** ראויים **להספד,**

ושלושים יום לאיסור **גיהוץ ולתספורת** של האבלים.

מכאן ואילך, אמר הקדוש ברוך הוא, אי אתם רחמנים בו יותר ממני, שהרי
המת, מעשה ידי הוא, והרגתיו בחטאו, וכל המוסיף וממשיך לבכות או להספיד יותר
משיעור זה הרי הוא מתקשה על מתו יותר מדאי (437).

ודרשינן סיפא דקרא: **"אל תבכו למת"** אבל **בכו בכו להולך,** למי שנקרא **"הולך"**.

אמר רב יהודה: בכו **להולך** לעולמו **בלא בנים** (438).

רבי יהושע בן לוי לא אזל לבי אבלא, לבית האבל **אלא על מאן דאזיל בלא
בני.**

וטעמו משום **דכתיב "בכו בכו להולך"**.

ודרשינן סיפא דקרא, בכו בכו להולך, **"כי לא ישוב עוד וראה את ארץ מולדתו"**.

רב הונא אמר: הכוונה היא אף על אדם חי, ומה דכתיב שלא ישוב, **זה אדם שעבר
עבירה, ושנה בה.** ומתוך שהותרה בעיניו הוא לא יחזור לעולם בתשובה עליה.

**רב הונא לטעמיה, דאמר רב הונא, כיון שעבר אדם עבירה פעם אחת ושנה
בה ועשאה שוב, הותרה לו.**

ותמהינן, וכי הותרה לו סלקא דעתך?!?

ומבארין: **אלא אימא, נעשית לו בעיניו כהיתר.**

אמר רבי לוי: אבל, שלשה ימים הראשונים, יראה את עצמו כאילו חרב מונחת לו בין שתי יריכותיו [ויש גורסים "כתיפיו", וכן משמע ברמב"ם שכתב "על צווארו"] שמדת הדין ששלטה בבית מתוחה על קרובי המת, ובמשך הזמן מתרופפת בהדרגה.

משלשה עד שבעה ימים, יראה האבל את עצמו כאילו החרב מונחת לו בשבילו כנגדו בקרן זוית.

מכאן ואילך אחר שבעה [לתוס' עד יב חדש, ולטור עד שלושים יום] יראה **כאילו עוברת כנגדו בשוק** (439).

[וסיים הרמב"ם בספי"ג מהלכות אבל: כל זה כדי להכין עצמו לחזור ויעור משנתו, והרי הוא אומר "הכית אותם ולא חלו, " מכלל שצריך להקיץ ולחול].

שנינו במשנה: **ולא מניחים ברחוב מטה של נשים לעולם מפני הכבוד,**

אמרי נהרדעי, לא שנו, שאין מניחים מטת אשה ברחוב **אלא** של **חיה**, יולדת שמתה, שמחמת הלידה היא שופעת זיבה.

דף כח - א

אבל שאר נשים מניחין, שאין לחשוש לפגם בכבודן.

רבי אלעזר אמר: אפילו שאר הנשים אין מניחין מטתם ברחוב להספידן.

דכתיב "ותמת שם מרים ותקבר שם", ודרשינן שאצל נשים צריך להיות **סמוך למיתה קבורה** (440).

ועוד **אמר רבי אלעזר: אף מרים בנשיקה מתה** כמשה ואהרן, ומקור לכך **אתיא** בגזירה שוה "שם" "שם" **ממשה**, שכתוב במיתתו "על פי ה'", זו מיתת נשיקה.

ומבארין: **ומפני מה לא נאמר בה, כמו אצל משה, "על פי ה'?"**

מפני שגנאי הדבר לאומרו באשה.

אמר רבי אמי: למה נסמכה פרשת מיתת מרים לפרשת פרה אדומה? לומר לך, מה פרה אדומה מכפרת, אף מיתתן של צדיקים מכפרת על אותו הדור [וביאר העץ יוסף ששניהם מכפרין מטעם "תבא האם ותכפר צואת בנה", וזה הדמיון ביניהם] (441).

אמר רבי אלעזר: למה נסמכה מיתת אהרן לבגדי כהונה, שכתוב בה "הפשט את אהרן את בגדיו, ואהרן יאסף"?

לומר לך, מה בגדי כהונה מכפרים כמבואר בזבחים [פח ב], שכל בגד מכפר על עוון מסוים של ציבור ויחיד, אף מיתתן של צדיקים מכפרת.

תנו רבנן, מת פתאום, בלי מחלה קודם לכן, זו היא הקרויה "מיתה חטופה".

חלה רק יום אחד ומת, זו היא "מיתה דחופה".

רבי חנניא בן גמליאל אומר, זו [מחלה של יום אחד, ומת], היא מיתה מגפה.

שנאמר ביחזקאל "בן אדם, הנני לוקח ממך את מחמד עיניך במגפה", וכתוב "ואדבר אל העם בבקר את דברי הנבואה, ותמת אשתי בערב".

רואים, שמחלת יום אחד ומת, נקראת מגיפה.

חלה שני ימים ומת, זו היא מיתה דחוויה.

חלה ג' ימים ומת, זו היא מיתה גערה.

חלה ארבעה ימים ומת, זו היא מיתה נזיפה.

חלה חמשה ימים ומת זו היא מיתה כל אדם.

אמר רב חנין: מאי קרא? מהיכן המקור מן הכתוב שחלה חמשה ימים ומת זו היא מיתה כל אדם?

דכתיב אצל משה רבינו: "הן קרבו ימיך למות".

ודרשינן "הן" - חד. "קרבו" - לשון רבים - תרי. וכן "ימיך" - תרי.

הא חמשה ימים (442).

ומבארין שדורשים "הן" - חד, שכן בלשון יוני קורין לאחת, "הן".

מת בגיל חמישים שנה, זו היא מיתת כרת.

מת בגיל חמישים ושתים שנה, זו היא מיתתו של שמואל הרמתי, שמת בן נב שנה.

מת בגיל שישים, זו היא מיתה בידי שמים (443) .

אמר מר זוטרא: מאי קרא שבגיל ששים הוי מיתה בידי שמים?

דכתיב "תבא בכלח אלי קבר".

"בכלח" בגימטריא שיתין הו.

גיל שבעים (443*) נחשב שיבה.

וגיל שמונים נחשב כגבורות.

דכתיב "ימי שנותינו בהם שבעים שנה. ואם בגבורות - שמונים שנה".

אמר רבה, מת מגיל חמישים שנה ומעלה עד ששים שנה, זו היא מיתת כרת. והאי דלא חשיב להו בברייתא, ונקטה כך בבן חמישים מיתת כרת, משום כבודו של שמואל הרמתי שמת בן חמישים ושתים שנה, שלא יאמרו שהתחייב כרת (444).

רב יוסף כי הוה בר שיתין, עבד להו יומא טבא לרבנן.

אמר: נפקי לי מכרת.

אמר ליה אביי, וכי ברור שנפטרת מכרת? הרי נהי דנפק ליה מר מכרת דשני, שלא מת עד גיל ששים, אבל הרי עדיין יש לך לחשוש, כי מכרת דיומי, שהיא מיתה חטופה - מי נפיק מר?! ואם כן, למה הינך עושה יומא טבא לרבנן? (445)

אמר לו: נקוט מיהא פלגא בידך! החזק חצי מעונש הכרת בידך!

דהיינו, על סוג כרת של שנים, שהוא מחצית מסוגי עונש הכרת התברר שנפטרתי ממנו.

רב הונא נח נפשיה פתאום. הו קא דייגי דואגים רבנן.

תנא להו זוגא דמהדייב - שם חכם, ממקום "הדייב" - לא שנו שהמת פתאום מיתתו נקראת "מיתה חטופה", אלא כשלא הגיע לגבורות. אבל הגיע לגבורות - זו היא מיתת נשיקה, שמת בלא חולי.

אמר רבא: בני, חיי ומזוני - לא בזכותא תליא מילתא, אלא במזלא תליא מילתא (446).

דהא רבה ורב חסדא, תרווייהו רבנן צדיקי הוו, שהרי מר מצלי התפלל על הגשם ומטי מיטרא, ובא המטר, ומר מצלי ומטי מיטרא. ובכל זאת בחיי בני ומזוני היה הפרש רב ביניהם.

שהרי רב חסדא חיה תשעין ותרתינן שנין, ואילו רבה חיה רק ארבעין שנה (447).

וכן בבני, בי בבית רב חסדא היו שיתין הלולי שמחות לבניו, ואילו בי רבה היו שיתין תכלי, מקרי שכול.

וכן לענין מזוני, בי בבית רב חסדא היה בשפע סמידא סולת לכלבי, ולא מתבעי שלא היו צריכין לחפש ולבקש שהיה לרוב, ואילו בי רבה חפשו נהמא דשערי לאינשי ולא משתכח.

ואמר רבא: הני תלת מילי בעאי קמי שמיא, תרתי יהבו לי, חדא לא יהבו לי: בקשתי חוכמתיה דרב הונא, ועותריה עשירותו דרב חסדא, ויהבו לי.

אך בקשתי גם ענותנותיה דרבה בר רב הונא, ואת זאת לא יהבו לי,

רב שעורים, אחוה דרבא, הוה יתיב קמיה דרבא, לפני מיטתו של רבא כשהיה חולה. חזייה דהוה רבא קא מנמנס, גוסס.

אמר ליה רבא לרב שעורים: לימא ליה מר למלאך המות דלא לצערן יותר מדאי ביציאת נשמה.

אמר ליה אחיו: וכי מר, אתה רבא, לאו שושביניה, ידיד קרוב של מלאך המוות הוא?! [לפי שהיה רגיל ביניהם], ותוכל לומר לו בעצמך!

אמר ליה רבא לאחיו: כיון דאימסר מזלא, הורע מזלי והנני נוטה למות, לא אשגח בי, ולכן הנני מבקש ממך לומר לו שלא יצערני.

אמר ליה, רב שעורים לרבא אחיו ובקש ממנו: **ליתחזי לי מר** לאחר מיתה בחלום, לומר לו אם צערו מלאך המות (447*).

איתחזי ליה. **אמר ליה**, שאל אותו רב שעורים, האם **הוה ליה למר צערא** במיתה?

אמר ליה, שהיה הצער ביציאת הנשמה מהגוף **כי ריבדא דכוסליתא**, כנקב שעושה האומן בבשר להקיז דם.

רבא הוה יתיב קמיה דרב נחמן, חזיה **דקא מנמנס**, גוסס.

אמר ליה רב נחמן לרבא: **לימא ליה מר** למלאך המות **דלא לצערן**.

אמר ליה, וכי **מר לאו אדם חשוב הוא**, ולמה לא תאמר אתה למלאך המות!?

אמר ליה: כיון שנמסר אדם בידו **מאן חשוב** בעיניו, **מאן ספון** מי ראוי שיפחד ממנו וישמע לו, **ומאן רקיע**, מי מתוקן ויצטרך לשמוע לו.

אמר ליה רבא לרב נחמן: **ליתחזי לי מר** אחר מיתה.

איתחזי ליה. **אמר ליה**: האם **הוה ליה למר צערא** בשעת מיתה?

אמר ליה: **כמישחל ביניתא מחלבא**, כמושך נימת שער מתוך החלב [ובברכות דף ח א אמרו שזו היא מיתת נשיקה]. ואף שלא היה לי צער מיתה, **אי אמר לי הקדוש ברוך הוא**, זיל שוב **בהווא עלמא כד הוית - לא בעינא**, היות **דנפיש בעיתותיה**, שאימת מלאך המות גדולה.

רבי אלעזר הוה קאכיל תרומה.

איתחזי ליה מלאך המות שבא לקחתו.

אמר לו: **תרומה קא אכילנא**, וכי **לאו "קודש" איקרי**, והריני כעוסק במצוות אכילת קדשים ואין לך רשות לבטלני ממצוה (448). **חלפאליה שעתאולא מת**, באותה עת.

רב ששת, **איתחזי ליה** מלאך המות **בשוקא**.

אמר ליה: וכי אמות **בשוקא כבהמה**, **איתא** בוא **לגבי ביתא** ושם תהרגני [ובעין יעקב סיים, אתא לגו ביתא, ויכיל ליה].

רב אשי איתחזי ליה בשוקא. אמר ליה איתרח המתן לי תלתין יומין ואהדרי לתלמודאי, היות דאמריתו: אשרי מי שבא לכאן לעולם האמת ותלמודו בידו.

ביום תלתין אתא. אמר לו רב אשי: מאי כולי האי שאינד ממתין עד שיעברו שלשים יום מלאים?

אמר ליה: קא דחקא רגליה דבר נתן. שהגיע זמנו להיות נשיא אחריד, ואין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלא נימא.

רב חסדא, לא הוה יכיל ליה מלאך המות ליטול נשמתו, כיון דלא הוה שתיק פומיא מגירסא.

סליק, עלה מלאך המות, יתיב בארזא בקורת התקרה דבי רב, פקע ארזא, ושתק רב חסדא, ואז יכיל ליה.

רבי חייא, לא הוה מצי מלאך המות למיקרבא ליה, יומא חד אידמי ליה כעניא אתא טריף אבבא, דפק על דלת ביתו של רבי חייא, אמר ליה השטן שנדמה כעני לרבי חייא אפיק לי ריפתא לאכול, אפיקו ליה.

אמר ליה, ולא קא מרחס מר אעניא, ואם כן אההוא גברא עלי שאינני יכול למלא תקפידי אמאי לא קא מרחס מר, גלי ליה שהוא מלאך המות אחוי ליה שוטא דנורא והראה לו שאכן הוא מלאך המות אמצי ליה רבי חייא נפשיה, ונטלה מלאך המות.

דף כח - ב

מתניתין:

א. נשים במועד - מענות, וכפי שתבאר המשנה להלן, אבל לא מטפחות בידן על גופן כדרך שעושות ביום חול (448*).

רבי ישמעאל אומר: נשים הסמוכות למטה - מטפחות.

ב. בראשי חדשים, בחנוכה ובפורים - מענות ומטפחות.

אך בזה וזה, בראשי חדשים, ובחנוכה ובפורים - לא מקוננות.

ומשעה שנקבר המת - לא מענות ולא מטפחות.

ומבארת המשנה את משמעות "מענות" ו"מקוננות":

איזהו "עינוי"? - שכולן עונות כאחת.

איזו היא קינה? - שאחת מדברת, וכולן עונות אחריה.

שנאמר [ירמיהו ט] **"ולמדנה בנתיכם נהי** [שכולן תענינה כאחת]. **ואשה רעותה קינה** [שאחת אומרת קינה, ורעותיה עונות אחריה] **"**.

ומסיימת המשנה בדברי נחמה:

אבל לעתיד לבא, הוא אומר [ישעיהו כה] **"בלע המות לנצח, ומחה ה' אלהים דמעה מעל כל פנים"**. וגו' (449).

גמרא:

ומבארת הגמרא מה הן אומרות בעינוי ובקינה:

מאי אמרן, מה אומרות הנשים המענות והמקוננות?

אמר רב: ויי לאזלא, למי שהולך עתה אל בית עולמו, הליכה שאינה חוזרת, **ויי לחבילא**, למת הנישא עתה כמו חבילה.

אמר רבא: נשי דשכנציב שהיו חכמות **אמרן הכי**, את הנוסח שאמר רב: **ויי לאזלא, ויי לחבילא**.

ואמר רבא: נשי דשכנציב אמרן: גוד נפל גרמא העצם **מככא** מהלחיים. **ונמטי מיא לאנטיכי**. ויעלו המים למעלה. [עיין במפרשים בעין יעקב].

ואמר רבא, נשי דשכנציב אמרן: עטוף וכסו התעטפו והתכסו **טורי** ההרים, היות **דבר רמי בן רמים ובר רברבי** ובן גדולים **הוא** הנפטר הבא להקבר ביניכם.

ואמר רבא: נשי דשכנציב אמרן: שיול הגולל הוא ה"אצטלא דמלתא" בגד המשי לנפטר!

ועל מי היו אומרים זאת?

לבר חורין דשלימו זוודיה. על מי שירד מנכסיו, ואין במה לקבור אותו, וכך היו מעוררות את הציבור לעזור בקבורתו.

ואמר רבא: נשי דשכנציב אמרן על מי שאין לו לצרכי קבורתו: **רהיט ונפיל אמעברא,** תגר היה כל ימיו, ועתה בבואו לעבור מכאן לעולם הבא, הוא נפל ריקס בלי ממון.

ויזופתא יזיף. והוא צריך עתה הלואה לצרכי קבורתו.

ואמר רבא: נשי דשכנציב אמרן על עני שכזה: **אחנא תגרי** אחינו התגרים **אזבזגי מיבדקו.** באחריתכם יתכן ותראו כמוהו!

ואמר רבא: נשי דשכנציב אמרן: מותא כי מותא, למות הוא מת כמו כולם, ואולם **מרעין,** מחלותיו לפני מותו - **חיבוליא.** היו קשות ומחבלות בו (450).

תניא, היה רבי מאיר אומר: זה שאמר קהלת [פרק ז] **"טוב ללכת אל בית אבל"**, וממשיך ואומר **עד "והחי יתן אל לבו"**, וכונתו לומר שהחי יתן אל לבו - **דברים של מיתה.** שיתן אל לבו וידע שזכות האדם לכבוד אחר מותו היא לפי הכבוד שהוא חלק לאחרים:

דיספד לאחרים - יספדוניה, יספדו לו.

דיקבר - יקברוניה.

דיטען את המיטה על כתיפו - **יטעוניה.**

דידל, מי שיגביה קולו בשעת הספד של אדם אחר - **ידלוניה.** ואיכא דאמרי: **דלא ידל - ידלוניה** מי שאינו מגביה עצמו, שאינו מתגאה, יגביהוהו אחרים.

דכתיב [משלי כה] "כי טוב אמר לך עלה הנה". וגומר (451).

תנו רבנן: כשמתו בניו של רבי ישמעאל, נכנסו ארבעה זקנים לנחמו: רבי טרפון, ורבי יוסי הגלילי, ורבי אלעזר בן עזריה, ורבי עקיבא.

אמר להם רבי טרפון: דעו שחכם גדול הוא רבי ישמעאל, ובקי הוא גם באגדות, ולכן, אל יכנס אחד מכם לתוך דברי חבירו.

אמר רבי עקיבא: ואני אדבר אחרון.

פתח רבי ישמעאל [כדרך האבלים, שהם צריכים לפתוח בדברים], **ואמר** על עצמו:

רבו עונותיו, תכפוהו אבליו, הטריח רבותיו פעם ראשונה ושניה לבוא ולנחמו.

נענה רבי טרפון ואמר: [ויקרא י'] **"ואחיכם כל בית ישראל יבכו את השרפה".**

והלא דברים קל וחומר: ומה נדב ואביהוא, שלא עשו אלא מצוה אחת, דכתיב [ויקרא ט'] **"ויקרבו בני אהרן את הדם אליו", כך, שזכו לכבוד גדול, שכל בית ישראל בכו עליהם.**

בניו של רבי ישמעאל, שעשו מצוות רבות - על אחת כמה וכמה שראוי הדבר שכל ישראל יבכו עליהם!

נענה רבי יוסי הגלילי ואמר: נאמר במותו של אביה, בן ירבעם, שעשו לו כבוד גדול [מלכים א יד]: **"וספדו לו כל ישראל, וקברו אתו".**

והלא דברים קל וחומר: ומה אביה בן ירבעם, שלא עשה אלא דבר אחד טוב, דכתיב ביה [מלכים א יד] **"יען נמצא בו דבר טוב" - כך.**

בניו של רבי ישמעאל - על אחת כמה וכמה שחייבים כל ישראל לבכותם.

מאי, מה הוא הדבר הטוב שעשה אביה בן ירבעם?

נחלקו בכך **רבי זירא ורבי חנינא בר פפא:**

חד אמר: שביטל משמרתו הנהגתו של ירבעם אביו שלא לעלות לרגל לירושלים, **ועלה לרגל לירושלים.**

וחד אמר: שביטל פרדסאות את המשמרות **שהושיב ירבעם אביו על הדרכים** כדי שלא יעלו ישראל לרגל.

נענה רבי אלעזר בן עזריה ואמר: נאמר במלך צדקיהו [ירמיהו לד] **"בשלוש תמות. ובמשרפות אבותיך, המלכים הראשנים, אשר היו לפניך, כן ישרפו לך. הוי אדון יספדו לך".**

והלא דברים קל וחומר: ומה צדקיהו מלך יהודה, שלא עשה אלא מצוה אחת, שהעלה ירמיה מן הטיט - זכה לכך (452).

בניו של רבי ישמעאל - על אחת כמה וכמה.

נענה רבי עקיבא ואמר: [זכריה יב] "ביום ההוא יגדל המספד בירושלים כמספד הדרומון בבקעת מגדו".

ואמר רב יוסף: אלמלא תרגומיה דהאי קרא - לא הוה ידענא מאי קאמר. אך לפי תרגומו זהו ביאורו:

בעידנא ההוא, בזמן ההוא, יסגי מספדא יגדל המספד בירושלים, כמספדא דאחאב בר עמרי, דקטל יתיה שהרג אותו הדרומון בר טברימון. וכמספד דיאשיה בר אמון, דקטל יתיה פרעה חגירא בבקעת מגידו.

והלא דברים קל וחומר: ומה אחאב מלך ישראל, שלא עשה אלא דבר אחד טוב, דכתיב [מלכים א כב] "והמלך היה מעמד במרכבה נכח ארם", שהחזיק עצמו זקוף במרכבה גם אחר שנפגע במלחמה, כדי שלא יראו הלוחמים את נפילתו, ויברחו משדה המערכה - כך, שזכה למספד גדול.

בניו של רבי ישמעאל - על אחת כמה וכמה.

אמר ליה רבא לרבה בר מרי, כתיב ביה בצדקיהו "בשלום תמות", וכתיב [ירמיהו לט] "ואת עיני צדקיהו עור"!!

הא כיצד?!

אמר ליה: הכי אמר רבי יוחנן: ההבטחה "בשלום תמות" אכן התקיימה, בכך שמת נבוכדנאצר בימיו של צדקיהו (453).

ואמר רבא לרבה בר מרי: כתיב ביה ביאשיהו [מלכים ב כ] "לכן הנני אסיפך על אבתיך ונאספת אל קברתיך בשלום"

וכתיב [דברי הימים ב לה] "וירו היורים למלך יאשיהו".

ואמר רב יהודה אמר רב: שעשאוהו ככברה!

אמר ליה, הכי אמר רבי יוחנן: זה שאמר הכתוב שיאסף יאשיהו בשלום, התקיים בכך שלא חרב בית המקדש בימיו.

אמר רבי יוחנן: אין המנחמין רשאים לומר דבר עד שיפתח האבל בדברים. שנאמר [איוב ג] "אחרי כן פתח איוב את פיהו", והדר - "ויען אליפז התימני" (454).

אמר רבי אבהו: מנין לאבל שמיסב בראש?

שנאמר [איוב כט] "אבחר דרכם ואשב ראש, ואשכון כמלך בגדוד - כאשר אבלים ינחם" (455).

ומקשינן: והרי "ינחם" - נחמה של אחריני משמע!!? שהאחרים מנחמים ולא האבל!

אמר רב נחמן בר יצחק: ינחם כתיב.

מר זוטרא אמר מהכא: [עמוס ו] "וסר מרזח סרוחים".

מרזח - נעשה שר לסרוחים.

אמר רבי חמא בר חנינא: מנין לחתן שמיסב בראש?

שנאמר [ישעיהו סא] "כחתן יכהן פאר".

מה כהן מיסב בראש - אף חתן מיסב בראש. והוינן בה: וכהן גופיה, מנלן שמיסב בראש

ומשנינן: מהא דתנא דבי רבי ישמעאל: [ויקרא כא] נאמר בכהן "וקדשתו", לנהוג בו כבוד, שיהיה הכהן ראשון לכל דבר שבקדושה, לפתוח ראשון, ולברך ראשון, וליטול מנה יפה ראשון.

דף כט - א

אמר רבי חנינא: קשה יציאת נשמה מן הגוף ❏ כציפורי כמו הוצאת חבל של ספנים שיש בו בעוביו קשר, התקוע בפי ה"וושט", בתוך התורן של הספינה, וקשה מאד לשלוף את החבל מהתורן מחמת הקשר שבעוביו.

רבי יוחנן אמר: כפטירי, כמו קשר רחב יותר, שקושרים באמצעותו שתי ספינות, אחת לשניה, הנתון בפי וושט, שקשה יותר להוציאו מהתורן (456).

ואמר רבי לוי בר חיתא: הנפטר מן המת, לא יאמר לו "לך בשלום", אלא יאמר לו "לך בשלום".

ולעומת זאת, הנפטר הנפרד מן האדם החי, לא יאמר לו "לך בשלום", אלא "לך לשלום".

ומבארת הגמרא את החילוק:

הנפטר מן המת לא יאמר לו "לך לשלום" אלא "לך בשלום" - כמו שנאמר לאברהם אבינו "ואתה תבוא אל אבתיך בשלום, תקבר בשיבה טובה".

הנפטר הנפרד מן אדם חי - לא יאמר לו "לך בשלום", אלא [שמות ד] "לך לשלום". שהרי דוד שאמר לאבשלום [שמואל ב טו] "לך בשלום" - הלך אבשלום ונתלה בענף העץ!

ואילו יתרו, שאמר למשה [שמות ד] "לך לשלום" - הלך משה למצרים, והצליח!

ואמר רבי לוי: כל היוצא מבית הכנסת לאחר התפילה לבית המדרש, ללמוד, וכן כל היוצא מבית המדרש לבית הכנסת כדי להתפלל אחר לימודו, שהולך מחיל אל חיל, היות ומתפילה הוא ממשיך לתורה, ומתורה הוא ממשיך לתפילה - זוכה ומקבל פני שכי נה.

שנאמר [תהלים פד] "ילכו, אלו ההולכים מחיל אל חיל - יזכו ליראה אל אלהים בציון".

אמר רב חייא בר אשי אמר רב: תלמידי חכמים אין להם מנוחה אפילו לעולם הבא.

שנאמר "ילכו מחיל אל חיל - יראה אל אלהים בציון!"

**הדרן עלך פרק ואלו מגלחין
וסליקא לה מסכת מועד קטן**